

Veteranrapport

13. oktober 2010

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1	
1. Indledning	4
Kapitel 2	
2. Resumé	6
Kapitel 3	
3. Baggrund	8
3.1. Baggrund for veteranpolitikken	8
3.2. Hvem omfatter veteranpolitikken	8
3.3. Tidligere dansk deltagelse i internationale operationer	8
3.4. Videnskabelige undersøgelser	9
3.5. Aktører	10
3.6. Referencegruppe og fokusgruppeinterviews	10
3.7. Omkomne og sårede i internationale operationer	11
3.8. Veteranpolitik i andre lande	11
Kapitel 4	
4. Eksisterende anerkendende tiltag	13
4.1. Officiel flagdag og monument over Danmarks internationale indsats mv.	13
4.2. Andre ordninger i tilknytning til international tjeneste	14
4.3. Andre former for anerkendelse	15
Kapitel 5	
5. Eksisterende tiltag og ordninger	16
5.1. Når man kommer til skade	16
5.1.1. Sundhedsvæsenets tilbud til borgere med fysiske og psykiske skader	16
5.1.2. Kommunale tilbud til personer med nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne	17
5.1.3. Ydelser og tilbud på beskæftigelsesområdet	19
5.1.4. Arbejdsskadeserstatning	20
5.2. Statens gruppelivsordning	21
5.3. Forsvarets støttetiltag i forhold til veteraner	21
5.3.1. Kontaktofficeren – indgangsvinklen til forsvarets støttetilbud	22
5.3.2. Initiativer målrettet både soldaten og de pårørende	22
5.3.2.1. Orienteringer – psykologisk forebyggelse mv.	22
5.3.2.2. Opfølgende indsats	22
5.3.3. Støttegruppe for børn	24
5.3.4. Samarbejde med det private erhvervsliv	24
5.3.5. Forsvarets støtte til sårede	24
5.3.5.1. Rehabiliteringsenheden	24
5.3.5.2. Særlige forhold vedrørende forsvarets støtte til fysisk og psykisk sårede	25
5.3.6. Erstatning og økonomisk tryghed – Forsvarets initiativer	25
5.3.6.1. Forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning	26
5.4. Sammenfatning	27

Kapitel 6	
6. Udfordringer og overvejelser	28
6.1. Pårørendes udfordringer	28
6.1.1. Overvejelser vedrørende pårørende	29
6.2. Veteranens udfordringer	29
6.2.1. Overvejelser vedrørende veteraner	31
6.2.1.1. Fysiske og psykiske påvirkninger	31
6.2.1.2. Anerkendelse af indsats og kompetencer	32
6.3. Generelle udfordringer for sårede veteraner	34
6.3.1. Generelle overvejelser vedrørende sårede veteraner	34
6.4. Udfordringer specifikt for fysisk sårede veteraner.	36
6.4.1. Overvejelser specifikt vedrørende fysisk sårede veteraner.	36
6.5. Udfordringer specifikt for psykisk sårede veteraner	37
6.5.1. Overvejelser specifikt vedrørende psykisk sårede veteraner	37
6.6. Udvikling og evaluering	40
Kapitel 7	
7. kapitel – Samlede anbefalinger	41

Bilag

Bilag 1 – Kommissorium.	
Bilag 2 – Tidligere dansk deltagelse i internationale operationer.	
Bilag 3 – Videnskabelige undersøgelser.	
Bilag 4 – Centrale aktører og samarbejdsfora.	
Bilag 5 – Referater af referencegruppemøder inkl. fire underbilag.	
Bilag 6 – Resultat af fokusgruppeinterviews.	
Bilag 7 – Oversigt over antallet af sårede og omkomne soldater.	
Bilag 8 – Praksis og erfaringer fra andre lande.	
Bilag 9 – Oversigt over de allerede eksisterende tiltag og særlige ordninger.	
Bilag 10 – Oversigt over modtagne forslag.	
Bilag 11 – Resume af Sundhedsstyrelsens rapport "Behandling af PTSD hos veteraner – anbefalinger for fremtidig planlægning".	
Bilag 12 – Arbejdsskadesbestemmelser.	

1 Kapitel – Indledning

Danmarks forsvar skal bidrage til at fremme fred og sikkerhed. Forsvaret er et væsentligt sikkerhedspolitisk middel, som blandt andet har til formål at forebygge konflikter og krig samt at fremme en fredelig udvikling i verden med respekt for menneskerettighederne.

Med det overordnede formål har Danmark udsendt soldater til mange af verdens brændpunkter. Siden Danmark i 1992 sendte en fredsbevarende styrke til Balkan, har flere end 26.000 ansatte under Forsvarsministeriets ressort været udsendt på baggrund af en beslutning truffet af Folketinget, regeringen eller en minister. Ansatte under Forsvarsministeriet, der har været udsendt, benævnes veteraner.

Ved en veteran forstås en person, der – som enkeltperson eller i en enhed – har været udsendt i mindst én international operation. Personen kan fortsat være ansat i forsvaret, men kan også være afgået fra organisationen og overgået til det civile uddannelsessystem, arbejdsmarked eller andet.

De fleste veteraner vender hjem efter deres udsendelse uden mén og en stor del endog styrket og beriget. En mindre del af veteranerne har behov for hjælp og støtte til håndtering af psykiske og sociale belastninger samt fysiske skader som følge af udsendelsen. Fælles for alle veteraner er, at de har et ønske om, at samfundet anerkender deres indsats.

Forsvarskommissionen af 2008 anbefaler i sin beretning "Dansk forsvar – Globalt engagement", at Forsvarsministeriet udarbejder en veteranpolitik.

Partierne Venstre, Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Det Konservative Folkeparti, Radikale Venstre og Liberal Alliance indgik juni 2009 aftale om forsvarets ordning 2010 – 2014. Det fremgår af aftalen, at forligspartierne er enige om, at der skal nedsættes en arbejdsgruppe, som skal udarbejde forslag til en officiel dansk veteranpolitik.

Arbejdsgruppen til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik er nedsat af Forsvarsministeriet for at kortlægge, hvilke tiltag der allerede er taget på veteranområdet, samt hvilke behov der måtte være for nye tiltag. Arbejdsgruppen skal undersøge mulighederne for at øge støtten til udsendte soldater og deres pårørende før, under og efter udsendelsen. Derudover skal arbejdsgruppen undersøge muligheden for at øge anerkendelsen af veteraners indsats. Arbejdsgruppens kommissorium er vedlagt som bilag 1.

Arbejdsgruppen har været sammensat af repræsentanter fra Finansministeriet, Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Beskæftigelsesministeriet, Undervisningsministeriet, Socialministeriet og Forsvarskommandoen under formandskab af Forsvarsministeriet. Arbejdsgruppen har afholdt 10 møder.

Der er mange eksterne aktører på veteranområdet, der hver især yder en stor indsats for at støtte og anerkende veteranernes indsats. For at inddrage de mange væsentlige aktører på veteranområdet er der derfor oprettet en referencegruppe til støtte for arbejdsgruppen.

Referencegruppen har bistået og fulgt arbejdsgruppens arbejde.

Følgende organisationer har indgået i referencegruppen: Hærens Konstabel- og Korporalforening, Hovedorganisationen af Officerer i Danmark, Centralforeningen af Stampersonel, Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark, Soldaterlegatet, De Blå Baretter, Støtte Til Soldater Og Pårørende, KFUMs soldatermission i Danmark, Danske Soldaterforeningers Landsråd og Familienetværket.

Arbejdsgruppen har endvidere holdt møder med repræsentanter fra eksterne myndigheder, og interessenter, herunder Kommunernes Landsforening.

Rapporten indleder, efter resuméet i kapitel 2, kapitel 3 med en baggrundsbeskrivelse af veteranområdet, herunder en redegørelse for tidligere dansk deltagelse i internationale operationer, videnskabelige undersøgelser, veteranpolitik i andre lande og veteranområdets aktører. I kapitel 4 og 5 beskrives eksisterende tiltag og ordninger grupperet som henholdsvis anerkendelse af og støtte til veteranerne og deres pårørende. I kapitel 6 beskrives de udfordringer, som arbejdsgruppen har identificeret og arbejdsgruppens overvejelser. Kapitel 7 præsenterer arbejdsgruppens samlede anbefalinger.

Rapporten danner baggrund for arbejdsgruppens forslag til veteranpolitik.

2 Kapitel – Resumé

Arbejdsgruppen er nedsat på baggrund af aftalen om forsvarets ordning 2010 – 2014. Det fremgår af aftalen, at arbejdsgruppen skal udarbejde forslag til officiel dansk veteranpolitik.

For at forstå de særlige vilkår, der knytter sig til det at være veteran, har arbejdsgruppen undersøgt udviklingen i den danske deltagelse i internationale missioner.

Arbejdsgruppen har samtidig involveret en del af de mange aktører, der bidrager til indsatsen på veteranområdet via en referencegruppe. Arbejdsgruppen har endvidere fulgt aktuelle undersøgelser på veteranområdet samt undersøgt, hvorledes veteranområdet håndteres i en række andre lande.

Arbejdsgruppen har haft særligt gavn af de input, som er kommet fra veteraner og pårørende gennem bl.a. interviewundersøgelse, samt fra referencegruppen, der løbende har givet bidrag til arbejdsgruppen.

Arbejdsgruppen har taget udgangspunkt i hovedområderne anerkendelse og støtte og i henhold til sit kommissorium undersøgt de eksisterende initiativer inden for disse to områder.

Arbejdsgruppen vurderer, at den officielle anerkendelse af udsendtes indsats har et passende niveau med de nuværende tiltag. Anerkendelsen skal fortsat søges styrket ved information om veteranernes indsats i missionsområderne samt gennem realkompetence vurdering og vejledning.

Arbejdsgruppen har kortlagt de mange eksisterende tiltag og ordninger til støtte for veteranerne og deres pårørende.

Arbejdsgruppen finder, at forsvarets tilbud om støtte indeholder en høj grad af tværfaglighed, da støtten varetages af forskellige faggrupper, herunder forsvarets kontaktofficerer, kontaktlæger, psykologer og socialrådgivere. Arbejdsgruppen vurderer dog, at denne tværfaglighed kan styrkes yderligere gennem en øget koordination.

Arbejdsgruppen finder endvidere, at forsvaret, regioner og kommuner overordnet sikrer en tilfredsstillende rehabiliteringsindsats af sårede veteraner med udgangspunkt i en helhedsorienteret tilgang. Det vurderes dog, at også denne indsats kan styrkes yderligere bl.a. gennem øget viden om veteranernes særlige karakteristika.

Arbejdsgruppen har derfor identificeret følgende initiativer, der vil skulle supplere de allerede eksisterende tiltag og ordninger til gavn for veteraner og pårørende:

- Der oprettes et veterancenter, der samler forsvarets resurser på veteranområdet med henblik på at koordinere indsatsen for veteraner og pårørende.
- I tilknytning til veterancentret oprettes et veteransekretariat til støtte for frivillige organisationer, som herved gives mulighed for at samarbejde på tværs.

- Psykisk sårede veteraners adgang til psykiatrisk specialviden forbedres gennem oprettelse af højt specialiserede tilbud flere steder i landet. Udviklingen af kliniske retningslinjer og forskning vil styrke den behandlingsmæssige indsats.
- Der oprettes et videncenter med det formål gennem forskning at opbygge viden på veteranområdet, så indsatsområder som fx udvælgelse kan blive evalueret og udviklet på et stadigt mere kvalificeret grundlag.
- Udvælgelse af soldater til udsendelse i internationale operationer videreudvikles med henblik på at vurdere soldatens parathed til udsendelse. Udvælgelsen skal bidrage til at forebygge, at veteraner får psykiske skader.
- Veteraner bliver en del af målgruppen for VISO, der vil kunne støtte veteraner, pårørende, kommuner og specialinstitutioner med vejledende rådgivning og udredning af problemstillinger på det sociale område, når den rette ekspertise ikke er til stede i kommunerne.
- Kommunale sagsbehandlere undervises om veteraners forhold, så eksisterende viden og praktiske erfaringer nyttiggøres.
- Grundlaget for realkompetencevurdering og vejledning styrkes, så veteraner bedre kan nyttiggøre deres kompetencer ved valg af uddannelse og erhverv.
- Veteraner og pårørendes adgang til forsvarrets psykologer og socialrådgivere forbedres, så flere med behov for støtte benytter de eksisterende muligheder.
- Udvalgte medarbejderes evne til at yde kammeratstøtte styrkes, så belastede veteraner kan få hjælp til at søge støtte ved behov.
- Den opsøgende indsats over for tidligere ansatte veteraner styrkes. Der er hermed lejlighed til at udtrykke anerkendelse af veteranens indsats i missionsområdet og samtidig gøre opmærksom på mulighederne for støtte, hvis der måtte være sådant behov.
- Det undersøges, hvordan en udsendelse påvirker både den efterladte partner og børnene, samt hvordan den efterladte partner og børn bedst kan støttes før, under og efter udsendelsen.
- Den Web-baserede information på hjemmesider i forsvaret og hos frivillige organisationer koordineres for at give veteraner og pårørende et bedre overblik.
- Adgang til telefonisk støtte og rådgivning gøres døgnåben, så der altid er mulighed for at få hjælp med akutte spørgsmål.
- Området vedrørende de vejledende ménprocenter efter psykiske skader for veteraner og andre undersøges.

Arbejdsgruppen anbefaler, at veteranområdet løbende evalueres og udvikles. Videre anbefaler arbejdsgruppen, at selve veteranpolitikken evalueres efter 2 år, herunder gennemføres en konference med repræsentanter fra de faglige organisationer samt de frivillige aktører.

3 Kapitel – Baggrund

Kapitlet beskriver baggrunden for, at der er nedsat en arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik og indeholder endvidere en kort redegørelse for generelle forhold i relation til veteraner og deres pårørende.

3.1 Baggrund for veteranpolitikken

Forsvarskommissionen af 2008 anbefaler i sin beretning "Dansk forsvar – Globalt engagement", at Forsvarsministeriet udarbejder en eksplicit veteranpolitik, som understøtter en forebyggende indsats for at forberede de ansatte og deres pårørende bedst muligt til udsendelse i internationale operationer og perioden efter hjemkomsten. Videre finder Forsvarskommissionen, at der er et øget behov for, at samfundet gennem en helhedsorienteret indsats retter fokus på en hurtig, relevant, koordineret og respektfuld behandling af tilskadekomne i international tjeneste og deres pårørende.

Partierne Venstre, Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Socialistisk Folkeparti, Det Konservative Folkeparti, Radikale Venstre og Liberal Alliance indgik juni 2009 aftale om forsvarets ordning 2010 – 2014. Det fremgår af aftalen, at arbejdet med den kommende veteranpolitik skal undersøge mulighederne for at øge støtten til udsendte soldater og deres pårørende før, under og efter udsendelsen. Mulighederne for at øge anerkendelsen af soldaternes indsats skal også undersøges. Samtidig skal samfundets ansvar for de udsendte tydeliggøres.

3.2 Hvem omfatter veteranpolitikken

Veteranpolitikken omfatter veteraner og deres pårørende. Ved en veteran forstås en person, der – som enkeltperson eller i en enhed – har været udsendt i mindst én international operation. Personen kan fortsat være ansat i forsvaret, men kan også være afgået fra forsvaret og overgået til det civile uddannelsessystem, arbejdsmarked eller andet.

Ved pårørende forstås en person, som tilhører en veterans nærmeste familie eller på anden måde er nært knyttet til veteranen.

3.3 Tidligere dansk deltagelse i internationale operationer

Arbejdsgruppens fokus er afgrænset til at omfatte perioden 1948 – 2010. Andre veteraner, herunder krigsveteraner fra 2. Verdenskrig, har og skal naturligvis fortsat have en fremtrædende plads i det danske samfunds bevidsthed, og vil også i fremtiden skulle hædres og mindes for deres indsats for et frit Danmark.

Siden 1948 har Danmark udsendt FN-observatører og mindre styrkebidrag i rammen af FN's fredsbevarende missioner. Typisk operationer med baggrund i FN-pagtens kapitel VI, omhandlende fredelig bilæggelse af mellemstatslige tvister. Denne type operationer kan generelt karakteriseres ved relativ lav intensitet.

Siden 1990 har Danmark ført en såkaldt aktivistisk udenrigspolitik. Konkret betyder det for forsvaret, at det gennem aktiv indsats skal medvirke til at fremme danske interesser og værdier i international sammenhæng. Således tog forsvarets internationale operationer for alvor fart i starten af 90'erne med det danske engagement på Balkan. Indledningsvis skete det i rammen af en FN-ledet fredsstøttende operation, og senere med Dayton-aftalen i

1995, i rammen af NATO med et mere robust mandat. Forsvarets internationale opgaver udviklede sig dermed gradvist i retning af en mere aktiv og robust rolle. Danmark har haft stor nytte af forsvarets aktive rolle, hvor danske soldaters indsats har bidraget til en høj grad af international anseelse.

Siden har terrorangrebene i New York og Washington den 11. september 2001 ført til øget fokus på indsatsen mod terrorisme og risiko for spredning af masseødelæggelsesvåben. For forsvaret har det betydet, at karakteren af den internationale indsats har ændret sig til også at omfatte oprørsbekæmpelse, der i de konflikter, vi fra dansk side har været engageret i, er tæt forbundet med en samtænkt civil-militær indsats. Opgavernes kompleksitet og intensitet har været stigende siden indsatsen på Balkan i 1992. Samtidig har operationernes karakter medført, at danske soldater stadig hyppigere deltager i egentlige kamphandlinger, rammes af vejsidebomber mv. Omfanget af fysiske skader og omkomne soldater er dermed steget tilsvarende.

Udviklingen har betydet, at Danmark i dag bidrager bredt med land-, sø- og luftmilitære styrkebidrag til internationale missioner, omfattende hele spektret fra fredsstøttende operationer til oprørsbekæmpelse i væbnet konflikt. Hovedparten af Danmarks internationale engagement i 2010 udgøres af styrkebidragene i henholdsvis Afghanistan, Kosovo og Libanon. Endvidere bidrager Danmark med militære observatører i rammen af FN. Hertil kommer en række andre bidrag i rammen af NATO eller koalitioner, herunder i forbindelse med pirateribekæmpelse.

Bilag 2 indeholder en yderligere beskrivelse af tidligere dansk deltagelse i internationale operationer samt en oversigt over missionsområder, perioder mv.

3.4 Videnskabelige undersøgelser

Der er i regi af forsvaret samt civile myndigheder og organisationer gennemført og igangsat en række videnskabelige undersøgelser med relevans for veteranområdet.

Aktuelle undersøgelser:

- Undersøgelse vedrørende udsendelsesperiodens længde, psykologisk påvirkning.
Forsvaret har iværksat undersøgelsen for at afdække, hvad der påvirker den udsendte soldats psyke og livssituation, herunder forhold vedrørende de pårørende til udsendte soldater, herunder undersøges betydningen af udsendelsesperioders længde og frekvens samt betydningen af orlovsperioder.
- Selvmondsundersøgelse.
Forsvaret har iværksat et samarbejdsprojekt med Center for Selvmondsforskning. Formålet med projektet er at afdække, analysere og belyse belastende og beskyttende faktorer for selvmord, selvmordsforsøg og selvmordstanker blandt veteraner.

Endelig rapport forventes publiceret ultimo 2011.

- Projekt vedrørende Danske hjemvendte soldater.

Soldaterlegatet har iværksat projektet, der gennemføres af Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Formålet med projektet er blandt andet at undersøge, hvordan soldaters psykiske og fysiske helbred bliver påvirket af udsendelse i international mission.

Projektet består af flere delundersøgelser og vil blive gennemført i 2010 -2011. Resultaterne vil løbende blive offentliggjort.

Bilag 3 indeholder en yderligere beskrivelse af aktuelle undersøgelser samt en kort beskrivelse af tidligere undersøgelser.

3.5 Aktører

Veteranbevægelsen har sin oprindelse i soldaterforeningerne. Den ældste eksisterende danske soldaterforening dateres til 1859. Soldaterforeningerne har tidligere primært haft fokus på møder og arrangementer, hvor soldatertiden mindes. Andre aktiviteter, som fx skytte-laug, er en fast social bestanddel af mange soldaterforeninger. Med etableringen af De Blå Baretter i 1968 blev fokus flyttet til de soldater, der havde været udsendt i internationale missioner – veteranerne.

Aktørerne på veteranområdet dækker i 2010 et bredt spektrum af frivillige foreninger, fonde, faglige organisationer og borgere. En række af de organiserede aktører arbejder aktivt for veteraner og deres pårørende ved at yde praktisk, økonomisk og personlig støtte og ved at drøfte veteraners vilkår med politikere, forsvaret og medier.

Bilag 4 indeholder en beskrivelse af centrale aktører og samarbejdsfora.

3.6 Referencegruppe og fokusgruppeinterviews

Arbejdsgruppen har ønsket at nyttiggøre frivillige foreninger, fonde og faglige organisationers viden og erfaringer om forhold for veteraner og pårørende. For at inddrage de mange aktører på veteranområdet, er der oprettet en referencegruppe til støtte for arbejdsgruppen. Referencegruppen har bistået og fulgt drøftelserne i arbejdsgruppen, der ligger til grund for udfærdigelsen af denne rapport.

Følgende organisationer har indgået i referencegruppen: Hærens Konstabel- og Korporalforening, Hovedorganisationen af Officerer i Danmark, Centralforeningen af Stampersonel, Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark, Soldaterlegatet, De Blå Baretter, Støtte Til Soldater Og Pårørende, KFUMs soldatermission i Danmark, Danske Soldaterforeningers Landsråd og Familienetværket.

Referencegruppen har holdt fire møder. Referaterne fra møderne er vedlagt i bilag 5. Konkrete forslag til initiativer rejst i regi af referencegruppen har dannet baggrund for drøftelser i arbejdsgruppen og behandles løbende i rapporten.

Arbejdsgruppen har ønsket at nuancere og supplere egen forståelse med indtryk og betragtninger fra veteraner og pårørende. Arbejdsgruppen har derfor, med bistand fra eksternt konsulentfirma (NIRAS), holdt fokusgruppeinterviews med veteraner og pårørende om deres oplevelser og erfaringer.

Der er gennemført gruppeinterviews med veteraner fra forskellige medarbejdergrupper, missionsområder mv. Resultaterne bidrager til arbejdsgruppens baggrundsviden og har været med til at identificere udfordringer og temaer, som et bredt udsnit af veteraner og pårørende står over for. Resultatet af de gennemførte interviews er samlet i en rapport, der er vedlagt som bilag 6.

3.7 Omkomne og sårede i internationale operationer

Deltagelse i internationale operationer kan være særdeles risikofyldt og krævende. Soldatens vilkår skifter meget fra operation til operation. Soldatens indsættelse kan være præget af en hyppig vekslen mellem kamp og opgaveløsning uden kamp samt en trussel om pludselige angreb i form af vejsidebomber, miner, direkte eller indirekte beskydning, snigskytter, selvmordsbomber mv.

Som en følge af indsættelsen i flere kamprelaterede internationale opgaver har forsvaret gennem de seneste år oplevet et øget antal sårede og omkomne soldater. De operationsområder, hvor de fleste veteraner har været indsat siden 1992, har været:

- **Balkan:** Indsatsen har været fredsbevarende og har rummet meget vekslende grader af belastning, afhængigt af tidspunktet og stedet for udstationering. Visse udsendte hold har – trods den fredsbevarende mission – været udsat for direkte konfrontationer med især serbiske tropper. I forbindelse med indsatsen på Balkan er 12 soldater omkommet og 36 soldater er blevet fysisk såret, hvoraf 10 har fået tilkendt godtgørelse for varigt mén.
- **Irak:** Indsatsen var præget af konfrontationer med oprørsgrupper og angreb på danske styrker. Under indsatsen i Irak er 8 soldater omkommet og 19 soldater er blevet fysisk såret, hvoraf 10 har fået tilkendt godtgørelse for varigt mén.
- **Afghanistan:** Indsatsen har i stigende grad, og langt mere end tidligere danske missioner, været præget af hyppige konfrontationer med oprørsstyrker. Under indsatsen i Afghanistan er 36 soldater omkommet og 143 soldater er blevet fysisk såret, hvoraf 70 har fået tilkendt godtgørelse for varigt mén¹.

(Opgørelsen dækker tidsperioden 1992 – 30. august 2010).

Bilag 7 indeholder en oversigt over antallet af sårede og omkomne soldater.

Der foreligger ikke sikre oplysninger over antallet af soldater og veteraner, der har behandlingskrævende psykiske lidelser som følge af deres udsendelse. Der henvises til Sundhedsstyrelsens rapport "Behandling af PTSD hos veteraner – anbefalinger for fremtidig planlægning" (bilag 11).

3.8 Veteranpolitik i andre lande

Til brug for arbejdet med veteranpolitikken har arbejdsgruppen indhentet informationer om, hvad en række andre lande gør på veteranområdet, herunder hvordan landene har organiseret deres indsats.

¹ Opgørelse over antal fysisk sårede, der har fået tilkendt godtgørelse for varigt mén, baserer sig på en opgørelse over perioden 2002 – 23. juni 2010, idet et antal sager fortsat er under behandling

Der er indhentet informationer fra Sverige, Norge, Nederlandene, Storbritannien, Tyskland, Canada og USA. De tre typer af indsatsområder, som de syv landes indsats kan kategoriseres i – anerkendelse, sundhed og den sociale dimension – er genkendelige i en dansk sammenhæng. Forskelle i landenes indsats for veteraner vurderes imidlertid især at have baggrund i nationale forskelle i offentlige social- og sundhedssystemer.

Organisering af indsatsen varierer mellem landene. Storbritannien, Canada og USA har en minister for veterananliggender. Storbritanniens "veteranminister" er placeret i det britiske Forsvarsministerium med en underliggende selvstændig styrelse. Den canadiske og den amerikanske veteranminister har eget departement og budget. Fælles for disse tre lande er, at ministerens ansvar vedrører afgået militært personel, der oppebærer veteranstatus, mens forsvaret har ansvaret for det personel, der udsendes i internationale operationer og fortsat er tjenstgørende. Fælles for Storbritannien og USA er også, at en række andre departementer spiller en aktiv rolle i veteranindsatsen.

I Norge har man i forsvaret etableret en selvstændig organisatorisk enhed – Veteranadministrationen – som koordinerer indsatsen og fungerer som kontaktpunkt for veteraner, der er afgået fra forsvaret. En lignende konstruktion er etableret i Nederlandene – Institut for Veterananliggender – og her bliver instituttet drevet i samarbejde mellem offentlige og private aktører. I Nederlandene har forsvarsministeren desuden udpeget en inspektør for veterananliggender. I både Sverige, Norge, Nederlandene og Tyskland bliver det offentlige social- og sundhedssystem beskrevet som enten hovedaktør eller vigtigste bidragsyder.

Andre landes veteranpolitik har bidraget til arbejdsgruppens baggrundsforståelse og har tjent som inspiration i forbindelse med arbejdsgruppens drøftelser. Bilag 8 indeholder en samlet beskrivelse af praksis og erfaringer fra andre lande.

4 Kapitel – Eksisterende anerkendende tiltag

I Danmark har der ikke som i andre lande været tradition for mere officielt at anerkende den indsats, som soldaterne yder, ved parader, monumenter eller lignende.

I de senere år er der imidlertid kommet en øget fokus på den indsats, som danske soldater yder i forbindelse med international tjeneste, hvilket har ført til et ønske om, at indsatsen også officielt anerkendes. Særligt efter Danmarks deltagelse i missionerne i Irak og Afghanistan har der blandt udsendte og deres pårørende været en stigende efterspørgsel efter officiel og systematisk anerkendelse.

Ønsket om officiel anerkendelse er ofte inspireret af det, man ser i andre lande. Dette kommer bl.a. til udtryk gennem de initiativer, som frivillige organisationer iværksætter. Et eksempel på et sådan initiativ er den gule sløjfe, som udtrykker støtte til de udsendte soldater og anerkendelse af deres indsats.

Nedenfor beskrives de elementer, som tilsammen udgør den eksisterende anerkendelse af veteranerne.

4.1 Officiel flagdag og monument over Danmarks internationale indsats mv.

Regeringen indførte i 2009 en officiel flagdag for Danmarks udsendte.² Flagdagen for Danmarks udsendte markeres hvert år den 5. september. I forbindelse med den første flagdag i 2009 blev der gennemført en officiel højtideligholdelse, hvor der blandt andet blev holdt en mindegudstjeneste for omkomne udsendte i Holmens Kirke samt en parade og reception for årets udsendte på Christiansborg. Der vil også i fremtiden være en officiel højtideligholdelse på flagdagen for Danmarks udsendte.

I respekt for de mange, der har været udsendt til konflikt- og katastrofeområder, for dem der er udsendt nu og for dem, der er omkommet, har regeringen besluttet, at der skal etableres et monument over Danmarks internationale indsats siden 1948. Monumentet placeres på Prinsessens Bastion i Kastellet i København. Selve opførelsen af monumentet begynder i efteråret 2010. Monumentet forventes indviet på flagdagen for Danmarks udsendte den 5. september 2011.

Ved udsendelse til og hjemkomst fra international mission gennemfører forsvaret rundt om i landet en række arrangementer til officiel anerkendelse af soldaternes indsats. Eksempelvis gennemføres der både udsendelsesparader og hjemkomstparader, hvor de pårørende og lokalsamfundet inviteres til at overvære paraden.

I forsvaret er der tradition for at anerkende særlige indsatser ved at tildele medaljer og hæderstegn. I 2010 godkendte Hendes Majestæt Dronningen indstiftelsen af en række nye medaljer. Indstiftelsen af de nye medaljer skete bl.a. for i højere grad at målrette tildelingen

² Flagdagen for Danmarks udsendte omfatter udsendte på baggrund af en beslutning truffet af Folketinget, regeringen eller en minister. Det betyder, at flagdagen ikke alene omfatter Forsvarsministeriets udsendte, men også udsendt personale fra fx Udenrigsministeriet og Justitsministeriet.

af medaljer til det stigende behov for officiel anerkendelse, som er opstået i takt med det øgede internationale engagement.

Eksempler på anerkendende tiltag

Tiltag	Indført
Officielle hjemkomstparader	2009
Flagdag for Danmarks udsendte	2009
Revision af medaljer	2010
Monument over Danmarks internationale indsats	2011

4.2 Andre ordninger i tilknytning til international tjeneste

Der er også i andre sektorer gjort en række tiltag for at anerkende og dermed understøtte international tjeneste.

Hvis man som studerende har indgået en rådighedskontrakt med forsvaret, forhøjer Statens Uddannelsesstøtte automatisk det såkaldte fribeløb svarende til det soldaten tjener³, såfremt han/hun udsendes i international mission⁴.

Veteraner har også særlige vilkår i forhold til ansøgning om optagelse på en videregående uddannelse. Ansøgere til videregående uddannelser får normalt justeret deres eksamensgennemsnit (multipliseret med 1,08), hvis den adgangsgivende uddannelse er afsluttet op til to år før ansøgningsåret. Men veteraner gives fristforlængelse med op til yderligere fire år⁵. Det betyder, at veteraner kan få forhøjet deres eksamensgennemsnit indtil seks år efter, at de har afsluttet den adgangsgivende uddannelse.

Endvidere har uddannelsessøgende, der har kontrakt med forsvaret for at blive udsendt til international tjeneste, ret til fravær i forbindelse med indkaldelse i henhold til kontrakten.⁶ Hvis det samlede fravær i forbindelse med indkaldelse i henhold til kontrakten er under en måned af et undervisningsår, har soldaten krav på dispensation fra eventuelle mødepligtsbestemmelser. Er fraværet af længere varighed, har soldaten krav på orlov fra uddannelsen eller undervisningen. Er soldaten optaget på en uddannelse eller tilmeldt undervisning, der endnu ikke er begyndt, kan uddannelsesinstitutionen i stedet for orlov give garanti for optagelse på et senere tidspunkt.

Lønmodtagere, der har kontrakt med forsvaret, har også ret til orlov, hvis de udsendes i international tjeneste.⁷

³ Forhøjelsen gælder den indkomst (løn og feriepenge), der tjenes i udlandet. Forhøjelsen gælder endvidere også for den bonus, som veteranen får udbetalt i henhold til sin kontrakt.

⁴ Jf. lovbekendtgørelse nr. 661 af 29. juni 2009 om statens uddannelsesstøtte § 24, stk. 8.

⁵ Bekendtgørelse nr. 181 af 23. februar 2010 om adgang m.v. ved bachelor- og kandidatuddannelser ved universiteterne, § 18, stk. 4.

⁶ Lov nr. 1264 af 16. december 2009 om ændring af lov om værnepligtsorlov og om orlov til FN-tjeneste m.v. samt forskellige andre love.

⁷ Lov nr. 1264 af 16. december 2009 om ændring af lov om værnepligtsorlov og om orlov til FN-tjeneste m.v. samt forskellige andre love.

Legater, der tildeles til støtte for danske soldater og civilt ansatte, som er kommet fysisk eller psykisk til skade under eller som følge af ophold i internationale operationer, fritages for skat. Dette gælder også legater, der gives til at støtte pårørende, når den udsendte er omkommet eller er blevet fysisk eller psykisk skadet, og som derfor har brug for særlig støtte.

Hvis man får et skattefrit soldaterlegat, har det ikke betydning for beregningen af kontant- eller starthjælp.

Endnu et tiltag er på vej på kontanthjælpsområdet, idet regeringen i efteråret 2010 har til hensigt at fremsætte et lovforslag, der har til formål at sikre, at personer, der har været udsendt på militær mission for den danske stat kan medregne opholdet til at opfylde kravet om ophold her i riget i sammenlagt 7 år inden for de seneste 8 år, for at kunne få kontanthjælp frem for starthjælp.

4.3 Andre former for anerkendelse

Der er mulighed for realkompetencevurdering både på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser og voksen- og efteruddannelser og i de almene ungdoms- og voksenuddannelser, herunder i de almen gymnasiale uddannelser (hf og stx). En realkompetencevurdering er vurdering og anerkendelse af kompetencer opnået uden for det offentlige uddannelsessystem, for eksempel i jobbet.

En realkompetencevurdering foretages af uddannelsesinstitutionerne med udgangspunkt i de enkelte uddannelsers mål og adgangskrav.

Realkompetencevurdering kan være adgangsgivende til og eventuelt afkorte voksen- og efteruddannelsesforløb. Realkompetencevurdering kan endvidere resultere i udstedelse af et uddannelsesbevis for den fulde uddannelse, hvis hele uddannelsesmålet vurderes som opfyldt. Eller et kompetencebevis, hvis dele af en given uddannelse eller et uddannelsesmål er opfyldt. Derudover kan en realkompetencevurdering også resultere i en individuelt tilrettelagt uddannelsesplan.

En realkompetencevurdering inden for et eller flere uddannelsesområder kan således være en mulighed for veteraner, der ønsker at få papir på deres kompetencer i forhold til det formelle uddannelsessystem til brug for et efter- eller videreuddannelsesforløb for voksne samt til brug for arbejdsmarkedet.

Som nævnt i indledningen af kapitlet er der en række interesseorganisationer, der yder en stor indsats til glæde for veteranerne og deres pårørende. Disse organisationer spiller en vigtig rolle i anerkendelsen af den indsats, som veteranerne yder.

Gennem de seneste år har medierne i stadig højere grad fokuseret på veteranernes indsats. Dette har også medført en øget anerkendelse af veteranerne i takt med, at en bredere del af befolkningen har fået indsigt i, hvad det indebærer at være udsendt i international tjeneste. TV udsendelser som "Bataljonen" og "Felthospitalet" har medvirket til at give et nuanceret og mere indgået kendskab til de udsendte soldaters hverdag.

5 Kapitel – Eksisterende tiltag og ordninger

Det danske samfund vil normalt træde til, når en borger bliver syg, kommer til skade eller på anden måde har brug for hjælp. Det gælder også, når en veteran har brug for støtte.

Udgangspunktet for samfundets støtte til den enkelte borger er, at alle borgere skal behandles lige. Veteraner har derfor som udgangspunkt ikke en særlig status i forhold til andre borgere, som har brug for hjælp. Forsvaret har dog som arbejdsgiver et særligt ansvar i forhold til de udsendte soldater. På den baggrund har forsvaret siden 1990'erne udbygget og udviklet en række initiativer.

Dette kapitel beskriver, hvorledes det danske samfund generelt støtter borgerne. Arbejdsgruppen har valgt at fokusere på de dele af det offentlige system, der vurderes at være særligt relevant for veteraner.

Kapitlet beskriver bl.a. den støtte, som sundhedsvæsenet og kommunerne tilbyder veteraner og andre borgere med fysiske eller psykiske skader. På beskæftigelsesområdet præsenteres de mest centrale ydelser og tilbud. Kapitlet beskriver desuden kort hvilke forhold, der gør sig gældende ved arbejdsskader. Bilag 12 indeholder en uddybende beskrivelse af arbejds-skadesbestemmelserne.

Endelig redegøres der i kapitlet for forsvarets supplerende tiltag og ordninger for veteranerne og deres pårørende.

Bilag 9 indeholder en oversigt over de allerede eksisterende tiltag og særlige ordninger for veteranerne og deres pårørende.

5.1 Når man kommer til skade

Når en soldat får fysiske eller psykiske skader som følge af tjenesten, har han eller hun behov for støtte. I disse situationer skal det danske samfund sikre, at soldaten får den nødvendige hjælp og støtte og den bedst mulige behandling på lige fod med andre med samme behov.

5.1.1 Sundhedsvæsenets tilbud til borgere med fysiske og psykiske skader

Generelt er det regionerne, der har ansvaret for at tilbyde såvel sygehusbehandling som behandling hos praktiserende sundhedspersoner.

Rigshospitalet er det primære modtagesygehus for soldater, der vender sårede hjem, og hospitalet har en høj grad af rutine og ekspertise ved modtagelse og behandling af sårede soldater.

De fleste patienters indgang til sundhedsvæsenet er gennem egen læge, som vurderer patientens behov for behandling, herunder om der er behov for viderehenvisning, eller om behandling kan ske hos egen læge. Vurderer lægen, at behandlingen skal foregå under indlæggelse, henvises patienten hertil. Når patienten er færdigbehandlet i sygehusregi udskrives patienten, og om nødvendigt udskrives denne til kommunale tilbud og/eller opfølgning hos egen læge.

Behandling i sundhedsvæsenet er et tilbud til patienten, og behandlingen kan som hovedregel ikke ske uden patientens informerede samtykke.

Der er en undtagelse hertil i psykiatriloven, hvori det er fastsat, at borgere i visse tilfælde kan indlægges og behandles med tvang. Det drejer sig om tilfælde, hvor en patient er sindssyg eller befinder sig i en sindssygelignende tilstand, og hvor det er uforsvarligt ikke at frihedsberøve den pågældende med henblik på behandling, enten fordi udsigten til helbredelse eller en betydelig og afgørende bedring af tilstanden ellers vil blive væsentlig forringet eller fordi, den pågældende er til fare for sig selv eller andre.

Der er i psykiatriloven mulighed for opfølgning efter udskrivning for psykiatriske patienter, som efter udskrivning må antages ikke selv at ville søge den behandling eller de sociale tilbud, der er nødvendige for patientens helbred. Denne opfølgning kan ske i form af en udskrivningsaftale eller koordinationsplan, som giver mulighed for at etablere et samarbejde mellem sektorerne med henblik på at fastholde patienten i den nødvendige behandling eller i de nødvendige sociale tilbud. Udskrivningsaftaler/koordinationsplaner skal sikre, at der er sammenhæng mellem indsatsen i behandlingspsykiatrien og indsatsen i socialpsykiatrien samt øvrige relevante sociale tilbud. Det er overlægen på den behandlende psykiatriske afdeling, der har ansvaret for, at der udarbejdes en udskrivningsaftale i samarbejde med patienten. Hvis patienten ikke ønsker at medvirke til udskrivningsaftalen, har overlægen ansvaret for at udarbejde en koordinationsplan.

Opfølgningen kan endvidere (fra 1. oktober 2010) ske i form af tvungen opfølgning efter udskrivning, som giver mulighed for at gribe ind, hvis en svært psykisk syg patient efter udskrivning ophører med sin nødvendige medicinske behandling.

Sundhedsloven indeholder bestemmelser, der forpligter regioner og kommuner til at samarbejde om sammenhæng i patientforløb. Det er obligatorisk for regioner og kommuner at indgå aftaler om f.eks. genoptræning og indsatsen for mennesker med sindslidelser.

5.1.2 Kommunale tilbud til borgere med nedsat psykisk el. fysisk funktionsevne

Kommunerne har myndigheds-, finansierings- og forsyningsansvaret på det sociale område. Det følger af Servicelovens, at kommunalbestyrelsen skal tilbyde en særlig indsats til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer. Formålet med indsatsen er at forebygge, at problemerne for den enkelte forværres samt at forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion samt udviklingsmuligheder. Endvidere er formålet at forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje samt at yde en helhedsorienteret indsats med servicetilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig, herunder i botilbud efter lov om almene boliger m.v. eller i botilbud efter serviceloven.

Kommunerne har således ansvaret for på en række områder at yde hjælp og støtte til borgere med nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne. Den kommunale støtte til veteraner ydes på samme vilkår som til andre borgere.

Når en soldat bliver fysisk eller psykisk skadet, kan han/hun få adgang til forskellige former for støtte med udgangspunkt i Servicelovens bestemmelser om støtte til personer med nedsat funktionsevne. Tilbud efter den social lovgivning gives altid efter en konkret, individuel vurdering af den enkelte behov for hjælp og støtte. Blandt de mest centrale tilbud kan nævnes:

- *Personlig og praktisk hjælp.* Personer med nedsat funktionsevne kan få hjælp til fx personlig hygiejne, hjælp til at komme op af og i seng eller få tøj på, samt hjælp til praktiske gøremål som rengøring, tøjvask eller indkøb, samt evt. mad fra den kommunale madordning.
- *Socialpædagogisk bistand/bostøtte.* Kommunen skal tilbyde hjælp, støtte og omsorg til personer, som på grund af nedsat funktionsevne har brug for optræning/genoptræning og hjælp til udvikling af færdigheder.
- *Støtte til hjælpemidler og forbrugsgoder.* Kommunen yder støtte til hjælpemidler og forbrugsgoder, der i væsentlig grad kan afhjælpe de varige følger af den nedsatte funktionsevne og i væsentlig grad lette den daglige tilværelse i hjemmet. Der kan eksempelvis ydes støtte til kørestole, rollatorer og personlifte. (Støtte til anskaffelse af personligt tilpassede hjælpemidler vil dog under visse betingelser skulle ydes efter arbejdsskadelovgivningens bestemmelser. Der henvises til punkt 5.1.4. og til bilag 12 for en nærmere beskrivelse af disse bestemmelser.)
- *Støtte til køb af bil.* Kommunen skal yde støtte til køb af en bil, hvis borgeren på grund af en betydelig funktionsnedsættelse har en væsentligt nedsat mulighed for færdes, og hvis bilen er nødvendig for eksempelvis at fastholde et arbejde eller gennemføre en uddannelse. Støtten gives som et rentefrit lån op til et vist beløb, dog højest bilens købesum.
- *Støtte til boligindretning.* Kommunen yder hjælp til indretning af bolig til personer med varigt nedsat funktionsevne, når indretning er nødvendig for at gøre boligen bedre egnet som opholdssted for borgeren. Støtte til boligindretning gives kun til mur- og nagelfaste genstande, men kan både have form af mindre ændringer som fx fjernelse af dørtrin og form af mere gennemgribende ombygninger.
- *Borgerstyret Personlig Assistance (BPA).* En BPA-ordning kan gives til voksne med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne som i høj grad er afhængig af hjælp til at udføre almindelige daglige funktioner, og som har et omfattende behov for pleje, overvågning, ledsagelse eller praktisk bistand. Støtten gives i form af tilskud til hjælpernes løn, og den handicappede borger skal selv ansætte hjælpere, administrere og tilrettelægge hjælpen.
- *Ledsageordning.* Personer, der ikke kan færdes alene på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, kan få bevilget 15 timers ledsagelse om måneden. Ordningen skal give mennesker, der har en funktionsnedsættelse, mulighed for at deltage i aktiviteter uden for hjemmet efter eget valg.
- *Merudgifter.* Personer mellem 18 og 65 år med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne kan få tilskud til dækning af nødvendige merudgifter, der er en følge af den

nedsatte funktionsevne. Merudgifterne skal udgøre mere end 500 kr. om måneden for at der kan ydes støtte. Nødvendige merudgifter kan fx være udgifter til medicin, befordring, handicaprettede kurser eller indskud i en af kommunen anvist lejebolig

- *Støtte til pasning af nærtstående.* Kommunen kan i visse tilfælde give støtte til, at en person i en kortere periode (i alt 6 måneders pasning + i særlige tilfælde yderligere 3 måneder) kan blive ansat af kommunen til at varetage pasnings- og omsorgsopgaver for en nærtstående i hjemmet.
- *Støtte- og kontaktperson.* Kommunerne skal sørge for tilbud om en støtte- og kontaktperson til mennesker med sindslidelser/psykiske vanskeligheder. En støtte- og kontaktperson skal styrke borgerens mulighed for at opnå og bevare kontakt med omverdenen ud fra egne ønsker og behov og dermed gøre den enkelte i stand til at benytte samfundets muligheder og allerede etablerede tilbud.

Den sociale indsats over for mennesker med psykiske vanskeligheder vil typisk være organiseret i socialpsykiatrien i kommunerne. Socialpsykiatrien arbejder tværsektorielt og skal sikre sammenhængen til behandlingspsykiatrien og de øvrige relevante sektorer, herunder jobcentret.

Endelig har kommunerne i medfør af almenboligloven ansvaret for at tilvejebringe almene ældreboliger, der kan udlejes til ældre og personer med handicap. Det er kommunernes ansvar at tage stilling til, om en borger kan komme i betragtning til en handicapegnet bolig.

5.1.3 Ydelser og tilbud på beskæftigelsesområdet

Hvis en veteran er kommet til skade, vil han/hun kunne have midlertidige eller varige udfordringer/problemer i forhold til beskæftigelse.

På beskæftigelsesområdet findes der en række forsørgelsesydelser og tilbud, som kan være relevante for borgere med andre problemer end ledighed. Disse ydelser og tilbud administreres af kommunerne, herunder jobcentre. Formålet med indsatsen er at hjælpe mennesker til at få eller fastholde tilknytningen til arbejdsmarkedet. Det er individuelt og afhængig af den enkelte menneskes situation, hvilken hjælp den enkelte skal have; der skal derfor i hvert enkelt tilfælde foretages en konkret og individuel vurdering. Her nævnes de mest centrale:

- *Sygedagpenge.* Formålet med sygedagpengelovgivningen er at yde økonomisk kompensation ved fravær fra arbejdsmarkedet på grund af egen sygdom. Sygemeldes en person i en længere periode, skal kommunen yde en tidlig og aktiv indsats, som er individuelt tilrettelagt under hensyntagen til den sygemeldtes helbredssituation og ressourcer. Kommunens indsats skal have fokus på at sikre, at den sygemeldte bevarer tilknytningen til arbejdsmarkedet.
- *Revalidering.* Personer med begrænsning i arbejdsevnen kan få tilbud om revalidering, som kan bestå af både erhvervsrettede aktiviteter og økonomisk hjælp. Revalideringen skal bidrage til, at personen fastholdes eller kommer ind på arbejdsmarkedet, således at personens mulighed for at forsørge sig selv og sin familie forbedres.

- *Fleksjob.* Fleksjob er et tilbud til personer under 65 år, der har en væsentlig og varig nedsat arbejdsevne og ikke kan opnå eller fastholde beskæftigelse på normale vilkår på arbejdsmarkedet.
- *Tilbud.* Kommunen (jobcentret) yder tilbud om job med løntilskud, virksomhedspraktik, uddannelse mv.; tilbuddene har til formål at hjælpe borgeren tilbage til arbejdsmarkedet.
- *Personlig assistance.* Hvis en person lider af en fysisk eller psykisk betinget handicap, kan pågældende få bevilget personlig assistance, som bistår med praktisk hjælp ved konkrete arbejdsopgaver, fx tunge løft, sekretærbistand, tegnsprogstolkning mv..
- *Hjælpemidler.* Der kan ydes tilskud til arbejdsredskaber, mindre arbejdspladsindretninger eller handicapkompenserende udstyr til undervisning. Hjælpemidlet kan bevilges enten som udlån eller som tilskud til anskaffelse
- *Kontanthjælp.* Kommunen kan yde kontanthjælp, hvis en person ikke er i stand til at forsørge sig selv og sin familie. Der er en række betingelser, man skal opfylde for at kunne modtage kontanthjælp. Derudover har indtægt og formue indflydelse på, om man har ret til kontanthjælp.
- *Førtidspension.* Førtidspension kan tilkendes personer fra det fyldte 18. år og frem til folkepensionsalderen. Tilkendelse af førtidspension forudsætter, at man ikke er i stand til at forsørge sig selv ved arbejde, fordi arbejdsevnen er varigt nedsat.

5.1.4 Arbejdsskadeerstatning

Når en borger kommer til skade i forbindelse med udførelsen af sit arbejde, kan vedkommende have krav på godtgørelse og erstatning efter arbejdsskadesikringsloven.

Arbejdsskadestyrelsen behandler sårede soldaters arbejdsskadesager på lige fod med andre borgeres arbejdsskadesager. Arbejdsskadestyrelsen har siden 2008 samlet sagsbehandlingen af de alvorlige skader for udsendte soldater fra Afghanistan og Irak i et særligt team. Det sikrer den nødvendige ekspertise til at behandle sagerne, og det sikrer en tæt og hurtig opfølgning af sagerne.

Efter arbejdsskadesikringsloven skelnes mellem to typer af sager; arbejdsulykker og erhvervssygdomme.

En arbejdsulykke er en fysisk eller psykisk skade, som sker efter en hændelse eller påvirkning. Hændelsen eller påvirkningen skal være pludselig eller vare højst 5 dage. Der skal være sammenhæng mellem tilskadekomnes arbejde og årsagen til skaden, for at skaden kan anerkendes som en arbejdsulykke.

En erhvervssygdom er en sygdom, som skyldes arbejdet eller de forhold, som arbejdet er foregået under. Det vil sige, at sygdommen skal være opstået på grund af påvirkninger på arbejdet, og at sammenhængen mellem påvirkningerne og sygdommen er kendt i den medicinske forskning.

Fælles for tilskadekomne, der har været udsat for en arbejdsulykke eller har en erhvervssygdom, er, at de kan have ret til de samme ydelser efter loven.

Disse er:

- *Varigt mén.* Kompensation for varigt mén er en godtgørelse, som fastsættes på grundlag af en skades medicinske art og omfang og under hensyn til skadens forvoldte ulemper i den tilskadekomnes personlige livsførelse. Varigt mén er altså en økonomisk kompensation af tilskadekomne for skadens ikke-økonomiske følger. Der ydes ikke godtgørelse for varigt mén, hvis méngraden er mindre end 5 procent.
- *Tab af erhvervsevne.* Tab af erhvervsevne er en erstatning for tilskadekomnes faktiske nedsættelse i evnen til at skaffe sig indtægt ved arbejde. Hvis tabet af erhvervsevne er mindre end 15 procent, ydes der ikke erstatning.
- *Betaling af behandlingsudgifter.* Tilskadekomne har mulighed for at få dækket udgifter til helbredende behandling, som ikke er dækket af sundhedsloven. Betaling af behandlingsudgifter omfatter også medicinudgifter.
- *Betaling af individuelt tilpassede hjælpemidler.* Individuelt tilpassede hjælpemidler til afhjælpning af skadens følger kan dækkes af arbejdsskadesikringen. Arbejdsskadesikringsloven er i denne henseende primær.

Efterladte til borgere, som dør som følge af en arbejdsskade, kan også have ret til ydelser efter arbejdsskadesikringsloven.

Disse er:

- *Overgangsbeløb.* Den efterladte enke eller enkemand kan få udbetalt et overgangsbeløb i forbindelse med dødsfaldet, hvis ægteskabet var indgået før arbejdsskadens indtræden eller samlivet bestod på tidspunktet for tilskadekomnes død. Beløbet udgør 141.500 kr. i 2010.
- *Forsørgertabserstatning.* Den, der er berettiget til at få udbetalt overgangsbeløbet, og som ved borgerens død har mistet en forsørger, kan også få udbetalt erstatning for den forsørgelsesmæssige forringelse. Der er tale om en midlertidig løbende ydelse på 30 procent af afdødes årsløn. Hvis afdøde efterlader sig børn under 18 år eller børn under 21 år, som er under uddannelse, kan der ligeledes udbetales erstatning til børnene. Der er tale om en midlertidig løbende ydelse på 10 procent af afdødes årsløn.
- *Særlig godtgørelse.* Arbejdsskadestyrelsen kan efter et dødsfald, der er forvoldt forsætligt eller ved grov uagtsomhed, tilkende en særlig godtgørelse til de efterladte, der stod afdøde særligt nær. Det er fastsat, at maksimumbeløbet som udgangspunkt er 100.000 kroner pr. efterladt. I ganske særlige tilfælde vil godtgørelsen kunne fastsættes højere.

5.2 Statens gruppelivsordning

Udsendte soldater vil typisk være omfattet af en gruppelivsforsikring. Enten indeholder deres pensionsordning allerede en gruppelivsordning, eller også er de omfattet af statens gruppelivsordning.

Forsikringssummer efter statens gruppelivsordning:

300.000 kr. til nærmeste pårørende, medmindre der er indsat en begunstiget.

15.000 kr. til børn under 21 år.

5.3 Forsvarets støttetiltag i forhold til veteraner

I kraft af det øgede internationale engagement har forsvaret løbende fået en øget indsigt i det behov, som veteraner kan have for støtte i forbindelse med udsendelse. Forsvaret har i

takt med de indhentede erfaringer udbygget og udviklet den støtte, som gives til soldaterne og deres pårørende.

Afsnittet beskriver de tiltag, som forsvaret har iværksat som supplement til den støtte, det danske samfund generelt tilbyder sine borgere.

Forsvarets støttende tiltag fokuserer både på soldaterne og på deres pårørende. Der er tale om en bred vifte af tiltag, der iværksættes før, under og efter udsendelsen.

5.3.1 Kontaktofficeren – indgangsviklen til forsvarets støttetilbud

For at støtte og følge soldaten og dennes pårørende under hele udsendelsesforløbet har forsvaret etableret en kontaktofficersordning. Allerede inden en soldat udsendes, udpeges der en kontaktofficer ved soldatens tjenestested. Kontaktofficeren er bindeled mellem forsvaret og pårørende både før, under og efter udsendelsen – også ved tilskadekomst og dødsfald.

Kontaktofficeren er typisk også de pårørendes indgangsvinkel til forsvarets støttetilbud og kan kontaktes døgnet rundt. Kontaktofficeren arrangerer bl.a. arrangementer for de pårørende før, under og efter udsendelsen.

5.3.2 Initiativer målrettet både soldaten og de pårørende

Forsvaret gennemfører en række orienteringer forud for udsendelsen for blandt andet at imødegå eventuelle psykiske reaktioner. Samtidig har forsvaret også fokus på den opfølgende indsats.

5.3.2.1 Orienteringer – psykologisk forebyggelse mv.

Soldaten undervises før udsendelsen i, hvilke reaktioner der kan være tegn på psykisk belastning, samt hvordan de bedst hjælper sig selv og andre til at modvirke og afhjælpe de løbende belastninger, de er udsat for. Chefer og førere undervises af forsvarets psykologer i forebyggelse og håndtering af kritiske hændelser/særlige belastende hændelser bl.a. under den generelle føreruddannelse og ved den missionsforberedende uddannelse.

En lang række af forsvarets initiativer er målrettet de pårørende før og under udsendelsen. En vigtig del af støtten til de pårørende er grundige orienteringer om den mission, som soldaten udsendes til, samt de mange støttemuligheder, der tilbydes de pårørende. Disse orienteringer gennemføres i forbindelse med pårørendearrangementer, før (typisk to måneder før) og under udsendelsen. De pårørende introduceres til kontaktofficeren, og de bliver orienteret om typiske psykiske reaktioner, støttemuligheder, familienetværk samt kontaktmuligheder ved eventuelle behov for støtte. Forsvaret har udarbejdet en del informationsmateriale til de pårørende, også til børn og unge. Materialet introduceres af bl.a. tjenestestedets kontaktofficerer ved pårørendearrangementerne, hvor der også oprettes familienetværk mv.

5.3.2.2 Opfølgende indsats

I 2008 indledte forsvaret et pilotprojekt med ” Akklimatisering og Reintegration” for veteraner fra en hjemvendt enhed fra Afghanistan. I henhold til pilotprojektet skulle enheden være samlet i en tre måneders periode efter hjemkomsten. Formålet var, at veteranerne fik mulighed for langsomt og i fællesskab at bearbejde oplevelserne med ligestillede (den psykologiske del af dette projekt kaldes ”Fra Battlemind til Homemind”) samt at vænne sig til

overgangen til en civil tilværelse. Veteranerne fik også mulighed for at afdække deres egne kompetencer og blev på den måde hjulpet til at kunne søge et civil job, en uddannelse eller en stilling i forsvaret, inden enheden blev opløst. Fra 2011 gøres ordningen permanent og vil omfatte alle, der vurderes at have behov for forløbet.

Ud over projekt "Akklimatisering og Reintegration" har forsvaret iværksat en række andre opfølgende initiativer til støtte for hjemvendte veteraner for bl.a. at imødegå psykiske eftervirkninger. Veteraner fra missioner med kamphandlinger (som Afghanistan) skal efter hjemkomsten til Danmark deltage i en samtale med en psykolog for at afklare, om de har behov for støtte. Samtalen gennemføres i forbindelse med afviklingen af holdet eller i forbindelse med reintegrationsforløbene.

Tre måneder efter hjemkomst samles de udsendte enheder. Denne samling sker blandt andet for, at forsvaret kan følge op på eventuelle psykiske reaktioner hos veteranerne. Arrangementet giver også veteranerne en mulighed for at udveksle erfaringer med ligesindede. Deltagelse er obligatorisk for tjenestegørende personel og frivillig for hjemsendte veteraner⁸.

Seks måneder efter hjemkomsten får veteranerne et spørgeskema, hvor de skal svare på spørgsmål om deres oplevelser og reaktioner. Forsvarets psykologer retter henvendelse til de veteraner, hvor besvarelsen viser tegn på, at veteranen har behov for støtte (med mindre veteranen aktivt frabeder sig at blive kontaktet). For veteraner, der har været udsendt til hårdt belastede missioner, holdes der syv måneder efter hjemkomst yderligere et arrangement som supplement til det obligatoriske tre-måneders arrangement. Deltagelse er også her obligatorisk for tjenestegørende personale og frivillig for hjemsendte veteraner⁹.

Der kan opstå situationer, hvor en udsendt soldat af forskellige årsager kommer hjem fra missionsområdet tidligere end planlagt. Det kan skyldes, at soldaten er kommet til skade, men det kan også skyldes personlige forhold - fx sygdom i familien. I disse situationer vil kontaktofficeren være til rådighed for soldaten og de pårørende. Kontaktofficeren kan bl.a. være behjælpelig med at etablere kontakt til forsvarets øvrige tilbud om støtte samt almindelig rådgivning og opfølgning i forhold til midlertidigt eller permanent ophold i Danmark.

Såfremt en soldat bliver hjemsendt tidligere end planlagt, vil han eller hun automatisk blive indkaldt til en samtale med en af forsvarets socialrådgivere. Under denne samtale vil soldatens samlede situation blive drøftet, herunder årsagerne til hjemsendelse, samt eventuelle sociale og psykologiske konsekvenser ved en hjemkomst før planlagt tid. Har soldaten behov for samtale med en psykolog, vil socialrådgiveren sørge for at etablere kontakt. Socialrådgiveren er behjælpelig med henvisning til andre hjælpemuligheder både i og udenfor forsvaret.

⁸ + ⁹ Det er ikke praktisk muligt at forpligtige de hjemsendte veteraner til at deltage. Givet at dette var tilfældet, ville tvungen deltagelse ikke være i overensstemmelse med den sociale ramme, som ønskes skabt omkring arrangementet.

Soldaterne kan både før, under og efter udsendelsen søge støtte, råd og vejledning hos forsvarets socialrådgivere og forsvarets psykologer. Som et supplement hertil giver forsvaret økonomisk støtte til den såkaldte "Kammeratstøtteordning", der i regi af veteranorganisationen "De Blå Baretter" gør det muligt for veteranerne at tale med ligesindede via telefonlinje, e-mail og samvær i øvrigt.

5.3.3 Støttegruppe for børn

I august 2009 blev der iværksat et pilotprojekt vedrørende støttegrupper for børn eller mindre søskende af tidligere, nuværende og kommende veteraner. Formålet med at oprette børnegrupper var bl.a. at give børn til udsendte soldater mulighed for at tale om deres bekymringer og oplevelser med andre børn i samme situation. Forsøgsvis blev der oprettet støttegrupper på kasernerne i Holstebro, Varde og Høvelte. I hver gruppe indgik børn i alderen 8-14 år samt 2 af forsvarets socialrådgivere. Evalueringer på baggrund af de første hold har ført til, at projektet fortsætter i 2010.

5.3.4 Samarbejde med det private erhvervsliv

Forsvaret har et tæt samarbejde med det private erhvervsliv, der også støtter den internationale indsats. Dette sker bl.a. gennem samarbejde med InterForce. Virksomhederne i InterForce har underskrevet en støtteerklæring om, at den enkelte virksomhed bakker op om forsvarets engagement. En række InterForce virksomheder har taget yderligere initiativer til støtte af veteraner. Der er således virksomheder, som har etableret særlige uddannelsespladser til fysisk og psykisk sårede veteraner.

5.3.5 Forsvarets støtte til sårede

Soldaten og de nærmeste pårørende støttes efter behov via kontaktofficersordningen og rehabiliteringsenheden ligesom samarbejdspartnere fra det øvrige forsvaret (fx socialrådgivere, psykologer, samt job- og uddannelsesrådgivere) inddrages, når det er relevant.

Når sårede soldater bliver bragt til Danmark, udpeger forsvaret en kontaktlæge til soldaten. Kontaktlægen er det sundhedsfaglige bindeled mellem den sårede soldat (patienten), de pårørende, den civile behandlingsinstitution og den udpegede kontaktofficer. Alle soldater, der sendes hjem til Danmark af medicinske årsager, får tilknyttet en kontaktlæge. Det er således ikke kun soldater, der indlægges på et hospital, der får en kontaktlæge tilknyttet, men også soldater, der skal have foretaget ambulante undersøgelser og behandling. Rehabiliteringsenheden vil også indtage en central rolle for at støtte den sårede soldat, som anført under punkt 5.2.5.

Kontaktlægeordningen er etableret for at sikre en optimal dialog mellem patient, pårørende og behandlingsinstitution. Herved sikres, at eventuelle misforståelser undgås eller hurtigt bliver udredt i en ellers belastet situation, hvor mange forskellige instanser er involveret. Kontaktlægen har ikke behandlingsansvar for den sårede soldat, men støtter soldaten og eventuelt dennes pårørende.

5.3.5.1 Rehabiliteringsenheden

Som et særligt tiltag til støtte for de veteraner, der kommer til skade under udsendelsen, har forsvaret oprettet en såkaldt rehabiliteringsenhed. Rehabiliteringsenheden har overordnet til opgave at sikre, at den skadede veteran får de bedste vilkår for et godt og indholds-

rigt liv på trods af sine skader. Et væsentligt fokusområde er, at de skadede veteraner hjælpes til en ny jobfunktion i forsvaret eller et civil job. Med en central tovholder koordinerer rehabiliteringsenheden indsatsen mellem læger, psykologer, juridiske rådgivere, kontaktofficerer, udstikkere¹⁰ mv. Samtidig støtter rehabiliteringsenheden den sårede veteran i forhold til andre tilbud uden for forsvarets regi, inklusiv boligindretning, arbejdsskadeserstatning, arbejdspladsindretning mv.

Ud over støtten til den skadede veteran skal rehabiliteringsenheden via den centrale tovholder også støtte kontaktofficererne med kontakten til jobkonsulenter, psykologer, juridiske rådgivere mv. Rehabiliteringsenheden støtter både fysisk og psykisk skadede veteraner.

5.3.5.2 Særlige forhold vedrørende forsvarets støtte til fysisk og psykisk sårede

Forsvaret har indrettet to handicapboliger, som sårede soldater kan bo i som en midlertidig løsning, hvis bopælskommunen ikke umiddelbart kan stille en bolig til rådighed, når soldaten udskrives fra hospitalet. Disse boliger ligger i København tæt på Rigshospitalet.

Forsvaret tilbyder psykologbistand til alle ansatte, som under en international mission har været udsat for traumatiserende hændelser eller har problemer med at tilpasse sig igen efter en udsendelse. Der er ingen forældelsesfrist på dette tilbud, som også omfatter veteranernes pårørende.

Forsvaret har derudover indgået en aftale med Krise- og Katastrofe psykiatrisk Center i København. I de tilfælde, hvor det synes relevant eller nødvendigt, kan veteraner blive henvist til psykiatrisk vurdering på centret. Centret kan behandle veteranen eller henvise til en lokal psykiater, hvis dette er mest hensigtsmæssigt.

5.3.6 Erstatning og økonomisk tryghed – forsvarets initiativer

Soldater udsendt til internationale operationer er omfattet af forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning. Denne ordning er etableret, fordi det kan være meget svært for den enkelte soldat at forsikre sig i forbindelse med udsendelse til krigsområder. Hovedsigtet med ordningen er at sikre soldaten eller dennes familie i tilfælde af, at soldaten dør eller kommer til skade under udsendelsen. Forsikringssummen bliver udbetalt uafhængigt af almindelige arbejdsskadeforsikringer og eventuelle andre private forsikringer.

Økonomisk Sikkerhed: Eksempel 1 – Erstatning ved skade:

En veteran¹¹ mister under kamp begge sine ben og får skader i maven. Méngrad: 120 %

Erstatning for méngrad	
Arbejdsskadeforsikringsloven	902.400 kr.
Forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning ¹²	3.653.500 kr.
I alt (skattefrit)	4.555.900 kr.
Erstatning for erhvervsevnetab	

¹⁰ Udstikker: HR-medarbejder, der er ansvarlig for soldatens karriereplanlægning.

¹¹ En overenskomstansat soldat på 37 år.

¹² Forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning har en maksimal méngrad på 100 %.

Veteranen kan derefter kun bestride et halvtidsjob og tilkendes et erhvervsevnetab på 50 % ¹³
Veteranen vil frem til det fyldte 67. år modtage et månedligt skattepligtigt beløb på 9.167 kr.

5.3.6.1 Forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning

Forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning yder dækning for skader hele døgnnet – dvs. også ved fx tilskadekomst i fritiden eller dødsfald, der ikke skyldes tjenesten, fx dødsfald på grund af en hjertekarsygdom, så længe hændelsen sker under udsendelsen.

Forsikringssummer efter forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning (2010-niveau):

3.653.500 kr. ved 100 % varigt mén (der ydes ikke godtgørelse, ved méngrad under 5 %).

2.436.000 kr. ved tab af forsørger.

1.216.500 kr. ved ikke-forsørgertab (erstatning til boet).

Økonomisk sikkerhed: Eksempel 2 – Erstatning ved dødsfald:

En veteran¹⁴ dør under kamp i Afghanistan og efterlader sig ægtefælle¹⁵ og et barn på 4 år.

Dette vil indebære følgende beløb til ægtefællen:		
Overgangsbetrag efter arbejdsskadebæringssikringsloven		141.500 kr.
Forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning		2.436.000 kr.
Livsforsikring, statens gruppelevsforikring ¹⁶		300.000 kr.
Børnesum, statens gruppelev: Udbetales til ægtefællen		15.000 kr.
I alt (skattefrit)		2.892.500 kr.
Efterindtægt i 6 måneder: 30.000 kr. pr. måned ¹⁷		180.000 kr.
Supplerende løbende livsvarig pensionsmæssig ydelse ¹⁸	Årlig ydelse	100.000 kr.
Dette vil indebære følgende beløb til barnet:		
Forsørgertabserstatning efter arbejdsskadebæringssikringsloven ¹⁹	Pr. måned	2.292 kr.
Supplerende løbende pensionsmæssig ydelse fra forsvaret ²⁰	Pr. måned	2.500 kr.

¹³ I eksemplet kan veteranen efter genoptræning bestride et halvtidsjob. Efter arbejdsskadebæringssikringslovgivningen tilkendes veteranen derfor et erhvervsevnetab på 50 %. Beløbet fastsættes på baggrund af 4/5 del af hans samlede årsløn året før skaden på 275.000 kr. til 9.167, 00 kr. pr. måned.

¹⁴ En overenskomstansat soldat.

¹⁵ Ægtefælle er fuldtidsbeskæftiget.

¹⁶ Statens gruppelevsforikring udbetales kun, hvis den pågældende ikke er omfattet af tilsvarende forikring fra arbejdsmarkedspensionsordning.

¹⁷ Efterindtægt beregnes på baggrund af den løn, soldaten oppebar på dødstidspunktet.

¹⁸ Supplerende løbende livsvarig pensionsmæssig ydelse svarende til, hvad en tjenestemand i en tilsvarende situation ville have modtaget. Denne vil skønsmæssigt udgøre omkring ca. 100.000 kr. pr. år.

¹⁹ 10 % af afdødes årsløn (275.000 kr.): Skattepligtig månedlig ydelse til det fyldte 18. år.

²⁰ Årlig ydelse til det fyldte 21. år.

5.4 Sammenfatning

Som det fremgår af kapitlet, tilbyder det danske samfund og forsvaret som arbejdsgiver til sammen en lang række ordninger, som veteranen kan gøre brug af. Ud over de tilbud, som findes i regi af de offentlige systemer, er der også en række frivillige aktører og interesseorganisationer, som støtter de pårørende og veteranerne og anerkender deres indsats.

Det meget brede udbud af muligheder og initiativer kan i sig selv være vanskeligt af overskue. Særligt for den veteran, som måtte være kommet til skade, eller som på anden måde i særlig grad har brug for støtte.

Arbejdsgruppen har konstateret, at den enkelte veterans kendskab til og udbytte af de mange tilbud kan øges. Dette kan fx ske gennem en styrket koordination af indsatsen fra de forskellige aktører eller gennem et øget kendskab til de mange støttemuligheder. Dette kendskab kan ikke forankres hos den enkelte veteran, men bør tilvejebringes på anden måde.

I kapitel 6 behandles de udfordringer, som veteraner og deres pårørende står overfor. Og der gives forslag til nye initiativer.

6 kapitel – Udfordringer og overvejelser

Soldater og deres pårørende oplever – som alle andre borgere – omgivelsernes påvirkning forskelligt. Hensigten med dette kapitel er at beskrive nogle af de udfordringer, som arbejdsgruppen har identificeret som generelt karakteristiske for pårørende og soldater før, under og efter udsendelsen. Arbejdsgruppens kortlægning af veteranområdet har sammen med resultater fra fokusgruppeinterviews og drøftelser med referencegruppen dannet grundlag for kapitlet.

Kapitlets afsnit beskriver blandt andet de udfordringer, som arbejdsgruppen har vurderet ikke – eller ikke i tilstrækkelig grad – imødekommes af de eksisterende tiltag og ordninger, og som kan adresseres inden for kommissoriets rammer. Behov og mulighed for nye tiltag til anerkendelse eller støtte af veteraner og deres pårørende vurderes. På baggrund af disse overvejelser fremsættes anbefalinger.

6.1 Pårørendes udfordringer

Før udsendelsen har pårørende sædvanligvis et stort ønske om at få så mange informationer som muligt om den forestående udsendelse. Der ønskes fx viden om de generelle vilkår, som soldaten lever med i missionsområdet, og om hvilke støttende tilbud, der er til rådighed for soldaten og den pårørende.

Pårørende kan have behov for vejledning i, hvordan de bedst hjælper og støtter den udsendte og ikke uforvarende øger presset. Det kan fx være vejledning i at indgå aftaler om, hvornår den pårørende bedst vender praktiske problemer eller følelsesmæssige oplevelser med den udsendte.

De pårørende har under udsendelsen daglige udfordringer som at aflevere og hente børn i institution, indkøb, pasning af husdyr mv. Større uventede praktiske opgaver såsom reparation af bil, vaskemaskine eller lignende kan opleves belastende. Under udsendelsen skal den pårørende samtidig tilpasse sig en hverdag uden dagligt samvær – ofte iblandet perioder med stor ængstelse over den risiko, som den udsendte er udsat for. Afsavn og angsten for at miste kan blive forstærket, når medier melder om tilskadekomst og kampe i missionsområdet. Tilsvarende vil børn ofte blive konfronteret med dramatiske hændelser fra missionsområder igennem bl.a. skole, venner og internettet. Afhængig af barnets alder kan savn og eventuel frygt for død være svært at tale med voksne om. Børn og forældres reaktioner vil altid være afhængige af hinanden, og nogle børn kan fx ræsonnere at tale om frygt for død vil gøre de voksne kede af det og vil beskytte den voksne for tanker om at kunne miste soldaten.

Pårørende kan have behov for vejledning i, hvordan de bedst hjælper og støtter den udsendte og ikke uforvarende øger presset. Det kan fx være vejledning i at indgå aftaler om, hvornår den pårørende bedst vender praktiske problemer eller følelsesmæssige oplevelser med den udsendte.

Pårørende har i nogle tilfælde svært ved at finde ud af, hvordan de får de ønskede informationer. Det gælder både forhold vedrørende udsendelsen og mulighederne for støtte.

Efter hjemkomst kan det være vanskeligt at tolke veteranens adfærd i en omstillingsperiode, hvor veteranen skal tilpasse sig et hverdagsliv efter udsendelsen. Børn, der kan have reageret med vrede over, at deres ene forælder har været bortrejst, kan have svært ved at acceptere, at den hjemvendte forælder måske stiller andre krav end de vilkår, der blev budt barnet under udsendelsen. For den pårørende har udsendelsen typisk medført en øget arbejdsbyrde, hvilket ofte er ensbetydende med en øget selvstændighed og uafhængighed af partneren. Dette kan betyde, at rollerne i parforholdet skal genforhandles, hvilket kan være udfordrende i en periode, hvor den tidligere tillid og intimitet skal genopbygges. Dette vil yderligere vanskeliggøres, hvis veteranen er psykisk påvirket af sine oplevelser i missionsområdet.

6.1.1 Overvejelser vedrørende pårørende

Det mest gennemgående tema for de pårørende ses at være relevante og rettidige informationer og muligheder for at finde dem.

Arbejdsgruppen har lagt følgende til grund for sine overvejelser:

- Der gives allerede en massiv information til de pårørende om faktuelle forhold før og under udsendelsen. I forbindelse med pårørendearrangementer holdes orienteringer om psykiske reaktioner, støttemuligheder, støttegrupper for børn, familienetværk samt kontaktmuligheder ved eventuelle behov for støtte mv. I forbindelse med arrangementet udleveres informationsmateriale, ligesom Familienetværket, der er en del af Kammeratstøtteordningen, tager initiativ til at oprette netværk mellem pårørende.
- Pårørende kan endvidere finde oplysninger på internettet fx fra hjemmesiden "påøren-deportalen", der er én af mange hjemmesider, som indeholder informationer.
- Børn af udsendte soldater opsamler informationer i og uden for hjemmet, som kan være svære at forstå. Nogle børn kan være kraftigt påvirket af udsendelsen og kan have brug for en voksens hjælp til at forstå ændringerne i deres hverdag og få sat ord på deres følelser.

Arbejdsgruppen er af den opfattelse, at forsvaret generelt tilbyder informationer af tilfredsstillende kvalitet og omfang. Arbejdsgruppen vurderer dog, at det kan være vanskeligt at finde rundt i de mange informationer.

Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at der tages initiativ til, at:

- Hjemmesider i forsvaret og hos de frivillige organisationer koordineres for at give et bedre overblik. En koordination af informationer vil samtidig kunne nyttiggøres som informationsdatabase for andre offentlige myndigheder.
- Undersøge hvordan en udsendelse påvirker både den efterladte partner og børnene, samt hvordan den efterladte partner og børn bedst kan støttes før, under og efter udsendelsen.

Der henvises derudover til de følgende afsnit, hvor arbejdsgruppen kommer med anbefalinger, der vedrører både veteraner og pårørende.

6.2 Veteranens udfordringer

Faktorer som fx den enkelte soldats baggrund, alder, erfaring og køn medvirker til, at veteranerne har forskellige oplevelser af tjenesten og udsendelsen. I det følgende vil der blive

beskrevet nogle generelle udfordringer, der vurderes at være fælles for en større andel af de udsendte.

Ved rekruttering gennemgår værnepligtige og elever til forsvarets uddannelser en afprøvning og en helbredsundersøgelse for at vurdere den enkeltes egnethed. Efter basisuddannelse skal soldaten fuldføre en intensiv uddannelse og træning som forberedelse til den specifikke mission. I denne periode foretages en udvælgelse på baggrund af endnu en helbredsundersøgelse, ligesom egnethed til udsendelse vurderes.

Under udsendelsen opholder soldaten sig i et radikalt anderledes miljø med en lokalbefolkning, der har et andet sprog og andre kulturelle normer, med til tider ekstreme klimatiske forhold og med særdeles begrænsede muligheder for privatliv. Soldaten kan som udgangspunkt være dedikeret sine arbejdsopgaver på fuld tid, idet praktiske opgaver som indkøb, tøjvask, madlavning mv. bliver løst af enheden. Hverdagen kan være præget af ventetid og rutineopgaver afbrudt af intense perioder, der indeholder belastende og uvante situationer. I de fleste konfliktområder vil der være forskellige farer afhængig af, hvordan den konkrete situation er. Improviserede sprængladninger og ildkamp er eksempler på konkrete trusler mod den enkelte soldats liv. Andre påvirkninger såsom nød blandt lokalbefolkningen, tilskadekomne og omkomne kollegaer er eksempler på oplevelser, som udsendte risikerer at skulle rumme og forholde sig konkret til. De mange fremmede påvirkninger og belastninger gør, at en del veteraner får fysiske og psykiske reaktioner, som det kan være vanskeligt for den enkelte soldat at identificere og forstå.

Efter udsendelsen vil veteranen også kunne have nogle ændrede fysiologiske reaktioner. På baggrund af en længere udsendelsesperiode med højt beredskab kan fx adrenalinproduktion være øget. Efter hjemkomsten skal kroppens beredskab bringes ned på et niveau som før udsendelsen, hvilket kan tage nogen tid og være krævende efter en periode, hvor høj intensitet har været normen. Det kan hænde, at veteranen reagerer fysisk på situationer, der medvirker til genoplevelse af ubehagelige hændelser under udsendelsen. Uro, rastløshed, søvnbesvær, skyldfølelse eller vrede er blot nogle af de meget individuelle følger, som er almindelige reaktioner på de usædvanlige oplevelser. For de fleste forsvinder disse reaktioner igen inden for en kortere periode. For en relativt mindre gruppe kan disse reaktioner udvikle sig til en egentlig behandlingskrævende psykisk sygdom²¹.

De fleste veteraner oplever at få større viden om sig selv gennem deres udsendelse. Veteranerne kan imidlertid efter hjemkomsten opleve, at de kompetencer, der er opbygget under henholdsvis uddannelsen i forsvaret og siden styrket i missionsområdet, ikke bliver nyttiggjort. Veteraner kan samtidig savne officiel anerkendelse af deres indsats i en internatio-

²¹ I en nylig, stor undersøgelse af amerikanske soldater med tjeneste i Irak og Afghanistan fandt man en forekomst af nyopstået posttraumatisk belastningsreaktion på omkring 8 % af soldater med direkte kamperfaring overfor 1,5 – 2 % blandt soldater udsendt i samme områder, men uden kamperfaring (Smith et al., 2008). Det bemærkes, at undersøgelsens resultater vil kunne afvige betydeligt fra en tilsvarende dansk undersøgelse.

nal operation, hvor de med risiko for liv og lemmer har løst opgaver som udsendte for Danmark.

6.2.1 Overvejelser vedrørende veteraner

6.2.1.1 Fysiske og psykiske påvirkninger

Den kraftige fysiske og psykiske påvirkning samt den mentale omstillingsproces både før og efter udsendelsen ses at være et gennemgående tema for veteranerne.

Efter hjemkomsten skal kroppens beredskab bringes ned på et niveau som før udsendelsen, hvilket kan tage nogen tid og være krævende efter en periode, hvor høj intensitet har været normen. Det kan hænde, at veteranen reagerer fysisk på situationer, der medvirker til genoplevelse af ubehagelige hændelser under udsendelsen.

Arbejdsgruppen har lagt følgende til grund for sine overvejelser:

- Forsvaret adresserer den psykiske påvirkning blandt andet ved at gennemføre opsøgende indsats i form af obligatoriske samtaler med en af forsvarrets psykologer efter hjemkomst, hvor et eventuelt umiddelbart støttebehov afklares. Seks måneder efter hjemkomst udsendes spørgeskema til alle udsendte om oplevelser og reaktioner. Forsvarets psykologer tager kontakt til veteraner, der viser indikationer på støttebehov, medmindre veteranen specifikt frabeder sig dette. Hverken veteraner eller andre borgere kan tvinges til at modtage psykologisk eller psykiatrisk hjælp.
- De frivillige organisationer spiller en væsentlig rolle i forhold til etablering af kontakt med veteraner, der isolerer sig fra de etablerede tilbud fx i ramme af veteranhjem.

Forsvaret har ikke en permanent undersøgelsesenhed, der løbende kan tilpasse indsatsen på veteranområdet med baggrund i aktuel viden. Det er arbejdsgruppens egen erfaring, at der er behov for mere viden om veteranområdet.

Arbejdsgruppen har på den baggrund opfattelsen af, at der mangler systematisk og videnskabeligt funderet viden om veteraners forhold, herunder udvælgelse og forebyggelse. Den enkelte veteran kan have vanskeligt ved at erkende, at psykiske efterreaktioner er relateret til udsendelsen. For nogle veteraner kan det samtidig kræve en vis overvindelse at søge støtte hos socialrådgiver eller psykolog.

Arbejdsgruppen vurderer, at forebyggelse af psykiske skader kan opnås gennem en øget indsats for systematiseret udvælgelse. Den enkelte soldats egnethed bør vurderes for i videst muligt omfang at sikre, at den udsendte har den fornødne psykiske ballast til at kunne bearbejde psykiske belastninger. En vurdering af soldatens parathed til udsendelse bør fore-

tages af sundhedsfagligt personale. Udvælgelse af soldater til internationale operationer bør desuden videreudvikles på baggrund af videnskabelig og systematisk opfølgning på forsvarrets erfaringer og international forskning.

Arbejdsgruppen vurderer samtidig, at det er af værdi for veteranerne, at deres oplevelser kan deles med andre veteraner, der kender konteksten og har forståelse for efterreaktioner efter udsendelse. Kontakten mellem veteranerne imellem kan også give mulighed for tidlig identificering af symptomer og iværksættelse af behandling.

Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at der tages initiativ til, at:

- Der oprettes et permanent videntcenter, der gennem forskning og samarbejde med eksterne forskningsinstitutioner skal opnå øget indsigt i veteraners forhold, så indsatsen for veteraner og pårørende sker på et stadigt mere kvalificeret grundlag. Viden om veteraners forhold skal nyttiggøres til blandt andet at forebygge psykiske skader og at evaluere og udvikle tiltag på området.
- Udvælgelse ved sundhedsfagligt personale af soldater til internationale operationer videreudvikles, herunder vurderes soldatens parathed til udsendelse.
- Adgangen til samtale med en af forsvarrets psykologer, netværkspsykologer eller socialrådgivere forbedres, for at flere veteraner med behov for støtte benytter tilbuddet. Visitationssamtaler skal i den forbindelse kunne aftales gennemført i andet regi end ved forsvarrets etableringer.
- Den eksisterende adgang til telefonisk støtte og rådgivning for veteraner og pårørende gøres døgnbemandet, så der er mulighed for kontakt, når behovet opstår.
- Der foretages en aktiv opfølgning på veteraner, hvis ansættelsesforhold med forsvaret er ophørt. Kontakten med veteraner bør vedligeholdes inden for de første år efter overgangen til det civile liv. Forsvaret bør henvende sig til de pågældende med henblik på at udtrykke anerkendelse, oplyse om muligheder for støtte mv.
- Forsvaret styrker udvalgte veteraners evne til at yde kammeratstøtte. Rammerne for kammeratstøtte defineres tydeligt og på en sådan måde, at social- og sundhedsfagligt personale inddrages ved behov.

Viden om veteraners forhold skal nyttiggøres til blandt andet at forebygge psykiske skader og at evaluere og udvikle tiltag på området.

Arbejdsgruppen må samtidig konkludere, at veteraners efterreaktioner af psykiske påvirkninger er et særdeles komplekst område uden lette løsninger. Hvert tilfælde, hvor en veteran er psykisk påvirket og har behov for støtte er unik, hvilket understreger vigtigheden af den individuelle tilgang, så den rette hjælp tilbydes på den rette tid.

6.2.1.2 Anerkendelse af indsats og kompetencer

Et andet gennemgående tema for veteranerne er officiel anerkendelse af deres indsats og kompetencer.

Arbejdsgruppen har lagt følgende til grund for sine overvejelser:

- Anerkendelse af udsendtes indsats finder overordnet sted i regi af det officielle Danmark, det offentlige rum og arbejdspladsen.
- Hjemkomstparader, kommende monument over Danmarks internationale indsats siden 1948, flagdag for Danmarks udsendte og medaljer er eksempler på forsvarets og det officielle Danmarks udtrykte anerkendelse af veteraner.
- En meget væsentlig del af anerkendelsen finder sted i veteranernes nære omgivelser. Anerkendelse af veteraners indsats søges løbende styrket gennem den fortsatte kommunikation om veteraners indsats.
- Anerkendelse på arbejdspladsen (forsvaret) er et chefansvar. Udsendende enheder anerkender veteranen ved at nyttiggøre de erhvervede kompetencer efter hjemkomst.

Arbejdsgruppen er af den opfattelse, at den overordnede anerkendelse af indsatsen er på et passende niveau. Anerkendelsen af kompetencer, der er opbygget under henholdsvis uddannelsen i forsvaret og siden styrket i missionsområdet kan dog med fordel udvikles.

På de erhvervsrettede ungdomsuddannelser og voksen- og efteruddannelser og i de almene ungdoms- og voksenuddannelser kan uddannelsesstederne vurdere og anerkende kompetencer opnået uden for det offentlige uddannelsessystem (realkompetencevurdering). Realkompetencevurdering kan være adgangsgivende til og eventuelt afkorte uddannelsesforløb. Realkompetencevurdering kan endvidere resultere i udstedelse af et uddannelsesbevis for den fulde uddannelse, hvis hele uddannelsesmålet vurderes som opfyldt, eller et kompetencebevis, hvis dele af en given uddannelse eller et uddannelsesmål er opfyldt. Derudover kan en realkompetencevurdering også resultere i en individuelt tilrettelagt uddannelsesplan. En realkompetencevurdering foretages med udgangspunkt i de enkelte uddannelsers mål og adgangskrav.

Ungdommens Uddannelsesvejledning har til opgave at vejlede unge under 25 år uden en ungdomsuddannelse om valg af ungdomsuddannelse og erhverv.

Arbejdsgruppen vurderer, at anerkendelse af veteraners kompetencer, der er opbygget under henholdsvis uddannelsen i forsvaret og siden styrket i missionsområdet, bør udvikles gennem realkompetencevurdering.

Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at der tages initiativ til, at grundlaget for realkompetencevurdering og vejledning styrkes. Uddannelsesstederne og Ungdommens Uddannelsesvejledning informeres om de kompetencer, som veteraner opnår i forbindelse med uddannelsen og udstationeringen, således at veteranerne får størst muligt udbytte af deres kompetencer i forbindelse med videre uddannelse. Endvidere vil der med de enkelte veteraners samtykke blive videregivet oplysninger om veteraner under 25 år til Ungdommens Uddannelsesvejledning, således at de pågældende unge vejledes bedst muligt i forbindelse med valg af ungdomsuddannelse.

Endelig vil veteranerne efter international tjeneste modtage et veterankort, som dokumenterer og anerkender, at veteranerne har gennemført international tjeneste.

6.3 Generelle udfordringer for sårede veteraner

I det følgende vil der blive beskrevet nogle generelle problemstillinger, som kan være fælles for henholdsvis fysisk og psykisk sårede veteraner. Problemstillinger som ikke nødvendigvis er unikke for veteraner som gruppe, men som også kan gøre sig gældende for øvrige borgere i sammenlignelige situationer.

Sårede veteraner generelt kan have en oplevelse af, at hjemkommunen ikke har den fornødne erfaring med sårede veteraner, og at der er en generel mangel på viden om veteranernes særlige vilkår. Veteraner kan finde det utilfredsstillende, at andre sårede kollegaer modtager anden behandling alt efter respektive hjemkommunes viden og prioriteringer.

Fysisk sårede veteraners behov er ofte komplekse og kræver koordination af statslige, regionale og kommunale myndigheders indsats. Konkret kan det handle om meget omfattende skader og krævende genoptræningsforløb, hvor der samtidig skal anskaffes hjælpemidler, handicapvenlig bolig og lignende. At indgive ansøgninger, anke mv. ved mange forskellige instanser bliver ofte oplevet som en udfordring af veteraner, der typisk ikke tidligere har været afhængige af det offentlige system.

Sårede veteraner generelt kan have en oplevelse af, at hjemkommunen ikke har den fornødne erfaring med sårede veteraner, og at der er en generel mangel på viden om veteranernes særlige vilkår.

Fysisk sårede veteraner har ofte behov for specielt tilrettede og bekostelige hjælpemidler. Det kan være vanskeligt for den enkelte veteran at acceptere, at sagsbehandlingen kan være tidskrævende. Nogle veteraner kan have en forventning om særlig, bedre og hurtigere sagsbehandling af det offentlige sektor eller en opfattelse af, at den sårede veteran har fortrinsret til den bedst mulige behandling på grund af særlig status og en deraf følgende særlig samfundsforpligtelse.

6.3.1 Generelle overvejelser vedrørende sårede veteraner

I forbindelse med rehabilitering af sårede veteraner ses samarbejde i den offentlige sektor og viden om veteraners forhold at udgøre et gennemgående tema.

Arbejdsgruppen har lagt følgende til grund for sine overvejelser:

- Forsvaret hjælper sårede veteraner tilbage til en normal tilværelse fx gennem tilbud om genoptræning, terapi, omskoling og/eller videreuddannelse. Forsvarets socialrådgivere og rehabiliteringsenhed bidrager med at sikre en tværgående indsats med henblik på at skabe en hurtig, relevant, koordineret og respektfuld behandling af den tilskadekomne og dennes pårørende.
- De frivillige organisationer yder en stor indsats i arbejdet med veteraner og deres pårørende.
- Rehabiliteringsforløb for veteraner byder naturligt på udfordringer i relation til samarbejdet med sundhedsvæsenet og kommunerne – det gør sig især gældende i en tid,

hvor den sårede veteran og de pårørende er usikre på fremtidsperspektiverne. Nogle veteraners situation byder både på sociale og psykiske problemer, hvilket bliver særligt komplekst ved et eventuelt misbrug af alkohol og euforiserende stoffer.

- Veteraner har ret til de samme ydelser, som andre borgere, der har fået en arbejdsskade. Udover at veteranen gennem den almindelige arbejdsskadesikring kan få godtgørelse for varigt mén, erstatning for tab af erhvervsevne og betaling for behandlingsudgifter og hjælpemidler, har sårede veteraner også adgang til at få udbetalt godtgørelse og erstatning efter forsvarets særlige erstatningsordning.
- Den Nationale Videns- og Specialrådgivningsfunktion (VISO), bidrager inden for en række områder med specialrådgivning ved problemstillinger på det sociale område herunder psykiske og/eller fysiske problemer. VISO tilbyder vejledende rådgivning og udredning i enkeltsager om en indsats, der kan forebygge eller løse konkrete problemstillinger på det sociale område. Endvidere tilbyder VISO rådgivning i forbindelse med aktuelle og specifikke problemstillinger, hvor kommunerne arbejder med at udvikle og opkvalificere sin specialrådgivning, indsats og tilbud til en bestemt målgruppe.

Arbejdsgruppen er af den opfattelse, at sårede veteraner udgør en særlig gruppe, og at en generel opbygning af viden i stat, region og kommune vil kunne støtte sagsbehandlingen til gavn for sårede veteraner. Den helhedsorienterede tilgang til den enkelte veteran og de pårørende kan styrkes. Forsvarets støtte til den sårede veteran skal tage udgangspunkt i en helhedsorienteret tilgang til den enkeltes situation, så veteranen gives de bedst mulige vilkår for rehabilitering. Der skal lægges særlig vægt på forsvarets støtte til veteranen i mødet med det offentlige, så et samarbejde hurtigt etableres.

Arbejdsgruppen vurderer, at kendskab til sårede veteraners forhold samt støtte i rehabiliteringsprocessen bør udvikles til gavn for den sårede soldat.

Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at der tages initiativ til, at:

- Veteraner bliver en del af VISO's målgruppe. VISO vil kunne bidrage med vejledende rådgivning og udredning af problemstillinger på det sociale område, og kommuner, veteraner, pårørende og specialinstitutioner vil kunne henvende sig til VISO, når den rette ekspertise ikke er til stede i kommunerne.
- De mange involverede myndigheder og de resurser, der anvendes på veteranområdet, koordineres bedre. Medarbejdere i forsvaret, hvis arbejdsområde primært er veteraner, fx uddannelsesvejledere, psykologer, socialrådgivere, læger og rehabiliteringsenheden samles i et veterancenter, der kan sikre en mere helhedsorienteret tilgang til den enkelte veteran og pårørende. Et veterancenter vil løbende kunne tilpasse indsatsen på veteranområdet med baggrund i den aktuelle situation – ikke kun for sårede veteraner, men i alle forhold vedrørende støtte og anerkendelse af veteraner og pårørende. Videre vil en central organisation besidde den fornødne kompetence til at koordinere tværgående ad hoc opgaver som fx indsamling og fordeling af sponsorater, internationalt samarbejde mv.
- De frivillige organisationer gives bedre mulighed for at koordinere indsatsen. Der oprettes et veteransekretariat for at give forbedret mulighed for at løfte større opgaver, der går på tværs af de forskellige foreninger.
- Der gennemføres undervisning for kommunale sagsbehandlere og distriktpsykiatriens medarbejdere om veteraners forhold. I tilrettelæggelsen af undervisningen inddrages

erfaringer fra kommuner og sundhedsvæsenet. Der etableres videre en digital indgang til eksempler på god praksis så kommunernes jobcentre, socialpsykiatri mv. kan trække på eksisterende viden.

Et veterancenter vil løbende kunne tilpasse indsatsen på veteranområdet med baggrund i den aktuelle situation – ikke kun for sårede veteraner, men i alle forhold vedrørende støtte og anerkendelse af veteraner og pårørende. Videre vil en central organisation besidde den fornødne kompetence til at koordinere tværgående ad hoc opgaver som fx indsamling og fordeling af sponsorater, internationalt samarbejde mv.

6.4 Udfordringer specifikt for fysisk sårede veteraner

Fysisk sårede veteraner er typisk veltrænede unge, der ønsker at blive selvhjulpne hurtigst muligt. I den forbindelse kan den sårede have en opfattelse af, at det offentliges niveau for fx genoptræning ikke er tilfredsstillende og ikke indeholder tilstrækkeligt specialiserede tilbud.

6.4.1 Overvejelser specifikt vedrørende fysisk sårede veteraner

Optimale muligheder for genoptræning ses at være det altovervejende tema for fysisk sårede veteraner.

Arbejdsgruppen har lagt følgende til grund for sine overvejelser:

- Fysisk sårede veteraner har ud over den egentlige kompensation for varigt mén og erstatning for tab af erhvervsevne mulighed for gennem Forsvarets Arbejdsskade- og Erstatningskontor at få betalt behandlingsudgifter og individuelt tilpassede hjælpemidler som fx proteser efter amputationer.
- Forsvaret indgår i et samarbejde med Rigshospitalet for at videreudvikle det danske sundhedsvæsens viden om genoptræningsmetoder for veteraner med multitraumer. En viden der samtidig kommer andre patienter til gavn.
- Private fonde har gennem donationer styrket genoptræningsforholdene for skadede veteraner (og andre patienter) på Rigshospitalet. Donationen sikrer blandt andet anskaffelse af moderne fysio- og ergoterapeutisk genoptræningsudstyr samt et fysioterapeutisk projektårsværk.

Donationen vil muliggøre et både kvantitativt og kvalitativt løft for genoptræningen på Rigshospitalet.

Arbejdsgruppen vurderer, at de nuværende vilkår for genoptræning, vidensopbygning og adgang til specialiserede tilbud generelt er på et passende niveau.

Øvrige anbefalinger i kapitlet vil komme de fysisk sårede soldater til gavn i deres rehabilitering. Fx vil oprettelsen af et veterancenter kunne styrke koordineringen af statslige, regionale og kommunale myndigheders indsats.

6.5 Udfordringer specifikt for psykisk sårede veteraner

Psykisk sårede veteraner kan i mødet med offentlige myndigheder opleve, at der mangler forståelse for problemer opstået i relation til traumatiske oplevelser og belastninger. Psykisk sårede veteraner oplever i det kommunale system, at der ikke er den forventede forståelse for, at veteranerne kan have ønsker om særlige hensyn. Offentlige instanser kan på den anden side have vanskeligt ved at afdække de konkrete problemer og får samtidig ofte mangelfulde oplysninger fra veteranen.

En mindre gruppe psykisk sårede veteraner har en adfærd, der kan være præget af anspændthed, irritabilitet og utålmodighed, hvilket kan gøre den indledende kontakt med sundhedsvæsenet vanskelig. Der er samtidig en vis risiko for alvorlig, aggressiv adfærd, der kan rettes mod veteranen selv eller andre. I forvejen kan psykisk sårede veteraner have en betydelig modstand og skepsis for at henvende sig til offentlige myndigheder og kan reagere uhensigtsmæssigt, hvis de oplever sig afvist. Det er samtidig, henset til geografiske afstande, oplevet problematisk, at kun Rigshospitalet kan tilbyde specialiseret psykiatrisk bistand med baggrund i et militærfagligt kendskab. Samlet er der således en risiko for, at udredning, behandling og opfølgning ikke bliver gennemført.

Psykisk sårede veteraner kan have en opfattelse af, at fastsættelsen af mén ikke står mål med de gener og ulemper, som de skal leve med i deres daglige livsførelse. Endvidere kan nogle psykisk sårede veteraner have det indtryk, at psykiske skader ikke anerkendes på linje med fysiske skader.

6.5.1 Overvejelser specifikt vedrørende psykisk sårede veteraner

Adgang til specialiseret psykiatrisk behandling og større forståelse for problemer opstået i relation til traumatiske oplevelser ses at være de mest betydende temaer for psykisk sårede veteraner.

Arbejdsgruppen har lagt følgende til grund for sine overvejelser:

- Veteraner med sygdom, som kræver egentlig psykiatrisk behandling, skal behandles i det eksisterende offentlige sundhedsvæsen.
- Sundhedsstyrelsen har sendt breve til regionerne, hvori regionerne er anmodet om at sikre, at man i den regionale psykiatri og i praksissektoren har viden om, at personer der henvender sig med psykiske problemstillinger relateret til militærtjeneste, skal modtages, vurderes og behandles på linje med andre patienter.
- Sundhedsstyrelsen har efterfølgende sendt et lignende brev til kommunerne med henblik på at øge opmærksomheden på gruppen i forbindelse med den kommunale indsats, blandt andet ved jobcentrene. Skærpelse af opmærksomheden på de særlige udfordringer, som veteraner står med, var suppleret med information om mulighederne for at indhente faglig bistand.

Sundhedsstyrelsen har vurderet, at psykisk sårede veteraner er en patientgruppe, hvor der formentlig kan være behov for et specialiseret tilbud med specifik viden om patientgruppens

særlige problematik. Sundhedsstyrelsen nedsatte derfor primo 2010 en arbejdsgruppe, der skulle afklare behovet for tilbud til militært personale med posttraumatisk belastningsreaktion. Sundhedsstyrelsens arbejdsgruppe anbefaler blandt andet, at:

- Der udvikles og etableres et højt specialiseret tilbud i sygehusvæsenet målrettet patienter med psykiatriske lidelser, primært svær posttraumatisk belastningsreaktion på baggrund af tjenesterelaterede belastninger i relation til militærtjeneste, primært udsendelse.
- Højt specialiseret tilbud målrettet patientgruppen etableres flere steder i landet i relation til eksisterende multidisciplinære psykiatriske specialiserede funktioner i sygehusvæsenet.
- Højt specialiseret tilbud til militært personale etableres og udvikles efter målgruppens særlige behov og behovet for kapacitet på området.

(Resumé af rapporten fra Sundhedsstyrelsens arbejdsgruppe er vedlagt som bilag 11).

Sundhedsstyrelsen har vurderet, at psykisk sårede veteraner er en patientgruppe, hvor der formentlig kan være behov for et specialiseret tilbud med specifik viden om patientgruppens særlige problematik.

Arbejdsgruppen vurderer, at en realisering af de anbefalinger, der fremgår af Sundhedsstyrelsens rapport, vil imødekomme psykisk sårede veteraners behov for bedre adgang til specialiseret behandling. Videre vil udviklingen af kliniske retningslinjer og forskning styrke og målrette den behandlingsmæssige indsats. Forslaget om at lade sårede veteraner indgå som en del af VISO's målgruppe vil desuden kunne medvirke til at opkvalificere den kommunale indsats overfor fysisk og psykisk sårede veteraner.

Fastsættelsen af mén for psykisk sårede veteraner har været rejst som en udfordring.

Arbejdsgruppen har lagt følgende til grund for sine overvejelser:

- Nuværende erstatningsordninger i form af den almindelige arbejdsskadeerstatning og forsvarets særlige erstatningsordning giver som udgangspunkt sårede soldater økonomisk kompensation og erstatning for de ulemper og tab, som de sårede veteraner har som følge af deres skader.

Psykiske skader som følge af vold eller chok fastsættes med udgangspunkt i Arbejdsskadestyrelsens vejledende méntabel²², som kan fraviges - ménggraden kan således vurderes hø-

²² Psykiske skader som følge af vold eller chok fastsættes med udgangspunkt i Arbejdsskadestyrelsens vejledende méntabel efter følgende satser:

- Let posttraumatisk belastningsreaktion svarende til 10 procent
- Moderat posttraumatisk belastningsreaktion svarende til 15 procent
- Middelsvær posttraumatisk belastningsreaktion svarende til 20 procent

jere end de 25 procent. Der indhentes altid speciallægeerklæringer i de konkrete sager, og Arbejdsskadestyrelsens psykiatriske speciallægekonsulent inddrages i vurderingen ved fastsættelsen af det varige mén. Ud over generne i den daglige livsførelse, som mén godtgørelsen gives for, kan den arbejdsskadede borger også have et reelt økonomisk tab, såfremt den arbejdsskadede borger ikke længere kan opretholde sin løn før skaden som følge af den psykiske arbejdsskade. For en arbejdsskadet borger²³, der har et psykisk mén på 20 procent svarende til middelsvær posttraumatisk belastningsreaktion, ligger det gennemsnitlige tab af erhvervsevne på cirka 62 procent. Beregningen af erstatningen vil som udgangspunkt blive foretaget ud fra tilskadekomnes indtjening i året forud for skaden.

Til sammenligning ligger det gennemsnitlige tab af erhvervsevne for tilskadekomne, som har en amputationsskade med en méngrad på 20 procent, på 25 procent. Selvom der for de to forskellige skadestyper som udgangspunkt bliver udbetalt det samme i godtgørelse for varigt mén, er der stor forskel på det gennemsnitlige tab af erhvervsevne. Det gennemsnitlige samlede beløb, der kommer til udbetaling, er således højere for de psykiske skader, fordi der også gives erstatning for det reelle økonomiske tab, som arbejdsskaden har forårsaget.

Arbejdsgruppen vurderer, at de nuværende erstatningsordninger i form af den almindelige arbejdsskadeerstatning og Forsvarets særlige erstatningsordning som udgangspunkt giver sårede soldater økonomisk kompensation og erstatning for de ulemper og tab, som de sårede veteraner har som følge af deres skader.

Arbejdsgruppen vurderer samtidig, at der kan være en særlig udfordring for psykisk sårede veteraner og de gener og ulemper, som de skal leve med i deres daglige livsførelse.

Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at der tages initiativ til, at Arbejdsskadestyrelsen undersøger nærmere, om der måtte være behov for at justere ménprocenterne for følgerne efter psykiske skader for veteraner og andre.

- Svær posttraumatisk belastningsreaktion svarende til 25 procent

Tabellen er en vejledende normaltabel, hvilket vil sige, at Arbejdsskadestyrelsen normalt vil følge tabellens satser, men kan fravige dem, når der foreligger særlige forhold. Tabellens satser kan fraviges ved enten at vurdere ménet til en højere eller en lavere værdi end anført i tabellen.

²³ Tallene baserer sig på 2005 som skadesår.

Samlede anbefalinger

- Oprettelse af et veterancenter, der koordinerer indsatsen for veteraner og pårørende (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Oprettelse af et veteransekretariat til støtte for frivillige organisationer (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Psykisk sårede veteraners adgang til psykiatrisk behandling forbedres (ansvarlig: Indenrigs- og Sundhedsministeriet).
- Oprettelse af videntcenter (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Udvælgelse ved sundhedsfagligt personale videreudvikles (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Veteraner bliver en del af VISO's målgruppe (ansvarlig: Socialministeriet).
- Kommunale sagsbehandlere undervises om veteraners forhold (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Grundlaget for realkompetencevurdering og vejledning styrkes (ansvarlig: Undervisnings- og Forsvarsministeriet).
- Styrket adgang til psykologer og socialrådgivere (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Kammeratstøtte forbedres (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Opsøgende indsats over for tidligere ansatte veteraner styrkes (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Udsendelsens påvirkning af efterladte partner og børn undersøges (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- En indgang til web-baseret information (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Døgnåben adgang til telefonisk støtte og rådgivning (ansvarlig: Forsvarsministeriet).
- Området vedrørende ménprocenter efter psykiske skader for veteraner og andre undersøges (ansvarlig: Beskæftigelsesministeriet).

6.6 Udvikling og evaluering

Arbejdsgruppen finder, at veteranområdet er særdeles komplekst, særligt hvad angår forhold for psykisk påvirkede og sårede veteraner, hvor ny viden til stadighed kan kvalificere den samlede indsats. Arbejdsgruppen anbefaler derfor, at veteranområdet løbende evalueres og udvikles. Videre anbefaler arbejdsgruppen, at veteranpolitikken evalueres efter 2 år.

7 kapitel – Samlede anbefalinger

På baggrund af arbejdsgruppens overvejelser om veteraner og pårørendes forhold fremsætter arbejdsgruppen anbefalinger, der øger anerkendelsen og støtten til udsendte soldater og deres pårørende før, under og efter udsendelsen.

Arbejdsgruppen vurderer overordnet, at den officielle anerkendelse af veteraners indsats med de seneste års initiativer er på et passende niveau. Arbejdsgruppen finder dog, at området kan styrkes ved at tildele veteraners kompetencer større fokus.

Arbejdsgruppen vurderer overordnet, at de eksisterende tilbud om støtte indeholder en høj grad af tværfaglighed. Forsvaret, regioner og kommuner gennemfører en god rehabiliteringsindsats af sårede veteraner, med udgangspunkt i en helhedsorienteret tilgang til den enkelte veteran. Arbejdsgruppen finder dog samtidig, at indsatsen kan forbedres ved at indføres supplerende tiltag, der blandt andet koordinerer og udvikler støtten til gavn for sårede veteraner.

Arbejdsgruppen har derfor identificeret muligheder for følgende initiativer, der vil supplere de allerede eksisterende tiltag og ordninger til gavn for veteraner og pårørende:

- Der oprettes et veterancenter, der samler forsvarets resurser på veteranområdet med henblik på at koordinere indsatsen for veteraner og pårørende.
- I tilknytning til veterancentret oprettes et veteransekretariat til støtte for frivillige organisationer, som får mulighed for at samarbejde på tværs af de forskellige foreninger.
- Psykisk sårede veteraners adgang til psykiatrisk specialviden forbedres gennem oprettelse af højt specialiserede tilbud flere steder i landet. Udviklingen af kliniske retningslinjer og forskning vil styrke den behandlingsmæssige indsats.
- Der oprettes et videncenter med det formål gennem forskning at opbygge viden på veteranområdet, så indsatsområder som fx udvælgelse kan blive evalueret og udviklet på et stadigt mere kvalificeret grundlag.
- Udvælgelse af soldater til udsendelse i internationale operationer videreudvikles med henblik på at vurdere soldatens parathed til udsendelse. Udvælgelsen skal bidrage til at forebygge, at veteraner får psykiske skader.
- Veteraner indgår i målgruppen for VISO, der herefter vil kunne bidrage med vejledende rådgivning og udredning af problemstillinger på det sociale område til veteraner, pårørende, kommuner og specialinstitutioner, når den rette ekspertise ikke er til stede i kommunerne.
- Kommunale sagsbehandlere undervises om veteraners forhold, så eksisterende viden og praktiske erfaringer nyttiggøres.
- Grundlaget for realkompetencevurdering og vejledning styrkes, så veteraner bedre kan nyttiggøre deres kompetencer ved valg af uddannelse og erhverv.
- Veteraner og pårørendes adgang til forsvarets psykologer og socialrådgivere forbedres, så flere med behov for støtte benytter de eksisterende muligheder.
- Udvalgte medarbejderes evne til at yde kammeratstøtte styrkes, så belastede veteraner kan få hjælp til at søge støtte ved behov.
- Den opsøgende indsats over for tidligere ansatte veteraner styrkes. Der er hermed lejlighed til at udtrykke anerkendelse af veteranens indsats i missionsområdet og samtidig gøre opmærksom på mulighederne for støtte, hvis der måtte være sådant behov.

- Det undersøges, hvordan en udsendelse påvirker både den efterladte partner og børnene, samt hvordan den efterladte partner og børn bedst kan støttes før, under og efter udsendelsen.
- Den Web-baserede information på hjemmesider i forsvaret og hos frivillige organisationer koordineres for at give veteraner og pårørende et bedre overblik.
- Adgang til telefonisk støtte og rådgivning gøres døgnåben, så der altid er mulighed for at få hjælp med akutte spørgsmål.
- Området vedrørende ménprocenter efter psykiske skader for veteraner og andre undersøges.

Arbejdsgruppen anbefaler, at veteranområdet løbende evalueres og udvikles. Videre anbefaler arbejdsgruppen, at selve veteranpolitikken evalueres efter 2 år, herunder gennemføres en konference med repræsentanter fra de faglige organisationer samt de frivillige aktører.

8. april 2010

KOMMISSORIUM FOR ARBEJDSGRUPPEN TIL UDARBEJDELSE AF EN VETERANPOLITIK

De seneste årtiers sikkerhedspolitiske udvikling har i stigende grad medført, at det danske forsvar har indtaget rollen som et af flere væsentlige redskaber i en aktiv dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik.

Danske soldater yder en væsentlig indsats i internationale missioner til gavn for fremskridt og sikkerhed i verdens brændpunkter.

Det fremgår af forsvarsforliget 2010 – 2014, at der skal nedsættes en tværministeriel arbejdsgruppe, som skal udarbejde forslag til en officiel dansk veteranpolitik. Arbejdsgruppen forankres i Forsvarsministeriet.

Beretning fra Forsvarskommissionen af 2008 definerer en veteran således:

Ved en veteran forstås en person, der – som enkeltperson eller i en enhed – har været udsendt i mindst én international operation. Personen kan fortsat være ansat i forsvaret, men kan også være afgået fra organisationen og overgået til det civile uddannelsessystem, arbejdsmarked eller andet.

Kommissorium og sammensætning

KOMMISSORIUM

Arbejdsgruppen skal udarbejde et forslag til en dansk veteranpolitik.

Det forudsættes at være et væsentligt element i veteranpolitikken, at den udsendtes indsats værdsættes, og at samfundets ansvar over for veteraner tydeliggøres. Endvidere skal politikken baseres på det grundlæggende princip om, at støtte og hjælp skal gives efter en konkret og individuel vurdering af den enkeltes behov.

Arbejdsgruppen skal kortlægge, hvilke tiltag der allerede er taget på veteranområdet, samt hvilke behov der måtte være for nye tiltag.

Arbejdsgruppen skal undersøge mulighederne for at øge støtten til udsendte soldater og deres pårørende før, under og efter udsendelsen, idet udgangspunktet er, at langt de fleste veteraner vender styrket hjem efter udsendelse.

Derudover skal arbejdsgruppen undersøge muligheden for at øge anerkendelsen af deres indsats.

En mindre del af veteranerne har behov for hjælp og støtte til håndtering af psykiske og sociale belastninger samt fysiske skader som følge af udsendelsen. Arbejdsgruppen skal beskrive de

eksisterende muligheder for at hjælpe disse veteraner, idet hensigten er, at de får hjælp og støtte på lige fod med andre med samme behov.

For at sikre en helhedsorienteret tilgang til den enkelte veteran skal arbejdsgruppen se nærmere på samspillet mellem de involverede myndigheder. Arbejdsgruppen skal på den baggrund vurdere, om der er behov for at sætte nye koordinerende initiativer i værk.

Den tværministerielle arbejdsgruppe forudsættes at inddrage relevante myndigheder, faglige organisationer og andre interesseorganisationer i arbejdsgruppens arbejde. Arbejdsgruppen skal desuden inddrage sammenlignelige landes veteranpolitik og tiltag over for udsendte og veteraner.

Arbejdsgruppen skal aflevere et udkast til veteranpolitik med udgangen af september 2010.

SAMMENSÆTNING AF ARBEJDSGRUPPEN

Arbejdsgruppen nedsættes april 2010.

De faste medlemmer af arbejdsgruppen er:

Formand:

En repræsentant fra Forsvarsministeriet.

Øvrige faste medlemmer:

En repræsentant fra Finansministeriet.

En repræsentant fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

En repræsentant fra Beskæftigelsesministeriet.

En repræsentant fra Undervisningsministeriet.

En repræsentant fra Socialministeriet.

To repræsentanter fra Forsvarsministeriet.

En repræsentant fra Forsvarskommandoen.

Medlemmerne er udpeget som faste medlemmer, da eventuelle tiltag på veteranområdet primært vurderes at ville involvere disse ressortministerier.

Arbejdsgruppen kan efter egne bestemmelser udvides ad hoc med repræsentanter fra andre militære eller civile myndigheder og organisationer m.fl.

Arbejdsgruppens sekretariat udgøres af to sagsbehandlere fra Forsvarsministeriet samt to sagsbehandlere fra Forsvarskommandoens område.

Finansiering

Tiltag på veteranområdet, der iværksættes på baggrund af veteranpolitikken, finansieres inden for de respektive ministeriers egne rammer.

Bilag 2 – Tidligere dansk deltagelse i internationale operationer.

Bilaget beskriver tidligere dansk deltagelse i internationale operationer fra 1948 til i dag, specificeret på missionsområder, opgaver, perioder mv.

Generel udviklingen i operationstyper og danske militære styrkebidrag

Siden 1948 har Danmark udsendt mænd og kvinder som FN-observatører og i mindre styrkebidrag til FN's fredsbevarende missioner. Siden indsatsen på Balkan begyndte i 1992 har missionerne også haft fredsstøttende karakter i rammerne af FN; NATO, EU, OSCE og koalitioner.

Siden 1990 har Danmark ført en såkaldt aktivistisk udenrigspolitik. Konkret betyder det, at forsvaret fremmer danske interesser og værdier over hele verden. Danmark har generelt haft nytte af den "militaristiske" sikkerhedspolitik, der har medført en hidtil uset grad af international anseelse. Udviklingen har betydet, at Danmark i dag bidrager med et bredt internationalt engagement, der omfatter hele spektret fra fredsstøttende operationer til oprørsbekæmpelse og væbnet konflikt.

Hovedparten af Danmarks internationale engagement udgøres af styrkebidragene i henholdsvis Afghanistan, Kosovo og Libanon. Endvidere bidrager Danmark med ca. 30 personer som militære observatører i rammen af FN. Hertil kommer en række mindre bidrag i rammen af NATO eller koalitioner.

Særlige forhold for hæren

Hærens internationale operationer tog for alvor fart i starten af 90'erne med det danske engagement på Balkan, hovedsageligt med styrker af bataljonsstørrelse (fra ca. 400 – ca. 850 personer). Indledningsvist i rammen af FN-ledede operationer, og senere med Dayton-aftalen i 1995, på FN's anmodning, i rammen af NATO. Hærens internationale profil blev dermed også gradvist ændret i retning af en mere aktiv rolle.

De udsendte bataljoner bliver sammensat, så de er afpasset opgaveløsningen i den konkrete operation.¹ Det er karakteristisk for hærens udsendte personel, at de hovedsageligt bliver udsendt og hjemtaget i hele enheder. Hærens enheder bliver indsat i alle former for operationer - både fredsskabende, fredsbevarende og fredsstøttende – og løser her en bred vifte af opgaver, der spænder fra humanitære opgaver til egentlige kampopgaver. Karakteristisk for de landmilitære opgaver er, at soldaterne er i direkte kontakt med den civile befolkning og konfronteres direkte i kamp med de krigsførende parter.

En stor del af de hjemvendte veteraner har været udsendt på en reaktionsstyrkekontrakt, der indebærer en enkelt udsendelse. Afslutning af udsendelsen betyder derfor i de fleste tilfælde hjemsendelse til en civil tilværelse. Hærens personel bliver typisk udsendt i perioder af seks måneders varighed.

Særlige forhold for søværnet

Udsendelsen af korvetten Olfert Fisher i den første Golfkrig i 1990 markerede et skifte i anvendelsen af søværnet. Korvetten blev bemyndiget til at anvende militære magtmidler, i det

¹ Bataljonerne bliver således sammensat af en række forskellige enheder - eksempelvis spejder-, mekaniseret infanteri-, CIMIC-, stabsstøtte- og efterretningsenheder - afpasset karakteren i den konkrete operation.

omfang det var nødvendigt for at gennemføre de operative målsætninger for operationen. Efter 1991 og frem til i dag har søværnets bidrag bestået af sejlene enheder, der er designet til at indgå i kamphandlinger, forestå maritim tilstedeværelse som et sikkerhedspolitisk virkemiddel, udføre skærpet overvågning af havområder eller forestå minerydning samt blandt andet udføre embargooperationer² og evakueringsopgaver. Søværnets større kapaciteter er egnet til global indsættelse, også med fokus på blandt andet maritim sikkerhed, tillidsskabende foranstaltninger samt bekæmpelse af pirateri og terrorisme. I de senere år har søværnet tillige udsendt logistiske støtteenheder placeret nær udsendte fartøjers operationsområder.

Søværnet er kendetegnet ved i fredstid at have opstillet et antal fuldt operative enheder med fastansatte besætninger. Enhederne løser opgaver i national sammenhæng³, som ofte ikke er væsensforskellige fra de opgaver, der skal løses i international sammenhæng. Skibene har en løbende, enkeltvis udskiftning af medarbejderne. Når et skib har været udsendt i en international operation, forbliver besætningen efter hjemkomsten typisk samlet. Når søværnet udsender enheder i internationale operationer, planlægges der som udgangspunkt på en udsendelsesperiode af tre måneders varighed. Efter en periode på ca. tre måneder i Danmark, roterer besætningen typisk ud til en ny tre måneders periode om bord på skibet.

Særlige forhold for flyvevåbnet

I perioden fra 1991 og frem til i dag har flyvevåbnets bidrag hovedsageligt bestået af bidrag som F-16-jagerfly, observationshelikoptere og transportfly, der deltager i indsættelse og hjemtagelse samt genforsyning af udsendte styrkebidrag. Flyvevåbnet har endvidere udsendt jordpersonel til lufthavne.

Ligesom for søværnet gælder det for flyvevåbnet, at det er kendetegnet ved i fredstid at bestå af et antal fuldt bemandede og udrustede enheder bestående af fastansat personel. Enhederne løser i princippet den samme type opgaver, uanset om det finder sted i en national eller international sammenhæng. Bidragene, flyvevåbnet indsætter i internationale operationer, bliver sammensat af relevante enheder afpasset opgaveløsningen i den konkrete operation. Nogle af flyvevåbnets bidrag bliver udsendt og hjemtaget samlet, mens det for andre gælder, at enkelte funktioner/teams i enhederne roterer hyppigere end den øvrige enhed. Flyvevåbnets personel bliver typisk udsendt i perioder på 3 måneder.

Fælles for alle tre værn er, at de - udover enheder - også bidrager til enkeltmandsudsendelser.

Opgaverne og medarbejderne

Danmark udsender personel i enheder, der løser forskellige typer af opgaver – både enheder, der løser deciderede operative opgaver, herunder også deltager i egentlige kamphandlinger og i støttefunktioner. Typen af operation og opgaver, den enkelte medarbejder er udsendt i, vil naturligt nok have indflydelse på, hvordan udsendelsen efterfølgende vil blive oplevet. Konfliktmiljøet og trusselsniveauet er generelt blevet skarpere og opgaveløsningen mere kompleks, hvilket påvirker medarbejderne.

Udsendelsesperiodens længde varierer, og udsendelse samt hjemtagning foregår på forskellig vis fra værn til værn. En del af de udsendte er fastansatte, som bliver udsendt fra en kendt

² Som f.eks. ved operationerne ved eks-Jugoslavien.

³ Eksempelvis farvandsovervågning, fiskeriinspektion, søredningstjeneste og miljøforureningsbekæmpelse.

organisatorisk ramme og hjemtaget til samme miljø med let adgang til de kolleger og kammerater, de var udsendt med. Andre er udsendt på kontrakt. Det betyder, at de ved hjemtagningen også bliver hjemsendt fra forsvaret til en civil tilværelse. Disse forskellige vilkår fx vedrørende udsendelsesperiodens længde giver forskellige udfordringer og muligheder for medarbejderne og for forsvaret i forhold til at håndtere og bearbejde de oplevelser, den enkelte har haft under udsendelsen.

FORSVARETS DELTAGELSE I INTERNATIONALE OPERATIONER 1948-2010

Ordliste:

UNSCRES

FN Sikkerhedsrådsresolution

ENHEDER

MISSIONSOMRÅDE	MISSION / MANDAT	PERIODE	BESKRIVELSE (ENHED)	ANTAL UD-SENDE
Gaza	First United Nations Emergency Force (UNEF I). Mandat: UN Generalforsamlings møde 1.-10 november 1956.	1956-67	Dansk bidrag som del af dansk-norsk bataljon	Ca. 11.000
Congo	United Nations Operation in the Congo (ONUC). Mandat: UNSCRES 143	1960-64		Ca. 1.000
Cypern	United Nations Peacekeeping Force in Cyprus (UNFICYP). Mandat: UNSCRES 186	1964-1992 samt 1993-1994.	Bidrag af bataljonsstørrelse. I perioden 1993-94 dog kun en officer.	Ca. 23.000
Namibia	United Nations Transitions Assistance Group (UNTAG). Mandat: UNSCRES 632	1989-90	Bidrag af underafdelingsstørrelse	304.
Irak	Operation Desert Shield/Desert Storm. Mandat: UNSCRES 661	1990-91	Dansk orlogsfartøj (Olfert Fischer). Indførelse af økonomiske sanktioner overfor Irak.	
Eks-Jugoslavien	United Nations Protection Force (in Former Yugoslavia) (UNPROFOR I og UNPROFOR II) Balkan (flere lokaliteter). Mandat: UNSCRES 743	1992-95.	Varierende enhedsstørrelser.	Ca. 8000
Eks-Jugoslavien	Mandat: UNSCRES 713	1993	Dansk korvet (Niels Juel). Embargo mod det tidligere	

Arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik

MISSIONSOMRÅDE	MISSION/MANDAT	PERIODE	BESKRIVELSE (ENHED)	ANTAL UD-SENDTE
			Jugoslavien.	
FYROM (Makedonien)	Macedonia Command/United Nations Protection Force (MACCOM/ UNPROFOR III). Videreføres fra 95 som United Nations Preventive Deployment Force in the Former Yugoslav Republic of Macedonia (UNPRE-DEP). Mandat: UNSCRES 981, 982, 983.	1993-2002.	I en periode chefen for den samlede FN-styrke samt styrkebidrag af varierende størrelse. Inkluderer TASK FORCE HARVEST (Operation Essential Harvest (2001) samt TASK FORCE FOX Operation Amber Fox (2001-2002).	666
Kroatien	United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia (UNCRO). Mandat: UNSCRES 983.	1995-96.		Ca. 1000
Bosnien-Hercegovina	IFOR/SFOR (Implementation/ Stabilization Force) Mandat: UNSCRES 1088 hhv. 1423.	1995-2003	Bataljonskampgruppe på ca. 500 personer. Reduceret gradvist til ca. 150 personer og hjemtaget august 2003.	7.454
Albanien	Albanian Force (AFOR).	1997 og 1999		I alt 138 mand i DANCON/AFOR.
Serbien (Montenegro, Kosovo, Makedonien)	Operation Allied Force Mandat: UNSCRES 1199	1998-2000	F-16 bidrag bestående af indledningsvis otte F-16 i marts-juli 2000. Bidraget blev reduceret gradvist i løbet af perioden.	480
Kosovo	KFOR (NATO Kosovo Force) Mandat: UNSCRES 1244	1999-	Bataljonskampgruppe på ca. 875 personer udsendt i juli 1999. Der reduceres februar 2001 til ca. 500 personer, i 2003 til ca. 300 personer og i 2010 til det nuværende bidrag på ca. 180 personer. Bidraget forventes hjemtaget ultimo 2010 eller primo 2011.	11.479
Makedonien	AMBER FOX Mandat: UNSCRES 1341	2001-2002	Spejderdeling fra oktober 2001 til december 2002 (ca. 46 personer), fire stabsofficerer samt et helikopterdetachment bestående af tre FENNEC helikoptere og ca. 24 personer i august – oktober 2002.	130
Etiopien/Eritrea	UNMEE (United Nations Mission in	2001	Stabselement, stabskompagni, nationalt ledelses- og	333

Arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik

MISSIONSOMRÅDE	MISSION/MANDAT	PERIODE	BESKRIVELSE (ENHED)	ANTAL UD-SENDTE
	Ethiopia and Eritrea) Mandat: UNSCRES 1312		støtteelement samt i etableringsfasen et ingeniørdetachment, i alt ca. 320 personer. Udsendt i første halvår af 2001, derefter hjemtaget.	
Afghanistan	Operation Enduring Freedom (OEF) Mandat: UNSCRES 1368 og 1373	2002-2003	Specialoperationsstyrkebidrag fra Jægerkorpset og Frømandskorpset, ca. 100 personer, i perioden januar-juni 2002 (Task Group Ferret). Air Movement and Control Element og C-130-bidrag i perioden februar/marts 2002 til september/oktober 2002 bestående af ét fly og ca. 75 personer. F-16 bidrag med seks F-16 i perioden oktober 2002 til september 2003, i alt ca. 150 personer.	Ca. 325
Makedonien	ALLIED HARMONY (afløst AMBER FOX) Mandat: UNSCRES 1341	2002-2003	To forbindelseshold (ca. 15 personer) i perioden december 2002 til december 2003.	20
Afghanistan	ISAF (International Security Assistance Force) Mandat: UNSCRES 1386 og 1510	2002-	Indledningsvis stabsofficerer, ammunitionsrydningshold og forbindelseselementer udstationeret i Kabul, ca. 50 personer. Bidraget udsendt i januar 2002 til Kabul Multinational Brigade. I 2004 til medio 2007 blev bidraget udvidet til at omfatte Provincial Reconstruction Team i Mazar E Sharif i den nordlige del af Afghanistan under britisk, senere svensk ledelse, hvorved det samlede danske bidrag kom op på ca. 70 personer. Ultimo 2004 - primo 2005 blev det danske bidrag yderligere udvidet med: - Ca. 50 personer i det tysk ledede Provincial Reconstruction Team (PRT) i Feyzabad i den nordlige Afghanistan; dette blev afsluttet i juli 2008. - Ca. 10 personer i det litauisk ledede Provincial Reconstruction Team i Chagcharan i det centrale Afghanistan. Endvidere har der været udsendt et dansk Deployable Communications Module på 35-50 personer i perioder a ca. 3 mdr. i 2004, 2005, 2006 (ca. 10 personer), 2007 samt 2008 (Kandahar og Bagram) I 2006 påbegyndtes den danske indsats i Helmand-provinsen, hvortil der udsendtes et bidrag bestående af	9.923

Arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik

MISSIONSOMRÅDE	MISSION/MANDAT	PERIODE	BESKRIVELSE (ENHED)	ANTAL UD-SENDTE
			en spejdereskadron samt stabs- og støtteelementer. Det samlede bidrag blev derved på ca. 390 personer i Afghanistan. Styrken blev udvidet i 2007 med et panserinfanterikompagni, støtteenheder og en kampvognsdeling. Det samlede bidrag var primo 2009 på ca. 650 personer. Et Air Movement and Control Element og C-130-bidrag i perioden var udsendt 1. august 2005 – 31. januar 2006 Danish Radar Information System (DARIS) bestående af en mobil luftovervågningsradar med personel blev udsendt til Kabul lufthavn i august 2005. Juli 2008 blev der udsendt et bidrag på 45 personer fra flyvevåbnet til Kandahar Air Field. Denne del af bidraget er afsluttet. Et helikopterdetachment med FENNEC helikoptere var udsendt juli – november 2008. Primo 2009 blev der udsendt 12 personer som et Garnisons Operational Mentor and Liaison Team i Helmand. Endvidere gennemføres mindre bidrag til NATO Training Mission - Afghanistan (NTM-A) samt Combined Security Transition Command - Afghanistan (CSTC-A) Samlet er der udsendt ca. 750 personer til Afghanistan.	
Irak	Operation Iraqi Freedom (OIF) Mandat: UNSCRES 1483	2003-2007	Korvetten Olfert Fischer marts - juni 2003 og ubåden Sælen i perioden februar - juni 2003. Bataljonskampgruppe på ca. 380 personer udsendtes juni 2003. Bidraget udvidet efterfølgende til ca. 530 personer, herunder stabselementer til UK brigade og Multinational Division South East, et stabselement til Multinational Division Central South samt Protection Teams i Bagdad og Basra. Bidraget afsluttedes med hjemtagning af hold 9 i august 2007. Et helikopterdetachment med 3 stk. FENNEC helikoptere var udsendt i oktober – december 2005 i f.m. valg-handlinger. Forsvaret udsendte et C-130 transportfly til UN Assistance Mission for Iraq fra januar til juli 2007. I gennemsnit bestod bidraget af 36 personer. Enheden havde Kuwait City International Airport som Main Base, men	6.427

Arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik

MISSIONSOMRÅDE	MISSION/MANDAT	PERIODE	BESKRIVELSE (ENHED)	ANTAL UD-SENDTE
			fløj transportflyvninger mellem Basra, Bagdad og andre steder i Irak. Et helikopterdetachement var udsendt i perioden juli - december 2007 i forlængelse af hjemtagning af den danske bataljon. Aktuelt er der udsendt et mindre bidrag til NATO Training Mission - Iraq (NTM-I), et personbeskyttelsesdetachment samt Multinational Security Transition Command - Iraq (MNSTC-I).	
Middelhavet	Operation Active Endeavour Mandat: UNSCRES 1244	2001-2003 2007	Korvetter af Niels Juel-klassen fra november 2001 til januar 2002 samt april – juli 2002. Lynx helikopter samt ubåden Sælen i perioden juni - december 2002. To patruljefartøjer af Flyvefisken-klassen i perioden marts - oktober 2003. Endvidere Lynx helikopter april-maj 04 samt Peder Tordenskjold marts til juni samme år og oktober til november 2007. En korvet i to gange 15 dage i perioden oktober - november 2007.	Ca. 335
Litauen	Air Policing Baltic States Mandat: På anmodning fra Litauen	2004	Fire stk. F-16, ca. 75 personer, i perioden juli - oktober 2004.	75
Sudan	UN Mission in Sudan Mandat: UNSCRES 1590	2005	Ca. 45 danske soldater, heraf en stabsdeling, indsat til støtte for UNMIS hovedkvarteret i seks mdr. i ramme af SHIRBRIG.	203
Pakistan	Katastrofehjælp Mandat: Nationalt mandat	2005	C-130 bidrag i perioden oktober - november 2005	15
Libanon	UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) Mandat: UNSCRES 1701	2006	To patruljefartøjer af Flyvefisken-klassen oktober – december 2006; derefter ét skib i perioden december 2006 - marts 2007. Derudover en korvet af Niels Juel-klassen.	430
Sydøstasien	Katastrofehjælp efter tsunami Mandat: Nationalt mandat	2006	C-130 bidrag samt støtte med pumper og andet teknisk udstyr i perioden januar – februar 2006.	27
Somalia	World Food Programme Marshal-ling Mandat: UNSCRES 1772	2008	Et skib af Thetis-klassen inkl. beskyttelseshold fra Frømandskorpset og Søværnets Militærpoliti i perioden januar – juli 2008.	100
Indiske Ocean	Operation Enduring Freedom (OEF)	2006-	Stabsofficerer til Task Force 150 fra august 06 til maj 07 og kontinuerligt to til fem mand ved Combined Maritime	574

Arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik

MISSIONSOMRÅDE	MISSION/MANDAT	PERIODE	BESKRIVELSE (ENHED)	ANTAL UD-SENDTE
	Task Force 150/151 Mandat: UNSCRES 1244, 1368, 1373, 1772		Forces fra oktober 2007 Et fleksibelt støtteskib samt Søværnets Taktiske Stab fra september 2008 til januar 2009; herefter fleksibelt støtteskib (forlængelse) til april 2009. Absalon	
Litauen	Air Policing Baltikum Mandat: På anmodning fra Litauen	2009	Januar – maj 2009. To gange to F-16 til suverænitetshævdelse.	193
Island	Air Policing Island Mandat: På anmodning fra Island	2009	Januar – april 2009. To gange to F-16 til suverænitetshævdelse.	
Libanon	UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) Mandat: UNSCRES 1701	2009-	Et logistikkompani med 144 personer udsendt november 2009	288
Indiske Ocean	Operations Ocean Shield Mandat: UNSCRES 1244, 1368, 1373, 1772, 1851	2010-	Et fleksibelt støtteskib samt Søværnets Taktiske Stab i to perioder i NATO Standing Maritime Group 1.	130
Indiske Ocean	Operation Ocean Shield	2010-	Absalon fra januar til juli og herefter Esbern Snarre	Ca. 300

FN-OBSERVATØRER

MISSIONSOMRÅDE	MISSION	PERIODE	ANTAL UDSENDTE
Mellemøsten	UNTSO (United Nations Truce Supervision Organisation)	1948-	1054
Kashmir	UNMOGIP (United Nations Military Observers Group in India and Pakistan)	1949-2008	567
Libanon	UNOGIL (United Nations Observation Group in Lebanon) Mellemøsten.	1958	Enkelte observatører
Arabiske Halvø	UNYOM (United Nations Yemen Observation Mission).	1963-64.	11
Indien-Pakistan	UNIPOM (United Nations India-Pakistan Observation Mission).	1965-66.	4
Afghanistan og Pakistan	UNGOMAP (United Nations Good Offices Mission in Afghanistan and Pakistan).	1988-90.	8
Iran og Irak	UNIIMOG (United Nations Iran-Iraq Military Observer Group Asien).	1988-91.	40
Irak	UNGCI (United Nations Guards Contingent in Iraq).	1991-99).	300
Kuwait	UNIKOM (United Nations Iraq-Kuwait Observation mission)	1991-2003	74
Det tidligere Jugoslavien	EU-monitorer	1991-2005	461
Det tidligere Jugoslavien og de tidligere sovjetrepublikker	CSCE- og OSCE-observatører	1992-2000	41
Østslavonien, Kroatien og Prevlaka Halvøen	UNPROFOR (UN Protection Force) UNTAES (UN Transitional Administration for Eastern Slavonia) UNCRO (UN Confidence Restoration Operation) UNMOP (UN Mission of Observers in Prevlaka)	1992-2002	68
Georgien	UNOMIG (United Nations Observer Mission in Georgia)	1993-	111
Tadsjikistan	UNMOT (United Nations Mission of Observers in Tadsjikistan)	1994-2000	20
Bosnien Herzegovina	UNMIBH (United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina Balkan).	1995-2002.	Deltagelse ikke opgjort
Kosovo	UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo)	1999-	26
Øst Timor	UNAMET (United Nations Mission in East Timor) og UNTAET UN Transitional Administration in East Timor) - UNMISSET (UN Mission of Support in East Timor)	1999-2004	29
Sierra Leone	UNAMSIL (United Nations Mission in Sierra Leone)	1999-2005	14
Congo	MONUC (Mission Observateur des Nations Unies a Congo) om-	2000-	35

Arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik

MISSIONSOMRÅDE	MISSION	PERIODE	ANTAL UDSENDTE
	døbt til MONUCSO pr. 2010.		
Etiopien/Eritrea	UNMEE (United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea)	2001-	44
Afghanistan	UNAMA (United Nations Mission Assistance Mission Afghanistan)	2003-	16
Liberia	UNMIL (United Nations Mission in Liberia)	2003-	31
IRAK	UNAMI (United Nations Assistance Mission Iraq)	2005-	53
Sudan	UNMIS (United Nations Mission in Sudan)	2005-	203
Sudan	AU (Afrikanske Union)	2005-2005	2
Vest Sahara	MINURSO (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara)	2005-2007	4
Nepal	UNMIN (United Nations Mission in Nepal)	2007-	6
Korea	UNCMAC (under US kommando)	2008	8
Central African Republic and Chad	MINURCAT (United Nations Mission in the Central African Republic & Chad)	2008	12
Georgien	OSCE	2008	Ca. 8

Bilag 3 – Videnskabelige undersøgelser.

Bilag 3 indeholder en beskrivelse af aktuelle videnskabelige undersøgelser samt en kort beskrivelse af tidligere undersøgelser.

AKTUELLE UNDERSØGELSER

Undersøgelse vedrørende udsendelsesperiodens længde, psykologisk påvirkning.

Formål

Undersøgelse vedrørende udsendelsesperiodens længde, psykologisk påvirkning benævnes som projekt USPER PSYK. I projektperioden 1. sept. 2007 – 31. aug. 2010 gennemføres undersøgelser af, hvad der påvirker den udsendte soldats psyke og livssituation, herunder forhold vedrørende de pårørende til udsendte soldater. Især undersøges betydningen af udsendelsesperioders længde og frekvens samt betydningen af orlovsperioder.

Formålet med undersøgelserne er at etablere datagrundlag for rådgivning og beslutninger om tiltag, der har indflydelse på psykisk velbefindende og livssituationen for de udsendte soldater og deres pårørende.

Metode og indhold

De to mest omfattende delundersøgelser har som målgruppe haft soldater udsendt med ISAF hold 7 i Afghanistan i perioden februar 2008 – august 2009 og disse soldaters pårørende.

Der er tale om et prospektivt studie, hvor soldaterne før – under – og efter udsendelsen har besvaret spørgeskemaer, der især indeholdt psykologiske skalaer, samt oplevelse af hændelser og reaktioner herpå, ledelse og meningsfuldhed. Dette delprojekt gennemføres i samarbejde med Psykologisk Institut, Århus Universitet.

De pårørende har før – under – og efter udsendelsen besvaret spørgeskemaer omfattende deres oplevelser af og reaktioner på soldatens udsendelse.

Både soldaterne og deres pårørende er således fulgt i en periode på mere end et år, hvorved det bliver muligt at identificere ændringer.

De øvrige mindre undersøgelser har som målgrupper haft hold – og/eller enkeltmandsudsendte soldater før udsendelse eller ved hjemkomst.

Status

Resumé af allerede opnåede undersøgelsesresultater og konklusioner:

En undersøgelse i februar 2008 af de hold, der kom hjem fra Afghanistan og Kosovo viste vedrørende soldaternes ønskede udsendelseslængde og interval mellem udsendelserne:

- Variation i ønsket udsendelseslængde, men den største gruppe ønsker 4 mdr. og det udgør ingen forskel, om soldaten er udsendt til Afghanistan eller Kosovo.
- Stor spredning i ønsket interval, men flertal for mindst 2½ år mellem udsendelserne.
- Betydningen af udsendelseserfaring er, at jo flere udsendelser, jo kortere ønskes udsendelseslængden og jo længere ønskes intervallet mellem udsendelser.

- Der er for udsendte til Afghanistan og Kosovo ingen betydende forskel i ønsket længde og interval.
- Der er for soldater med og uden børn ingen betydende forskel i ønsket udsendelseslængde.
- Soldater med børn ønsker signifikant længere interval mellem udsendelserne, 3 - 4 år mod 2 år for soldater uden børn.

Resultater vil blive valideret i forbindelse med USPER PSYK rapporteringen pr. 31. aug. 2010.

Selvmordsundersøgelse

Baggrund

Selvmord og selvmordsforsøg blandt tidligere soldater er et internationalt problem, som også medierne har haft fokus på. Der er kun sparsom og ældre forskning vedrørende selvmordsadfærd blandt danske militære medarbejdere. Den eneste danske undersøgelse af soldater og selvmord er ti år gammel. Undersøgelsen var et mindre "pilot-studie" blandt udsendte soldater i perioden 1995-97. Konklusionen var, at der dengang ikke var en overrepræsentation af selvmord, men at der var behov for en større opfølgingsundersøgelse.

Andre lande rapporterer et stigende antal selvmord blandt soldater udsendte til Irak eller Afghanistan. Der eksisterer ikke lignende aktuelle danske opgørelser af soldater udsendte til disse områder.

Såvel medier som udsendte soldater efterlyser dansk viden på området. Forsvaret bliver flere gange årligt spurgt om danske tal og erfaringer og en undersøgelse har flere gange været påkrævet. Forsvarets Sundhedstjeneste har iværksat selvmordundersøgelsen i samarbejde med Center for Selvmordsforskning.

Formål

Formålet med projektet er at afdække, analysere og belyse belastende og beskyttende faktorer for selvmord, selvmordsforsøg og selvmordstanker blandt tidligere udsendte danske soldater (perioden 1992- 2009).

Metode og indhold

Projektet er designet triangulært og indeholder en

- Registerbaseret undersøgelse.
- Spørgeskemaundersøgelse (3.000 spørgeskemaer).
- Interviewundersøgelse.

Hver forskningsmetode har såvel fordele som begrænsninger afhængig af hvilke temaer, der søges afdækket, belyst og analyseret. Designet vil sikre, at såvel personer, hvis selvmordsforsøg er registreret i Register over selvmordsforsøg, som personer, hvis forsøg ikke er registreret i nævnte register, indgår i projektet.

Designet vil desuden sikre, at dette forskningsprojekt er unikt såvel i nationale som i internationale forskningssammenhænge. Begrundelserne er, at:

- Det i Danmark er muligt at lave registerbaserede undersøgelser på CPR-numre.
- Det i Danmark er muligt at samkøre registre.
- Der er et forebyggende aspekt i projektet, som hviler på forskningsbaseret viden.

Forløb

Projektet begyndte i 2009 og er planlagt til at vare til og med 2011. Projektet gennemføres ved Center for Selvmordsforskning, som har de fornødne rettigheder og kompetencer til at gennemføre undersøgelsen.

Status

a. Registerundersøgelse:

Indledende dataoplysninger vedr. udsendt personel (1992-2009) er indhentet og rensning og databehandling er påbegyndt. Endelig samkøring af data fra forsvaret og data fra Danmarks Statistik påregnes at ske i 2. halvår 2010 og analyse vil finde sted i 2011.

b. Spørgeskemaundersøgelse:

Spørgsmål og skemaer er udarbejdet, så disse har sammenhænge med interviewdelen. Skemaer påtænkes udsendt i august 2010 til 3.000 tilfældig udvalgte tidligere udsendte soldater. Analyse og behandling vil ske i slutningen af 2010 og i starten af 2011.

c. Interviews:

Indtil ultimo april 2010 har der været afholdt i alt 18 interviews. Der har været annonceret i forsvarets tidsskrifter, personel- og andre organisationstidsskrifter med henblik på deltager hvervning. Det påregnes, at op til 40 personer skal indgå i interviewdelen.

Databehandling, rapportudfærdigelse og artikelskrivninger vil finde sted i 2011 og en endelig rapport påregnes publiceret ultimo 2011.

Projekt vedrørende danske hjemvendte soldater

Baggrund

Undersøgelsen er finansieret af Soldaterlegatet med støtte fra Tryg Fonden, Lundbeck Fonden, Novo Nordisk fonden og Aase og Ejnar Danielsens Fond.

Det Nationale Forskningscenter for Velfærd skal undersøge, hvilke konsekvenser det har for soldater at være udsendt på internationale missioner. Flere og flere soldater sendes til udlandet til internationale militære opgaver. Siden 1992 har omkring 26.000 soldater været af sted på 40.000 udsendelser til internationale militære missioner.

Formål

Formålet med projektet "Danske hjemvendte Soldater" er bl.a. at måle, hvordan soldaternes psykiske og fysiske helbred bliver påvirket.

Hvilke sygdomme har de, hvilke dødsårsager kan der være, og hvor mange begår selvmord? Der vil også blive sat fokus på, hvordan det går soldaterne, når de er vendt tilbage fra udsendelsen ved at se på deres uddannelse og job. Hvor mange af dem tager en uddannelse? Er der højere arbejdsløshed blandt tidligere soldater, eller er de specielt gode til at gøre karriere? Hvor mange stifter familie, og hvor mange bliver skilt?

Projektet består af flere delundersøgelser og vil blive gennemført i 2010-2011. Resultaterne vil løbende blive offentliggjort.

Metode og indhold

Forskningsprojektet vil skaffe viden ved brug af data fra mange forskellige kilder med oplysninger fra både før, under og efter udsendelsen. Der benyttes registerdata fra kilder som forsvaret, kommuner og staten. Data vil også blive suppleret med en omfattende spørgeskemaundersøgelse, som vil involvere både nuværende og tidligere udsendte soldater.

Der vil blive konstrueret troværdige kontrolgrupper for de udsendte soldater. Det er afgørende for at sikre, at forhold, der findes for de udsendte, vitterligt hænger sammen med, at de er udsendt, og ikke ville være til stede alligevel, hvis de ikke var blevet sendt ud på international mission.

Undersøgelsen vil desuden gennem en række interview med soldater og deres pårørende se på, hvordan soldaterne og de pårørende selv mener, udsendelsen påvirker deres liv. Der vil også blive spurgt til forhold omkring deres udsendelse samt forsvarets og det civile systems tilbud til dem. Alle, som deltager i projektet, er garanteret anonymitet.

Status

I 2010 vil følgende blive offentliggjort:

- Et litteraturstudie af den danske og udenlandske forskning, der er lavet om konsekvenser af at være udsendt på internationale missioner.
Formålet med studiet er at undersøge, hvilke teorier for udsendelse og dets konsekvenser man arbejder med i andre lande. Litteraturstudiet skal også bruges til at finde, hvilke konsekvenser man empirisk har målt i tidligere studier og i andre lande.
- Resultater fra den kvalitative del af undersøgelsen: Interview med de udsendte, deres pårørende og eksperter og interessegrupper. Der vil blive spurgt til forhold omkring deres udsendelse samt forsvarets og det civile systems behandlingstilbud. Der vil især være fokus på de behandlingstilbud, der handler om udsendtes psykiske tilstand.

I 2011 vil følgende blive offentliggjort:

- Resultater af selve effektundersøgelsen. Disse vil sandsynligvis blive opdelt i forskellige temaer, som kunne være fysisk sundhed, psykisk sundhed, karriere, pårørende og familieliv. Offentliggørelsen af resultaterne vil ske løbende.

TIDLIGERE UNDERSØGELSER

Undersøgelse vedrørende depleteret uran og cancerforekomst blandt danske Balkan veteraner udsendt 1992- 2001.

Forsvaret har i samarbejde med Kræftens Bekæmpelse gennemført en videnskabelig registerundersøgelse til belysning af cancerforekomst blandt Balkanveteraner udsendt i 1992-2001.

Undersøgelsen blev gennemført på baggrund af alarmerende meldinger i udenlandske medier i 2001 om øget cancerforekomst (blodkræft) blandt tidligere udsendte soldater til Balkan. Der blev nævnt mulige sammenhænge i mellem udsættelse for forarmet uranium i missionsområdet og efterfølgende cancerudvikling.

Den danske undersøgelse af 13.552 mænd og 460 kvinder udsendt til Balkan i 1992 – 2001 fandt cancerforekomst blandt i alt 96 personer, hvilket ikke var signifikant forskellig for cancer udvikling blandt ikke udsendte soldater.

Undersøgelse vedrørende helbredsstatus hos danskere efter ophold i Golfområdet under og efter Golfkrigen

I begyndelsen af 1996 medførte nye internationale undersøgelsesresultater en vis usikkerhed blandt dansk personel, der havde været udstationeret i forbindelse med Golfkrigen til områder i Kuwait, Saudi Arabien eller Irak, hvorvidt de havde pådraget sig helbredsmæssige følger på grund af ophold i disse områder.

I et samarbejde mellem Arbejds- og Miljømedicinsk Klinik på Bispebjerg Hospital og forsvaret blev der iværksat en undersøgelse af 686 ud af 821 danskere, som var udstationeret i Golfområdet fra 1990 – 1997, herunder en sammenligning med en matchet kontrolgruppe.

Væsentligste resultat af undersøgelserne er, at der ikke er noget, der peger i retning af, at golfdeltagerne har pådraget sig et særligt "Golfkrigssyndrom", dvs. en speciel samling af symptomer som tidligere beskrevet fra amerikansk side.

Imidlertid viser undersøgelserne, at der hos de danske Golfdeltagere, i forhold til kontrolgruppen, er en øget forekomst af:

- Psykiske symptomer
- Symptomer fra mave-tarm regionen
- Hudproblemer, primært i form af eksem

Øvrige undersøgelser og artikler:

- Danske FN soldaters erfaringer og reaktioner, september 1994.
- Danske FN-soldater 2 år efter, januar 1998.
- DIB-Soldat eller ej?, marts 1998.
- Prædiktion af efterkassationer, december 1998.
- SFOR, hold 4, 5, 6, og 7, juni 2001.
- Militært Tidsskrift, december 2008.

Bilag 4 – Centrale aktører og samarbejdsfora.

Bilag 4 indeholder en beskrivelse af centrale aktører og samarbejdsfora.

FRIVILLIGE AKTØRER.

De til denne rapport udvalgte centrale aktører i arbejdet med og for veteraner er:

- De Blå Baretter
- Støtte Til Soldater Og Pårørende (STSOP)
- Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd
- KFUM's Soldatermission i Danmark
- Soldaterlegatet
- InterForce

De Blå Baretter

Foreningen blev oprettet den 26. oktober 1968. De Blå Baretters aktiviteter finansieres via medlemskontingenter, og herudover modtager foreningen årligt 2,2 mio. kr. fra forsvaret. Foreningen har 17 lokalforeninger med sammenlagt ca. 3.200 medlemmer.

Foreningens formål er at samle hjemsendt og tjenstgørende personel, der har deltaget i fredsstøttende og humanitære missioner for herigennem at styrke og knytte de kammeratlige bånd blandt medlemmerne. De Blå Baretter driver Kammeratstøtteordningen, der hjælper veteraner efter hjemkomst fra international tjeneste og medvirker til oplysning om de aktiviteter af fredsstøttende og humanitær karakter, danske udsendte deltager i. De Blå Baretter er aktive i forhold til at påvirke medier, forsvaret og politikerne og giver udtryk for De Blå Baretters holdninger og idéer i relation til arbejdet med og for veteraner.

De Blå Baretter har i fællesskab med de militære personelorganisationer taget initiativ til 'Kammeratstøtteordningen' og 'Familienetværket'.

Kammeratstøtteordningen tilbyder rådgivning og støtte via en døgnåben telefonlinje, der årligt modtager ca. 1.000 henvendelser. Foruden at drive telefonlinjen gennemfører Kammeratstøtteordningen dels gensyns- og gruppeophold for veteraner, dels mindre arrangementer og udflugter for veteraner og pårørende.

Familienetværket er oprettet for at støtte udsendtes pårørende med råd og vejledning. Netværket støttes administrativt og økonomisk af soldaternes faglige organisationer.

Støtte Til Soldater Og Pårørende (STSOP)

Foreningen blev oprettet den 3. januar 2008. Støtte Til Soldater Og Pårørende finansieres via medlemskontingenter samt donationer. Foreningen har ca. 400 medlemmer.

Støtte til soldater og pårørende har til formål at yde økonomisk støtte til soldater, der er kommet til skade under udsendelse samt at yde økonomisk hjælp til sårede eller afdøde soldaters pårørende. Foreningen har eksempelvis ydet økonomisk støtte til sårede soldaters familier, i form af hotelophold, i de tilfælde hvor den sårede er indlagt, og hvor det offentlige ikke har mulighed for at afholde de pårørendes omkostninger.

Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd

Den ældste danske soldaterforening kan dateres til 1859. Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd blev oprettet den 20. april 2006 som en overliggende organisation, der repræsenterer ca. 62.000 medlemmer. Rådet modtager årligt 1,5 mio. kr. fra forsvaret til driften af tre veteranhjem.

Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd er et forum for koordinerende samarbejde mellem en lang række soldaterforeninger, der primært er organiseret under de tre værns soldaterforeninger samt De samvirkende Danske Våbenbroderforeninger. De tre værns soldaterforeninger er Danske Soldaterforeningers Landsraad (hæren), Marineforeningen (søværnet) og Flyvevåbnets Soldaterforening (flyvevåbnet). Hovedformålet med Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd er at:

- Styrke forsvarsviljen i det danske folk,
- udbygge samvirket mellem kammeratlige foreninger, dannet af tidligere og nuværende værnepligtigt -, frivilligt - og fast personel fra de danske værn,
- styrke samarbejdet med de nordiske militære kammeratforeninger, og
- repræsentere soldaterforeningers fælles anliggender over for centrale danske myndigheder og offentligheden samt i internationalt samarbejde.

Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd er aktive i etableringen af veteranhjem i Aalborg, Fredericia og Frederiksberg. Etableringen af veteranhjemmene sker i et samarbejde mellem Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd og Forsvarsministeriet med økonomisk støtte fra fonden Realdania. Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd bemander veteranhjemmene, mens en nystiftet fond skal varetage driften.

KFUM's Soldatermission i Danmark

KFUM's Soldatermission indledte sit arbejde i Danmark i 1889. KFUM modtager årligt 4,6 mio. kr. fra forsvaret, hvoraf 0,6 mio. kr. er bundet til arbejdet med soldaterhjemmene i de internationale missioner. Organisationen har ca. 13.000 medlemmer benævnt 'soldatervenner'.

KFUM's Soldatermission i Danmark har som formål - på basis af den evangelisk-lutherske folkekirke - at arbejde blandt forsvarets tjenestegørende personel ved forkyndelse af det kristne budskab og praktisk tjeneste i eller uden for Danmark, eventuelt i samarbejde med organisationer med tilsvarende formål. KFUM's soldatermission driver soldaterhjem i Danmark og ved de større danske missioner. KFUM driver 18 soldaterhjem, heraf et soldaterhjem i Kosovo og to i Afghanistan.

Soldaterlegatet

Soldaterlegatet er en fond, der blev oprettet den 29. januar 2009. Fonden finansieres via donationer. Soldaterlegatet har en bestyrelse og en legatuddelingskomité.

Fonden støtter tidligere civile og militære udsendte i internationale militære missioner samt deres pårørende, som efter en udsendelse har økonomiske behov grundet en fysisk eller psykisk skade, der er opstået under udsendelsen.

Soldaterlegatet er en selvstændig, privat fond, der er uafhængig af forsvaret, forsvarets faglige organisationer og af politiske interesser. Soldaterlegatet havde i maj 2010 bevilliget legater for mere end 6 mio. kr., fordelt på ca. 250 tidligere udsendte og pårørende.

InterForce

InterForce blev etableret i 1999. Forsvaret finansierer InterForce-sekretariatet. Ca. 1.900 civile og offentlige virksomheder deltager i InterForce-samarbejdet.

InterForce Landskomité er bredt sammensat af topchefer fra det civile erhvervsliv og militære repræsentanter for totalforsvarsregionerne. InterForce er et samarbejde mellem forsvaret og civile private og offentlige virksomheder. Virksomhederne i InterForce har underskrevet en støtteerklæring om, at den enkelte virksomhed bakker op om forsvarets internationale engagement. Virksomheden tilkendegiver dermed, at den vil tilstræbe at lade medarbejdere – der har kontrakt med forsvaret, eller som er frivillige i hjemmeværnet – holde fri, ferie eller orlov, såfremt medarbejderen ønsker at lade sig udsende. Virksomhederne beskæftiger samlet ca. 1,2 mio. medarbejdere, hvoraf ca. 10.000 har rådighedskontrakt med forsvaret.

En række InterForce-virksomheder har taget yderligere initiativer til støtte for forsvarets medarbejdere. Der er eksempelvis virksomheder, der har etableret særlige uddannelsespladser til fysisk og psykisk sårede veteraner.

FAGLIGE ORGANISATIONER

De faglige organisationer, der organiserer danske soldater er:

- Hærens Konstabel- og Korporalforening
- Centralforeningen af Stampersonel
- Hovedorganisationen af Officerer i Danmark
- Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark

De faglige organisationer deltager på forskellig vis i arbejdet med veteraner. De er blandt andet alle repræsenteret i styregruppen for Kammeratstøtteordningen. Hæren Konstabel- og Korporalforening har endvidere oprettet 'Livlinien', der skal støtte op om medlemmer, som er ramt af psykiske efterreaktioner.

AKTØRERNE, SAMARBEJDE OG ANDRE FORA.

Aktørerne på veteranområdet er frivillige, og deres indsats er som udgangspunkt ikke samordnet. Undtaget herfra er det samarbejde, der finder sted mellem De Blå Baretter og de militære personelorganisationer i regi af Kammeratstøtteordningen.

Forsvarsministeriet har nedsat en gruppe, 'veterangruppen', der består af forsvarets interne aktører på veteranområdet. Gruppen skal sørge for, at støtten til nuværende og tidligere udsendte soldater og deres pårørende koordineres bedst muligt.

I 2010 oprettede forsvaret 'Forsvarschefens Veteranforum'. Formålet med Forsvarschefens Veteranforum er at udveksle erfaringer og klarlægge problemområder med henblik på at bidrage til, at forsvaret kan optimere den del af området, som forsvaret er direkte ansvarlig for, samt i dialog med de frivillige organisationer og i mulig udstrækning at skabe en fælles

indsats. Deltagere i Forsvarschefens Veteranforum er: De Blå Baretter, Støtte Til Soldater Og Pårørende, Danske Soldater og Marineforeningers Fællesråd, KFUM Soldatermission i Danmark, faglige organisationer, Soldaterlegatet, InterForce, Danske Soldaterforeningers Landsråd, Samvirkende Danske Forsvarsbrødre, Danmarks Marineforening, Flyvevåbnets Soldaterforening, Mars & Merkur samt repræsentanter fra myndigheder i forsvaret. Forsvarschefens Veteranforum vil holde kvartalsvise møder.

Bilag 1: Dagens Præsentationer

KFUM Soldatermission:	Underbilag 1.a.
De Blå Baretter:	Underbilag 1.b.
Kommunernes Landsforening:	Underbilag 1.c.
Kontaktofficersordningen:	Underbilag 1.d.
Soldaterlegatet:	Underbilag 1.e.
HKKF:	Underbilag 1.f.
CS:	Underbilag 1.g.
HOD:	Underbilag 1.h.
HPRD:	Underbilag 1.i.
Familienetværket:	Underbilag 1.j.

KFUM Soldatermission:

Underbilag 1.a.

Præsentation af KFUMs Soldatermission

KFUMs Soldatermission

Hvad kan vi tilbyde?

KFUMs Soldaterhjem
Vi er jo lige her

Vi skaber hjem for soldater!

- Første KFUMs soldaterhjem i København i 1889
- En gren af KFUM (YMCA) verdens største ikke politiske organisation.
- Tager sig af det hele menneske med Ånd – Sjæl og Legeme

KFUMs Soldaterhjem
Vi er jo lige her

KFUMs Soldaterhjem

- Åbent for alle uanset rang, køn, tro eller etnisk baggrund
- Vedkender at vi er et folkekirkeligt arbejde, samarbejder med feltpræsterne
- Benyttes af størstedelen af de tjenestegørende

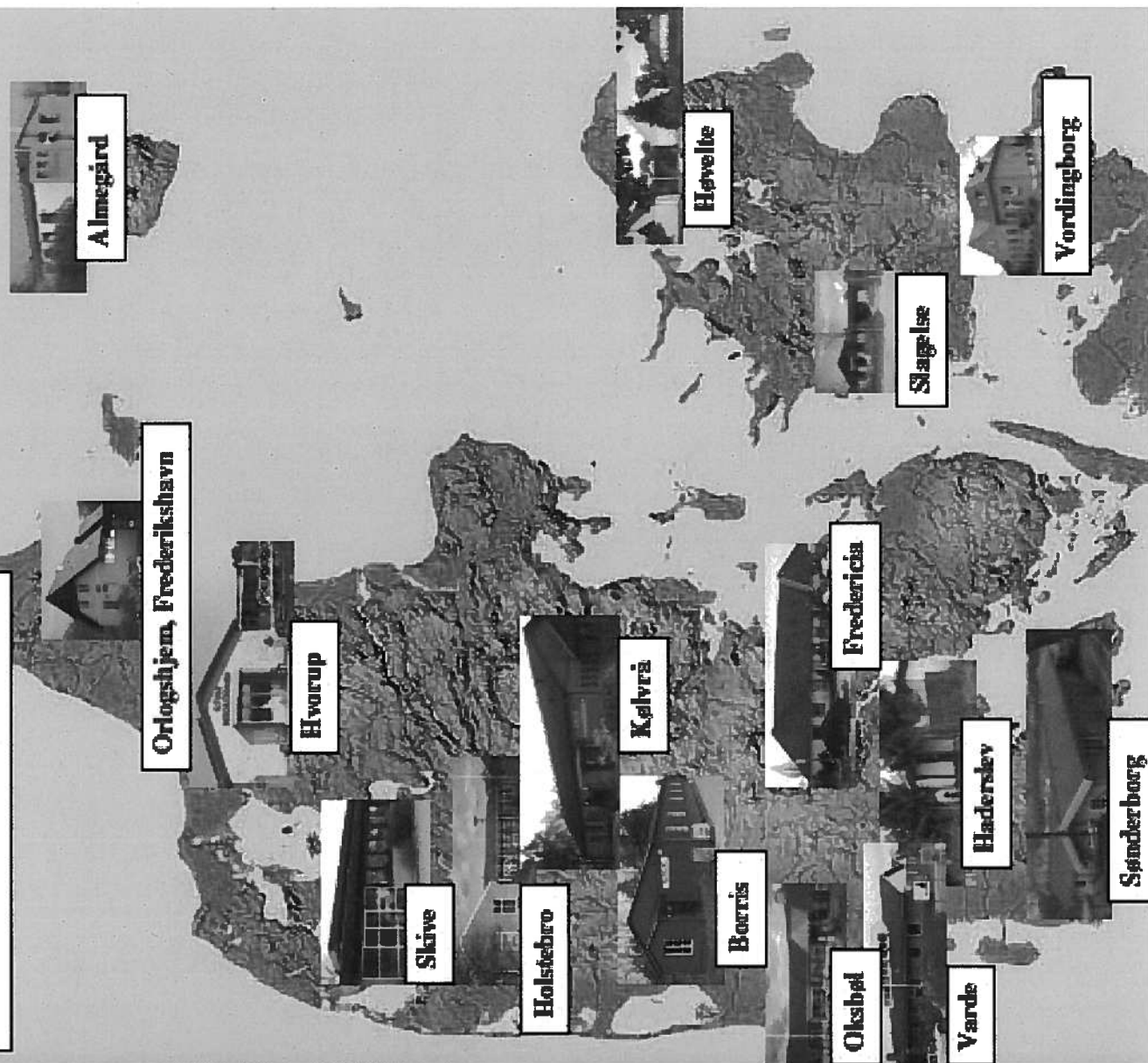

KFUMs Soldaterhjem
Vi er jo lige her!

Vi har soldaterhjem
ved de fleste kaserner

Vi er jo lige her

Hvordan hjælper KFUM?

- FØR: Rigtig mange soldater benytter soldaterhjemmene i Danmark før udsendelse. Det være ved hjemkasernen eller i øvelsesområderne hvor kantinevognene også er populære.

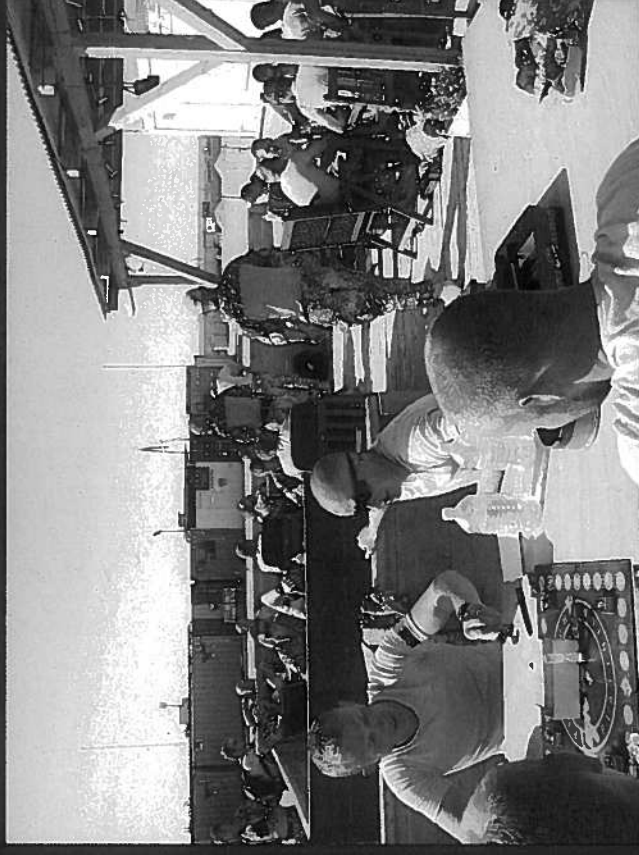
Under udsendelse

- KFUMs soldaterhjem er med i Missionsområdet
- Novo Selo, Kosovo
- Camp Bastion
- MOB Price
- FOB Budwan?
- Libanon?

Hvordan hjælper KFUM?

- Et sted til afslapning, spil, hygge
- Et sted med kaffe på kanden og hjemmebagt kage
- Et sted at møde soldater fra andre enheder og nationer
- Mulighed for at deltage i forskellige aktiviteter

”Intet er mere nødvendigt end det
overflødig!”

- At se den enkelte soldat – uanset alder!
- At lægge øre til den enkelte soldat – uanset problem!
- At hjælpe med praktiske opgaver
- At dele den kristne tro

KFUMs Soldaterhjem
Vi er jo lige her!

De sårede i Bastion

Dansk søndags morgenmad

Varme vafler hver lørdag

Bankospil

Fødselsdage

Aftensang

Efter hjemkomst

- Er du fortsat tjenestegørende er det naturligt at benytte KFUMs soldaterhjem
- For hjemsendte er det måske nyt at man fortsat er velkommen på KFUMs Soldaterhjem
- Mange tidligere soldater er medlem af ”Soldaternes venner”

Hjemme igen

Den sidste torsdag i hver måned
fra kl. 19.00

Du er velkommen alle dage

- Til mad og kaffe
- Vi står altid til rådighed for ”en snak”

Bo-tilbud?

At etablere midlertidigt boligtilbud til hjemvendte soldater på KFUMs Soldaterhjem i

Holstebro

Høvelte

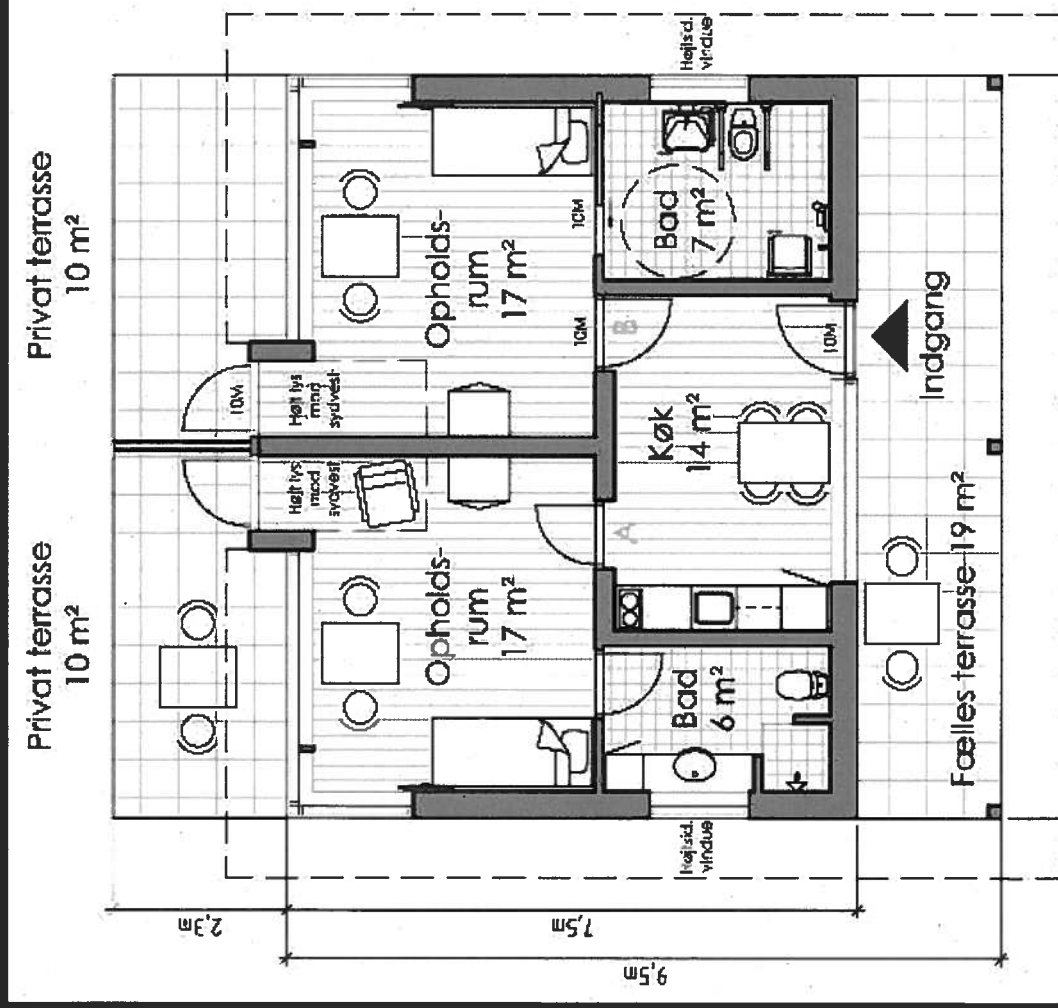
Hvorup

Fredericia

Tilbuddet er IKKE et behandlingstilbud.

Der skabes gode, tidssvarende og trygge rammer i form af enkle og lyse værelser eget bad/toilet samt fælles faciliteter, der tilskynder brugeren til at benytte KFUMs Soldaterhjems øvrige faciliteter og tilbud - herunder ikke mindst det medmenneskelige fællesskab med hjemmenes øvrige beboere og gæster.

Eksempel på midlertidig bolig til soldater

www.kfums-soldatermission.dk

KFUMS SOLDATER MISSION

Treldevej 97
7000 Fredericia

Tel 3312 4042
Fax 3315 4474
info@kfums-soldatermission.dk

Bank 8075 0000117840
CVR 5558 5512

Personale

Solddatermissionen

Deb

Soldatermissionen

Rekruttering

Kontakt

Stat Solddatermissionen

Intranet

Livet er fyldt af positive
Overraskelser

- du er en af dem

Velkommen til KFUMS Soldatermission

08/02/10 - Ruth Brik Christensen i TV Syd
Ruth Brik Christensen drikke kaffe med Kurt i
TV2 Syd. Se / genser indslaget om "krigens
hyggemor" fra den 8. februar.

04/02/10 - Ruth Brik Christensen til Afghanistan
De støvede soldater i Afghanistan kan se frem til et nyt
soldaterhjem med en erfaren ledsjæl, når den 57-årige Ruth Brik
Christensen lander i ørkenlandet den 11. februar.

25/01/10 - Ny konsulent
Medarbejderkonsulent, Torben Jensen, tiltræder et andet job,
og Søren Andersen bliver konstitueret som konsulent fra 1.
februar

BLOG BASTION

Fra KFUMS Soldatermission i Afghanistan

KOSOVO BLOGGER

LÆS HER, hvad de skriver

KØB lodsedler HER

MODTAG NYHEDSBREV

GET KAGE til en UDSENDT

SE FILM om KFUMS Soldatermission

KFUMS SELLERMISSIONENS HJEM

Internet | Protected Mode: Off

125%

http://www.kfums-soldatermission.dk/site/Foridan/indez.php/1948/Ruth_Brik_Christensen_i_TV_Syd

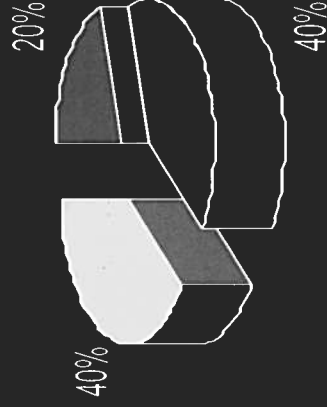
Hvordan skaffes indtægterne?

Samlede indtægter i 2009 for alle soldaterhjem

□ Velfærdsmidler fra forsvaret

□ Indtægter fra salg på
soldaterhjemmene

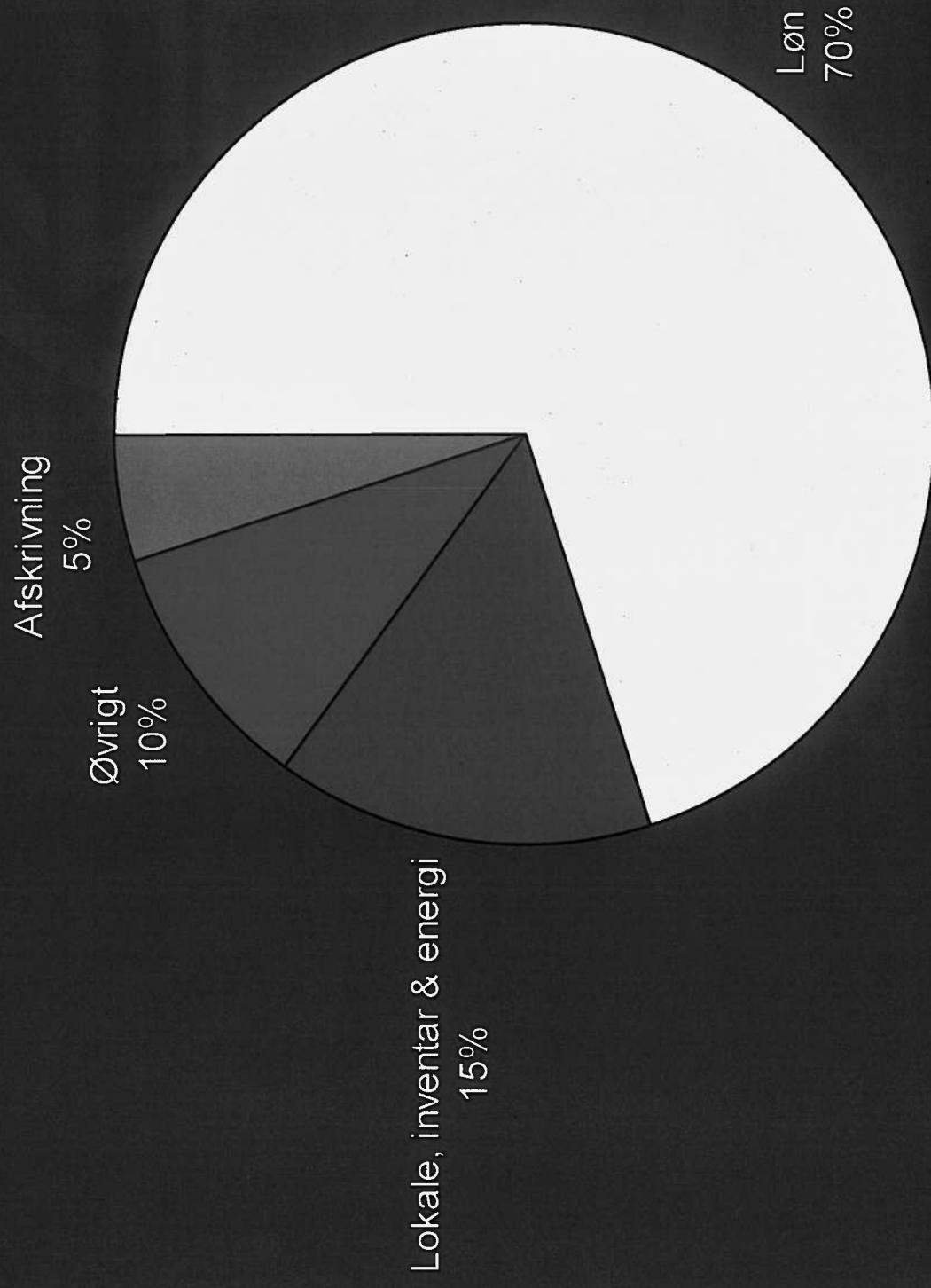
■ Genbrugsbutikker,
Kontingent, privategaver, salg
af lodsedler og andre frivillige
bidrag

Ekstra indtægter

- Genbrugsbutikker
- Bidrag/gaver
 - Spontant
 - Fast hver måned
- Salg af lodsedler
- Søgning af fonde
- Virksomhedsaftaler

Sådan bruges pengene

12.000 soldatervenner står bag

- Det folkelige bagland fordelt på 100 kredse
 - Giver politisk anerkendelse (demokratiske element)
 - Bidrager til økonomisk stabilitet
- Kontingenter bidrager med 1 million
- Årlig salg af lodsedler bidrager med 1,5 million
- Cykelløb / andet år bidrager med knap 1 million

Genbrugsbutikkerne bidrager med 1¼ mio. kr.

Ansager - Bække - Bølling - Elling - Ikast
Korning - Lønborg - Nr. Nissum -
Ravnstrup - Sunds - København

200 – 300 mennesker arbejder frivilligt og
ulønnet i butikkerne.

Velkommen i KFUMs Soldaterhjem

De Blå Baretter:

Underbilag 1.b.

Veteranpolitik -> Retningslinjer og tiltag for bl.a.:

- Livslang anerkendelse til alle veteraner
- Livslang støtte & hjælp til krigsskadede
Samt
- Burden Sharing.

Baggrund for Veteranpolitik

Militær INTOPS:

- Fase 1: Homemind -> Battlemind
 - Fase 2: Agere i Battlemind-miljø
- Samt**
- Fase 3: Battlemind -> Homemind.

"Burdensharing"

Nedbrudt i:

- Hvem betaler hvad ?
- Ansvarsfordeling (mellem ministerier)
- Samvirke (mellem aktører)
- Koordinering af ressourcer (prof < > frivillige)

Behov

Supplerende Tiltag <> status quo:

- Dikteret udvikling af Veteranpolitik
- De mange frivillige organisationers indsats
(Frivillige kan aldrig erstatte professionelle)

Staten som arbejdsgiver skelne mellem:

- Danmark i normalsituation -> Alle lige
- Danmark som krigsførende -> Særlig prioritet

Golden Hour

Villighed til at udsætte sig for risiko = Garanti for overlevelse og respektabel tilværelse.

- **Transportmidler**
- **State of the Art SAN-MAT**

**Behandling på kamppladsen <> Efterfølgende
behandling i Danmark
skal kvalitativt modsvare hinanden.**

Offentlige / Militære Strukturer

Minus parallelstruktur + Supplement til eksisterende struktur (viden & kompetence):

- **Behandling af krigsskadede.**
- **Genoptræning af krigsskadede.**
- **Indslusning af veteraner i samfundet.**
- **Støtte til pårørende.**

Etablerede supplementer åbne for alle med samme behov på samme vilkår.

Kategorier af Veteraner

To kategorier:

- De veteraner som fortsat er ansatte i FSV (samt medlem af HKKF, CS, HOD, ROID).
- De veteraner som ikke længere er ansatte i FSV (eller medlem af militære fagforeninger).

Begge kategorier skal behandles ens fsva adgang til støtte og hjælp ved militære/offentlige kapaciteter.

Kategorier af Veteraner fortsat

Muligheder for ansvarsfordeling:

- 1: FSV ansvar for veteraner udvides til et livslangt forløb.
- 2: Det Offentlige pålægges et særligt livslangt ansvar for veteraner. (Veteran-ID)
- 3: Kombination af M1 og M2.

- **Ansvarsfordeling**
 - **Veteranadministration (Central & decentral "En dør")**
 - **Veteran-ID (sikkerhed for ens anerkendelse, støtte og hjælp)**
 - **Erstatning / Pension (midlertidig/permanent)**
 - **Centralt Traumecenter for fysiske krigsskader (RH)**
 - **Centralt Psykiatrisk Traumecenter for psykiske krigsskader (CPT)**
 - **Lokale støttecentre (bolig, job, udd, decentral opfølgning på RH og CPT indledende behandling) ("en dør"**
 - **Faciliteter (Spec Afd på Hosp & plejehjem, lokale støttecentre, veteranhjem mv.**
 - **Anerkendelse**

**Forslag til Veteranpolitik
fortsat**

Særlige tiltag

**som etableres til forståelse og behandling af
krigsskader**

skal også være tilgængelige

**for alle borgere med tilsvarende og
sammenlignelige skader**

hvorend de etableres

i den offentlige eller militære struktur .

DBB forslag emner til afklaring

Ansvarsfordeling

- Hvem (militæret/det offentlige) har ansvaret for de to kategorier af veteraner, og hvor skiller ansvaret.
- Hvem (militæret/det offentlige) har ansvaret for opbygning (central/decentral) af forskning, viden og kapaciteter til behandling af krigsskadede veteraner.

Kommunernes Landsforening: Underbilag 1.c.

De kommunale opgaver

Hvilke opgaver løser kommunerne?

- Sociale indsatser, fx hjælp til bolig, hjælpemidler, socialpsykiatri
- Sundhedsopgaver, fx genoptræning efter sygehusindlæggelse
- Forsørgelse, fx sygedagpenge og kontanthjælp
- Beskæftigelse, fx aktivering og opkvalificering

Kommunerne har ikke ansvaret for behandling på sygehuse og i psykiatrien!

3 centrale budskaber

- Kommunerne kan ikke gøre forskel på folk (krav om ligebehandling)
- Det kommunale selvstyre giver mulighed for forskellige serviceniveauer (inden for lovgivningens rammer)
- KL og kommunerne indgår gerne i dialog om de særlige behov hos veteraner

Koordination – en evig udfordring

- Koordination er vigtig i komplekse sager og behovet for koordination øges, hvis borgeren mangler ressourcer
- Koordination kan være svær, når mange specialiserede aktører er involverede
- Internt i kommunerne: teams, koordinerende sagsbehandler, sociale handleplaner
- Eksternt i forhold til regionen: sundhedsaftaler om fx udskrivningsforløb

Om genoptræning

- Kommunerne har ansvaret for genoptræning efter sygehusindlæggelse
- Specialiseret genoptræning udføres dog på sygehuse
- Genoptræning efter sygehusindlæggelse forudsætter altid en genoptræningsplan – det er lægen på sygehuset, som laver den
- Der kan også gives tilbud om træning efter den sociale lovgivning

Beskæftigelse

Jobcenteret skal:

- vejlede
- indkalde til samtale med faste intervaller
- aktivere med faste intervaller

Jobcenteret kan:

- vejlede og opkvalificere
- arrangere virksomhedspraktik
- give løntilskud i en periode
- iværksætte revalidering

Ydelser

Jobcenter og udbetaling af ydelser skal være adskilte

Ydelser med tidsbegrænsning

- Arbejdsløshedsdagpenge (tidl. 4 år nu 2 år)
- Sygedagpenge (Hovedregel 52 uger indenfor 18 mdr.)

Ydelser med økonomisk begrænsning

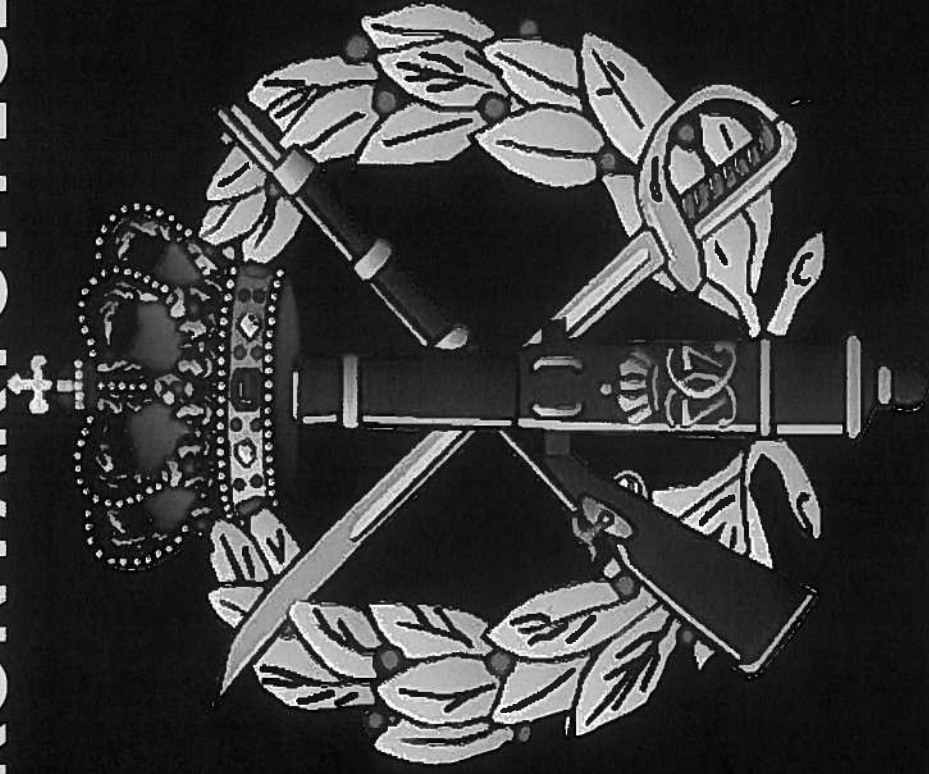
- Starthjælp
- Kontanthjælp med og uden loft

Kontaktofficersordningen:

Underbilag 1.d.

22 JUN 2010

KONTAKTOFFICER

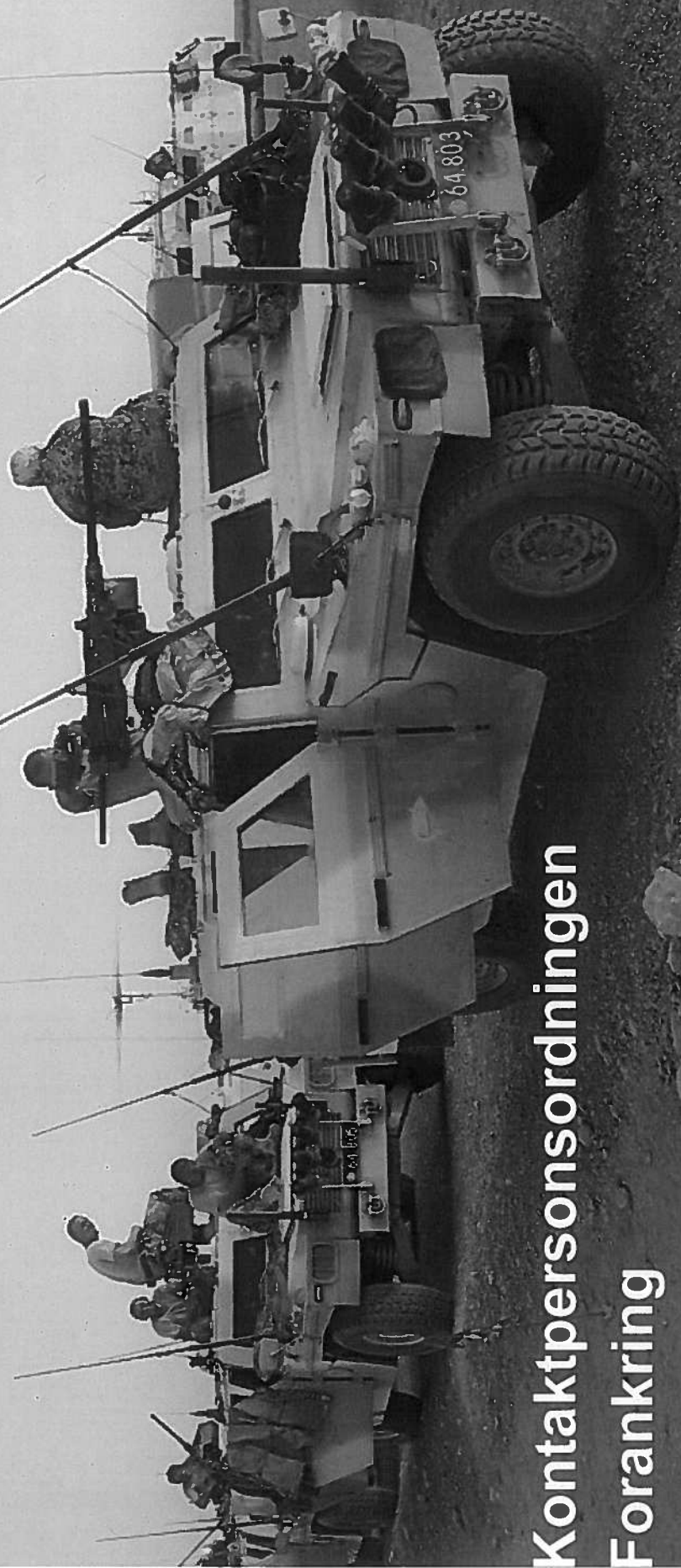

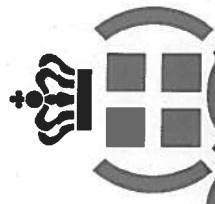
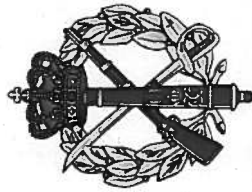
HÆRENS

OPERATIVE KOMMANDO

Disposition

Kontaktpersonordningen
Forankring
Udfordringer

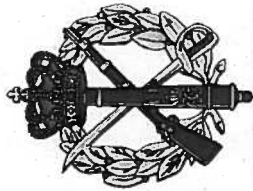
Kontaktpersonordningen

HRN 963-500

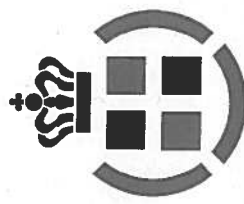
Formål

... at kunne yde opfølgende støtte og hjælp til personel, som kommer alvorligt til skade eller omkommer under eller i forbindelse med tjenesten såvel nationalt, som i.f.m. udsendelse til internationale operationer (INTOPS), samt til deres pårørende.

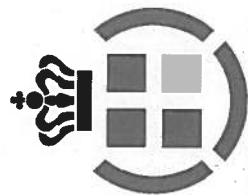
Kontaktpersonordningen kan ligeledes iværksættes ved eks. gidseltagning, repatrieringer, alvorlig sygdom el. lignende situationer, hvor det skønnes nødvendigt med opfølgende støtte og hjælp til personel eller deres pårørende.

KONTAKTOFFICERSORDNING

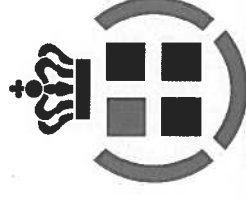

- Ved alle REG (og skoler)
- Lokalt forankret
- KTO – en indgang til støtte

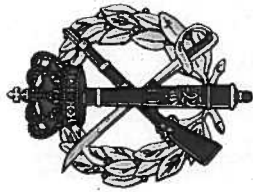

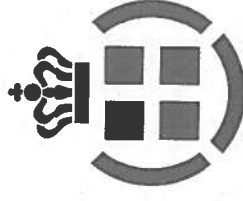
Forankring

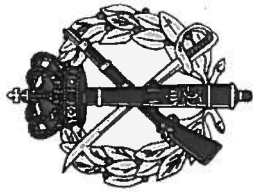
- **Før (forældredag HBU/HRU)**
- **Før udsendelse**
- **Under**
- **Afvikling / Reintegration**
- **3 MDR arr.**
- **6 MDR spørge skema**
- **Evt. 7 MDR arr.**
- **Slut.....**
- **Opfølgning efter dette?**

Opfølgning

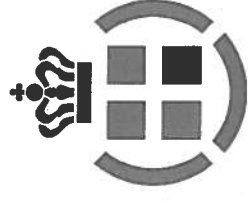

- Sygeorlov
- REPA
- REHAB
 - Fysiske
 - Psykiske (pilot-projekt)
- ENH efter mission
- PSN efter mission
- ...

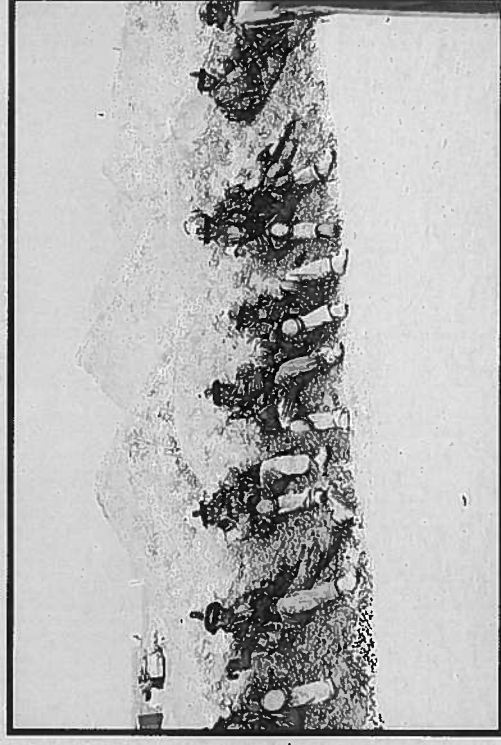

Status Psykologisk kampskadet PSN

Indsats – kort sigt

- HOK – 1 BDE – FPT møde 25 FEB.
- CH 1 BDE forholdsordre af 25 FEB:
 - Alm. Ansættelsesregler gældende.
 - Registrering af PSN
 - Kan og vil:
 - Hjælpes.
 - Kan ikke/Vil ikke:
 - Afskedigelse ?.
- 1 BDE støttes af FPT – REHABENH
- Pilotprojekt besluttet MAR
- Igangsat ult. APR/Primo MAJ (40-45 PSN)
- Status primo JUN
- FC bevågenhed

”Bag enhver effektiv soldat er der
en solid støtte fra baglandet!”

Soldaterlegatet:

Underbilag 1.e.

Soldaterlegatet

Heldagsseminar - Referencegruppen

Fonden til støtte for soldater og pårørende i internationale militære missioner

Soldaterlegatet

Soldaterlegatets fundats §3

- At støtte militært personel og civile, der af Danmark er eller har været udsendt i militære missioner i udlandet, og som under missioner pådrager sig fysiske eller psykiske skader, eller som afgår ved døden under udsendelsen eller efterfølgende i forbindelse med forhold, der kan relateres til udsendelsen.
- Pårørende og efterladte til udsendte kan også indstilles til at modtage legater.
- Soldaterlegatet kan etablere samarbejder, støtte eller udvikle forskningsprojekter, engagere sig i forebyggende aktiviteter eller yde anden form for støtte, der gavner legatets formål

Om Soldaterlegatet

- Stiftet i efteråret 2008 med det formål at oprette fond til støtte for udsendte af Danmark
- Offentliggjort 29. januar 2009 - samtidig påbegyndtes uddeling af legater
- Soldaterlegatet er uafhængig af forsvaret, af forsvarets faglige organisationer og af politiske interesser.
- Daglig drift og administration varetages af et sekretariat
- Rammer for arbejdet, herunder rammer og kriterier for uddelingspolitikken fastlægges af en ulønnet bestyrelse på ni medlemmer.
- Legatuddelingsarbejdet varetages af Legatuddelingskomiteen på seks medlemmer, som hver har en betydelig faglig indsigt i de sager, der behandles.
- Søger at samarbejde og koordinere med lignende fonde og foreninger
- Soldaterlegatet er skattefritaget – dette gælder også for legatmodtagere på start- eller kontanthjælp
- Uddelingskapital ved starten 29. januar 2009 var 30 mio. kr.

Soldaterlegatet

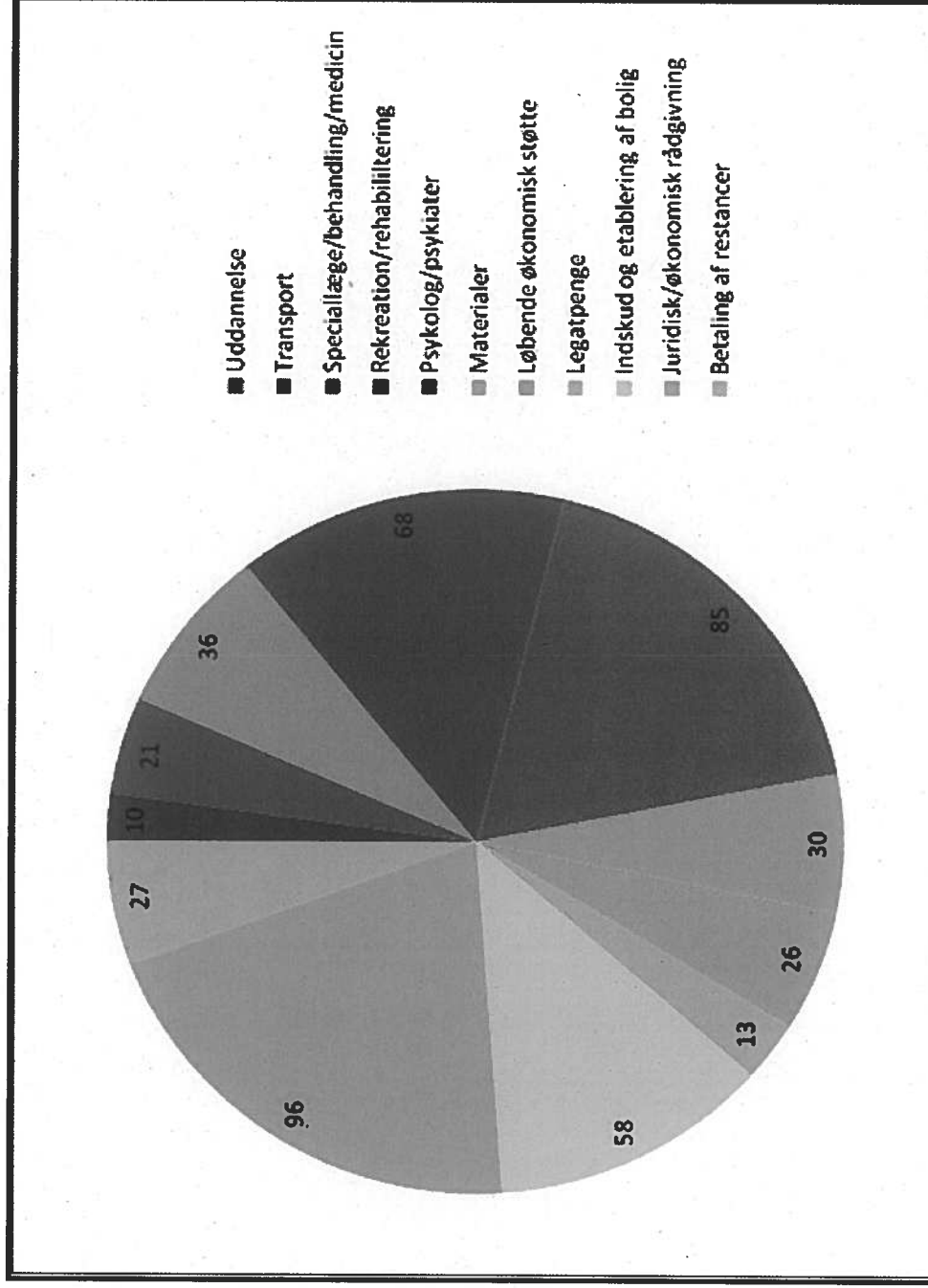

Bestyrelse og legatuddelingskomite

Bestyrelse (4 møder/år)	LUK (6-8 møder/år)
Peter Højland, formand Christian Herskind, næstformand Claus Bretton-Meyer, adm. dir. Karl Erik Nielsen, pens. brigadegeneral Kristian May, adm. koncerndirektør Sten Scheibye, direktør Sven A. Blomberg, adm. dir. Torben Rønne, kaptajn Torben von Lowzow, partner	Sven A. Blomberg, formand, adm. dir. Anders Korsgaard, chefpsykolog Jes Bruun Lauritzen, professor, overlæge, dr.med. Jesper Helsø, general, fhv. forsvarschef Karin Holland, direktør, Horsens Kommune Sys Røvsing, advokat

470 bevillinger fordelt på 343 legater

Legatmodtagere

1. 30 % af modtagerne har psykiske skader som følge af en udsendelse på Balkan
 2. 20 % af modtagerne har psykiske skader som følge af en udsendelse til ISAF siden 2006.
 3. 30 % af modtagerne har psykiske skader som følge af flere udsendelser.
 4. 10 % af modtagerne er personer med fysiske skader
 5. 10 % af modtagerne er pårørende og efterladte
- Ca. 50 % af de indstillede er ikke længere tilknyttet forsvaret
 - Ca. 40 % er helt eller delvist sygemeldt fra forsvaret.
 - Resterende 10 % er fuldt aktive i forsvaret

Udfordringer

Soldaterlegatet ser via indstillingerne:

- at flere genudsendes på trods af problemer; f.eks. økonomiske, familiære og psykiske problemer, selvmordsforsøg og indlæggelser på psykiatrisk m.m.
- følgekonsvenserne for personer med psykiske efterreaktioner; bl.a. isolation, følgesygdomme, misbrug, familiebrud og dårlig økonomi
- ønske fra målgruppen om mere støtte via opsøgende aktiviteter
- vanskeligheder ved at håndtere sagsbehandling og ventetid i det offentlige, herunder håndtering af officielle skrivelser og korrekt respons
- frustration over den manglende forståelse fra samfundet/det offentlige – opleves af alle, såvel venner, familie og den udsendte
- manglende muligheder for akut bistand, enten psykologisk eller økonomisk
- 2 lovændringer: Skattefrihed og ej modregning i start- og kontanthjælp : løst

Projekter

Forskningsprojekt

”Danske Hjemvendte Soldater”
samarbejde med SFI – slut 1.9. 2011

Rehabiliteringsprojekt

Samarbejde med FSU og
Rigshospitalet – i gang august 2010

Nyligt afholdt Idrætsseminar for fysisk skadede soldater

Soldaterlegatet

HKKF:

Underbilag 1.f.

Hærens Konstabel- og Korporalforening

22. juni 2010

HKKF

- Ca. 5000 medlemmer
 - Kontinuerligt 5-700 udsendt
 - Engageret i veteranområdet siden 1995
 - Kompetenceafklaring
 - Familienetværket (KSO)
 - Livlinen
 - Kollegastøtte
-
-

Hvorfor en veteranpolitik?

- Veteranområdet er et fælles anliggende for samfundet, men med ansvaret placeret i forsvaret.
 - Fastlægger målsætninger og ambitioner
 - Overordnet styring og tildeling af de nødvendige ressourcer
 - Langsigtet forebyggende strategi
 - Den helbredende indsats
 - Sikre en holistisk tilgang
-
-

Den forebyggende indsats

- Strategien må og skal være forebyggelse
 - Forberedelse før udsendelse
 - Hjemtagelse efter udsendelsen
 - Udslusning til samfundet herunder synliggøre kompetencer
 - Anerkendelse
 - Opfølgning på enkeltperson i en årrække
-
-

Den helbredende indsats

- Uanset den forebyggende indsats, vil der være nogle, der kommer til skade
 - Fysisk og psykisk sårede skal ligestilles men behandles forskelligt efter behov
 - Faser i den helbredende indsats omfatter:
 - Håndtering af akutte og erkendte skader
 - Rehabilitering og udslusning i samfundet
 - Håndtering af opdukkende senskader
-
-

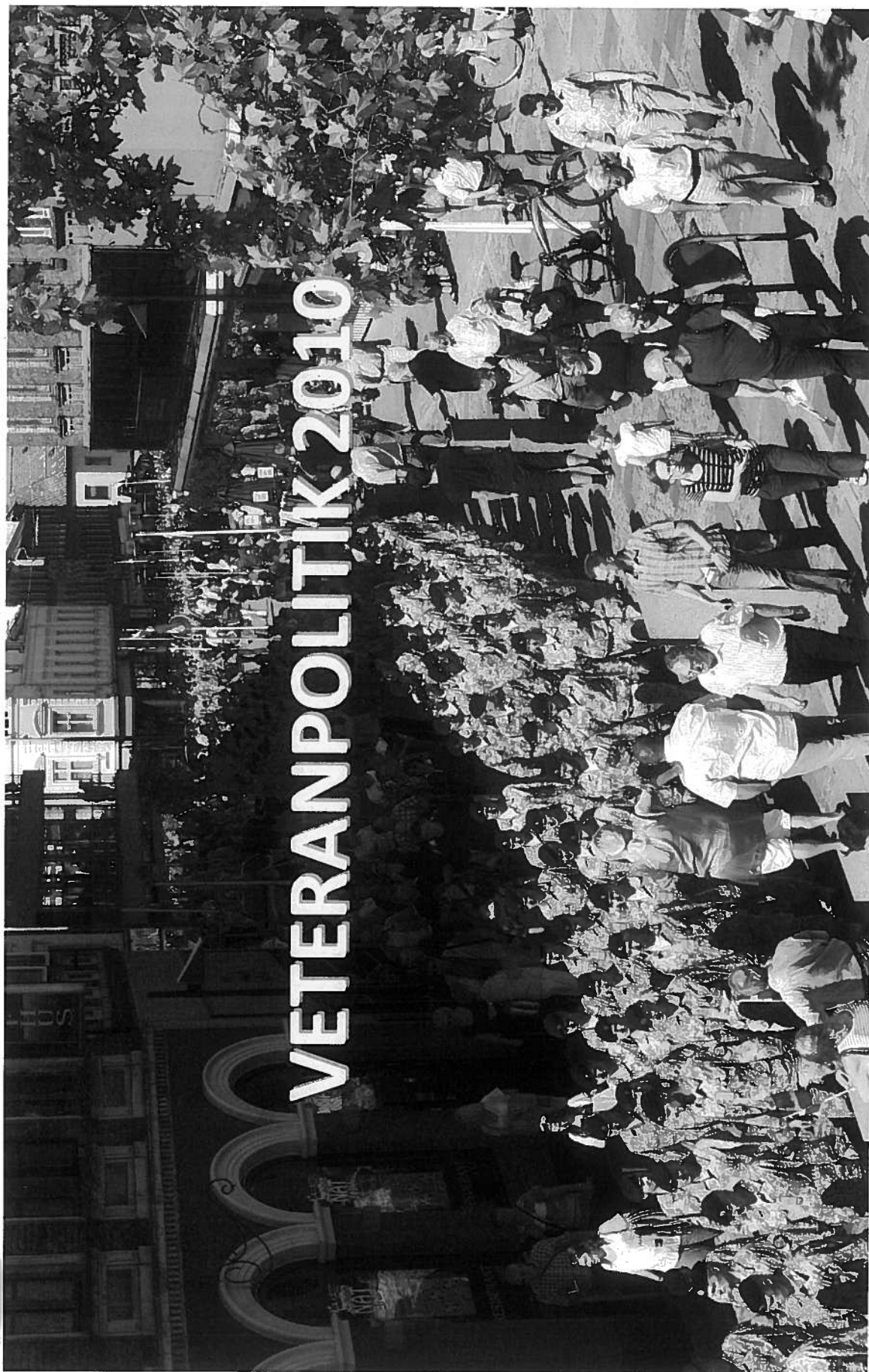
Problemstillinger

- Ansvaret – eller det koordinerende ansvar – skal fastlægges for hver enkelt punkt.
 - Hvor skal veteranen gå hen?
 - Hvem skal være veteranens ”bisidder”?
 - Der skal tages stilling til finansiering af den helbredende indsats.
 - Opgavens omfang er ukendt
 - Der skal tages stilling til hvordan der fortsat indhentes viden og forskes.
-
-

CS:

Underbilag 1.g.

VETERANPOLITIK 2010

21. juni 2010

Veteranpolitik 2010

Vi står ved mulighedernes korsvej

Aldrig har der været større opmærksomhed

Hvilken vej vælges

CS krav og ønsker

Veteranpolitik 2010

CS krav og ønsker til en kommende veteranpolitik

- Finansieret
- Forankret højest i regeringen
- Dækker forsvarrets udsendte og deres pårørende
- Skal også fokusere på forebyggende foranstaltninger
- Skal have et langsigtet perspektiv

Veteranpolitik 2010

Finansieret og forankret

- **Politikens affødte tiltag skal kunne iværksættes**
- **Central tværministeriel pulje**
- **En rød tråd i tiltag og foranstaltninger**
- **Gerne den siddende statsministers ansvar**

Veteranpolitik 2010

Dækker forsvarets udsendte og deres pårørende

- **Alle forsvarets udsendte skal kunne genkende sig i politikken**
- **Veteranidentitet**
- **Ikke kun rettet mod fysiske og psykiske skader**
- **De pårørende er også byrdebærere og skal være en del af politikken**

Veteranpolitik 2010

Skal også fokusere på forebyggende foranstaltninger

- Ikke kun når skaden er sket
- Fysiske område
- Psykiske område
- Familien, børn, opbrud
- Gruppen
- Kortere perioder ude, gengangertjeneste, TAYF, screening, frivillighedsprincippet, RITS®

Veteranpolitik 2010

Skal have et langsigtet perspektiv

- Mange skader er for livet
- Psykiske problemer kan opstå langt senere
- Erkendelse og værdi
- Spillerne og den røde tråd
- Skal virke selv når der er stille
- Anerkendelse

Veteranpolitik 2010

Er veteranen noget særligt

- Den enkelte føler sig som noget særligt
- Tiltag kommer andre til gode
- Hver eneste veteran er individuel

VETERANPOLITIK 2010

- Finansieret

- Forankret højest i regeringen

- Dækker forsvarrets udsendte og deres pårørende

- Skal også fokusere på forebyggende foranstaltninger

- Skal have et langtidsret perspektiv

HOD:

Underbilag 1.h.

Veteranpolitik

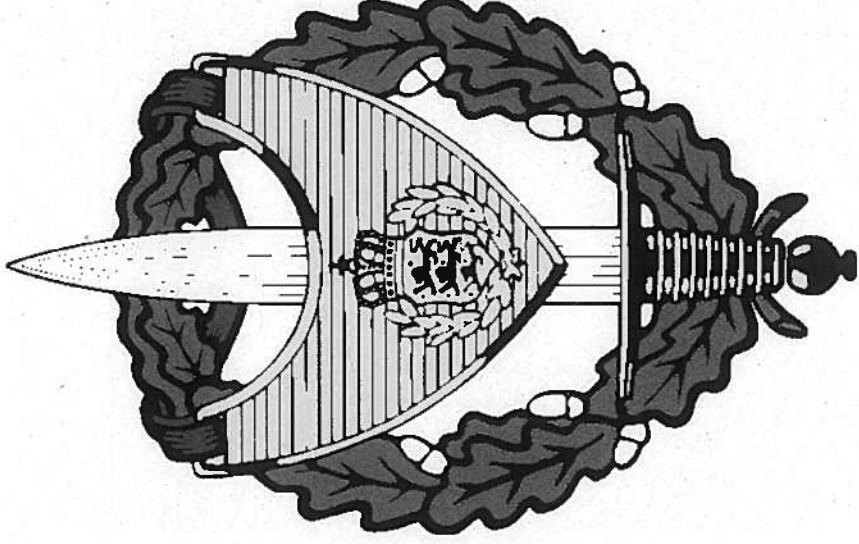
- Veteranbegreb
- Formål med politik
- Placering af ansvar
- Økonomi
- Vidensopbygning
- Omfang
- Tilgang
- Arbejdsskader

HPRD:

Underbilag 1.i.

HPRD

Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark (HPRD)

HPRD

HPRDs formål

Foreningens formål er til gavn for Danmarks forsvar :

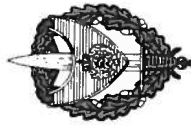
- at virke for opretholdelse af et **effektivt korps af personel af reserven** af den fornødne størrelse og kvalitet under Forsvarsministeriet,
- at virke til opretholdelse af en under Forsvarsministeriet relevant militær- og beredskabsmæssig kapacitet, der hviler på **almindelig værnepligt**, og
- at virke for en **troværdig forsvars- og sikkerhedspolitik**

HPRD

HPRDs formål

- Med andre ord virker HPRD både som brobygger mellem Forsvaret og det civile samfund og som faglig organisation med fokus på tjeneste, uddannelse og karriere generelt for personel af reserven på rådighedskontrakt og
- specifikt for reserveofficerer på rådighedskontrakt (ej REAK) løn og ansættelsesvilkår

HPRD

Reserven & Veteranpolitik

Reservens særlige forhold:

- Ofte enkeltmandsudsendelse
- Roterer ”uden for nummer”
- Personel med efterspurgte kompetencer indkaldes med kort varsel
- Kortvarige udsendelser, hvor Reserven ikke nødvendigvis indgår i missionen

HPRD

Reserven & Veteranpolitik

Eksempelvis er Reserven:

- Personer med specialistviden eller særlige civile kompetencer som:
 - Håndværkere, mekanikere, ingeniører, ”skolefolk”
- Sprogofficerer
- MP personel
- Personel til terminalkommandoer
- PIO personel
- CIMIC
- MJUR
- Læger og sygeplejersker
- Feltpræster

HPRD

Reserven & Veteranpolitik

Reserven falder måske "mellem to stole" f.eks.:

- Hvordan kommer Reserven fra "battle mind" til "home mind"
- Ved enkeltmandsudsendinger (FN-observatører, tolke, FE), er vedkommende ved kontraktophør ej en del af de særlige arrangementer og øvrige foranstaltninger
- Vedkommende skal selv søge hjælp, såfremt behov
- Reserven har nødvendigvis ikke daglig adgang til Forsvarets øvrige støtteprogrammer

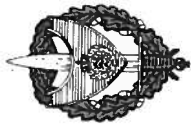

HPRD

Reserven & Veteranpolitik

Reservens anerkendelse:

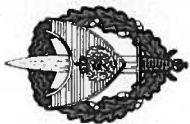
- Kortvarige udsendelser (u/30 dage) også flere gange, giver, i henhold til bestemmelserne, ikke mulighed for at modtage hverken Forsvarets Medalje eller NATO Medalje (afhængig af mission)

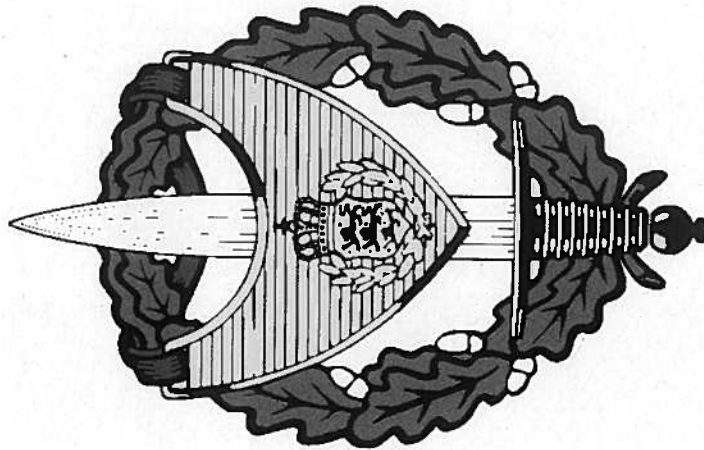
HPRD

HPRD forslag til områder vedr. Reservens forhold der anbefales medtaget i en Veteranpolitik

- **Reservens mulighed for at deltage i Forsvarets efterfølgende forskellige arrangementer og andre foranstaltninger på lige fod som for fastansatte**
- **Reserven tilbydes en "ansættelsesordning efter mission" på lige fod som for fastansatte**
- **Særlig fokus på Reserven, der forlader Forsvaret efter kontraktophør uden (nyt) civilt arbejde (lediggang) – eller støtte/vejledning i forbindelse med genoptag af studier**
- **Sprogofficerernes mulighed for netværk indenfor egne rækker**
- **Reservens indsats ved udsendelse (flere gange) i perioder under 30 dage sikres anerkendelse (hvornår er disse veteraner?)**

HPRD

Spørgsmål ?

Familienetværket:

Underbilag 1.j.

Oplæg til veteranpolitik
(set fra de pårørendes synspunkt)
v/formand Familienetværk
Michael T. Jensen

Familienetværket's baggrund

- Familienetværket er en del af samarbejdet i Kammeratstøtteordningen (KSO). Det var Hærens Konstabel- og Korporalforening (HKKF), som i 2001 tog initiativ til at skabe netværket efter henvendelse fra 2 pårørende, og fagforeningen støtter stadig netværket med administration og lignende.
- Familienetværket består af pårørende, som støtter hinanden, når danske soldater udsendes. Vi er ikke nogen forening og har derfor ingen medlemmer. I netværket deler pårørende tanker, følelser og erfaringer med andre i lignende situationer - og her føler man sig ikke til besvær.
- I netværket har de pårørende mulighed for at støtte hinanden, når problemerne hober sig op
- yde hjælp til selvhjælp og udveksle erfaringer og give gode råd til andre pårørende
- genopbygge sit selvværd, der har været tæt på at smuldre, fordi man har følt sig hjælpeløs, og fordi ens omgivelser ikke forstår en og
- holde sig informeret/pårørendebreve, div. arrangementer, nye tiltag m.m.

Familienetværket's baggrund

- Familienetværket består i øjeblikket af 28 frivillige netværkspersoner som har haft/ eller har en soldat udsendt i øjeblikket (2 af disse netværkspersoner har mistet en soldat, 2 har haft sårede soldater).
- Hertil kommer 4 ansatte fra HKKF der i større eller mindre omfang støtter med administrative, praktiske og koordinerende opgaver.
- Familienetværket består ikke af psykologer, socialrådgivere eller andre officielle behandlere, men udelukkende af frivillige pårørende, der "taler samme sprog". De pårørende, og dermed netværkspersonerne kan nemlig noget som I eller "systemet" ikke kan, "DE KAN VÆRE PÅRØRENDE".
- Netværkspersonerne er spredt ud over hele Danmark, således vi kan dække alle de pårørendearrangementer der afholdes. Også i Flyvevåbnet, Søværnet eller HJV.

Familienetværket's baggrund

- www.familienetværket.dk og www.Net4Kids.dk
- Pårørendearrangementer, før, under og efter udsendelse i alle værn.
- Debatforum for voksne og børn
- Login kort
- Åbent hus arrangementer
- Kaffe/Kleenex arrangementer
- Samtalegrupper for børn (Dansk Røde Kors og FAK/IMP)
- Flagdagen (Christiansborg slotsplads med børneteltet)
- Weekendture for børn til udsendte soldater. I 2009 23 børn og 6 voksne i Frøslev
- Fisketure, juletræsfest og fastelavn.
- Indsamling af tøj, blyanter o.lign. som efterspørges i missionsområderne.
- Tur til Kosovo for at se, hvordan danske soldater bor, indretter sig og trives i hverdagen når man bor i en lejr.
- Familienetværket vil gerne skabe rammerne, som de pårørende så kan fylde ud.

Den gule sløjfe

- Familienetværket tog initiativ til og iværksatte og implementeret den gule sløjfe "Støt vore soldater" i efteråret 2007.
- Dels for at synliggøre støtten og anerkendelsen til vores udsendte soldater og for at give de pårørende mulighed for, at have "noget" synligt til fælles.
- Anders Lassen Fonden, Hærens Regimenters Hjælpefond, Forsvarets Fonde.
- Pt. har Familienetværket givet ca. 700.000,- kr. i støtte.

Hvad siger de pårørende om støtten og anerkendelse fra forsvaret?

- Meget er blevet bedre. Der er sket en markant forbedring de seneste 5 år. Specielt det ”skrevne” materiale er godt modtaget.
- En overordnet ansvarlig myndighed/sektion med en målrettet strategi, der sikrer koordinering af information og kommunikation til de pårørende, ”en dør”, til alt.
- Informationen er i dag spredt ud over mange aktører og hjemmesider.
- Mange pårørende føler, at den information de modtager til pårørende-arrangementer er alt for voldsom og for teknisk. Ofte er det information uafbrudt i 4 timer som de skal forholde sig til. Herunder forsikringsordninger, div. Hjemmesider og telefonnumre, kontaktpersoner m.m.
- Pårørende til enkeltmands udsendelser oplever til gengæld, at de aldrig hører noget fra forsvaret.
- Fortsat mulighed og et ønske om, at samtalegrupper for børn og unge udvikles.

Hvad siger de pårørende, om ønsker til støtten og anerkendelse fra samfundet?

- En veteranpolitik skal anerkende at veteranen også har et bagland, som både kan være ressourcepersoner for den 'slidte' eller 'skadede' veteran, men som også kan være hårdt ramt af side effekten ved, at soldaten har været udsendt i en lang periode, under ekstreme forhold, og derfor måske ikke fungerer 100% som han/hun gjorde før militærlivet eller udsendelsen. De pårørende har ikke valgt militæret, det har soldaten.
- Inddrage de pårørende i genoptræningsforløb, hvor det er muligt i selve forløbet. Der skal være plads til (og ressourcer til) at familierne kan være del i et genoptræningsforløb.
- For de pårørende er det vigtigt, at der (evt. lovgivningsmæssigt) gives mulighed for den såkaldte plejeorlov, som i dag, kun kan gives hvis en pårørende ligger for døden. Herunder at det sikres, at ingen pårørende risikerer fyring fra deres respektive arbejdsgivere, som ikke altid har den fornødne forståelse for de problemer der er forbundet med at være pårørende til en fysisk eller psykisk såret soldat. Evt kunne man skelne til serviceloven, hvor der er flere muligheder for nedsat arbejdstid m.v.
- Ovenstående er især vigtigt i takt med mange psykiske skader, herunder Post Traumatisk Stress Disorder (PTSD), som er en sygdomstilstand der gør, at den pågældende soldat ofte bliver indstillet til førtidspension. Sygdommen belaster hele familien og PTSD er ofte så alvorligt, at det er hele familien der "lider" af sygdommen., specielt på det økonomiske og sociale område.

Hvad siger de pårørende, om ønsker til støtten og anerkendelse fra samfundet?

- Overnatningsmuligheder og dækning af andre udgifter for pårørende i den akutte fase (Rigshospitalet) og i det omfang det er nødvendigt i genoptræningsperioden.
- Coaching/uddannelse/Krisehjælp af familier der bliver berørt af en fysisk eller psykisk skade
- Fast koordinator/tovholder/kontaktperson tilknyttet de sårede veteraner, der sikrer sagsbehandlingen og samarbejdet igennem og mellem systemerne, det være sig økonomi, erstatninger, jobcenter, kommunen, hjælpemidler m.m.
- Hurtigere og ensartet sagsbehandling i de 98 kommuner og arbejds-kadestyrelsen
- En del soldater/civile oplever efter skilsmisse eller separation, at de mister forældremyndigheden over deres børn, qua deres ansættelsesforhold i forsvaret. Begrundelsen er oftest, at man som soldat/civil risikere at blive udsendt, og derfor ikke kan varetage børnenes tarv i den pågældende periode. Har der været en behandling i form af psykologtimer, så bruges det ofte af modparten som begrundelse/argument for, at man er ustabil.
- Mulighed for samme institutionsplads til børnene i familien, under udsendelsen.
- Holistisk tilgang i hvert eneste tilfælde. Ikke to sager er ens.

Livline

- Familienetværket laver ikke statistik eller lister på de pårørende. Men der ligger dokumenterede materiale fra HKKF's Livline, der understøtter noget af ovenstående:
- **Livline tal (PTSD, pt. 342 personer):**
- Brudte forhold:
- **262** er blevet singler efter deres udsendelser.
- **193** af dem har børn
- **70** har mistet eller er tæt på at miste kontakten med deres børn
- Kommunerne:
- **214** sager står på "hold" i kommuner/jobcentre.
- **15** sager i mere end 10 år
- **112** sager i mere end 5 år og
- **73** sager om ønsket førtidspension er afslået fra kommunen – det vil sige kommunen har ikke ønsket at være medspiller, da DE ikke mener alle muligheder jobmæssigt/behandlingsmæssigt er udtømte (54 mundtlige, 19 skriftlige)
- Samfundet – nej tak:
- **11** har meldt sig ud af samfundet

Livline

- **73** sager om ønsket førtidspension er afslået fra kommunen – det vil sige kommunen har ikke ønsket at være medspiller, da DE ikke mener alle muligheder jobmæssigt/behandlingsmæssigt er udtømte (54 mundtlige, 19 skriftlige)
- Samfundet – nej tak:
- **44** har meldt sig ud af samfundet

Bilag 5 – Referater af referencegruppemøder.

Der er mange eksterne aktører på veteranområdet, der hver især yder en stor indsats for at støtte og anerkende veteranernes indsats. Med henblik på at inddrage de mange aktører på veteranområdet, er der derfor oprettet en referencegruppe til støtte for arbejdsgruppen.

Referencegruppen har bistået og fulgt arbejdsgruppens arbejde med at formulere et forslag til veteranpolitik.

Følgende organisationer har indgået i referencegruppen: Hærens Konstabel- og Korporalforening, Hovedorganisationen af Officerer i Danmark, Centralforeningen af Stampersonel, Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark, Kommunernes Landsforening, Soldaterlegatet, De Blå Baretter, Støtte Til Soldater Og Pårørende, KFUMs soldatermission i Danmark, Danske Soldaterforeningers Landsråd og Familienetværket.

Underbilag 1 – Referat af 1. møde i referencegruppen veteranpolitik 19. maj 2010.

Underbilag 2 – Referat af 2. møde i referencegruppen veteranpolitik 31. maj 2010.

Underbilag 3 – Referat af 3. møde i referencegruppen veteranpolitik 22. juni 2010.

Underbilag 4 – Referat af 4. møde i referencegruppen veteranpolitik 1. september 2010.

Følgende medlemmer af referencegruppen har fremsendt skriftligt materiale til "arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik". Det modtagne materiale er:

Underbilag 5 – De Blå Baretter, "Oplæg til en dansk veteranpolitik" af den 20. april 2010.

Underbilag 6 – Danske Soldaterforeningers Landsråd repræsenterer foreningen "Krigsveteraner og Pårørende" blandt flere. Krigsveteraner og Pårørende "Veteranpolitik" modtaget den 3. juni 2010.

Underbilag 7 – Centralforeningen af Stampersonel, "Grundlag for CS politiske arbejde i Forbindelse med udsendt personel i internationale missioner samt veteraner og pårørende" af den 16. juni 2010.

Underbilag 8 – Hovedorganisationen af Officerer i Danmark, "Veteranpolitik" af den 28. juni 2010.

Underbilag 9 – Hærens Konstabel- og Korporalforening, "Forslag til Veteranpolitik" af den 30. august 2010.

Underbilag 1

REFERAT AF 1. MØDE I REFERENCEGRUPPE VETERANPOLITIK

Onsdag den 19. maj 2010 blev der holdt 1. møde i referencegruppen.

På mødet deltog:

Forsvarsministeriet

Laila Reenberg, afdelingschef
Pernille Reuter Eriksen, kontorchef
Christian Lippert, major
John Boye Rasmussen, orlogskaptajn
Maya Regel Pundik, fuldmægtig

Forsvarskommandoen

Kim Nielsen, oberstløjtnant

Kontaktofficerer

Søren Østergaard, major
Lasse Kampmann, kaptajn

Hærens Konstabel- og Korporalforening

Flemming Vinther Nielsen, formand

Hovedorganisationen af Officerer i Danmark

Bent Fabricius, formand
Carl Henning Johnsen, specialkonsulent

Centralforeningen af Stampersonel

Jesper K. Hansen, formand
Bjarne A. Kehr, 2. næstformand

Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark

Peter Lynard, sekretariatschef
Knud Rasmussen, bestyrelsesmedlem

Soldaterlegatet

Ann-Christina Salquist, sekretariatschef

De Blå Baretter

Bjarne Hesselberg, landsformand
Peter Kragh Nielsen, næstformand

Støtte Til Soldater Og Pårørende

René Rasmussen, formand

Torben Matthiassen, lokalforeningsformand

KFUMs soldatermission i Danmark

Per Møller Henriksen, generalsekretær

Danske Soldater- og Marineforeninger

Repræsenteret ved formand for formanden for Marineforeningen Jens Ole Løje Jensen

Familienetværket

Michael T. Jensen, formand

Afbud:

Kommunernes Landsforening

Kenneth Algreen Starskov, Forsvarskommandoen

Laila Reenberg bød velkommen og gennemgik dagsordenen, herunder baggrunden for arbejdet med at formulere en veteranpolitik og oprettelse af en referencegruppe. Der var ikke bemærkninger til dagsordenen.

Det udleverede materiale blev også kort gennemgået. I den forbindelse blev det understreget, at en veteranpolitik ikke kan udarbejdes uden bidrag fra de helt centrale aktører på området. Derfor er disse centrale aktører søgt samlet i en referencegruppe til Arbejdsgruppe Veteranpolitik.

Flemming Vinther Nielsen fortalte, at organisationen gerne ville have været inddraget i arbejdet med tilblivelsen af kommissoriet. Han tilkendegav samtidig, at organisationen selv sagt vil deltage positivt i arbejdet i referencegruppen.

Orientering om arbejdet i arbejdsgruppe veteranpolitik

Laila Reenberg gennemgik kommissoriet for arbejdsgruppen, og forklarede, at baggrunden for at oprette arbejdsgruppen er forligsteksten. Behovet for en veteranpolitik er blevet stadig mere tydeligt, og der er stort fokus på området. Derfor er det også meget relevant at få en samlet rammebeskrivelse af de forskellige tiltag.

Det er arbejdsgruppens opgave at kortlægge, hvilke tiltag der allerede er taget på veteranområdet, og afdække behovet for nye tiltag. Arbejdsgruppen skal se på mulighederne for at øge støtten til udsendte soldater og deres pårørende før, under og efter udsendelsen. Desuden skal arbejdsgruppen se på anerkendelsen af veteraner og deres pårørende.

I arbejdsgruppen deltager repræsentanter fra forskellige ministerier. Der er indtil nu planlagt seks møder, og det tredje holdes den 20. maj 2010. På dette møde vil bidrag fra referencegruppen blive drøftet. Gennem inddragelse af referencegruppens bidrag i

arbejdsgruppen sikres, at alle tanker og ideer bliver vendt. Af samme grund følger møderne i referencegruppen samme takt som møderne i arbejdsgruppen. Arbejdsgruppens medlemmer har fået tilbud om at deltage i referencegruppens møder, og de får referat af møderne i referencegruppen.

Den indledende del af arbejdet i arbejdsgruppen har været at klæde arbejdsgruppens medlemmer på til opgaven. Derfor har Forsvarsministeriet blandt andet holdt et baggrundsseminar.

Desuden vil der blive gennemført interview med fire fokusgrupper af et eksternt konsulentfirma. Grupperne, á ca. otte personer med repræsentation af henholdsvis:

- Veteraner med fysisk men.
- Veteraner med psykiske men.
- Veteraner uden men.
- Pårørende til veteraner.

Referencegruppen vil blive orienteret om undersøgelsens form, når denne er endeligt fastlagt.

Kommissoriet for arbejdsgruppen indeholder en formulering omkring finansiering for tiltag på veteranområdet. Det blev anført, at denne formulering ikke sikrer en koordineret og fælles indsats på tværs af ministeriernes ansvarsområder, og at der derfor bør skabes en fælles økonomisk ramme.

Bjarne Hesselberg anførte endvidere, at der De Blå Baretter mener, at der bør etableres en "forsikringsordning" på samme måde som sportsklubber sikrer, at deres topatleter får ekstraordinær og hurtig specialistbehandling på privatklinikker/hospitaler.

Laila Reenberg henviste for god ordens skyld til forswarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning.

Forskellige udfordringer mv. for veteranpolitikken

Der blev drøftet forskellige udfordringer for veteranpolitikken.

Deltagerne var enige om, at det gerne skal være en langsigtet veteranpolitik, som også er dækkende, fx når de danske tropper er trukket hjem fra Afghanistan. Den skal omfatte alle forswarets udsendte - også fx enkeltmandsudsendte i regi af FN og marinesoldater udsendt til Adenbugten.

Der var stort fokus på, at veteranpolitikken skal dække bredt og ikke mindst være for det store flertal af veteraner, som vender styrket hjem.

Der var også stort fokus på, at veteraner ikke skal sygeliggøres, men anerkendes og have relevant støtte og hjælp.

Der blev peget på en udfordring i arbejdet med en veteranpolitik, nemlig kommissoriets ordlyd om, at veteraner skal støttes på samme måde som andre med samme behov.

På den ene side er der en række forhold, der er særlige for veteraner, som kan gøre det nødvendigt, at netop denne gruppe vises særlige hensyn. Det blev anført, at der ikke i alle tilfælde er tilstrækkelig forståelse for soldater og forsvaret i det offentlige system. Etablering af soldaterhospital eller videntcentre blev drøftet.

På den anden side er det ikke tanken, at der skal opbygges parallelsystemer eller fx udarbejdes en særlov for veteraner på socialområdet. Meget kan formentlig løses ved bedre koordination både internt i forsvaret og i forhold til kommuner og regioner. Man skal være opmærksom på, at særbehandling af veteraner kan gå ud over befolkningens opbakning til de danske soldater.

Det blev drøftet, at der ikke bør være forskel på hjælpen og støtten til veteraner, uanset i hvilken kommune de bor i. Utilstrækkelig behandling i en kommune er også et dårligt signal til andre udsendte, som ikke er kommet til skade.

Det blev påpeget, at det kan være relevant at se på, hvilke ordninger andre lande har for veteraner, men man skal samtidig være bevidst om, at der er meget store forskelle på, hvordan sociallovgivningen er skruet sammen i de forskellige lande.

Spørgsmålet om, hvorvidt veteranpolitikken skal omfatte andre udsendte end Forsvarsministeriets udsendte, vil blive overvejet. Jens Ole Løje Jensen oplyste, at de tre veterancentre i Aalborg, Fredericia og på Frederiksberg vil være åbne for fx udsendte politifolk. Bjarne Hesselberg, oplyste tilsvarende, at de Blå Baretter også omfatter fx udsendte politifolk.

Det blev tilkendegivet, at systemet ikke må slippe de tidligere udsendte. Det er meget vigtigt, at fx den enkelte enhed holder fast i de tidligere udsendte ved aktivt at søge kontakt. Tre måneders forløbet - "Akklimatisering og Reintegration" - blev fremhævet som en stor succes som forebyggelsestiltag. Der blev også peget på, at en løbende evaluering er vigtig.

Det blev anført, at der bør være en holistisk tilgang til den enkelte soldats situation og familie. Forskellige forhold i relation til familiesituationen blev drøftet, herunder at udsendte med børn fx kan have svært ved at få to søskende i samme institution, hvilket er en stor belastning. Det kan også være nødvendigt for pårørende at have mulighed for nedsat arbejdstid og lignende i en periode.

Flemming Vinther Nielsen nævnte et eksempel med en veteran med misbrugsproblemer, der ikke kunne komme i psykologbehandling, fordi det aktuelle misbrug ikke tillod terapi i forhold til traumer fra udsendelsen. En holistisk tilgang vil sikre, at der tages udgangspunkt i den enkeltes behov, således at vedkommende fx hjælpes med sit misbrugsproblem og i tilknytning hertil tilbydes psykologbistand.

Fælles diskussion med fokus på anerkendelse og koordination

Anerkendelse og koordination er to fokusområder, og formålet med diskussionen var at levere input til drøftelsen i arbejdsgruppen.

For så vidt angår anerkendelse, vil følgende hovedbudskaber blive videregivet til arbejdsgruppen:

1. Danmark er kommet langt med hensyn til anerkendelse af veteranerne i form af flagdag, hjemkomstparader, medaljer, monument, arrangementer i garnisonsbyerne og frivillige initiativer mv.
2. Samfundets respekt skal tilkendes gives offentligt og tydeligt.
3. Der skal være en livslang anerkendelse af soldaterne i samfundet.
4. Tiltagene skal udvikle sig løbende i takt med at nye ideer jævnligt overvejes.
5. Synliggørelse af kompetencer, herunder meritering og papir på realkompetencer er også en meget vigtig form for anerkendelse. Det blev fremhævet, at det bør være en individuel vurdering af den enkelte soldats kompetencer. Der bør også være fokus på at hjælpe veteraner til "et liv efter forsvaret" gennem efteruddannelse og lignende. Kontakt til InterForce blev også nævnt som en mulighed.

For så vidt angår koordination, vil følgende hovedbudskaber blive videregivet til arbejdsgruppen:

1. Der bør være én fælles indgang for den udsendte. Denne indgang skal hjælpe den enkelte i forhold til de forskellige systemer (både i forhold til forsvarets tilbud – men også i forhold til fx kommunerne)
2. Det er vigtigt, at kommuner og regioner bliver involveret.
3. Opgaven og ansvaret skal forankres organisatorisk enten under Forsvarsministeriets område eller under en anden statslig myndighed.
4. Der skal skabes et bedre overblik og ikke mindst tilvejebringes større viden på området. Der skal være plads til at videreudvikle veteranpolitikken efterhånden som undersøgelser mv. skaber større viden.

Herefter gennemgik Bjarne Hesselbjerg kort et udleveret papir med følgende hovedpunkter:

1. Placering af ansvar
2. Veteranadministration
3. Veteraners identitet – identitetskort
4. Rehabilitering – gælder alle
5. Erstatning og pensioner
6. Sundhed og velfærd
7. Faciliteter – specialiserede hospitaler mv.
8. Centre

- 9. Frivilligt arbejde
- 10. Anerkendelse

Opsamling og afslutning

For så vidt angår formen på referencegruppens møder, var der enighed om, at møderne så vidt muligt bør tematiseres, idet deltagerne kommer med meget forskellig baggrund. I den forbindelse vil Forsvarsministeriet bidrage til at skabe en fælles forståelse af temaet.

Indtil videre er der planlagt 3 møder den 31. maj, kl. 9-12, den 22. juni og den 19. august, kl. 1030 – 1200. Møderne holdes i de samme på Kastellet, GL. Varmecentral. Mødet den 22. juni 2010, som oprindeligt var planlagt til den 21. juni 2010, holdes som et heldagsarrangement.

Støtte og konkrete tiltag vil blive drøftet på de efterfølgende møder.

Laila Reenberg redegjorde for forskellen mellem veteranpolitikken og forswarets veteranudredning. Veteranpolitikken er således regeringens overordnede strategi i forhold til veteranerne, mens udredningen vil munde ud i forswarets mere detaljerede plan for området.

Underbilag 2

REFERAT AF 2. MØDE I REFERENCEGRUPPE VETERANPOLITIK

Mandag den 31. maj 2010 blev der holdt 2. møde i referencegruppen.
På mødet deltog:

Forsvarsministeriet

Laila Reenberg, afdelingschef
Pernille Reuter Eriksen, kontorchef
Christian Lippert, major
John Boye Rasmussen, orlogskaptajn
Maya Regel Pundik, fuldmægtig

Forsvarskommandoen

Kim Nielsen, oberstløjtnant
Kenneth Algreen Starskov, kaptajn

Forsvarets Personeltjeneste

Lars Bo Mørkholt, oberstløjtnant

Kontaktofficerer

Søren P. Østergaard, major
Lasse Kampmann, kaptajn

Hærens Konstabel- og Korporalforening

Flemming Vinther Nielsen, formand

Hovedorganisationen af Officerer i Danmark

Bent Fabricius, formand
Carl Henning Johnsen, specialkonsulent

Centralforeningen af Stampersonel

Bjarne A. Kehr, 2. næstformand

Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark

Peter Lynard, sekretariatschef
Knud Rasmussen, bestyrelsesmedlem

Soldaterlegatet

Ann-Christina Salquist, sekretariatschef

De Blå Baretter

Bjarne Hesselberg, landsformand
Peter Kragh Nielsen, næstformand

Støtte Til Soldater Og Pårørende

René Rasmussen, formand
Torben Matthiassen, lokalforeningsformand

KFUMs soldatermission i Danmark

Per Møller Henriksen, generalsekretær

Danske Soldaterforeningers Landsråd

Jan Brun Andersen

Familienetværket

Michael T. Jensen, formand

Danske Soldater- og Marineforeninger

Repræsenteret ved formand for formanden for Marineforeningen Jens Ole Løje Jensen

Dagsorden for mødet:

1. Velkomst ved afdelingschef Laila Reenberg, Forsvarsministeriet.
2. Godkendelse af referat, herunder ændring af møderække.
3. Orientering ved Soldaterlegatet om donation af træningsfaciliteter til Rigshospitalet.
4. Orientering ved Forsvarsministeriet om tilbagemeldinger fra sidste møde i arbejdsgruppen vedrørende anerkendelse og koordination.
5. Drøftelse af mulige tiltag med fokus på den fysisk skadede og den psykisk skadede.
6. Oplæg til næste møde – deltagernes ønsker til heldagsarrangement.

Laila Reenberg bød velkommen og gennemgik kort dagsordenen.

Flemming Vinther Nielsen havde en mere generel bemærkning vedrørende strukturen af arbejdet. Han spurgte således, om målet er en politik eller en handleplan.

Der var enighed om, at målet er en politik, formentlig suppleret af nogle konkrete tiltag. Det er nødvendigt først at få afdækket fakta. Arbejdet med en veteranpolitik ligger derfor i spændingsfeltet mellem afdækning af konkrete behov og politikformulering på et overordnet plan. Målet er en overordnet politik med tilkendegivelser, men også med konkrete pejlemærker for opfyldelse af politikken.

Bent Fabricius tilkendegav, at det afgørende for Hovedorganisationen af Officerer i Danmark, at en veteranpolitik placerer ansvaret for veteranerne. Politikken kan eventuelt suppleres med en mere konkret handleplan. Han anførte også, at veteranpolitikken ikke bør føre til, at der etableres et system, som bliver en stor økonomisk belastning for forsvaret.

Godkendelse af referat

Bjarne Hesselbjerg havde en bemærkning til referatet fra 1. møde i Referencegruppe Veteranpolitik fra vedrørende finansiering. Referatet fra 1. møde vil blive opdateret og udsendt sammen med referatet for 2. møde.

Orientering ved Soldaterlegatet - donation af træningsfaciliteter

Ann-Christina Salquist orienterede om donation af træningsfaciliteter til Rigshospitalet.

Gennem Soldaterlegatet er der også ydet bidrag fra andre fonde, som ønsker at støtte fysisk skadede soldater. Der er bl.a. ydet støtte fra BEVICA-fonden

Konkret er der tale om udstyr til fysioterapien og ergoterapien på Rigshospitalet. Faciliteterne vil også blive stillet til rådighed for andre patienter.

Indtil videre vil der blive projektansat en fysioterapeut i et år. På længere sigt kan stillingen måske komme til at indgå i Rigshospitalet almindelige drift, da det må forventes, at stillingen kan betale sig selv i form af sparede "sengedage".

Det overordnede mål er at opnå et niveau i Danmark, som er sammenligneligt med forholdene på Center for The Intrepid, Brooke Army Medical Center.

Orientering om arbejdet i Arbejdsgruppe Veteranpolitik

Laila Reenberg gav tilbagemeldinger fra det sidste møde i Arbejdsgruppe Veteranpolitik, for så vidt angår anerkendelse og koordination.

Koordination

Arbejdsgruppen blev ikke færdig med at drøfte koordinering. Arbejdsgruppens medlemmer er imponerende over de mange tiltag, som allerede er i forsvaret.

Det kommunale selvstyre medfører, at der vil være lokale forskelle i behandlingen af veteraner (og andre borgere). Dette forhold er en udfordring, og derfor er det også vigtigt, at Kommunernes Landsforening bliver inddraget i arbejdet med udarbejdelse af en veteranpolitik. En anden udfordring er personaleomsætningen i kommunerne, som i visse kommuner kan være på omkring 50 %. Set i det lys, har det afgørende betydning, at kommunerne hele tiden holdes informeret i form af møder, artikler i blade mv.

I referencegruppen var der enighed om, at der tegner sig et billede af, at spørgsmålet om koordination bliver et væsentligt element i veteranpolitikken.

Spørgsmålet om en særlig veteranlov blev drøftet, ligesom spørgsmålet om en særlig forsikringsordning for sportsskader også blev nævnt. For så vidt angår spørgsmålet om en særlig forsikringsordning, blev det fremhævet, at de udsendte soldater allerede er dækket af forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning.

Det blev foreslået, at der etableres et forum, hvor organisationerne mv. kan mødes med aktørerne. Gerne et fast forum, hvor der bl.a. kan samles op i forhold til soldater, som kun har kontakt til organisationerne.

Der var bred enighed om, at der er flere faser i forhold til veteranernes behov. Fx har en såret soldat og dennes pårørende i begyndelsen et stort behov for umiddelbar støtte og koordinering fra forsvaret. Senere hen bliver ansvaret gradvist mindre, men naturligvis har forsvaret som arbejdsgiver et vedvarende ansvar for egentlige arbejdsskader.

Det blev understreget, at veteraner ikke bør sygeliggøres. Langt de fleste udsendte kommer styrkede hjem.

Bjarne A. Kehr gav udtryk for, at der mangler fokus på de pårørende. Han nævnte i den forbindelse, at der er en politik for de pårørende i andre lande. Det blev tilkendegivet, at de pårørende indgår i drøftelserne i Arbejdsgruppe Veteranpolitik, men at der eventuelt kan tages en særlig drøftelse om de pårørende.

Anerkendelse

Arbejdsgruppen har konkluderet, at det officielle Danmark viser stor anerkendelse af veteranerne. En veteranpolitik er også i sig selv en form for anerkendelse.

Merittering og kompetenceafklaring var blevet drøftet i arbejdsgruppen – også for at hjælpe soldaterne videre til en karriere uden for forsvaret. Forsvarsministeriet samarbejder direkte med Undervisningsministeriet om synliggørelse af realkompetencer mv.

Der er allerede sat mange initiativer i gang, og erfaringer fra bl.a. Hærens Konstabel- og Korporalforening vil også blive inddraget.

Drøftelse af mulige tiltag for fysisk og psykiske skadede

Deltagerne blev opdelt i tre grupper og bedt om at komme med et bud på de 3 vigtigste udfordringer i forhold til fysisk og psykisk skadede soldater.

Følgende generelle områder fra referencegruppen tages med til næste møde i Arbejdsgruppe Veteranpolitik:

1. Spørgsmålet om én central indgang.
2. Det nære er vigtigt – at de enkelte tjenestesteder har tæt kontakt til soldaterne og de pårørende
3. Viden er afgørende. Fx blev der for så vidt angår de psykiske skader, foreslået et centralt videntcenter og desuden lokale centre til behandling af krigsskader.

Det blev bl.a. anført, at de fysiske skadede skal have den bedste behandling og de bedste hjælpemidler, herunder fx proteser.

Det blev ligeledes anført, at den største udfordring er de psykisk skadede, bl.a. fordi det ikke kan ses, at man er syg. Det blev også nævnt, at psykisk skadede bør have adgang til midlertidig, tidsbegrænset førtidspension.

Endelig blev der peget på rehabilitering i form af et meningsfuldt job i forsvaret eller et andet sted. Det skal passe til den enkeltes kvalifikationer.

Næste møde

Næste møde i referencegruppe Veteranpolitik er et heldagsmøde. Mulige emner blev drøftet. Dagsorden udsendes i god tid inden mødet.

Der var enighed om, at der på mødet skal være tid til, at de enkelte repræsentanter får mulighed for at fremlægge deres synspunkter i form af en bordrunde el. lign.

Den videre proces

Der var enighed om, at skriftlige indlæg er meget velkomne.

Underbilag 3

REFERAT AF 3. MØDE I REFERENCEGRUPPE VETERANPOLITIK (HELDAGSSEMINAR)

Tirsdag den 22. juni 2010 blev der holdt 3. møde i referencegruppen.

I mødet deltog:

Forsvarsministeriet

Laila Reenberg, afdelingschef
Pernille Reuter Eriksen, kontorchef
Christian Lippert, major
John Boye Rasmussen, orlogskaptajn

Kontaktofficerer

Søren P. Østergaard, major
Lasse Kampmann, kaptajn

Hærens Konstabel- og Korporalforening

Alan Damm, sekretariatschef

Hovedorganisationen af Officerer i Danmark

Bent Fabricius, formand
Carl Henning Johnsen, specialkonsulent

Centralforeningen af Stampersonel

Bjarne A. Kehr, 2. næstformand

Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark

Peter Lynard, sekretariatschef
Knud Rasmussen, bestyrelsesmedlem

Soldaterlegatet

Ann-Christina Salquist, sekretariatschef

De Blå Baretter

Bjarne Hesselberg, landsformand
Peter Kragh Nielsen, næstformand

Støtte Til Soldater Og Pårørende

Torben Matthiassen, lokalforeningsformand

KFUMs soldatermission i Danmark

Per Møller Henriksen, generalsekretær

Familienetværket

Michael T. Jensen, formand

Danske Soldaterforeningers Landsråd

Jan Brun Andersen

- I mødet deltog endvidere I.H. Sørensen, præsident for Danske Gardehusarforeninger

Dagsorden for mødet:

1. Velkomst
 - Godkendelse af referat
 - Arbejdet i arbejdsgruppen
2. Præsentationer, del 1
3. Orientering ved Kommunernes Landsforening
4. Orientering ved Sundhedsstyrelsen
5. Præsentationer, del 2
6. Drøftelse af dagens hovedemner
7. Opsamling og afslutning
 - Oplæg til næste møde

Laila Reenberg bød velkommen og gennemgik kort dagsordenen.

CS havde forud for mødet sendt et oplæg til veteranpolitik. Det blev aftalt, at dette oplæg skulle fordeles til referencegruppens medlemmer (bilagt).

Endvidere fik referencegruppen ved mødets start udleveret et oplæg til veteranpolitik fra foreningen "Krigsveteraner og Pårørende".

Godkendelse af referat

Bjarne A. Kehr gjorde opmærksom på, at Jesper K. Hansen ikke havde deltaget i seneste møde. Derefter blev referatet godkendt. (Opdateret referat fra 2. møde vedlagt).

Orientering om arbejdet i arbejdsgruppen

Laila Reenberg gav en status over arbejdet i arbejdsgruppen, som havde holdt to møder siden seneste møde i referencegruppen.

Arbejdsgruppen havde bl.a. diskuteret de udfordringer, som referencegruppen havde præsenteret tidligere vedr. én central indgang, fastholdelse af den nære kontakt, centralt videntcenter til PTSD-behandling, forskning generelt samt støtte til fysisk som psykisk skadede soldater.

Endvidere havde arbejdsgruppen diskuteret støtte til pårørende.

Jan Brun Andersen spurgte, om Laila Reenberg havde præsenteret arbejdsgruppen for det punkt som Bjarne Hesselberg tidligere havde rejst vedr. forankring af ansvaret ét sted. Dette bekræftede Laila Reenberg.

Laila Reenberg blev videre spurgt om, hvorvidt det var overvejet at inddrage og omfatte politiet i veteranpolitikken. Laila Reenberg oplyste, at Forsvarsministeriet havde taget kontakt til både Justitsministeriet og Udenrigsministeriet.

Dagens præsentationer

Følgende faste medlemmer af referencegruppen gennemgik deres organisation og opbygning, samt deres ønsker og bemærkninger til veteranpolitikken:

- KFUM Soldatermission
- Danske Soldaterforeningers Landsråd (samt indlæg fra Danske Gardehusarforeninger).
- De Blå Baretter
- Kontaktofficersordningen
- Soldaterlegatet
- HKKF
- HOD (HOD oplæg til veteranpolitik er vedlagt som bilag 2)
- CS (CS oplæg til veteranpolitik er vedlagt som bilag 3).
- HPRD
- Familienetværket

Præsentationer er vedlagt som bilag 1.

Orientering ved Kommunernes Landsforening

Kommunernes Landsforening præsenterede kommunernes opgaver med fokus på de områder, som var relevante for veteraner. Det blev understreget, at kommunerne ikke var ansvarlige for behandling på sygehuse og for psykiatrien.

Kommunernes Landsforening havde tre centrale budskaber:

- Kommunerne kan ikke gøre forskel på folk.
- Det kommunale selvstyre giver mulighed for forskellige serviceniveauer.
- KL og kommunerne indgår gerne i dialog om de særlige behov hos veteraner.

Endvidere redegjorde Kommunernes Landsforening for de udfordringer, der ligger i at skabe en god koordination i komplekse sager.

Endelig orienterede Kommunernes Landsforening om kommunernes ansvar i forbindelse med genoptræning, om jobcentrenes opgaver i forhold til beskæftigelse og adgangen til ydelser.

- Præsentationen er vedlagt som bilag 1.c.

Orientering ved Anne Lindhardt (sagkyndig i psykiatri), Sundhedsstyrelsen

Anne Lindhardt gennemgik psykiatriens opbygning, herunder at distriktpspsykiatrien er en del af hospitalspsykiatrien. Samt at der er psykiatriske skadestuer i alle regioner. Disse skadestuer har døgnåbent.

Det blev drøftet, hvorledes man kan hjælpe de psykisk syge, som isolerer sig. Anna Lindhardt fortalte, at hvis man ikke henvender sig, så har psykiatrien reelt ingen muligheder for at hjælpe.

Anne Lindhardt oplyste, at lovgivningen er ret klar vedr. tvang, idet folk ikke kan tvinges i behandling, med mindre de er til fare for sig selv eller andre.

Anne Lindhardt blev spurgt, om behandlingen af de psykiske syge er god nok. Anne Lindhardt oplyste, at psykiatrien har meget at byde på. Det mangler måske viden om, hvor meget psykiatrien egentlig kan tilbyde.

Drøftelse af dagens hovedemner

På baggrund af dagens briefinger blev syv hovedemner udvalgt med henblik på en fælles diskussion.

1. Opfølgning/opsøgende.
2. Langsigtet politik.
3. Kollegastøtte.
4. Ansvar på kort-/lang sigt.
5. Enkeltmandsudsendte.
6. Koordination af arbejdet i de frivillige organisationer.
7. Udgangspunkt i den konkrete situation (KL/PSYK).

Ad 1: Opfølgning/opsøgende.

Det blev bl.a. drøftet, hvordan forsvaret kan blive bedre til at følge op i forhold til de ansatte, der er sygemeldte. Det blev efterfølgende drøftet, hvorledes forsvaret kan styrke den opfølgende indsats over for hjemsendte veteraner.

Bjarne A. Kehr pegede på, at man eventuelt kunne indtænke Arbejdsmedicinsk Klinik i indsatsen.

Bjarne Hesselberg sagde, at der er behov for et system, hvor man kan henvende sig.

I.H. Sørensen anbefalede, at opfølgende og opsøgende tiltag sker i kombination af centrale og decentrale tiltag.

Laila Reenberg nævnte, at man eventuelt kunne tænke mulighederne ind i en sammenhæng. Nogen henvender sig til HKKF, nogen til KFUM og andre henvender sig til fx soldaterhjemmene. Herfra kunne der måske skabes et link til forsvaret.

Det blev nævnt, at det i givet fald ville hjælpe, hvis der blev skabt én fælles indgang til forsvaret.

Ad 2: Langsigtet politik.

Bjarne A. Kehr nævnte, at der skulle skabes langsigtede rettigheder.

Lasse Kampmann gjorde opmærksom på, at der stadig ville komme psykiske efterreaktioner, efter at missionen i Afghanistan er slut.

Michael Jensen pegede på, at det er vigtigt, at politikken bliver opdateret i takt med, at der skabes øget viden.

Bent Fabricius sagde, at man skulle afholde sig fra at have for mange henvisninger til dagens mission i Afghanistan.

Jan Brun Andersen fortalte, at han så flagdagen som et eksempel på et langsigtet anerkende tiltag.

Ad 3: Kollegastøtte.

Der var en generel diskussion om øget kollegastøtte og RITS © uddannelsen, som Beredskabsstyrelsen udbyder.

Jan Brun Andersen nævnte, at veteranhjemmene kunne være et godt sted, hvor man kan hjælpe hinanden. Derfor burde arbejdsgruppe også overveje at give et større ansvar til de frivillige organisationer.

Bjarne Hesselberg fortalte, at man i Norge løser en række opgaver i samarbejde med de frivillige organisationer.

Ad 4: Ansvar på kort-/lang sigt.

Bjarne Hesselberg sagde, at Staten har ansvaret for veteranerne. Både på kort sigt og på lang sigt. Bjarne Hesselberg gav videre udtryk for, at han forsat mente, at kommissoriet burde ændres. Herunder særligt punktet om finansiering. Jan Brun Andersen tilføjede, at han også tidligere havde påpeget, at han fandt, at kommissoriet ikke var godt nok i forhold til finansiering.

Laila Reenberg sagde, at arbejdsgruppen måtte arbejde inden for det mandat, som var opstillet.

Alan Damm foreslog, at forsvaret kunne påtage sig et koordinerede ansvar. HKKF så i øvrigt en række fordele ved, at ansvaret lå hos Forsvarsministeriet.

Ad 5: Enkeltmandsudsendte.

Der var konstateret et behov for at forbedre indsatsen i forhold til de enkeltmandsudsendte.

Per Møller Henriksen sagde, at man om muligt gerne måtte tænke de frivillige ind i indsatsen.

Ad 6: Koordination af arbejdet i de frivillige organisationer.

Det blev nævnt, at det er vigtigt at blive bedre til at koordinere indsatsen. Både tværministerielt og i forhold til de frivillige organisationer.

Jan Brun Andersen fremhævede behovet for koordination. Nogle frivillige organisationer ønsker måske ikke at koordinere, men vil gerne holdes informeret.

Ad 7: Udgangspunkt i den konkrete situation (KL/PSYK).

Flere pegede på, at der skulle tages udgangspunkt i den individuelle situation. Man må ikke søge at lave prototyper i forhold til at støtte og hjælpe veteranerne. Der er behov for at erkende, at der ikke er en facitliste.

Bjarne A. Kehr sagde, at det samtidigt er vigtigt, at man ikke umyndiggør den enkelte veteran i forsøget på at hjælpe.

Laila Reenberg gav udtryk for, at målet ikke måtte være, at vi fastholder den sårede veteran i en situation, hvor han hele tiden skal hjælpes. Målet må være, at veteranerne hjælpes videre i livet – evt. til en tilværelse uden for forsvaret.

Det blev nævnt, at det er vigtigt, at veteranpolitikken ikke definerer veteraner som ofre. Der skal være fokus på at definere veteranerne som helte.

Opsamling og afslutning

Laila Reenberg takkede for et godt møde og gennemgik hovedpunkterne fra dagens møde, idet disse ville blive viderebragt til arbejdsgruppen på torsdagens møde (torsdag den 24. juni 2010).

Næste møde var planlagt til torsdag den 19. august. Et endeligt program var endnu ikke fastlagt. (Det har efterfølgende været nødvendigt at udsætte dette møde til onsdag den 1. september 2010).

Laila Reenberg sluttede af med at opfordre alle til at sende eventuelle supplerende input til ministeriet.

Christian Lippert
Referent

REFERAT AF 4. MØDE I REFERENCEGRUPPE VETERANPOLITIK

Onsdag den 1. september 2010 blev der holdt 4. møde i referencegruppen.

I mødet deltog:

Forsvarsministeriet

Laila Reenberg, afdelingschef
Pernille Reuter Eriksen, kontorchef
Christian Lippert, major
John Boye Rasmussen, orlogskaptajn

Forsvarskommandoen

Kenneth Starskov, kaptajn

Kontaktofficerer

Søren P. Østergaard, major
Lasse Kampmann, kaptajn

Hærens Konstabel- og Korporalforening

Flemming Vinther, formand

Hovedorganisationen af Officerer i Danmark

Bent Fabricius, formand
Carl Henning G. Johnsen, specialkonsulent

Centralforeningen af Stampersonel

Bjarne A. Kehr, 2. næstformand

Hovedorganisationen for Personel af Reserven i Danmark

Peter Lynard, sekretariatschef
Knud Rasmussen, bestyrelsesmedlem

Soldaterlegatet

Ann-Christina Salquist, sekretariatschef

De Blå Baretter

Bjarne Hesselberg, landsformand
Peter Kragh Nielsen, næstformand

Støtte Til Soldater Og Pårørende

Torben Mathiasen, lokalforeningsformand

KFUMs soldatermission i Danmark

Per Møller Henriksen, generalsekretær

Familienetværket

Michael T. Jensen, formand

Danske Soldaterforeningers Landsråd

Jan Brun Andersen

- I mødet deltog endvidere I.H. Sørensen, præsident for Danske Gardehusarforeninger

Dagsorden for mødet:

8. Velkomst
9. Godkendelse af referat
10. HKKF oplæg til veteranpolitik
11. Orientering om arbejdet i arbejdsgruppen
12. Veteranpolitik, foreløbig status
13. Det videre forløb
14. Eventuelt

Laila Reenberg bød velkommen og beklagede, at det havde været nødvendigt at udskyde mødet.

Laila Reenberg gennemgik dagens program. Der var et nyt punkt på dagsordnen, idet HKKF havde fremsendt deres oplæg til veteranpolitik.

Godkendelse af referat

Det udsendte referat blev godkendt.

HKKF oplæg til veteranpolitik

Laila Reenberg fortalte, at Forsvarsministeriet dagen før havde modtaget et forslag til veteranpolitik fra HKKF.

Flemming Vinther præsenterede forslaget, idet han indledte med at fortælle, at HKKF har ændret sit standpunkt vedr. forankring. Tidligere har HKKF peget på, at ansvaret for veteranpolitikken skal være entydigt forankret ved forsvaret og Forsvarsministeriet. Men i sit forslag til veteranpolitik lægger HKKF nu op til, at der oprettes et Veteranråd, og at formanden for rådet udpeges af Folketinget.

Derefter gennemgik Flemming Vinther mere detaljeret indholdet i forslaget (forslaget er vedlagt).

Efterfølgende var der en kort drøftelse af forslaget. Bjarne Hesselberg gav udtryk for, at han er fuldstændig uenig i forslagets punkt 3. Hertil præciserede Flemming Vinther, at han har

stor respekt for den indsats, som de frivillige interesseorganisationer yder på veteranområdet. Men at der også i nogle tilfælde er en "negativ veteranidentitet", hvor veteraner fastholdes i en negativ situation. Flemming Vinther forklarede, at han finder det vigtigt, at man søger at bryde med denne situation, hvor folk fastholdes i en negativ spiral, som kan føre til en stigmatisering af veteranerne. Der bør i stedet være fokus på at anerkende veteranerne og hjælpe dem videre.

Søren Østergaard nævnte, at han mener, at der er opbakning i befolkningen til at give veteranerne en særstatus.

Flemming Vinther fortalte, at HKKF ikke ønsker parallelstrukturer, da det på sigt kan være med til at fjerne støtten til soldaterne. Omvendt vil han ikke afvise, at der kan være behov for enkelte særlige initiativer. For HKKF er særordninger ikke et mål, men behandles veteraner ikke på en ordentlig måde, kan særordninger blive et middel til at opnå en anstændig og værdig behandling.

Bjarne Hesselberg sagde, at De Blå Baretter er enige i tanken om, at der etableres en central myndighed. Det er dog ikke afgørende, om det bliver et råd, et center eller en veteranadministration. Men De Blå Baretter håber i høj grad på, at der fremadrettet vil blive etableret én central adgang til forsvaret.

Bent Fabricius nævnte, at det er vigtigt, at veteranpolitikken bliver en overordnet politik, der rækker langt frem. Han gav udtryk for, at forslaget fra HKKF egentlig flugter fint med oplægget fra HOD (fremsendt med referatet fra 3. møde). Bent Fabricius forklarede, at det er væsentligt for HOD, at viden om veteranerne bliver styrket.

Jan Brun Andersen bad om, at forslaget fra HKKF bliver vedlagt referatet.

Orientering om arbejdet i arbejdsgruppen samt det videre forløb

(Dagsordnens punkt 4 og 6 blev slået sammen).

Laila Reenberg beskrev arbejdet i arbejdsgruppen. Efter seneste møde i referencegruppen den 22. juni var arbejdsgruppen allerede den 24. juni blevet præsenteret for de hovedpunkter, som referencegruppen havde peget på. Hen over sommeren har arbejdsgruppen endvidere arbejdet med at færdiggøre rapporten. Der er en del udfordringer i at samle input på en række forskellige ministerier.

Laila Reenberg orienterede samtidig om det videre forløb. I forbindelse med færdiggørelse af rapporten udestår der en politisk behandling. Både i forhold til de ministerier, som indgår i arbejdsgruppen. Men også i bl.a. Økonomiudvalget, der godkendte kommissoriet, ligesom veteranpolitikken også skal drøftes med forligskredsen.

Veteranpolitik, foreløbig status

Laila Reenberg indledte med at forklare, at det på grund af den videre politiske proces ikke er muligt at præsentere indholdet af arbejdsgruppens anbefalinger på nuværende tidspunkt.

Derefter gennemgik Laila Reenberg opbygningen af rapporten og præsenterede endvidere de hovedområder og udfordringer, som rapporten behandler – bl.a. viden, forebyggelse, information, kompetence og koordination.

Jan Brun Andersen spurgte, hvornår referencegruppen vil få rapporten. Hertil svarede Laila Reenberg, at det vil ske, når politikken blev offentliggjort.

Flere spurgte, om det eventuelt vil være muligt at give rapporten til referencegruppen dagen inden offentliggørelsen. Laila Reenberg kunne ikke love, at det vil være muligt.

Flemming Vinther spurgte, om det vil blive Folketingets veteranpolitik eller regeringens veteranpolitik. Laila Reenberg svarede, at det var hendes indtryk, at det vil blive regeringens veteranpolitik.

Flemming Vinther gav udtryk for, at veteranerne vil være bedst tjent med en bred aftale. Bjarne Hesselberg fortalte, at man i Sverige havde lavet en smal aftale på veteranområdet, hvilket gav anledning til en række problemer.

Bent Fabricius spurgte, om arbejdsgruppen fastholdt kommissoriets rammer vedr. finansiering. Laila Reenberg svarede, at arbejdsgruppen er bundet af de rammer, som der er i kommissoriet. Hertil bemærkede Jan Brun Andersen, at han endnu engang måtte fremhæve, at han er imod de rammer for finansiering, som fremgår af kommissoriet.

Torben Mathiasen nævnte, at han finder det vigtigt, at veteranpolitikken ser på advancementsmuligheder for fysisk og psykisk sårede. Hertil sagde Bent Fabricius, at spørgsmålet om hvorvidt psykisk sårede skal have særlig vilkår i forhold til karriere måske ikke skal håndteres i veteranpolitikken, men omvendt har HOD flere eksempler på, at der er konkrete problemstillinger på området.

Pernille Reuter Eriksen fortalte, at Forsvarsministeriet på baggrund af seneste møde i referencegruppen har holdt møde med Forsvarskommandoen og Forsvarets Personeltjeneste om netop denne problemstilling.

Flemming Vinther fortalte, at HKKF oplever en positiv udvikling i forhold til soldaternes brug af psykolog.

Søren Østergaard genkendte den udvikling, som HKKF også ser. Holdningen er i dag, at soldaterne faktisk gerne går til psykolog. Og man opfordrer hinanden til at opsøge psykolog, hvis behovet er der.

Laila Reenberg fortalte, at arbejdsgruppen anvender begreberne "fysisk" og "psykisk" sårede – bl.a. for at tilkendegive, at de psykisk sårede har samme status som de fysisk sårede.

Søren Østergaard spurgte, om der vil være yderligere møder i referencegruppen efter offentliggørelsen af veteranpolitikken. Hertil svarede Laila Reenberg, at der indledningsvis er fokus på at præsentere politikken. Derefter kan det overvejes, om der er et behov afhængig af de forskellige initiativer mv.

Jan Brun Andersen nævnte, at Forsvarschefens Veteranforum jo fortsætter, hvorfor dette måske er et passende forum for den videre dialog.

Bjarne Hesselberg nævnte, at han med interesse har fulgt den aktuelle debat om en eventuel veteranlov.

Jan Brun Andersen nævnte, at veteranhjemmene er stødt på en problemstilling vedrørende ansvarsfordeling mellem to forskellige kommuner i forbindelse med, at en veteran er blevet indlogeret på veteranhjemmet i Fredericia. Ann-Christina Salquist sagde, at der må være en række erfaringer på området, da lignende situationer kan opstå, når folk tager ophold på krisecentre og herberger.

Michael T. Jensen gav udtryk for, at han frygter, at der kan opstå situationer, hvor veteranhjemmene svækker mulighederne for at støtte veteranerne. Flemming Vinther advarede mod, at veteranhjemmene bliver til behandlingscentre.

Hertil svarede Jan Brun Andersen, at veteranhjemmene ikke er behandlingscentre. Men veteranhjemmene byder alle veteraner velkomne – og støtter meget gerne med bl.a. at henvise til behandling.

Laila Reenberg understregede, at det bestemt ikke er intentionen, at veteranpolitikken skal lukke eller overtage alle de mange gode initiativer. Tværtimod spiller de mange forskellige aktører også en vigtig rolle fremover.

Eventuelt

Jan Brun Andersen spurgte, om nogen har en liste over de forskellige støttemuligheder, der eksisterer (ud over forsvaret).

Ann-Christina Salquist fortalte, at soldaterlegatet har en liste med oplysninger om støttemuligheder (listen er vedlagt sammen med en oversigt over forsvarets eksisterende støttemuligheder).

Laila Reenberg sluttede mødet af med at takke alle medlemmerne for nogle gode møder, hvor referencegruppen har været en vigtig og engageret sparringspartner for arbejdsgruppen, ligesom referencegruppen har bidraget med mange vigtige oplysninger til arbejdet.

Christian Lippert
Referent

De Blå Baretter

Danmarks Internationale Veteran Organisation
Protektor H.K.H. Prins Joachim

Underbilag 5 til bilag 5.

Vordingborg den 20. april 2010

OPLÆG TIL EN DANSK VETERANPOLITIK.

Formål:

Veteranpolitikken skal i bredest muligt omfang beskrive og fastlægge det danske samfunds ambitionsniveau for den støtte, samfundet vil yde veteranerne fra det danske internationale engagement i militære og humanitære missioner og deres pårørende før, under og efter en udsendelse.

Veteranpolitikken skal blandt andet beskrive og fastlægge den vifte af muligheder, der skal være til rådighed for hjælp og støtte til håndtering af mulige psykiske og sociale belastninger samt fysiske skader som følge af udsendelsen.

Veteranpolitikken skal tage højde for, at den udsendtes indsats skal værdsættes, og at samfundets ansvar herfor tydeliggøres.

Veteranen i centrum:

Veteranpolitikken skal omfatte de personer og deres pårørende, der falder inden for det definerede veteranbegreb:

Ved en veteran forstås en person, der – som enkeltperson eller i en enhed – har været udsendt i mindst én international operation. Personen kan fortsat være ansat i forsvaret, men kan også være afgået fra organisationen og overgået til det civile uddannelsessystem, arbejdsmarked eller andet.

Definitionen tager sit udgangspunkt i personel udsendt fra 1948 og fremefter.
(Forsvarskommissionens rapport af marts 2009)

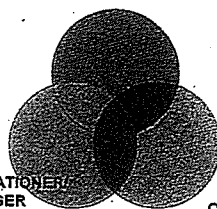
Ansvarsfordeling:

SAMARBEJDSMODELLEN

FOLKETING/REGERING

PERSONELORGANISATIONER/
FAGFORENINGER

VETERAN
ORGANISATIONER

Samarbejdsmodellen illustrerer betydningen af et effektivt samarbejde mellem Folketing/regering/samfund, personelorganisationer/fagforeninger og veteranorganisationer. Det er naturligvis veteranen og hans pårørende, der står i centrum.

Ansvarsfordelingen er meget simpel:

- Folketing/Regeringen er 100% ansvarlig for at soldater/veteraner og deres pårørende før, under og efter en mission får sådanne vilkår, at de efter afslutningen af en udsendelse kan vende tilbage til et normalt liv, med en livskvalitet svarende til den der var gældende forud for udsendelsen.
- Personelorganisationerne/fagforeningerne skal under anvendelse af deres forhandlings og aftaleret sikre de bedst mulige økonomiske og sociale vilkår for såvel soldaterne som deres pårørende før under og efter en udsendelse..
- Veteranorganisationerne skal på bredest mulig vis støtte op om veteraner og deres pårørende, for i samspil med de to øvrige aktører at medvirke til at skabe livslange normale og gode livsvilkår for veteranen og hans pårørende.

Veteranpolitikken skal beskrive rammerne for samarbejdsrelationerne mellem de tre aktører, med skyldig hensyntagen til de frivillige organisationers betydning for det samlede arbejde.

Veteranadministration:

Med henblik på at sikre, at veteranerne og deres pårørende får den støtte de er berettiget til, etableres en VETERANADMINISTRATION, som får det samlede ansvar for støtten, uanset om støtteopgaven ligger hos det statslige, regionale eller kommunale område. Veteranadministrationen skal arbejde efter princippet "Én dør og ét telefonnummer" og derved sikre, at veteraner kun skal henvende sig ét sted for at få den nødvendige støtte. Veteranadministrationen skal etableres som en selvstændig myndighed, gerne direkte under Forsvarsministeriet.

(De lande vi sammenligner os med, har oprettet sådanne institutioner, f.eks. Norge, Holland, England, Frankrig og USA)

Veteraners identitet:

Støtten til veteraner udmøntes på mange forskellige områder. For at skabe sikkerhed for, at veteraner kan dokumentere deres krav på støtte overfor relevante personer og myndigheder, skal alle veteraner udstyres med et særligt identitetskort for veteraner. Det giver omvendt også en sikkerhed for, at kun berettigede veteraner kan anvende de støtteordninger, der etableres.

Alle personer, som opfylder definitionen på at være en veteran tildeles et veteran-ID. Identitetskortet udstedes af Veteranadministrationen, og skal indeholde alle nødvendige data på chip eller magnetstrimmel. Administrationen af et veteran-ID kan evt. uddelegeres til en veteranorganisation.

Veteran-ID kortet kan anvendes i mange sammenhænge. Det er kun fantasien, der sætter grænser.

Rehabilitering:

Efter endt udsendelse og ved evt. overgang til et civil liv, skal forsvaret tilsikre, at alle veteraner får ansættelse i job eller påbegynder – og gennemfører – et uddannelsesforløb.

Veteraner kan efter deres udsendelse have pådraget sig fysiske eller psykiske skader. Rehabiliteringen af disse omfatter genoptræning og kompetenceudvikling, med en målsætning om, at de kan få et normalt arbejdsliv.

Der foretages en kompetenceudredning for alle veteraner. Raske og skadede. Ud fra de kortlagte kompetencer og veteranens ønske om fremtidigt arbejde iværksættes støtte til kompetenceudvikling og jobsøgning.

Rehabilitering prioriteres højt, og der oprettes et centralt rehabiliteringscenter i forbindelse med Veteranadministrationen, samt mindre rehabiliteringscenter i forbindelse med de garnisoner, der udsender personel til internationale missioner.

Der lægges vægt på, at rehabiliterings indsatsen dækker såvel sunde og raske veteraner, som de der har pådraget sig fysiske og/eller psykiske skader.

Det er noteret, at Forsvaret ansætter handikappede veteraner. Det er imidlertid også noteret, at de handikappede optager normerede stillinger for feltduelige soldater. Af hensyn til enhedernes kampduelighed, forøges forsvarets normering med et antal årsværk til handikappede veteraner – ud over norm. Der regnes indledningsvis med 300 årsværk.

Erstatninger og pensioner:

Veteraner og deres pårørende skal sikres erstatninger og pensioner af en sådan størrelsesorden, at de livslangt kan opretholde en levestandard, der ville svare til det de kunne have opnået, såfremt man ikke havde været udsendt.

Økonomiske erstatninger for erhvervede fysiske og/eller psykiske handikaps skal være af en sådan størrelse, at veteranen reetablere sig på de nye fysiske/psykiske vilkår. Størrelsen af erstatningerne mv. skal fastsættes under hensyn til de særlige vilkår, hvorunder de er pådraget. Det betyder, at den gældende lovgivning for fastlæggelse af mengrad bør justeres i forhold til veteraner.

Ud over den kontante erstatning, skal veteranen og hans pårørende have en livslang pension, som kan kompensere for det indkomsttab, som veteranen har fået grundet fysisk/psykisk invaliditet.

For nærværende modtager efterladte pårørende en kontant erstatning i tilfælde af veteranens død. Efterfølgende udbetales enkepension svarende til det den afdøde ville have fået. Et tilsvarende forløb etableres for fysisk/handikappede veteraner.

Ovennævnte sammenfattes i skabelsen af en særlig pensionsordning for veteraner. Denne ordning skal omfatte alle veteraner, som grundet fysiske eller psykiske skader ikke kan opretholde en normal arbejdsindkomst.

Veteraners sundhed og velfærd:

Hovedparten af veteranerne returnerer til Danmark og det danske samfund uden skader og problemer. Imidlertid viser statistikken, at omkring 10% af alle udsendte returnerer med behandlingskrævende fysiske eller psykiske problemer.

De problemområder, der kræver særlig opmærksomhed og støtte er:

1. Fysiske skader.
2. PTSD (Post Traumatic Stress Disorder)
3. MUPS (Medically unexplained physical symptoms)
4. PAM (Premature ageing and morbidity)

Ad. 1, Fysiske skader.

Efterhånden som våbenvirkningen på soldaterne og deres materiel bliver voldsommere, og den medicinske "førstehjælp" bliver mere og mere effektiv, kommer der flere og flere svært skadede veteraner retur fra missionsområderne.

I forbindelse med Rigshospitalet er der oprettet et traumecenter for fysiske skader. Dette traumecenter har opbygget en stor ekspertise i behandling af disse svære fysiske skader. Ligeledes er der i forbindelse med Rigshospitalet oprettet en genoptræningsenhed, som opnår gode resultater.

Genoptræning.

Efter behandling på Rigshospitalet overføres veteranerne til det regionale/kommunale system, som ofte ikke har mulighed for at leve op til den forventede standard.

Der skabes et system, der muliggør, at den nødvendige og tilstrækkelige behandling af veteranerne kan videreføres i det regionale/kommunale system med en effekt, der hurtigt bringer veteranen tilbage til et normalt liv.

Erfaringen siger, at de fysisk skadede veteraner er meget motiverede og yderst genoptræningsorienterede. Der skabes genoptræningsfaciliteter enten civilt eller militært, som kan leve op til de krav der stilles til genoptræning af soldater.

Proteser.

De fysisk handikappede tildeles "state of the art" proteser, samt gives en top professionel genoptræning i brugen af disse proteser. Det sikres, at proteserne kan genanskaffes og vedligeholdes i det regionale/kommunale system.

Hjælpemidler.

De fysisk handikappede tildeles hjælpemidler som kan kompensere for deres fysiske handicap, herunder mobilitetsfremmende hjælpemidler så som kørestole, lift og handicapbil.

Boligforhold.

Der sikres tildeling af egnet handicapbolig i den del af landet, hvor veteranen ønsker at bosætte sig. Den aktuelle bopælskommune gives økonomisk tilskud til at boligen kan etableres og anvendes. Herunder sikres nødvendig hjemmehjælp.

Ad. 2. Psykiske handicap.

Støtte til personer med psykiske skader er et generelt underudviklet område i Danmark, hvorfor der kræves en særlig indsats for at skabe gode forhold også for veteraner med psykiske skader. Det bemærkes, at symptomerne på skaderne kan opstå mange år efter den traumatiserende oplevelse.

Der oprettes et Psykiatrisk Traumecenter, evt. på Rigshospitalet, som skal forske i psykiske krigsrelaterede traumer samt diagnosticere og behandle veteraner med psykiske efterreaktioner.

Traumecentret for psykiske skader bemannes med et antal psykiatere, kliniske psykologer og socialrådgivere. Traumecentret skal ud over det daglige arbejde opstille og udsende akut behandlings teams til missionsområderne, når dette påkræves. Ved denne aktivitet vil center opnå samme form for ekspertise på det psykiske område, som Rigshospitalets nuværende traumecenter har for de fysiske skader.

Ud over denne centraliserede struktur, skal der etableres lokale traumecenter for den fortsatte støtte og behandling. Disse lokale traumecentre placeres sammen med de lokale rehabiliteringscentre.

Ud over ovennævnte behandlingssystem, skal alle danske soldater inden udsendelsen screenes for deres mentale habitus. På samme vis som alle soldater gennemgår en fysisk helbredsundersøgelse inden udsendelsen skal de også gennemgå en mental

helbredsundersøgelse. Ved hjemkomsten skal veteranen så gennemgå den samme screening, hvorefter man har en mulighed for at vurdere om der er problemer.

Ad, 3. MUPS.

Medicinsk uforklarlige fysiske symptomer, der opstår efter tjeneste i krigszoner eller i internationale militære operationer, udgør et særligt område for bekymring.

For mange veteraner, udgør en alvorlig trussel, som ofte fører til uarbejdsdygtighed. Da disse symptomer ikke kan forklares på baggrund af eksisterende medicinsk viden, leder denne tilstand ofte til sociale problemer.

Militært personel er udsat for trusler mod deres helbred under indsættelsen i konfliktområder. I tilknytning til risikoen for infektionssygdomme, sygdomme forårsaget af insekter, eksponering til miljømæssige trusler eller til kemiske/biologiske kan også utilstrækkelig hygiejne, ekstremt lange arbejdstimer og begrænsede muligheder for rekreation samt den konstante fare (combat-mind) føre til ekstraordinær stress og anspændthed. De fleste veteraner har ikke negative reaktioner på grund af dette efter hjemkomsten. Imidlertid viser erfaringerne, at en del veteraner kommer til at lide af helbredsproblemer eller udvikler symptomer på sygdomme. I mange tilfælde er dette fysiske symptomer uden nogen klar grund, som kan forklare dem. Imidlertid er symptomerne meget klare for patienten, og de fører ofte til en seriøs nedsættelse af arbejdssevne og livskvalitet.

Det anbefales, at der etableres en arbejdsgruppe af eksperter, som sammen med eksperter i andre lande kan klarlægge problemet. (se nedenfor i ad. 4)

Ad 4. PAM.

Internationale undersøgelser viser, at mange veteraner udvikler for tidlig alderdomssvækkelse og øget sygelighed (evt. MUPS).

Veteranerne opfordres til at gennemgå en årlig screening i form af en spørgeskemaundersøgelse.

Spørgeskemaundersøgelsen styres af veteranadministrationen, der også iværksætter nødvendige støtteforanstaltninger til veteraner med behov.

(Fact sheet Medically Unexplained Physical Symptoms (MUPS) med tilhørende spørgeskema er udviklet af Veterans' Institute, Doorn, The Netherlands i december 2006)

Faciliteter:

Der er grundlæggende behov for følgende typer af faciliteter til varetagelse af veteranernes behov:

1. Specialiserede hospitaler, der kan varetage den indledende behandling af fysiske og psykiske skader.
2. Plejehjem, der er specialiserede i støtte til svært handikappede veteraner.
3. Veteranstøttecenter med behandlingsfaciliteter for fysisk og psykisk handikappede (første stop efter hospitalet)
4. Rehabiliteringscentre.
5. Veteranhjem.

Ad 1. Specialiserede sygehuse.

Rigshospitalets faciliteter forstærkes, således at den indledende behandling og genoptræning kan gennemføres optimalt.

Der suppleres yderligere med et traumecenter for psykiske skader.

Ad 2. Plejehjem.

Der etableres specialafdelinger på egnede plejehjem (geografisk spredt), hvor svært skadede og plejekrævende veteraner kan tilbringe deres liv sammen med andre veteraner i samme situation. Yderligere tilsikrer dette, at der er personale med den nødvendige uddannelse.

Ad. 3. Veteranstøttecenter.

Der etableres et veterancenter et egnet sted i Danmark. Centret skal bemannes med højt kvalificeret personale. (Læger, sygeplejersker, fysioterapeuter, psykologer mv)

Centret har som hovedopgave at efterbehandle veteraner fra hospitalerne, således at de fortsat får en kvalificeret og intensiv genoptræning.

Centret skal give mulighed for "familiesammenføring" samt psykiatrisk/psykolog gruppeterapi mv.

(Eksempel på et velegnet center: BNMO veterancentret i Doorn, Holland)

Ad. 4. Rehabiliteringscentre.

Der oprettes et rehabiliteringscenter i forbindelse med hver garnison, der udsender personel til international tjeneste.

Ad. 5. Veteranhjem.

Der oprette og drives et antal "veteranhjem" i samarbejde med veteranorganisationerne.

Staten etablerer faciliteten og bevilger driftstilskud. Det daglige arbejde udføres på 24 timers basis af frivillige fra soldaterforeningsbevægelsen. Der er foreløbig afsat midler til tre veteranhjem, som etableres i samarbejde med Danske Soldaterforeningers Landsråd. På sigt skal der være et sådant samlingssted i alle større byer, hvor der er veteraner.

Formålet med veteranhjemmene er at skabe et mødested, hvor veteranerne kan mødes på alle tider af døgnet for at gense kammerater fra missionsområderne og herved styrke og bevare det tætte kammeratskab, der er opstået under missionen.

Det frivillige arbejde:

Kontakten mellem kammeraterne fra missionen og støtte fra disse kammerater er en meget vigtig og afgørende del af veteranernes livskvalitet efter endt mission. Det er samtidig et uvurderligt aktiv for forsvarrets samlede tilgang til sit personel.

Nøgternt set er "veteraner støtter veteraner" en billig og effektiv "level one" støtte til veteraner med problemer. Den er let at få til rådighed og den er et værdifuldt tilskud til den professionelle støtte fra socialrådgivere, psykologer og læger.

Det frivillige arbejde støttes ved blandt andet en fortsat støtte til "Kammeratstøtteordningen" samt udbygningen af "Veteranhjemmene".

Det er bemærket, at der er taget initiativer til etablering af legater (eksempel: Soldaterlegatet) til støtte for veteranerne. Disse initiativer støttes, og udgør en vigtig del af det samlede støttekompleks for veteranerne.

Anerkendelse:

Det er vigtigt for veteranernes selvrespekt og sociale anseelse, at de modtager anerkendelse for den indsats de har ydet.

Det er det danske samfund, der har sendt dem på mission, og det er det danske samfund, der forventes at anerkende indsatsen.

Det er i den forbindelse meget vigtigt at det danske samfunds ledere, det vil sige Kongehuset, regeringen, folketingets politikere, forsvarrets ledelse, borgmestre mv. viser sig sammen med veteranerne, og deltager i de markeringer af deres virke, der finder sted i forbindelse med parader, begravelser og lignende.

Den nationale flagdag den 5. september er en god markering af samfundets støtte. Den første flagdag i 2009 blev markeret meget fornemt. Det er vigtigt, at flagdagen fortsat markeres på et meget højt niveau, hvis den skal blive en markant dag for anerkendelsen af de udsendtes opgaveløsning. Det er målet at den 5. september skal blive en lige så naturlig del af Danmarks historie som markeringerne den 9. april, 5. maj og 29. august.

Det nationale monument forventes færdig i 2011. Det er vigtigt, at ceremoniellet omkring dette monument bliver værdigt, og at det ofte vil blive anvendt i forbindelse med officielle begivenheder.

Traditionen med at modtage de hjemvendende hold fra de internationale missioner skal fortsættes og udbygges.

Tildeling af medaljer, legater og andre anerkendelser skal synliggøres.

Det bemærkes, at veteranorganisationer og soldaterforeningsbevægelsen udgør en meget stor faktor i relation til anerkendelsen af veteranernes indsats. De er i disse kredse at der vedvarende gennemføres parader, mindehøjtideligheder, kransenedlæggelser mv. Forsvaret og andre myndigheder forudsættes fortsætte at støtte disse aktiviteter.

Arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik

Underbilag 6 til bilag 5.

Krigsveteraner & Pårørende

Veteranpolitik

Krigsveteraner & Pårørende
Slotsgade 8, st., 8700 Horsens
isaf2@yahoo.dk – tlf. 2664 3372

Krigsveteraner udgør en speciel samfundsgruppe, som har specielle behov. Uanset, om vedkommende har været i Gaza, på Cypern i Ex-Jugoslavien, Irak eller i Afghanistan, og uanset funktion, eller alder, er der den fællesnævner, at alle har været på en mission, som enten soldat, læge, sygeplejerske, diplomat, nødhjælpsarbejder eller lignende – og alle har taget en oplevelse med hjem, som har fæstnet sig i deres hukommelse på godt eller ondt.

I takt med at missionernes hårdhed og karakter er steget, er antallet af krigsveteraner, som har pådraget sig fysiske og psykiske skader, eller en af delene også steget. Derfor er der opstået behov, som andre veteranorganisationer hidtil ikke har kunnet favne om, og som en følge heraf, er der opstået mange private initiativer, hjælp til selvhjælpsgrupper mv.

Problemerne, som Krigsveteraner & pårørende oplever, er massive. Mangel på rette tiltag overfor denne samfundsgruppe har betydet, at flere af dem har oplevet så store svigt, at hele familier er blevet splittede. Misbrugsproblemer, kriminalitet, vold, selvmord, isolation, depression og en smadret økonomi. Kort sagt er problemerne så omfangsrige, at det ikke kun involverer forsvaret. Det involverer hele samfundet. Det er i øvrigt også mindre ressourcekrævende for samfundet at anvende allerede etablerede kapaciteter.

Mange sidder også med fysiske skader, og oplever at kommunen ikke hjælper, eller at kommunen skubber ansvaret fra sig med begrundelsen, at det er forsvarets ansvar. Dette er ikke acceptabelt for nogen parter. Fysiske skader er som oftest synlige, medens psykiske er skjulte, og kan være mindst lige så invaliderende

Krigsveteraner & pårørendes erfaring er, at man bedst forebygger psykiske skader ved at give veteranerne:

- **Adgang til et socialt netværk af ligesindede.** Specielt dem, som har haft en korttidskontrakt med forsvaret. Dette gøres bl.a. ved opsøgende arbejde, eller i mange tilfælde ved, at Krigsveteraner & pårørende bliver kontaktet af en bekymret pårørende. Krigsveteraner & pårørende etablerer herefter et netværk, som på privat initiativ involverer veteranen eller dennes familie, og videreformidler eller formidler kontakten til behandlingssystemer og andre offentlige myndigheder.
- **Mulighed for at få ro i en periode.** Det er ikke altid hensigtsmæssigt at sende veteraner i aktivering. Faktisk risikerer man, at nogle af dem udvikler kronisk krigstraumatisk stress syndrom. Hvis symptomer viser sig, er det vigtigt at frigøre veteranen for helt alm. dagligdags opgaver, såsom rengøring, papirarbejde og åbne post.
- **Pårørende informeres bedre og inddrages mere veteranaktiviteter.** Her bør flere soldater- og veteranforeninger ændre kurs. Det gælder om at skabe en gensidig forpligtende veterankultur, som bygger på en forestilling om, at veteraner har behov en eller anden

grad af genintegration (mange erfaringer kan faktisk hentes i flygtningesystemet, da mange af problemstillingerne er de samme), hvor hele familien er med.

- **Forståelse fra det omgivende samfund.** Eksempelvis skal flagdagen gøres til en folkelig begivenhed, og ikke kun en begivenhed for veteraner og soldaterforeningsmedlemmer.
- **Anerkendelse for indsatsen**
- **Adgang til behandling på lige fod med andre samfundsborgere.** Udviser en veteran eksempelvis depressive symptomer, skal lægen være obs. på, at der her er tale om en tidligere udsendt, og at der evt. bør træffes ekstra foranstaltninger.

Vi ser veteraner i en helhed, og som en del af det samfund vi har i dag. Derfor kan og skal opgaven ikke alene løftes af Forsvaret selv, men af hele samfundet. Dette indebærer, at de eksisterende kommunale, regionale og nationale systemer skal løfte opgaverne, og de udfordringer der er for veteranerne i fællesskab. Veteranerne er jo ude i kommunerne. De opsøger ikke selv centrale behandlingssteder.

Krigsveteraner & pårørende mener ikke, at veteraner skal have særbehandling, men derimod ligebehandling. Veteranerne belaster eksempelvis næppe behandlingssystemerne i dag, da vi ikke formoder, at der er mange andre der lider af krigstraumatisk stress syndrom.

I lighed med andre arbejdspladser skal soldater have en forsikringsordning, der sikrer dem ordentlig behandling i tilfælde af tilskadekomst, eller andre skader, som f. eks. krigstraumatisk stress syndrom – Og ikke som i dag, hvor man har en tidsgrænse på et halvt år efter endt udsendelse for, at symptomer på krigstraumatisk stress syndrom kan anerkendes som en arbejdsskade sidenhen.

Ligeledes skal der være mulighed for at søge erstatning til pårørende, idet det er videnskabeligt bevist, at krigstraumatisk stress syndrom "smitter". Når nogle pårørende vælger at gå derhjemme for at passe deres syge partner eller ægtefælle – eksempelvis, fordi de er selvmordstruede, skal de have mulighed for at søge en økonomisk compensation. Denne mulighed er ikke omfattet af gældende servicelov. I de tilfælde, hvor partneren eller ægtefællen er erklæret invalid og berettiget førtidspension, skal samme regel gælde.

Under de nuværende forhold ser man ikke, fra samfundets og de etablerede soldaterforeningers/ veteranorganisationers side, veteranfamilien som en helhed. Ganske vist, har forsvarer eksempelvis lavet børnegrupper, men tilbuddet har primært omfattet udsendtes børn. Der eksisterer et stort behov for tilbud til veteranbørn, idet forældrene, i nogle tilfælde ikke magter opgaven, eller mangler økonomiske ressourcer til kontingenter til f. eks. sportsaktiviteter eller sociale aktiviteter med ligesindede. Dette er en oplagt kommunal opgave.

Krigsveteraner & pårørende mener, at veterankulturen skal omfatte hele familien, og at børnene også tilgodeses i en kommende national veteranpolitik.

I dag har man iværksat dyre forskningsprojekter for at afklare veteranernes livsvilkår. Problemet herved er, at det både er besværligt at skaffe villige respondenter, og at man ikke kan forvente at resultatet bliver særligt repræsentativt eller giver et troværdigt billede. Desuden er intentionerne bag disse forskningsprojekter reaktive, idet de er bagudrettede, og derfor ikke åbner mulighed for en proaktiv opfølgning på nuværende og fremtidige problemer. Krigsveteraner & pårørende mener, at man skal tilknytte veteranens CPR en påtegning om, at vedkommende har været udsendt.

En sådan påtegning skal kombineres med en omfattende information og ekstra uddannelse af frontmedarbejdere, dvs. sagsbehandlere og lign., samt sundhedspersonale. Herved sikres en proaktiv indsats overfor veteranen, når vedkommende henvender sig til det offentlige. Det er vigtigt at understrege, at man ikke skal sygeliggøre veteranen, og at meningen er ikke at stigmatisere. Hensigten er at forebygge, og undgå evt. konflikter og tragiske hændelser, som f. eks. Torben Bødker sagen. Ved en rundspørge i vores netværk af veteraner, har vi kunnet konstatere, at mange eksempelvis ville opfatte det som en anerkendelse at have f. eks. en stjerne på personligt ID. Ydermere vil man i fremtiden have solid og troværdig empiri til mere valide og reliable forskningsprojekter.

En af Krigsveteraner & pårørendes store mærkesager, har været etableringen af veteranhjem. Veteranhjemmene er nu godt på vej, ikke mindst takket være nogle ihærdige politikere, DSL, fagforeninger og andre organisationer. Dette projekt har til vores store glæde vist, at det godt kan lade sig gøre at skabe en vis grad af samhørighed blandt soldater- og veteranorganisationer.

Når de første veteranhjem åbner, er det Krigsveteraner & pårørendes vision, at disse kan være omdrejningspunktet for:

- Etablering af kontakter mellem raske og syge veteraner, således, at denne kontakt kommer til at virke forebyggende for de raske (gennem selvindsigt), og tjener, som en hjælp for de mere dårlige. Tilsvarende netværk dannes mellem pårørende.
- Adgang til hjælp og selvhjælp gennem et netværk til det offentlige. På sigt kunne man også forestille sig, at den aktivering kunne bestå i at tage del i veteranhjemsarbejdet.
- Veteranhjemmet bliver så at sige linket mellem det offentlige og veteranen. Krigsveteraner & pårørende vil her arbejde aktivt for at få mange af de veteraner, der isolerer sig, aktiveret gennem veteranhjemmet og det sociale fællesskab, der måtte opstå.

- Hele familien kan komme i veteranhjemmet, således at den også bliver aktiveret herigennem.
- I dag udbetaler Staten 2,2 mio. til Kammeratstøtteordningen, (KSO). I stedet for at køre dette som et selvstændigt tiltag, falder dette udmærkede tiltag naturligt ind under veteranhjemmets virke, idet veteranhjemmet er bemannet hele tiden, hvorfor der altid er en til at tage telefonen.

Forsvaret, har i dag en række tilbud, som i sin helhed ikke er dækkende. I dag tilbyder man iflg. Institut for Militærpsykologi "lettere samtale" til veteraner. Det nytter meget lidt, når det først er gået galt. Veteraner er stolte mennesker, som mener de har gjort en indsats for Danmark, og de henvender sig ikke selv på et geografisk fjernt kontor for at blive vurderet, om de har brug for "lettere samtale". Uddannede speciallæger bruger måneder på at finde en diagnose!

Hjemkomstscreeningen er også et forfejlet tiltag. Mange opfatter det som en fornærmelse, at blive sendt til "obligatorisk samtale" hos en psykolog. Der skal to til en samtale! Det svarer lidt til at sige til en person, at han skal gå til læge, selvom vedkommende ikke mener at fejle noget! Frivilligheden er vejen frem.

Krigsveteraner & pårørende mener, at veteraner skal tages i eget tempo og individuelt. Nuværende løsning er en "stangvare", og psykologer er ikke svaret på alt! Det ville være mere relevant, at bede soldaten om en psykologgodkendelse inden udsendelse.

Institut for Militærpsykologi, har ligeledes oprettet en hjemmeside, som er helt overflødig. Hvad nytter det, at skrive 10 gode råd, hvoraf et af dem nogenlunde har ordlyden "tæl til 10", hvis du bliver aggressiv, eller at man kan henvende sig mellem 15 og 17 pr. telefon? Mange har ikke en gang ressourcerne til at tænde en PC og gå på nettet. Nej, brug ressourcerne anderledes!

I det hele taget mener Krigsveteraner & pårørende, at Institut for Militærpsykologi skal være en uafhængig del af forsvaret. Dette hænger sammen med, at mange ikke har tilliden eller helt har mistet tilliden til alt, hvad der "lugter af" forsvaret. Forsvaret skal beskæftige sig med det, som det er bedst til. Den nuværende ordning giver kommuner og regioner en undskyldning for at gennemføre besparelser ved, at henvise veteraner til forsvaret under henvisning til, at det er forsvarets ansvar.

Desuden benytter mange fastansatte sig ikke af tilbuddene, idet de har en frygt for, at en evt. kontakt vil resultere i, at journaler mv. vil skade både karriere- og helbreds-godkendelse (manglende kvalifikation for helbred, har også lønmæssige konsekvenser). Frygten er ikke ubegrundet, idet oplysninger indhentes af FPT hver gang en medarbejder, der søger om optagelse på sergent eller officersskole, skal have ny sikkerhedsgodkendelse ifb. med jobskifte. I alle fornævnte tilfælde skal medarbejderen afgive en samtykkeerklæring. I praksis betyder dette, at mange undlader at søge helt nødvendig hjælp, og det er vel næppe hensigten?

CENTRALFORENINGEN FOR STAMPERSONEL

Nr.: 187.3-3-10

Dato.: 16-06-2010

(Bedes anført ved henvendelser)

BK/ksr

Til:

Afdelingschef Laila Reenberg
Forsvarsministeriet
Holmens Kanal 41
1060 København K

Emne:

**Grundlag for CS politiske arbejde i forbindelse med
udsendt personel i internationale missioner samt veteraner og pårørende**

Kære Laila

På 2. møde i Referencegruppe Veteranpolitik opfordrede du organisationerne til at fremsende deres synspunkter på veteranområdet. Centralforeningen for Stampersonel (CS) vil med denne skrivelse meget gerne benytte denne mulighed for at redegøre for nogle af de betragtninger, som ligger til grund for organisationens arbejde, som udføres i diverse fora og ved møder med samarbejdspartnere på alle niveauer.

Generelt

CS har grundlæggende den holdning, at initiativer og tiltag på veteranområdet bør betales af staten eller via private initiativer. Derfor bruger CS generelt ikke kontingentindtægter til foranstaltninger på området, idet organisationens medlemmer ikke skal betale for tiltag, som rettelig henhører under arbejdsgivers ansvar eller statsligt regi.

Det er CS klare holdning, at Forsvaret har et arbejdsgiveransvar for de udsendte og deres pårørende og ligeledes også har et moralsk og etisk ansvar, mens samfundet har det overordnede ansvar for området, da udsendelserne er baseret på politisk truffne beslutninger. Politikerne må derfor også påtage sig det nødvendige ansvar og ikke tro og forvente, at Forsvaret kan løse den fulde opgave med at træne, udsende og efterfølgende medvirke til at reintegrere soldaterne i samfundet efter de mange forskellige påvirkninger og reaktioner den enkelte og dennes pårørende oplever.

Postadresse
Trommesalen 3
1614 København V

Telefon
36 90 89 00

Telefax
33 31 10 33

Internet
cs@cs.dk
www.cs.dk

En udsendelse vil altid bestå af 3 perioder. En før, en under, samt en efter hjemkomst. Dette gælder uanset hvilket værn, der udsender personel. Hver periode har sine fokusområder relateret til de udsendte og deres pårørende og involverer flere af Forsvarets myndigheder.

Undersøgelser viser, at det er vanskeligere at være udsendt som enkeltperson end i enhedsramme.

Udstationering er ikke omfattet af grundlaget.

Generelle fokusområder

CS har målrettet det politiske arbejde og arbejder for

- At der hele tiden sker en afvejning af udsendelsernes betydning, indflydelse og omkostninger i forhold til Forsvarets opgavekompleks.
- At Forsvaret tilsikrer, at personalet får den til missionerne relevante og påkrævede uddannelse, hvor det nødvendige uddannelsesmateriel er til rådighed, herunder våben, udrustning og andet udstyr og materiel. Omskoling efter ankomst til missionsområdet bør minimeres, men kan forekomme. Det er vigtigt, at enhederne kan træne, som de skal slås, uanset om opgaven løses på land, til vands eller i luften.
- At de udsendte fremhæves som personer, der yder en særlig indsats i relation til at forfølge nationens udenrigspolitiske mål. Det skal synliggøres mere, at udsendelser er forbundet med både værdi og omkostninger for den udsendte og dennes bagland, men også for samfundet som helhed.
- At tiltag i forhold til udsendte og deres pårørende bygger på anerkendelse og støtte. Forsvaret og samfundet skal til en hver tid være i stand til at levere den hjælp, der er tilstrækkelig til udsendte og deres pårørende.
- At de mange foranstaltninger, som stilles til rådighed, og ikke kun i regi af Forsvaret, gøres synlige og overskuelige for brugerne, men også at der skabes en rød tråd i støtten til de udsendte og deres pårørende, således at tilbud skabt af Forsvaret har sammenhæng med de muligheder, som det offentlige stiller til rådighed samt dækker de områder, hvor tilbud fra det offentlige og private ikke er tilstrækkelige.
- At støtten til udsendte og deres pårørende kommer som både centrale, decentrale og lokale foranstaltninger eller som private initiativer med den fornødne kvalitet. Ingen af niveauerne kan undværes, men samarbejdet og videndeling mellem aktører og inden for niveauerne skal til stadighed optimeres og forbedres.
- At de tilbud, som skabes, baserer sig på at kunne dække Forsvarets ansatte/tidligere ansatte bredt, da det ikke er et spørgsmål om værn eller militær contra civil ansættelse. En del af støtteforanstaltningerne vil uvægerligt fokusere på de mennesker, som får problemer med baggrund i udsendelse. Men alle kan rammes af et behov for hjælp eller støtte både før, under og op til lang tid efter udsendelsen, hvilket også gør sig gældende for de pårørende. De personer, som skal betjene og hjælpe udsendte og deres pårørende, skal derfor tilføres tilstrækkelig viden om, hvad det vil sige at være påvirket af udsendelse. Det gælder eksempelvis både den praktiserende læge, Forsvarets rådgivere, behandlere og forvaltere, samt personer, som udfører frivilligt arbejde.

- Indvirkningen på børn, når en forældre er udsendt, skal til stadighed undersøges.
- At forebyggende foranstaltninger til imødegåelse af psykiske og sociale belastninger samt fysiske skader som følge af udsendelse hele tiden prioriteres.
- At der opsamles eksakt viden i sundhedssektoren om de fysiske og psykiske belastninger ved udsendelse, således at denne viden kan indgå i det forebyggende arbejde, men også eksempelvis indgå i afgørelser om arbejdsskadeerstatninger. De arbejdsmedicinske klinikker kan indsamle en del af denne viden ved at undersøge udsendte soldater og civile periodisk efter hjemkomsten. Især personel, som har været placeret i kampområder enten som kamptropper eller til støtte for operationerne, bør indgå i sådanne undersøgelser, idet den belastning de udsættes for er så fysisk og psykisk ekstrem, at den er usammenlignelig med andre jobs.
- At opbygningen af de udsendte både fysisk og psykisk hele tiden optimeres i en helhedsramme, og at de udsendte accepterer nødvendigheden af at forebygge skader inden for områderne, herunder bruger de programmer, der udvikles specielt til dem, da den fysiske og psykiske belastning varierer fra opgave til opgave.
- At der bliver en accept af, at behandlingstilbud til psykisk skadede ikke er ringere end tilbud til personer, som er blevet fysisk handicappet, især under hensyntagen til, at de psykiske skader kan opstå længe efter missionen. Skader opstået i den hjemlige struktur bør ligeledes indgå på sammenlignelige vilkår.
- At behandlingen af sårede og psykisk skadede til stadighed forbedres. Det er derfor af stor betydning for de udsendte og deres pårørende, at Forsvarets rehabiliteringsenhed er i stand til at yde den nødvendige støtte under hele forløbet, indtil den tilskadekomne er integreret i samfundet igen.
- At det overvejes, om der skal opstilles kontraktlige forpligtigelser i forhold til at lade sig screene for psykiske eftervirkninger, uanset om man fortsat er ansat eller ikke længere er ansat i Forsvaret.
- At hele frivillighedsprincippet omkring psykiske behandlingsbehov afdækkes, idet henvendelser til behandlingssystemet internt og eksternt fra pårørende og kollegaer, som kan se en person har behov for hjælp, ikke afstedkommer en undersøgelse, med mindre personen selv henvender sig.
- At undersøgelser af pårørendes behov for støtte og hjælp er brede, og at tiltag ligeledes dækker bredt, da pårørende ikke er en logisk definerbar betegnelse på grund af forskellige familiemønstre i det danske samfund. Behovene vil derfor også være forskellige.
- At omsorg og interesse for de pårørendes situation sættes i højsædet fra systemets side. Det bør løbende afdækkes, om myndighederne/enhederne har de tilstrækkelige ressourcer hertil.
- At aktiviteter og initiativer relateret til de pårørende især skal tage afsæt i et lokalt forankret netværk. Her er enhederne og kontaktofficersordningen af stor værdi, dog med den realitet, at det kommer til forskelligt udtryk alt efter enhed og personer.

- At der er omsorg, interesse og påskønnelse fra systemets side ikke kun ved pårørende-arrangementer og tragiske hændelser, men kontinuerligt, fordi den nødvendige og relevante hjælp og støtte ikke kun er et krav, når ulykken er sket.
- At forebyggelse af skilsmisser, parforholdsbrud og familiesplittelser som en direkte konsekvens af udsendelserne, bør være et mål i sig selv.
- At al hjælp, som ydes af systemet afpasses, således at modtageren til stadighed opretholder selvstændighed og initiativ i forhold til sin situation.
- At de mange, som kommer hjem og uden de store besværligheder klarer sig videre i tilværelsen, medinddrages når der udvikles tilbud, fordi mange tiltag og projekter med stor fordel vil kunne integrere disse ressourcestærke personer. Dette kræver, at der skabes grundlag og forudsætninger, som disse personer kan identificere sig med.

Specifikke fokusområder

Veteranpolitik

Der er iværksat en lang række tiltag de seneste år, både officielle og private. Hvordan disse passer ind i de allerede eksisterende tilbud eller direkte modarbejder disse er ikke klart, især ikke for potentielle brugere. Udviklingen af en officiel veteranpolitik og udredning vil være med til at kaste lys over muligheder og mangler. CS ser en kommende dansk veteranpolitik, som langsigtet dækker behovet inden for hele Forsvarets område samtidig med, at den ikke kun tager udgangspunkt i sårede og dræbte, men har fokus på alle udsendte og deres pårørende.

CS ønsker den officielle danske veteranpolitik forankret på højeste sted i enhver siddende regering.

Tiltag på det psykologiske område

På det psykologiske område er indsatsen forstærket for Hærens udsendte, både i missionsområdet og efter ankomst til Danmark. Især HRU enhederne er med 3 måneders ekstra ansættelse sikret en bedre platform for afgang fra Forsvaret. Herunder anses battlemind debriefinger og øvrige psykologiske indsatser for at være af stor værdi. Denne indsats og dette fokus skal fastholdes og udbygges i de kommende år.

CS er klar over, at det er en meget kompliceret og meget ressourcekrævende opgave at hjælpe personer med psykiske skader til en ordentlig tilværelse, og at det kompliceres yderligere af, at mange, som ikke får den nødvendige hjælp og støtte tidligt i sygdomsforløbet er hjemsendte, når de rammes af udsendelsens eftervirkninger. Derfor er det en opgave både for Forsvaret, men også for samfundet.

CS er endvidere vidende om, at der kan være et indsats-dilemma, idet der også i Forsvarets hjemlige struktur skabes medarbejdere med psykiske problemer, ligesom psykiske problemer selvfølgelig kan have andre årsager end arbejdet i Forsvaret.

Det er CS holdning, at alle personerne bør identificeres, ydes behandling og gives mulighed for et ordentligt liv.

Forebyggelse er derfor den vigtigste faktor i de fremadrettede tiltag på det psykologiske område, og CS arbejder for en opfyldelse af følgende delmål:

- at screening vurderes iværksat,
- at udsendelsesperioderne foregår med tilpas lang pause imellem,
- at gengangertjeneste i missionerne fjernes,
- at folk i psykisk behandling ikke udsendes,
- at der undervises meget mere i psykiske foranstaltninger inden udsendelse,
- at der er psykologer fast i de(n) hårdeste mission(er),
- at de gode initiativer med battlemind debriefinger og 3 måneders reintegration fortsætter og forbedres løbende,
- at det fastansatte personel efter hjemkomsten deltager i den iværksatte psykologiske indsats, som indeholdes i reintegreringsperioden,
- at adgangen til Forsvarets psykologer optimeres ved at have en del af disse placeret på tjenestesteder med mange ansatte, som har været udsendt,
- at Beredskabsstyrelsens RITS® kollegastøtteuddannelse gives en række tillidspersoner på tjenestestederne. Tiltaget iværksættes og betales af arbejdsgiver.

Øvrige delmål

- Ansatte skal hjælpes i rammen af Forsvaret, og rehabiliteringsenheden skal have ansvarsfordeling og ressourcer koordineret i forhold til opgaveløsningen. CS ønsker i den forbindelse ikke opbygning af parallelsystemer, men et forankringssted, hvis opgave det er at tilsi- kke klienterne et så gnidningsløst forløb, som muligt.
- Der skal være meget større oplysning om, hvordan enhver kan hjælpe med i processen, når en kollega skal hjælpes tilbage på arbejdspladsen.
- Såret og skadede pensioneres med fuld pension (sidste mulighed).
- Den største del af de skadede er ikke ansat i Forsvaret, hvorfor samfundet må afklare og iværksætte tiltag, som hjælper de tidligere udsendte til et anstændigt liv. I den forbindelse kan det være nødvendigt at oprette en form for støttecenter, hvor personerne kan tage ophold og få hjælp, når det brænder på.
- Et af de link, som CS er fortalere for, er brugen af de arbejdsmedicinske klinikker, som er placeret rundt om i landet, idet der her er en bred vifte af faglig ekspertise til rådighed, herunder psykiatri.
- CS ønsker ikke at fremme en kultur af "ringvrag", og derfor er det vigtigt, at den enkelte ramte motiveres og hjælpes til at uddanne/udvikle sig til også at kunne begå sig erhvervsmæssigt uden for Forsvaret.

Frivillige organisationer/initiativer

Frivillige støtteforanstaltninger som KSO og veteranhjem bør til stadighed med udgangspunkt i drift ved hjælp af offentlige midler søges udviklet i retning af at kunne betjene og hjælpe alle tidligere udsendte og deres pårørende. Det er derfor vigtigt, at tiltagene også dækker de nyligt udsendte soldater. Hvis tesen om at peer support holder, er det en vigtig del af bearbejdningen af et psykisk pres i forbindelse med oplevelser fra udsendelsen. Derfor skal deltagelse i KSO og veteranhjem- arbejde gøres attraktivt for ressourcepersonerne fra de seneste udsendelser.

Det bør hele tiden vurderes, om de tiltag der udføres, dækkes af andre, om søgningen til tiltagene stiger eller falder, og hvor stor værdien af indsatsen er. Den øgede netværksbygning efter missionerne i Afghanistan, som er iværksat i forbindelse med reintegreringsprojekterne, kan decimere brugen af eksempelvis KSO på et senere tidspunkt. Derfor skal KSO hele tiden være

under selvevaluering, herunder kunne opstille et værdiregnskab for sine aktiviteter og være klar til omstilling af aktiviteterne.

Der findes et antal forskellige fonde inden for og uden for Forsvaret, som har til formål at hjælpe udsendte og eventuelt deres pårørende. CS sidder i flere af Forsvarets fonde og er her med til at afgøre ansøgninger. CS hjælper endvidere medlemmer med ansøgninger til de private initiativer/fonde. Nye initiativer vurderes for bl.a. seriøsitet og formål, idet CS hellere ser en samling af hjælpemulighederne end en spredning, hvor effekten af hjælpen bliver utilstrækkelig.

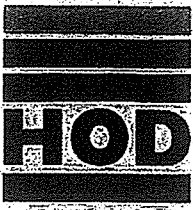
CS faglige indsats

CS yder hjælp i form af sagsbehandling, rådgivning og information gennem Fagligt Sekretariat, CS forsikring og CS Fonde, bl.a. i samarbejde med FTF-A.

Med ovennævnte synspunkter håber CS at kunne bidrage til fremtidige løsninger på veteranområdet, således at ikke blot Forsvaret som arbejdsgiver, men også samfundet som helhed kan leve op til de forpligtelser, der er forbundet med en aktiv forsvars- og udenrigspolitik.

Med venlig hilsen

B.A. Kehr
Bjarne A. Kehr
Næstformand

HOVEDORGANISATIONEN AF OFFICERER I DANMARK

28. juni 2010

VETERANPOLITIK

1. Indledning

I relation til veteranområdet har HOD gennem de seneste par år kunnet konstatere et stigende problem blandt medlemmerne - især inden for det psykiske område. Konstateringen bygger især på henvendelser til sekretariatet, men tillige drøftelser i hovedbestyrelsesregi. Det står imidlertid klart, at problemets egentlige omfang er ukendt. Baggrunden herfor berøres senere i notatet.

Officerer udsendes til deltagelse i internationale operationer enten som enkeltmand eller som en del af en enhed. Udsendelsesperioden varierer, men er typisk 3 eller 6 måneder, idet dog enkelte er udsendt i 12 måneder. Det er svært at opgøre antallet af årligt udsendte, men et øjebliksbillede viser, at ca. 70 er udsendt som enkeltpersoner og ca. 120 er udsendt som en del af en enhed. Omkring enheder skal nævnes, at officerer, der indgår i stabe ofte spredes "for alle vinde", når enheden returnerer til Danmark, hvor de vender tilbage til deres "normale" stilling i forsvaret.

2. Definition af "veteran":

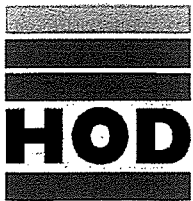
Forsvarskommissionen definerer veteranbegrebet således:

"Ved en veteran forstås en person, der – som enkeltperson eller i en enhed – har været udsendt i mindst én international operation. Personen kan fortsat være ansat i forsvaret, men kan også være afgået fra organisationen og overgået til det civile uddannelsessystem, arbejdsmarked eller andet."

I aftale af 24. juni 2009 om forsvarets ordning for perioden fra og med 2010 og til og med 2014 fremhæves behovet for samtænkning mellem civile og militære virkemidler. F. eks. nævnes, at det også fremadrettet forventes,

"at formålet med stabiliseringsoperationer – og til dels væbnede konflikter – kun kan opnås ved integration af militære og civile virkemidler i operationsområdet. Dette betyder på den ene side, at det igangsatte samtækningsarbejde skal fastholdes og videre udbygges. På den anden side medfører dette forhold, at opnåelse af målet for en militær operation ofte er afhængig af civilrettede tiltag, som f. eks. genopbygning." Aftalen side 3, nederst.

Set i det lys finder HOD det betænkeligt, at der udarbejdes en veteranpolitik, der kun omfatter ansatte fra et ministerområde, når succes for en international indsats kan bero på personel fra flere ministerområder. HOD anerkender, at forsvaret er største bruger og at det er naturligt, at veteranpolitik udvikles inden for forsvaret. Dog finder HOD, at veteranpolitikken bør omfatte alle medarbejdere udsendt af staten. Udarbejdes en veteranpolitik for Forsvarsministeriets område alene, kan HOD befrygte, at der i andre ministerområder udarbejdes egne veteranpolitikker eller som minimum gennemføres tiltag inden for området, som f. eks. af forsvarets ansatte opfattes

HOVEDORGANISATIONEN AF OFFICERER I DANMARK

som mere attraktive end de tilbud, der ydes dem. "Kampen" om den bedste veteranpolitik i staten kan ingen være tjent med. Når der politisk lægges vægt på en aktivistisk udenrigspolitik, hvis succes baseres på såvel civile som militære virkemidler, bør samfundet (Folketinget) opstille én og kun én veteranpolitik for de af staten udsendte medarbejdere.

Skal der imidlertid peges på forskellighed mellem forsvarrets ansatte og ansatte i øvrige ministerområder er det graden af frivillighed. Ved ansættelse i forsvaret accepterer den pågældende udsendelse som et ansættelsesmæssigt vilkår. Udsendelse beror i forsvaret ikke på frivillighed som sådan, men beror alene på forsvarrets behov (personel beordres til tjeneste i en international operation). Så vidt HOD er orienteret gælder ikke tilsvarende for andre ministerområder, hvor udsendelse baseres på frivillighed. Dette er i sig selv betænkeligt, da en international operations succes således beror på, at statslige ansatte på frivillig basis lader sig udsende.

Sammenfattende er det HOD's opfattelse, at definitionen skal udvides, så alle udsendte af staten til krigs- og kriseområder er omfattet af veteranbegrebet.

3. Veteranpolitik

Formål:

Det skal være et væsentligt element i veteranpolitikken at tilsikre, at veteraners indsats værdsættes, og at samfundets ansvar over for veteraner tydeliggøres. Politikken skal være tidløs og således ikke målrettes mod samfundets nuværende internationale indsats. Henvisninger til igangværende operationer bør derfor undgås. Politikken må gælde alle, der udsendes af samfundet efter beslutning i Folketinget.

Placering af ansvar:

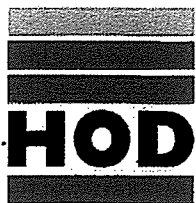
Samfundet udsender soldater og andre efter beslutning i Folketinget, hvorfor ansvaret for deres forhold ved hjemkomst – veteranpolitikken – må placeres hos samfundets øverste forvaltningsansvarlige – Statsministeren. Alene statsministeren vurderes formelt at kunne koordinere dels internt i regeringen, dels i forhold til kommunerne og regionerne.

Den konkrete varetagelse af opgaven kan med fordel placeres ved den største bruger – Forsvarsministeren.

Økonomi:

Da veteranerne er et produkt af konkrete folketingsbeslutninger, må økonomien, der forbindes med varetagelse af deres forhold, ikke være en del af ministerområdernes normale bevillinger, men et særskilt element på Finansloven.

Et resultat af placering af økonomien hos de enkelte aktører fremgår f. eks. af Jyllandsposten den 29. juni, hvor det fremgår, at henset til forsvarrets stramme økonomi er et akklimatiseringsprojekt af tre måneders varighed reelt reduceret ganske betragteligt, da tiden primært disponeres til afvikling af friheder, der ellers skulle have været udbetalt. Det er HOD generelle opfattelse, at både forsvarrets militære og civile ledelse ønsker at bruge de nødvendige midler på veteranområdet, men som nævnt er økonomien både i staten,

HOVEDORGANISATIONEN AF OFFICERER I DANMARK

kommunerne og regionerne under pres, hvilket uundgåeligt medfører, at veteranområdet ligeledes kan blive udsat for besparelser – bevidst eller ubevidst.

Vidensopbygning:

For at imødekomme fremtidens udfordringer på området er det vigtigt, at der opbygges en organisation, der stedse arbejder på vidensopbygning og -deling. Dette kan med fordel ske inden for fire hovedområder:

- Anerkendelse
- Psykisk tilskadekomst
- Fysisk tilskadekomst
- Positive effekter af udsendelse

Alle fire hovedområder kan yderligere deles op i to underområder: Veteraner og pårørende.

Omfang:

Som tidligere nævnt er det vigtigt, at alle udsendte omfattes af politikken. Det er således HOD's opfattelse, at definitionen bør udbygges, så alle, der har været udsendt til opgaveløsning i krigs- og kriseområder, er veteraner – altså også for eksempel ansatte ved politiet.

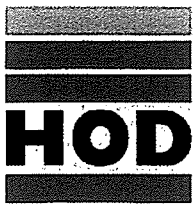
Endvidere skal der være lige så stor fokus på de enkeltmandsudsendte som på de hold, der udsendes. Lige som politikken og de forhold, der gælder for veteraner, også skal gælde for chefer, der har været udsendt.

HOD har valgt at understrege disse to områder, da HOD's medlemsgrupper her adskiller sig fra øvrige grupper i forsvaret. Mange af HOD's medlemmer er udsendt som enkeltmand, jf. indledningen. Det betyder, at de tilbud, forsvaret har opstillet og som primært er målrettet mod enheder, ikke anvendes fuldt ud i forhold til enkeltpersoner.

Ligeledes er det HOD's opfattelse, at forsvaret kun vanskeligt kan håndtere skadet personel i chefgruppen. Hvor personel på andre niveauer kan placeres i "restitutionsstillinger", er dette ikke tilfældet for chefgruppen, idet alene statens klassificeringssystem tilsiger, at en chef skal placeres i en konkret stilling, hvor denne må varetage de i stillingen pålagte opgaver. Det harmonerer imidlertid vanskeligt med et menneske, der psykisk er ude af balance og som har behov for en "pause" for at restituere. Resultatet bliver en forværring af "skaden".

Politikken bør endvidere udformes, så alle føler sig frie til at benytte sig af de tilbud, der gives veteraner – uden frygt for negative konsekvenser i forhold til løn, karriere og ansættelse. Det er HOD's opfattelse, at et større antal officerer i dag lider under efterreaktioner på deres udsendelse(r), men ikke rækker ud efter den rådige hjælp af frygt for konsekvenser for karriere og løn m.v. – men også fordi det ligger i officerens selvforståelse, at sådanne problemer ikke forekommer for officerer, og i øvrigt ikke skal stå i vejen for, at officeren overfor medarbejderne fremstår som det gode eksempel.

Politikken skal endelig udformes således, at forsvaret ikke står alene med opgaverne i forhold til hjemvendte soldater, men at samfundets øvrige institutioner skal medinddrages – eventuelt

HOVEDORGANISATIONEN AF OFFICERER I DANMARK

gennem kompetenceudvikling på området, idet ikke mange uden for forsvaret har ekspertise på netop de områder, der efterspørges her.

Tilgang:

Det er HOD's opfattelse, at der bør opbygges en organisation til håndtering af skadede veteraner

- Ansvar for denne placeres hos statsministeren, medens den daglige ledelse forestås af forsvarsministeren.
- Organisationen skal have eget budget.
- Parallelsystemer opbygges ikke i forsvaret.
- Forsvarets krisepsykologer og rehabiliteringsenhed overføres til organisationen.

Nogle principper for håndteringen skal være:

- Holistisk tilgang
 - o Tvangsbehandling kan som hovedregel ikke anvendes i Danmark, men det opsøgende arbejde overfor såvel fortsat som tidligere ansatte skal styrkes, så alle motiveres for deltagelse i behandling.
- En indgang for veteraner og pårørende
- Ansvar i tid og rum fastlægges

Arbejdsskader:

Det er HOD's opfattelse, at der i relation til vidensopbygning skal ske en smidig tilpasning af listen over arbejdsskader.

Arbejdsgruppe til udarbejdelse af forslag til veteranpolitik

Underbilag 9 til bilag 5.

Nr. 428.05-00016

Dato 30. august 2010

Afdelingschef Laila Reenberg
Forsvarsministeriet
Holmens Kanal 41
1060 København K

Kære Laila,

Vedlagt fremsendes HKKF's forslag til en veteranpolitik.

Jeg ser frem til at redegøre for vore synspunkter og eventuelt at uddybe forslagene på det næste møde i referencegruppen veteranpolitik.

Med venlig hilsen

A handwritten signature in black ink, which appears to read "Flemming Vinther".

Flemming Vinther

Hærens Konstabel- og Korporalforening Forslag til Veteranpolitik

Hærens Konstabel- og Korporalforening (HKKF) forventer, at en officiel dansk veteranpolitik vil skabe betryggende rammer og vilkår til at støtte borgere, som er eller har været udsendt af den danske stat i internationale missioner.

Veteranpolitikken bør først og fremmest tilgodese militært og tidligere militært personel, som har været udsendt til internationale operationer af forsvaret. Dette udelukker naturligvis ikke, at andre personer, som på vegne af den danske stat udsendes i for eksempel humanitære missioner, er helt eller delvis omfattet af politikken og de støtteforanstaltninger og tiltag, som denne munder ud i.

Veteranpolitikken omfatter et bredt spektrum af udfordringer og involverer et stort antal ressortområder og offentlige og private aktører. Denne kompleksitet er måske i virkeligheden den største udfordring. Derfor lægger HKKF i særlig grad vægt på, at veteranpolitikken skaber fundamentet for en organisering af den offentlige og frivillige støtte til veteranerne, som forbedrer indsatsen her og nu, og som skaber bedre forudsætninger for en målrettet og koordineret fremtidig indsats.

HKKF's forslag til en veteranpolitik tager afsæt i næsten 20 års erfaringer med at varetage interesserne for et stort antal udsendte og tidligere udsendte soldater. For at sikre at veteranpolitikken vil være relevant og målrettet i en lang periode med skiftende opgaver for forsvar og veteraner, peger vi først og fremmest på, at der skabes en organisatorisk ramme, som kan sikre en dynamisk udvikling af samfundets støtte til veteranerne og deres pårørende. HKKF foreslår desuden, at veteranpolitikken udmøntes i nogle væsentlige konkrete forbedringer af veteranernes vilkår her og nu.

1. Målsætninger for en officiel veteranpolitik

Veteranpolitikken skal skabe rammerne for en:

- øget forebyggelsesindsats mod skader og belastningsreaktioner som følge af udsendelser
- forbedret behandling og støtte ved skader og belastningsreaktioner som følge af udsendelser
- smidig overgang til normaltilværelse også for veteraner, der ikke har fået en decideret skade

Derfor skal veteranpolitikken

- fastlægge den overordnede ansvars- og rollefordeling mellem offentlige myndigheder, institutioner og øvrige aktører
- forankre ansvaret for de forskellige initiativer og indsatsområder til støtte for veteranerne, så det er synligt og entydigt for både brugere og aktører, hvem der yder støtte til hvad og hvordan
- tilvejebringe forudsætninger for en systematisk, uafhængig og forskningsbaseret opbygning af viden om belastningsreaktioner som følge af udsendelse og støtteforanstaltninger med henblik på at forebygge og afhjælpe disse. Politikken skal også skabe grundlag for, at myndigheder, institutioner og frivillige aktører deler deres viden og erfaringer og samordner deres indsats
- bidrage til, at veteranernes indsats værdsættes og anerkendes bredt i samfundet

Hærens Konstabel- og Korporalforening Forslag til Veteranpolitik

- sikre, at der stilles de fornødne økonomiske midler til rådighed for, at myndigheder, institutioner og øvrige aktører kan løse deres opgaver til støtte for veteranerne.

2. Centrale udfordringer for støtten til veteraner

Veteranpolitikken skal skabe rammer for at løse følgende centrale udfordringer:

- Utilstrækkelig og uoverskuelig organisering af støtteforanstaltninger til udsendte og deres pårørende
Samfundets støtte til veteraner og deres pårørende opleves som usammenhængende og myndigheder, institutioner og øvrige aktører koordinerer ikke i tilstrækkelig grad deres indsats. Der er behov for at tilrettelægge en helhedsorienteret og tværgående indsats med en tydelig ansvarsfordeling og samordning mellem aktørerne
- Mangelfuld viden om belastningsreaktioner som følge af udsendelse, forebyggelse og behandling heraf
Der mangler forskningsbaseret viden om, hvilke faktorer, som kan forstærke henholdsvis mindske belastningsreaktioner. Der mangler sikker viden om eventuelle muligheder for at forudse og forebygge reaktioner, ligesom der mangler løbende opsamling af ny viden om, hvordan vi bedst behandler, når skaden er sket. Konsekvensen er, at vi famler lidt i blinde med vores indsats og tilbud om støtte, fordi vi ikke har tilstrækkelig indsigt i, hvor vi sætter ind med den største effekt. Den viden, som faktisk findes på området, er ofte vanskelig tilgængelig for de forskellige aktører på området. Der er behov for i særlig grad at sikre udvikling, deling og formidling af viden om veteranspørgsmål for at kunne prioritere initiativer og tilbud på et kvalificeret grundlag
- Utilstrækkelig reintegration efter udsendelse
Omstillingen fra at være udsendt og at komme hjem til en normal tilværelse er voldsom. Derfor bør der etableres systematiske tiltag med henblik på at lette reintegrationen. Hærens akklimatiseringsforløb, som siden 2008 har været gennemført for nogle af de udsendte enheder, udgør et væsentligt udgangspunkt for en vellykket reintegration. Der er behov for at forstærke og udbygge akklimatiseringsforløbene. Der skal gennemføres relevante (differentierede) akklimatiseringstiltag for alle, som har været udsendt, ligesom det skal sikres, at kapacitet til gennemførelse af akklimatisering er fast forankret i forsvarrets enheder med de dertil hørende nødvendige ressourcer. For de soldater, som hjemsendes fra forsvaret efter udsendelse, er der behov for at sikre, at de kommer godt i gang med uddannelse eller beskæftigelse, og derfor bør der etableres brobygningsforløb til det civile uddannelsessystem i fortsættelse af akklimatiseringsperioden
- Mangelfuld rehabilitering af personer, som har pådraget sig fysiske eller psykiske skader som følge af udsendelse
Specielt tidligere udsendte med psykiske efterreaktioner har brug for tilbud om længerevarende behandlingsforløb uden pres på den daglige forsørgelse, som virker hæmmende for behandlingen. Derfor er der behov for at etablere en rehabiliteringsydelse, som giver veteraner med varigt nedsat fysisk og psykisk funktionsevne med behov for et rehabiliteringsforløb samme sikringsydelse i hele rehabiliteringsforløbet

- Utilstrækkelig synliggørelse og anerkendelse af kompetencer hos udsendte
Tilbagevenden til normaltilværelsen handler også om at fastholde den faglige stolthed og personlige udvikling, soldaten har oplevet i forbindelse med udsendelsen, i en hjemlig kontekst. Der er behov for at synliggøre de kompetencer, veteranerne får gennem uddannelse til og deltagelse i internationale operationer – ikke mindst for veteranerne selv. Derfor skal afklaring af og synliggørelse af realkompetencer hos de udsendte være en obligatorisk del af akklimatiseringsforløbene. Forsvaret har desuden et ansvar for til stadighed at sikre, at forsvarets uddannelser og træning bibringer soldaterne brede personlige og almene kompetencer, som der kan bygges videre på i det civile uddannelsessystem. Der er behov for i større udstrækning at samordne forsvarets uddannelser med det civile uddannelsessystem, således at veteranerne har kvalifikationer og kompetencer, som er brugbare i de civile uddannelser. Forsvarets uddannelser skal – med de fornødne tilpasninger – anerkendes i det civile uddannelsessystem
- Manglende økonomiske ressourcer
I dag sætter kassetænkning ofte en effektiv stopklods for initiativer til forebyggelse og behandling af veteranskader. Udgifterne til at støtte veteraner bliver holdt op imod og prioriteret med andre udgiftskrævende behov. Det gælder både i forsvaret og i regioner og kommuner. Derfor er der behov for at afsætte øremærkede ressourcer til at løfte opgaverne. For at fjerne de økonomiske barrierer for rettidig og passende behandling, skal der etableres forbedrede refusionsregler eller etableres tilsvarende ordninger, der sikrer at omkostningerne til rehabilitering af veteraner dækkes særskilt af staten. Der er behov for målrettet ressourceanvendelse med veteranen i centrum

3. Rolle- og ansvarsfordeling

Veteranpolitikken overordnede sigte er reintegration efter udsendelse. Derfor er det formålstjenligt, at støtteforanstaltninger i videst muligt omfang gennemføres gennem samfundets almindelige støtteordninger og behandlingstilbud. Som udgangspunkt skal det undgås at opbygge et parallelt system til støtte af veteraner. Det bør undgås at fastholde og forstærke en særlig veteranidentitet, som modvirker en smidig og vellykket integration i en normaltilværelse.

Støtten til udsendte og tidligere udsendte tilrettelægges og gennemføres i dag af forsvaret, en lang række offentlige myndigheder og institutioner, berørte faglige organisationer og mange frivillige interessenter. Det er positivt, at støtten til veteranerne er bredt forankret i samfundet, fordi det medvirker til, at veteranerne bakkes op fra alle dele af samfundet.

Erfaringerne viser også, at det er værdifuldt, at der findes et vidtforgrenet kontaktnet til veteranerne, og at der er mange indgange til samfundets støtteforanstaltninger. Derfor skal den fremtidige organisering af veteranindsatsen bygge videre på dette grundlag.

Mangfoldigheden af aktører og støtteforanstaltninger stiller imidlertid meget store krav om samordning, koordinering og samarbejde mellem de involverede aktører. Der er brug for en entydig rolle- og ansvarsfordeling mellem aktørerne, hvilket langt fra er tilfældet i dag, hvor ansvaret og opgaverne ofte flyder.

Regeringen bør have det overordnede ansvar for den samlede veteranindsats og sikre, at der afsættes de nødvendige ressourcer hertil.

Hærens Konstabel- og Korporalforening Forslag til Veteranpolitik

Forsvaret har naturligvis et stort ansvar for at gennemføre en række forskellige tiltag for personer, som er eller har været udsendt i forsvarets regi. Men forsvaret kan og skal ikke have et ansvar for alle aspekter af veteranstøtten. Forsvaret bør pålægges et særligt ansvar for at:

- sikre at personel, som udsendes, er udvalgt, uddannet og forberedt til at kunne håndtere de uundgåelige belastninger, som udsendelse medfører
- tilrettelægge udsendelser således, at risici for belastningsreaktioner minimeres
- tage vare om de udsendte ved tilskadekomst, indtil overdragelse til almindelige behandlingsforløb kan finde sted
- akklimatisere personalet efter udsendelse
- opbygge en fast organisation ved forsvarets enheder, som kan løse de nævnte opgaver og sikre en lokalt forankret tilstedeværelse af relevant rådgivning mv. Den lokale tilstedeværelse er vigtig for, at tjenestegørende og tidligere udsendte har let adgang til rådgivning og til at blive henvist til de relevante støtte- og behandlingsordninger i samfundet.

Forsvaret vil altid have et moralsk ansvar for, at personer, som har været udsendt af forsvaret, modtager den nødvendige hjælp og støtte til en værdig tilværelse efter udsendelsen. Derfor er det vigtigt, at forsvaret etablerer "kontaktpunkter", som er åbne og tilgængelige, og hvor tidligere udsendte og deres pårørende trygt kan henvende sig.

Ansvar for at gennemføre en egentlig rehabiliteringsindsats for veteraner, som har behov herfor, bør imidlertid placeres i samfundets almindelige behandlingssystem m.v.

HKKF har – ud over traditionel faglig varetagelse af vore medlemmers interesser som udsendte og tidligere udsendte - påtaget sig et aktivt frivilligt medansvar for at supplere den offentlige omsorg med initiativet Livlinen, som har til formål at få medlemmer med posttraumatisk stress ind i en stabil personlig og social situation. HKKF har endvidere taget initiativ til at etablere et pårørendenetværk, som også har karakter af et frivilligt initiativ med et bredere socialt sigte.

Andre frivillige aktører bidrager tilsvarende med initiativer, som medvirker til at give et mere differentieret tilbud til veteraner og deres pårørende, end de offentlige støtteforanstaltninger alene kan give.

HKKF foreslår en fremtidig organisering og forankring af veteranindsatsen, som tager udgangspunkt i et styrket samarbejde mellem forsvaret, offentlige myndigheder og institutioner, relevante faglige organisationer og frivillige aktører i form af etablering af et Veteranråd.

4. Konkrete forslag til her-og-nu initiativer

4.1. Forslag om etablering af et Veteranråd

HKKF foreslår, at der etableres et Veteranråd som en sammenslutning af myndigheder, institutioner og landsdækkende organisationer.

Veteranrådet skal tilrettelægge og koordinere indsatsen til støtte for veteraner, herunder rådgive myndigheder om veteranspørgsmål. Derfor skal der etableres et styrende organ, som leder

Hærens Konstabel- og Korporalforening **Forslag til Veteranpolitik**

Veteranrådet, og som afspejler kredsen af myndigheder, institutioner, organisationer og frivillige aktører, som deltager i og bidrager til veteranstøtten.

For at sikre politisk opbakning og gennemslagskraft foreslås, at Folketinget udpeger Veteranrådets formand – eventuelt en Kommitteret for veterananliggender.

Veteranrådet har endvidere til formål at dokumentere, formidle og rådgive om forebyggelsesforanstaltninger og behandlings- og støttemuligheder for veteraner. Derfor skal Veteranrådet drive et Videnscenter (se nedenfor).

Veteranrådets daglige arbejde udføres af et professionelt sekretariat.

Veteranrådet foreslås finansieret ved en basisbevilling fra finansloven og ved bidrag fra offentlige myndigheder, institutioner, virksomheder, organisationer og privatpersoner.

Den her skitserede model for et Veteranråd – som naturligvis ikke er udtømmende beskrevet – tager sigte på at kunne rumme og involvere alle interessenter i et fælles partnerskab. Modellen tager udgangspunkt i en stærk politisk forankring med henblik på at sikre, at der er bred opmærksomhed i samfundet om veteranområdet, og at der er den fornødne gennemslagskraft i arbejdet for veteranerne. Veteranrådet skal som privat institution kunne agere både fleksibelt og professionelt med veteranerne i centrum for en helhedsorienteret og tværgående indsats. Konstruktionen er desuden uafhængig af snævre ressort- og sektorinteresser og tillader en dynamisk udvikling af samarbejdet om veteranstøtte.

Forslaget om at tilrettelægge og koordinere samfundets veteranstøtte i et partnerskab mellem berørte offentlige myndigheder og institutioner og private aktører kan naturligvis udformes på forskellige måder. Den konkrete udformning og de nærmere retningslinjer for et sådant partnerskab bør fastlægges af Folketinget efter indstilling fra de deltagende aktører, og bør basere sig på ovennævnte principper om åbenhed, professionalisme og tværfaglighed.

4.2. Forslag om oprettelse af et videnscenter for veteranspørgsmål

HKKF foreslår, at der oprettes et videnscenter for veteranspørgsmål, som skal drives af Veteranrådet – gerne i et snævert samarbejde med andre relevante institutioner.

Videnscentret skal råde over sundhedsfaglige og andre specialister, som kan yde landsdækkende specialrådgivning til kommuner, institutioner og organisationer. Videnscentret skal formidle information om veteranrelaterede emner og skal for eksempel uddanne kommunale sagsbehandlere m.fl. om belastningsreaktioner og behandling heraf.

Videnscentret har til opgave at opbygge forskningsbaseret viden om belastningsreaktioner og forstærkende henholdsvis formindskende faktorer hertil. Videnscentret skal for eksempel undersøge muligheder for at indføre en test, som kan udpege risici for stressreaktioner ved udsendelse og undersøge og dokumentere virkningen af hyppige udsendelser og virkningen af udsendelsesperiodens længde.

Hærens Konstabel- og Korporalforening Forslag til Veteranpolitik

Erfaringen har vist, at den nuværende struktur og opbygning af veteranstøtten simpelthen ikke giver fornødne incitament til at undersøge og forske i veteranrelaterede emner. Derfor mangler der fortsat svar på en række grundlæggende problemstillinger, som har kendetegnet veteranområdet i årevis. Det er naturligvis utilfredsstillende, at veteranstøtten ikke tilrettelægges på et tilstrækkeligt oplyst grundlag, og det har høj prioritet at tilvejebringe uvildige og uafhængige undersøgelser og forskning på området.

4.3. Forslag om etablering af en rehabiliteringsydelse

HKKF foreslår, at veteranpolitikken særligt bidrager til at forbedre vilkårene for tidligere udsendte med psykiske efterreaktioner og fysiske skader. De har ofte brug for længerevarende behandlingsforløb uden pres på den daglige forsørgelse, som virker hæmmende for behandlingen. Derfor foreslår HKKF, at der indføres en midlertidig rehabiliteringsydelse, som giver veteraner med varigt nedsat fysisk og psykisk funktionsevne med behov for et rehabiliteringsforløb samme sikringsydelse i hele rehabiliteringsforløbet.

Rehabiliteringsydelsen foreslås ledsaget af en aktiv opfølgning og indsats fra kommunerne, som er tilpasset målgruppen. Indførelse af en rehabiliteringsydelse vil overflødiggøre en midlertidig tilkendelse af førtidspension. Førtidspension skal først tilkendes, når det er endelig afklaret, at arbejdsevnen ikke kan forbedres.

4.4. Forslag om styrket forebyggelse

HKKF foreslår at styrke den forebyggende indsats mod belastningsreaktioner ved:

- at skærpe opmærksomheden på håndtering af belastningsreaktioner under forberedelse og uddannelse til udsendelse – både hos chefer og hos den enkelte soldat. Den nuværende reaktionsstyrkeuddannelse i hæren er meget intensiv og giver ikke tilstrækkelig tid til, at soldaterne uddannes i for eksempel kammeratstøtte, stressbeherskelse eller reflekterer over psykiske og sociale forhold af betydning for dem selv, deres kammerater og pårørende
- at gennemføre relevante akklimatiseringstiltag for alle, som har været udsendt. Det er i dag ikke alle udsendte, som tages hjem gennem et akklimatiseringsforløb, ligesom akklimatiseringsforløbene varierer kraftigt i indhold og kvalitet. Det skal sikres, at der er kapacitet og ressourcer til at gennemføre akklimatisering for alle soldater, som har været udsendt, ligesom det skal sikres, at forløbene gennemføres med høj kvalitet. Kompetenceafklaring af soldaterne bør indgå som en obligatorisk del af akklimatiseringsforløbene.

Veteraner, som forlader forsvaret, har behov for et godt afsæt til at håndtere skiftet fra en militær løbebane til en civil tilværelse. Derfor bør der tilbydes særligt målrettede brobygningsforløb til det civile uddannelsessystem for denne gruppe. HKKF foreslår, at akklimatiseringsforløbene udbygges med uddannelsestilbud til soldater, som hjemsendes fra forsvaret efter udsendelse, med henblik på at sikre, at de kommer godt i gang med en civil uddannelse eller beskæftigelse. HKKF foreslår, at der etableres et antal uddannelsesforløb af 3 til 6 måneders varighed i forlængelse af akklimatiseringsforløbene. Uddannelsesforløbene kan eksempelvis indeholde forberedende voksenundervisning i dansk, matematik, engelsk og IT,

Hærens Konstabel- og Korporalforening Forslag til Veteranpolitik

eller studieforberejdelse for soldater, som skal påbegynde videregående uddannelse, og som har behov for studietilvænning og at få genopfrisket skolekundskaber. Ligeledes foreslås en række erhvervsfaglige grundforløb - for eksempel transport og logistik - tilbudt som særligt tilrettelagte uddannelsesforløb. HKKF foreslår, at uddannelsesforløbene etableres i et samarbejde med relevante civile uddannelsesinstitutioner. Nogle uddannelsesforløb kan eksempelvis gennemføres med tilbud om indkvartering på skolehjem, således at de tidligere udsendte kan opretholde deres fællesskab i en ny civil ramme, og hvor der er mulighed for at støtte dem i overgangen til en civil tilværelse.

4.5. Forslag om anerkendelse af forsvarets uddannelser

Mange professionelle soldater oplever, at deres kompetencer ikke anerkendes og kan bruges udenfor forsvaret. Det gør overgangen til en civil tilværelse vanskelig og gør det svært at fastholde den faglige stolthed og identitet, som veteranen har haft i forsvaret. HKKF foreslår, at veteranerne lettere kan bygge videre på deres kompetencer i det civile uddannelsessystem.

Forsvarets deltagelse i internationale operationer har gennem årene stillet stadig større og flere krav til soldaternes kompetencer – både til de rent militære kompetencer og til mere civilrettede kompetencer.

Forsvaret har et ansvar for til stadighed at sikre, at forsvarets uddannelser og træning giver soldaterne brede personlige og almene kompetencer, som der kan bygges videre på i det civile uddannelsessystem. Den særlige militære kontekst vil fortsat sætte rammerne for forsvarets civilrettede uddannelsesindsats.

Internationale operationer indeholder ikke kun militære opgavetyper, og danske soldater skal kunne bidrage bredt til støtte og genopbygning af det civile samfund.

Dette stiller krav om at tilvejebringe nye uddannelser inden for det logistiske område, visse nye tekniske uddannelser indenfor det (militært)ingeniørfaglige område samt sundhedsfaglige uddannelser.

For at imødekomme de nye uddannelsesbehov og for at skabe sammenhæng med det civile uddannelsessystem foreslår HKKF, at Undervisningsministeriet godkender en Fælles Kompetencebeskrivelse (FKB) for forsvaret indenfor rammerne af AMU-systemet.

Forsvarets Fælles Kompetencebeskrivelse skal sigte mod uddannelser, som er knyttet til samtækningsopgaver af civil-militær karakter. De jobfunktioner og ydelser, der direkte er forbundet med deltagelse i kamphandlinger, skal derimod ikke være omfattet af Forsvarets Fælles Kompetencebeskrivelse. Det gælder f.eks. brug af skydevåben, patruljering, betjening af kanoner og morterer, klargøring af missiler mv.

HKKF finder, at Undervisningsministeriets godkendelse af en FKB for forsvaret vil være et værdifuldt og håndgribeligt bidrag til samfundets anerkendelse af forsvarets uddannelser og soldaternes kompetencer.

4.6. Forslag om finansiering

Hærens Konstabel- og Korporalforening Forslag til Veteranpolitik

Erfaringerne viser, at der trods stor velvilje til at støtte veteranerne, ikke er tilstrækkelige midler til at tage nye initiativer til at forebygge og behandle veteranskader.

Både de økonomiske og personalemæssige ressourcer sætter i dag meget snævre rammer for forsvarrets indsats for at forebygge belastningsreaktioner hos udsendte. I praksis prioriterer forsvarrets myndigheder mellem for eksempel at gennemføre akklimatiseringsforløb eller at udruste enheder med tidssvarende materiel. Veteranstøtten kommer til kort overfor mange andre vigtige indsatser og aktiviteter i den daglige prioritering i forsvaret, og derfor er det helt afgørende, at der fra politisk side afsættes øremærkede ressourcer til at løfte opgaverne, hvis man vil opnå et højere ambitionsniveau for veteranstøtten.

Også i social- og sundhedssystemet foretages dagligt en række prioriteringer, som ikke altid falder ud til fordel for de veteraner, som har behov for behandling eller støtte. Såfremt samfundet vil sikre, at veteraner modtager støtte uden skelen til økonomisk prioritering, skal der etableres en refusionsmodel, som sikrer, at omkostningerne til rehabilitering af veteraner dækkes særskilt af staten.

HKKF foreslår, at der afsættes øremærkede ressourcer til at løfte de forskellige indsatsområder i veteranpolitikken.

HKKF foreslår desuden, at der etableres forbedrede refusionsregler eller tilsvarende ordninger, der sikrer, at omkostningerne til rehabilitering af veteraner dækkes særskilt af staten.

5. *Sammenfatning*

Veteranpolitikken overordnede mål er reintegration efter udsendelse. Støtteforanstaltninger skal i videst muligt omfang gennemføres gennem samfundets almindelige støtteordninger og behandlingstilbud. Det skal undgås at opbygge et parallelt system til støtte af veteraner. Det skal undgås at fastholde og forstærke en særlig veteranidentitet, som modvirker en smidig og vellykket integration i en normaltilværelse.

Veteranpolitikken skal skabe rammerne for en:

- øget forebyggelsesindsats mod skader og belastningsreaktioner som følge af udsendelser
- forbedret behandling og støtte ved skader og belastningsreaktioner som følge af udsendelser
- smidig overgang til normaltilværelse også for veteraner, der ikke har fået en decideret skade

Veteranpolitikken omfatter et bredt spektrum af udfordringer og involverer et stort antal ressortområder og offentlige og private aktører. Denne kompleksitet er i virkeligheden den største udfordring. Derfor lægger HKKF særlig vægt på, at veteranpolitikken skaber fundamentet for en organisering af den offentlige og frivillige støtte til veteranerne.

Støtten til udsendte og tidligere udsendte tilrettelægges og gennemføres i dag af forsvaret, en lang række offentlige myndigheder og institutioner, berørte faglige organisationer og mange frivillige interessenter. Det er positivt, at støtten til veteranerne er bredt forankret i samfundet.

Hærens Konstabel- og Korporalforening Forslag til Veteranpolitik

Men mangfoldigheden af aktører og støtteforanstaltninger stiller meget store krav om samordning, koordinering og samarbejde mellem de involverede aktører. Derfor er der brug for en entydig rolle- og ansvarsfordeling mellem aktørerne.

Regeringen bør have det overordnede ansvar for den samlede veteranindsats og sikre, at der afsættes de nødvendige ressourcer hertil.

Forsvaret har et stort ansvar i den samlede indsats for veteranerne. Men forsvaret har ikke hele ansvaret. Forsvaret har særligt ansvar for at forebygge belastningsreaktioner.

Ansvaret for at gennemføre en egentlig rehabiliteringsindsats for veteraner, som har behov herfor, bør imidlertid placeres i samfundets almindelige behandlingssystem m.v.

HKKF foreslår en fremtidig organisering og forankring af veteranindsatsen, som tager udgangspunkt i et styrket samarbejde mellem forsvaret, offentlige myndigheder og institutioner, relevante faglige organisationer og frivillige aktører i form af etablering af et Veteranråd.

Der er behov for at sikre udvikling, deling og formidling af viden om veteranspørgsmål for at kunne prioritere initiativer og tilbud på et kvalificeret grundlag. Derfor foreslår HKKF, at der oprettes et videnscenter for veteranspørgsmål, som skal drives af Veteranrådet.

HKKF foreslår, at der indføres en midlertidig rehabiliteringsydelse, som giver veteraner med varigt nedsat fysisk og psykisk funktionsevne med behov for et rehabiliteringsforløb samme sikringsydelse i hele rehabiliteringsforløbet. Dette vil bidrage til at forbedre vilkårene for tidligere udsendte med psykiske efterreaktioner.

HKKF foreslår at styrke den forebyggende indsats mod belastningsreaktioner ved at tilpasse reaktionsstyrkeuddannelsen i hæren og ved gennemføre akklimatiseringsforløb for alle, som har været udsendt. For at forbedre brobygningen til en civil tilværelse foreslår HKKF, at der tilbydes uddannelsesforløb til soldater, som forlader forsvaret.

For at forbedre mulighederne for at bygge videre på soldaternes militære kompetencer i det civile uddannelsessystem foreslår HKKF, at Undervisningsministeriet godkender en Fælles Kompetencebeskrivelse (FKB) for forsvaret indenfor rammerne af AMU-systemet. Det vil være et værdifuldt og håndgribeligt bidrag til samfundets anerkendelse af forsvarets uddannelser og soldaternes kompetencer.

Der er ikke tilstrækkelige midler til at tage nye initiativer til at forebygge og behandle veteranskader. HKKF foreslår, at der afsættes øremærkede ressourcer til at løfte de forskellige indsatsområder i veteranpolitikken. HKKF foreslår desuden, at der etableres forbedrede refusionsregler eller tilsvarende ordninger, der sikrer, at omkostningerne til rehabilitering af veteraner dækkes særskilt af staten.

Veteraner og pårørendes ønsker og behov

Input til en dansk veteranpolitik

18. juni 2010

FORSVARETS PERSONELTJENESTE

NIRAS

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning og hovedresultater	1
	Anerkendelse og respekt	1
	Ingen kommer upåvirket hjem	1
	Ingen er upåvirkede derhjemme	2
2.	Metode	3
2.1	Gruppeinterview	3
2.1.1	Deltagerne	3
3.	Ingen kommer upåvirket hjem	5
3.1	Udsendelsens berigende sider	5
3.1.1	En stor udvikling	5
3.1.2	Oplevelsen	5
3.1.3	Udvidet horisont	6
3.1.4	Kammerater for livet	6
3.2	Mærket	6
3.2.1	Ar på kroppen	6
3.2.2	Ar på sjælen	7
3.2.3	Ar på de sociale relationer	7
3.3	Behovet for støtte	8
3.3.1	Mødet med det civile behandlingssystem	8
3.3.2	Fokus på psykologiske mén	9
3.3.3	At komme videre i livet	10
4.	Ingen er upåvirkede derhjemme	12
4.1	Stoltheden	12
4.2	Angst og nervøsitet	12
4.2.1	De grønne mænd	13
4.2.2	Omkostningerne	13
4.2.3	Udvidet omsorg	14
4.3	Efterladt derhjemme	14
4.3.1	Leave som en belastning	14
4.4	Støtte til pårørende	15
4.4.1	Når ulykken sker	15
4.4.2	Et ændret menneske	16
5.	Anerkendelse og respekt	17
5.1.1	Behovet for ligesindede	17
5.2	At gøre en forskel	17
5.3	Anerkendelse af danske veteraner	18
5.4	Ansaret for danske veteraner	19
5.5	Indsatsen for veteraner	19

1. Indledning og hovedresultater

I forbindelse med udarbejdelsen af en dansk veteranpolitik har Forsvarets Personeltjeneste (FPT) bedt NIRAS gennemføre en mindre kvalitativ undersøgelse af veteraner og pårørendes ønsker og behov. Undersøgelsens resultater er sammenfattet i denne rapport.

Formålet med undersøgelsen er åbent og eksplorativt at afdække, hvad der ligger veteraner og deres pårørende på sinde – hvad fylder meget og har betydning for deres liv og velbefindende? Det drejer sig om at forstå såvel den berigelse, som følger med udsendelsen, som de problemer og udfordringer, som udsendelsen kan give. Således er formålet også at pege på, hvad der kan gøre det lettere at være veteran eller pårørende til en veteran.

Undersøgelsens resultater bygger på 4 gruppeinterview – 3 med veteraner og 1 med pårørende til veteraner.

Ved en veteran forstås en person, der har været udsendt i mindst én international mission for forsvaret. At være veteran er således ikke bundet til en bestemt alder, omfanget af skader, antal udsendelser eller hvorvidt man efter udsendelsen fortsat er i forsvaret

ydet en særlig indsats, og det skal anerkendes både i befolkningen, politisk og af forsvaret.

Der er et ønske om, at der sættes fokus på den sag, som missionen er en del af: Det handler om genopbygning og fred og ikke om at slå ihjel. For både veteraner og pårørende er det en ekstra udfordring at skulle forsvare, hvad den udsendte har gjort.

Når man har sat sit liv på spil og gjort en helt særlig indsats, opleves der både behov for anerkendelse i form af hjemkostparader, modtagelse i lufthavnen, medaljer og andre tegn på opbakning, men også den anerkendelse, som man møder i sin hverdag.

Der er behov for, at indsatsen også anerkendes gennem en professionel håndtering af veteranerne. Dette kan fx være ved at samle de kompetencer og den ekspertise, som er nødvendig for veteranerne. Det er også en vigtig del af respekten for veteranerne og deres indsats, at de oplever, at de nødvendige ressourcer er til rådighed.

Hos veteranerne er behovet for støtte størst efter hjemkomsten. Hos de pårørende er indsatsen før og under udsendelse ligeså vigtig.

Anerkendelse og respekt

Et centralt tema for både veteraner og pårørende er den respekt og anerkendelse, som de synes bør følge med, når man har været udsendt. De har

Ingen kommer upåvirket hjem

Der er blandt veteranerne ingen tvivl om, at udsendelsen har beriget dem personligt. Man udvikler sig og vokser med ansvaret og de særlige udfordringer,

man håndterer. Udsendelsen står for veteranerne som en stor oplevelse. Samtidig har de fået udvidet deres horisont. En anden afgørende positiv følge af udsendelsen er det særlige kammeratskab og sammenhold, man oplever – man har oplevet noget, som er vanskeligt at dele med mennesker, der ikke selv har prøvet det.

Nogle veteraner kommer også hjem med en eller anden form for mén. Det kan være i form af fysiske skader, psykiske problemer eller i forhold til deres sociale relationer. De tre måder at være mærket af udsendelsen på hænger ofte - men ikke nødvendigvis - sammen.

Når man er blevet skadet i krig, har man en forventning om, at man får hjælp til det rette behandlingsforløb. For mange skadede kommer det som en overraskelse, at man skal gå gennem det civile behandlingssystem. Ifølge veteranerne matcher dette ikke den særlige indsats, som de oplever at have gjort for Danmark, at de pludselig står helt alene, når de kommer hjem og selv skal sørge for at kontakte egen læge og i det hele taget selv være ansvarlig for at få den rette behandling. Der er en forventning om at de får en særlig støtte til at komme gennem behandlingssystemet og videre med livet. Selvom fokus på de psykiske mén ifølge veteranerne er blevet større, er der fortsat et stort behov for en indsats på dette område. Det er vigtigt for veteraner, at de oplever, at denne hjælp er tilgængelig, når behovet opstår - også selvom man henvender sig flere år efter udsendelsen. Der er en sikkerhed i at vide, at der ikke er en deadline på at være veteran.

Som veteran har man et udtalt behov for at kunne dele sine erfaringer og få luft for

sine følelser sammen med andre, der kender og forstår den situation, man er i. Optimalt er dette sammen med dem, man var udsendt med – men forståelsen kan man også hente hos andre veteraner generelt.

Ingen er upåvirkede derhjemme

De pårørende er stolte af den indsats, Danmark gør i internationale missioner og særligt af den soldat, som de selv er pårørende til. De pårørende har også en tendens til at identificere sig med den soldat, som de er pårørende til.

At være pårørende er en rolle, man bliver pålagt og som er nært forbundet med angst og nervøsitet. Allerede før udsendelsen melder bekymringerne sig. Under udsendelsen er man som nær pårørende i konstant alarmberedskab. Det er særligt nervøsiteten for dødsfald og psykiske skader, der fylder meget. De mange følelser kan have omkostninger for de pårørende i deres hverdag.

De pårørende har et stort informationsbehov både før og under udsendelsen, men også et behov for at dele deres erfaringer og oplevelser med andre pårørende, som kan forstå deres situation.

Ved ulykker er fokus primært på soldaten og ikke på de pårørende selv. I den forbindelse har de et udtalt ønske om, at der bliver gjort alt for at tage hånd om soldaten.

Bekymringen omkring soldatens psyke fører også til et ønske om at kunne få hjælp, hvis de psykiske mén ikke fortager sig – også selvom soldaten ikke selv ser dette behov

.

2. Metode

2.1 Gruppeinterview

Vi har gennemført tre gruppeinterview med i alt 25 veteraner og et gruppeinterview med 6 pårørende. Alle grupperne har haft en varighed på ca. 3 timer. Deltagerne er rekrutteret af FPT og kommer fra hele landet, og der er en stor spredning i, hvor mange gange de har været udsendt, samt hvordan og hvorvidt de er mærket af udsendelsen.

Undersøgelsens resultater skal læses i lyset af, at de udelukkende baserer sig på de fire ovennævnte gruppeinterview. Derfor er det nødvendigt at tage visse forbehold, hvis man generaliserer resultaterne.

I alle fire grupper er det tydeligt, at deltagerne oplever, at de er sammen med ligesindede – mennesker som de let og uproblematisk kan dele deres oplevelser med. Samtalerne var præget af stor intensitet, gensidig interesse og lyst til at dele erfaringer.

Gruppeinterviewene havde således den fordel som metode, at den matcher det, som veteranerne selv lægger vægt på, nemlig at det er lettest at fortælle om deres oplevelser og situation til andre, der har oplevet noget tilsvarende. I grupperne havde deltagerne mulighed for at bekræfte og støtte hinanden i fortællingerne og supplere med egne erfaringer. Dette gav en dynamik og en gensidig forståelse i gruppen, som gav deltagerne lyst til at fortælle.

Gruppeinterviewene var alt i alt en meget

velegnet metode til give et indblik i livet som veteran og bidrog til, at de i fællesskab kunne sætte ord på de behov, som veteraner og pårørende har.

2.1.1 Deltagerne

De fleste af de veteraner, der deltog i grupperne har været udsendt flere gange. Aldersmæssigt placerer de sig mellem 23 og 61 år. Størsteparten af deltagerne har været mænd, men der var også kvinder i to af de tre grupper. Der er fortrinsvis deltagere, der fortsat tilknyttet forsvaret, men der er også deltagere, der har forladt forsvaret. Der er en god spredning i forhold til deltagernes rang, men i forhold til værn er de fleste deltagere fra hæren. Blandt veteranerne har der været en overvægt af deltagere, der i større eller mindre grad har fået en eller anden form for fysiske eller psykiske mén af deres udsendelse – men der var også deltagere uden umiddelbare mén. Graden af mén varierer fra mindre skader til meget alvorlige skader.

Blandt de 6 pårørende var 5 af deltagerne forældre til udsendte, hvoraf 4 var mødre. Den sidste deltager var søskende til en udsendt. De soldater, som deltagerne var pårørende til, var alle unge mænd, som fortsat er i forsvaret. Flere havde oplevet, at deres pårørende var blevet såret eller havde mistet en kammerat. En var pårørende til en falden soldat.

I gruppen af pårørende var der ingen partnere eller ægtefæller repræsenteret.

Deres ønsker og behov afdækkes derfor udelukkende gennem veteranernes og

øvrige pårørendes oplevelser.

3. Ingen kommer upåvirket hjem

Når man har været udsendt i en international mission, kommer man ikke upåvirket hjem. Det gør noget ved en at være udsendt. En udsendelse påvirker den, der har prøvet det - både personligt, mentalt og socialt - og for nogens vedkommende også fysisk.

Veteranerne har registreret ændringer af forskellig karakter og omfang. De pårørende fortæller også om, hvordan de får en anden person hjem end den, de sendte ud.

Vi vil i det følgende først gennemgå de berigende og positive sider ved at have været udsendt og herefter se på de udfordringer og problemer, som følger med at være veteran.

3.1 Udsendelsens berigende sider

Alle de veteraner, som vi har talt med, fremhæver positive sider ved at have været udsendt. Det er vigtigt at understrege, at alle deltagere, uanset mén og øvrige situation, kunne fremhæve positive og berigende sider ved at være udsendt.

3.1.1 En stor udvikling

Uanset alder og erfaring udvikler man sig altid under en udsendelse. Man lærer altid noget nyt og ser nye sider af tilværelsen og den menneskelige natur. Flere beretter fx om at have lært en masse om samarbejde på tværs af nationaliteter og kulturer. At være

udsendt bliver for veteranerne en del af deres personlige udvikling. De får prøvet sig selv af og lært noget om deres egne grænser. En del af dette er også at kunne tage hurtige beslutninger, håndtere stress og kunne overskue komplekse situationer. Særlig bemærkelsesværdig er udviklingen for de helt unge soldater, der bliver sendt ud. De unge veteraner fortæller, at de kan mærke, de i løbet af udsendelsen er modnet markant. De mærker, hvordan de er blevet mentalt meget ældre end deres jævnaldrende. De oplever at være mere selvstændige og have fået et andet og større perspektiv på livet og verden. De pårørende mærker i høj grad også den rivende udvikling, som er foregået, mens den unge har været væk. Nogle forældre beretter, at de sendte en ung af sted, og at der kom en voksen hjem. En udsendelse giver også status i forsvaret og åbner nye karrieremuligheder internt i forsvaret. Nogle mærker, at anseelsen i forsvaret stiger, også selvom man ikke umiddelbart stiger i rang.

3.1.2 Oplevelsen

For mange af deltagerne har udsendelsen også været en oplevelse, som de tager med sig resten af livet. De har oplevet spænding, fået store udfordringer og haft et meget stort ansvar. Mange oplever også at kæmpe for en sag og at gøre en positiv forskel. Flere af dem fortæller, at en stor del af deres arbejde

består i genopbygning, men at fokus herhjemme primært er på kamphandlinger. De føler, at det er meget givende at være med til at genopbygge et land, som er i knæ. Veteranerne har klaret pressede situationer og føler sig på den måde stærkere efter en udsendelse.

3.1.3 Udvidet horisont

Veteranerne beretter, hvordan det at møde mennesker med en anden kulturel baggrund og helt andre levevilkår udvider deres horisont. Samtidig oplever de, hvor velfungerende det danske samfund er, og hvor let livet er som dansker. Man får sat tilværelsens udfordringer i perspektiv. Mange veteraner fremhæver også mødet med andre kulturer som noget meget positivt, fordi de opnår en helt anderledes og mere omfattende indsigt end turistens. Gennem udsendelsen får soldaterne en indsigt i fattigdom, religion og etnisk blandede samfund. Flere refererer til udsendelsen som en øjenåbner.

3.1.4 Kammerater for livet

Når man er udsendt, udvikler man helt særlige bånd til ens kollegaer. Ved at leve sammen og ved at dele oplevelser – både de gode og de dårlige – bliver man en del af et socialt fællesskab, som ikke kan sammenlignes med andre fællesskaber. Man lærer hinanden at kende 'på åndedrættet' og får et sammenhold, som overskygger fx det forhold, man har til skolekammerater på trods af, at man har kendt dem hele livet. Et andet aspekt mange fremhæver, fordi det ofte bliver overset, er, at man ligefrem har det sjovt, mens man er af sted. Selv i de mest negative situationer kan de udsendte finde de humoristiske sider frem.

Det sammenhold, man får her gennem fælles oplevelser, kan ikke erstattes af andre sociale relationer efterfølgende. Mange har et behov for at blive ved med at se en eller flere, som de har været udsendt sammen med.

3.2 Mærket

For nogen er de ændringer, de oplever efter udsendelsen, i høj grad også udfordringer og problemer. Der er soldater, der kommer hjem med mén af forskellig grad og karakter. Veteranerne kan være både fysisk, psykisk og socialt mærket af udsendelsen, og de forskellige former for skader kan være vanskelige at isolere. Med psykiske problemer følger ofte også fysiske gener som hovedpine, træthed og smerter. Når man er blevet skadet fysisk ved kamphandlinger, har man også ofte haft så voldsomme oplevelser, at de giver sig udslag psykisk. Hos andre giver de fysiske skader og den situation, de er havnet i fx som fysisk handicappet, efterfølgende psykiske problemer som fx depression. Den måde, som veteranerne bliver mærket på, kan igen have konsekvenser for de sociale relationer, de indgår i – både de meget nære sociale relationer og de mere perifere.

3.2.1 Ar på kroppen

Når man er blevet skadet fysisk under udsendelsen, står man over for nogle helt særlige udfordringer. De veteraner, som vi har talt med, har haft vidt forskellige former for fysiske skader. Nogle har fx brækket og fået knust knogler, mens andre har fået sprængskader i form af granatsplinter eller mistede lemmer. Andre igen har fx fået rygskader, diskusprolaps eller trykskader.

Afhængigt af skadens omfang kan det være nødvendigt, at man tager alle sine fremtidsplaner op til revision. Dette kan medføre alt fra, at man skal tage en ny uddannelse eller finde en anden beskæftigelse til, at man skal lære at leve med et handicap. Man står over for et liv med helt andre udfordringer og mål, end man havde forestillet sig, inden man blev skadet. Det er hårdt og smertefuldt at indstille sig på helt andre karrieremål og livsdrømme – og eksempelvis indse, at man ikke kan gøre den militærkarriere, man har drømt om.

3.2.2 Ar på sjælen

De ting, som soldaterne har set og oplevet under deres udsendelse, er ofte så voldsomme, at de kan give alvorlige ar på sjælen. Det kommer til udtryk gennem alt fra irritation til depression og selvmordstanker. At være under stort pres, blive beskudt og opleve at kæmpe for sit liv kan sætte varige spor, ligesom det at se kammerater dø eller blive ramt af skud eller sprængninger mærker mange udsendte. Blandt de interviewede veteraner har nogle fået konstateret posttraumatisk stresssyndrom, og de har svært ved at leve et almindeligt liv og varetage et job.

Flere fortæller, hvordan de oplever koncentrationsbesvær og hukommelsestab som en følge af den stressede situation, de har været i gennem længere tid. Andre synes, de bliver følelseskolde, når de igen er hjemme. De har svært ved at mærke, hvad de føler og oplever, at deres evne til at sætte sig i andres sted er mindsket.

3.2.3 Ar på de sociale relationer

Mange veteraner fortæller, hvordan det kan være utrolig svært at komme hjem

efter en udsendelse. Nogle siger, at det er lettere at tage ud end det er at komme hjem. Overgangen fra "battlemind" til "homemind" er næsten altid svær at håndtere for veteranerne, selvom både de selv og deres pårørende er forberedte eller ligefrem har prøvet det før.

Man går fra at være i en særlig tilstand, hvor man er 100% fokuseret på arbejdet, og alt andet er fortrængt til at skulle kunne forholde sig til hverdagens småproblemer. Det, som andre omkring en i Danmark oplever som store problemer, lyder i veteranernes ører som ligegyldige banaliteter. Det, der fylder meget i det hjemlige liv, kan undre og irritere veteranerne. Omverdenen bliver til gengæld stødt eller irriterede over det manglende engagement i dagligdagsproblemerne. En af de største udfordringer for mange veteraner er derfor at vende tilbage til en normal hverdag.

Mange oplever overgangen mellem lejlighedslivet, hvor man konstant er omgivet af sine kammerater og i beredskab, og hjemmelivet i Danmark som meget brat. Selvom familien er i nærheden, kan man alligevel føle sig alene og ensom. Man har delt alt med sine kammerater og haft kontakt med dem i alle døgnets vågne timer – om man sad på toilettet eller var på patrulje. Livet som udsendt har en helt anden intensitet og et helt andet adrenalinniveau end livet derhjemme. Særligt alene føler de af veteranerne sig, som ikke bor sammen med nogen, men vender tilbage til en tom lejlighed. Mange veteraner fortæller, at det er umuligt at tale med almindelige civile om det, de har oplevet under udsendelsen. De oplever, at familien ikke kan sætte sig ind i det, de fortæller, og mange af deres oplevelser har de slet ikke lyst til at dele med familien. Nogen oplever i den forbindelse at blive meget irriterede og

opfarende over for andre. Deres lunte er blevet kortere. Andre oplever at blive meget indelukket og kan ikke rumme så mange sociale relationer som tidligere. Flere oplever en rastløshed, som for nogen resulterer i et udbredt ønske om at komme afsted igen, så de kan komme væk fra det, de er kommet hjem til. Det kan være svært for veteranerne at indgå i de samme sociale relationer, som de gjorde før udsendelsen. Deres netværk inden for forsvaret bliver større og tættere, mens deres civile netværk bliver mindre. Venner og kollegaer fra det civile har svært ved at forstå, hvad veteranen har oplevet. Samtidig er der veteraner, der oplever en direkte modstand eller en ubehagelig form for fascination fra omgivelser, der ser på dem som mordere snarere end forkæmpere for en god sag. Når man har en partner, og når man har børn, er der særlige problemer med at finde tilbage i hverdagen. Familien har lært at klare sig uden begge forældre, og den tilbageværende forælder har vænnet sig til at tage alle beslutninger alene. Man skal blive en del af beslutningstagningsprocessen og finde sin plads i familien igen. Ofte er det også en udfordring at genvinde børnenes tillid, og det kan være et meget hårdt slag for de hjemvendte, når børnene gennem længere tid bliver ved med at afvise dem eller udtrykke deres skuffelse og frustrationer. I forhold til ens partner kan det også være svært at finde hinanden igen, og de gensidige irritationer og frustrationer kan tage overhånd. Blandt de veteraner, vi har talt med, har mange af dem forliste forhold i bagagen.

3.3 Behovet for støtte

Afhængigt af, hvad man har været igennem, har man behov for støtte af forskellig slags. Veteranerne har gennem deres udsendelse gjort en særlig indsats, men står også med nogle udfordringer, som ofte kræver en speciel behandling. Flere af veteranerne står altså over for nogle udfordringer mentalt, fysisk og socialt, som de skal have hjælp til at håndtere – og som de i høj grad forventer at få hjælp til.

3.3.1 Mødet med det civile behandlingssystem

Når man kommer hjem fra en udsendelse med en skade, har man en klar forventning om, at man får hjælp. Uanset skadens omfang er der behov for, at veteranen får hjælp til at finde det rette behandlingsforløb, genoptræningsforløb samt at blive hjulpet i sin nye livssituation.

De skadede veteraner, som forsvaret har taget grundigt hånd om og investeret ressourcer i, sætter stor pris på dette.

Flere af de skadede veteraner, som vi har interviewet, har dog dårlige erfaringer med mødet med det civile behandlingssystem, som de ikke oplever altid er gearret til at modtage veteraner. Det virker grotesk for alle berørte, at man, når man kommer fysisk skadet hjem fra krig, selv skal kontakte egen læge og henvises herfra. Det opleves ikke som en værdig behandling af en, der har kæmpet for Danmark, som politikerne har besluttet, og kommer skadet hjem. Veteraner og deres pårørende forventer, at de skader, man kommer hjem med, skal behandles straks, og at det ikke er en selv eller nærmeste pårørende, der skal være tovholder på behandlingen. Der er heller ikke tillid til, at ens egen læge

har den nødvendige erfaring med krigsskader, til at varetage denne rolle. De skadede veteraner ønsker, at der er nogen med særlig veteran-ekspertise, der tager ansvaret for hele deres behandling fra operation til genoptræning og afklaring af mental tilstand. Det kræver umenneskelige ressourcer af den enkelte selv at skulle ringe rundt til fysioterapeuter og andre behandlere, hvor ingen har mulighed for at tage akutte patienter. Veteranerne ønsker, at dette ansvar skal placeres hos nogen, der har de rette kontakter og det rette overblik over behandlingsforløbet. Nogen har oplevet, at det er tilfældigheder efter eller i forbindelse med deres skade, der afgør de muligheder, de får for behandling. Hvis du af sikkerhedsmæssige årsager fx ikke har turdet tilkalde en helikopter, men selv har kæmpet dig skadet hjem, kan det stille dig dårligere i forhold til den efterfølgende behandling, hvilket opleves som uretfærdigt. Veteranerne finder, at det danske behandlingssystem ikke er gearret til at modtage veteraner med de skader, de kommer hjem med. Skaderne kræver ofte en særlig ekspertise, som mange læger i sundhedsvæsenet ikke har, fordi de fleste ikke har behandlet disse typer af krigsskader før. Der har bl.a. været en tendens til at se tiden an, mens sårene omkring granatsplinterne lukker sig og komplicerer den efterfølgende behandling. Andre har fx måttet slået i bordet og forklare, at der ikke vokser nye ben ud af de stumper, de har tilbage. De har et akut behov for avancerede benproteser. Alle veteranerne har et stort ønske om at blive behandlet hurtigt. Nogen håber også at kunne nå tilbage og afslutte missionen med deres hold, fordi de ikke har lyst til at forlade missionen før tid.

En anden problematik er, når der opstår tovtrækkeri mellem, hvem der skal dække udgifterne til behandling og hjælpemidler, så processen trækker i langdrag. Det kan ske, fordi udgifterne til fx avancerede proteser nemt kan kollidere med de kommunale budgetter. Det er et eksempel på, hvordan veteranerne ikke altid oplever, at der er sat ressourcer af til at løse de udfordringer, som skaderne har givet dem.

3.3.2 Fokus på psykologiske mén

Et område, hvor veteranerne oplever, at der er sket store fremskridt, er i forhold til fokus på de mentale skader. Hvor det tidligere krævede meget at få psykologhjælp, og det blev oplevet som tabuiseret og et svaghedstegn, er der i dag større åbenhed om, at en udsendelse kan give nogle udfordringer, som man har brug for hjælp til at løse. Nogle af de veteraner, som var udsendt på Balkan, oplever uforløste påvirkninger, som sætter alvorlige spor hos dem selv og kammeraterne. Der er derfor et udtalt ønske om, at man også samler op på de veteraner, der har været udsendt til Balkan, eller at alle tilbud også omfatter veteraner fra tidligere missioner. Nogle veteraner oplever, at når de først har forladt forsvaret, så indskrænkes deres muligheder for hjælp til personlige problemer også. Det er vigtigt at være opmærksom på, at nogle problemer med tiden kan vokse eller opstå med stor forsinkelse. Flere veteraner fortæller, at de har tænkt, at det nok går over, eller at de sagtens kan håndtere det. Alligevel har flere oplevet at nå et punkt, hvor de pludselig får behov for hjælp, selvom udsendelsen ligger en årrække tilbage. Det er vigtigt, at man kan henvende sig og få seriøs og personlig hjælp som

veteran, uanset hvornår man har været udsendt. Der er en bred enighed blandt veteranerne om, at er man én gang veteran, er man altid veteran og skal kunne få hjælp til håndtere udfordringerne, når de opstår.

Selvom det er fast praksis, at man er til en 15 minutters psykologsamtale efter udsendelsen, hvor ens tilstand og behov afklares, så finder veteranerne ikke, at dette er tilstrækkeligt. Samtalerne er placeret så kort efter hjemkomsten, at veteranerne ikke nødvendigvis har indset, hvilke udfordringer udsendelsen har givet dem, samtidig med at samtalerne afholdes til et arrangement, hvor veteranernes eget fokus er på gensynet med kammeraterne og det sociale. Endvidere kræver det en meget høj grad af selvindsigt, hvis man til denne samtale skal gøre opmærksom på, at man har yderligere behov for støtte.

Blandt veteranerne generelt sættes der pris på, at forsvarets militærpsykologer hjælper dem med at håndtere deres personlige udfordringer, da de kender til forsvaret og er eksperter på de problemer, man som veteran kan stå med.

Der er blandt veteranerne også personer, som står med sår på sjælen, hvor forsvarets militærpsykologer ikke opleves som en hjælp. Dette kan fx være, hvis man er meget skuffet over eller har haft en konflikt med forsvaret og derfor ønsker en civil psykolog. Det er desuden vigtigt, at forsvaret er tilstrækkelig opmærksom på de særlige ydmygelser og problemer, som nogle kvindelige udsendte kan have med sig i bagagen. Dette kan kræve en særlig indsats og opmærksomhed, som ikke nødvendigvis skal varetages af militærpsykologer med direkte tilknytning til forsvaret.

Det er derfor afgørende, at der i hvert enkelt tilfælde tages stilling til, om det er

en militær- eller civil psykolog, der er behov for. Veteranerne vil gerne have medindflydelse på dette valg.

3.3.3 At komme videre i livet

Flere af de krigsskadede veteraner, som vi har talt med, har meget dårlige erfaringer med behandlingen af deres sager, som gør det sværere for dem at komme videre med deres liv.

For eksempel er det

Arbejdsskadestyrelsen, der skal behandle sager om méngrad, og her har man mødt en begrænset forståelse for krigsskader. Sager afgøres fx længe før behandlingen er gennemført, eller sprængskader bliver klassificeret som kødsår. Det kan derfor være nødvendigt at starte en retssag for at få omstødt afgørelsen, og omkostningerne hertil dækkes af veteranen selv. Man føler sig alene i kampen mod systemet, og man savner støtte fra forsvaret – også økonomisk. At køre disse retssager og skulle kæmpe for en retfærdig afgørelse har store psykiske og økonomiske konsekvenser.

Veteranerne mener slet ikke, at dette burde kunne forekomme.

Flere af de skadede veteraner, som vi har interviewet, gør opmærksom på, at sammenhængen mellem hjælpen til de fysiske skader og de mentale mén ikke altid er tilstrækkelig. Derfor er der behov for nogen, som sikrer denne sammenhæng. En fysisk skade kan ofte – især midlertidigt – overskygge de skader, man mentalt har fået. De opdages derfor unødigt sent, hvilket komplicerer behandlingen af dem.

Veteranerne understreger, at det er vigtigt, at skadede soldater oplever, at der stadig er brug for dem. De skal støttes i at komme videre i deres liv, så de igen kan blive produktive samfundsborgere, hvilket betyder meget

for den enkeltes livskvalitet. Det gælder både i og uden for forsvaret. Det fremhæves som positivt, når forsvaret tager hånd om situationen, hvis en veteran får brug for en anden uddannelse eller for at varetage en anden funktion i forsvaret efter udsendelse.

Nogle veteraner har efter udsendelsen brug for hjælp til fx boligsøgning eller lignende. Her opleves det som meget tilfældigt, om man kan få hjælp eller ej. Ligesom opfølgningen på nogle veteraner, som man i forsvaret ved har problemer, bliver afhængig af enkelte ansattes eget engagement.

4. Ingen er upåvirkede derhjemme

Hver gang en soldat udsendes, påvirker det et stort antal mennesker i den udsendtes omgangskreds. Familie, kærestes, venner og bekendte får pludselig en personlig relation til internationale missioner, som tidligere kun har berørt dem perifert. Alle oplever en bekymring i forhold til den udsendte. Jo tættere relationen til den udsendte er, jo sværere bliver denne situation som pårørende.

I denne undersøgelse har vi interviewet forældre til udsendte og en enkelt søskende, mens de øvrige pårørenderelationer kun er afdækket gennem veteranerne selv.

Veteranerne fortæller selv, hvordan mange af deres pårørende oplever, at udsendelsen også har taget hårdt på dem. Det gælder både nære pårørende og mere perifere pårørende i soldatens netværk. Soldaterne opfatter dette som en stor belastning, fordi de synes, de i forvejen har nok at slås med selv, når de vender hjem. Fokus vil i de følgende afsnit ligge på de nære pårørende, hvor det særligt er forældrenes perspektiv, der udfoldes.

4.1 Stoltheden

Stoltheden over veteranernes indsats er vigtig for de pårørende. De er både stolte af forsvarets indsats generelt og særligt af den, de selv er pårørende til. Når de pårørende finder positive aspekter ved udsendelsen, er det sjældent noget, der

vedrører dem selv. Det berigende handler især om at sætte sig i soldatens sted. Det kan fx være, at soldaten er blevet stærkere og klogere på livet, har fået prøvet sig selv af eller lært en masse. Nogle af de pårørende, som vi har talt med, oplever, at den store viden, som de får om konflikter, er positivt. Men kunne de vælge, ville de hellere have været foruden udsendelsen. Enkelte fortæller, at de også har lært sig selv bedre at kende. De har lært at tackle deres følelser og er herigennem selv blevet styrket. Nogle oplever også, at man bliver tvunget til at være mere åben, for at omgivelserne kan forstå en.

4.2 Angst og nervøsitet

Rollen som nær pårørende til en udsendt soldat er ikke attraktiv. Hvis man udformer det som et stillingsopslag, vil stillingen være svær at besætte. Det er en vanskelig og smertefuld position at være i, og samtidig er det en rolle, som man ikke selv påtager sig eller vælger, men som man bliver pålagt.

At være pårørende har store konsekvenser allerede før udsendelsen, hvor bekymringer og nervøsitet begynder at melde sig. Det er ofte forbundet med en følelse af afmagt og vrede rettet enten mod den, der skal afsted eller mod forsvaret eller missionen. De pårørende føler, at forsvaret har lokket, snydt eller bondefanget soldaten til at indgå i missionen.

Samtidig skal man som pårørende udøve en næsten umenneskelig høj grad af tolerance og tilsidesættelse af egne behov for at bakke op omkring den, der skal udsendes. Bekymringen starter altså før selve udsendelsen, nemlig allerede når man som pårørende får at vide, at soldaten skal udsendes og hvortil. Som pårørende lægger man bånd på sig selv for ikke at vise, hvor stor bekymring man egentlig føler. Både overfor soldaten, men også overfor mange af de øvrige sociale relationer, man indgår i. For nogle pårørende er det næsten en lettelse, når soldaten endelig udsendes, mens det for andre er her, at bekymringerne for alvor tager overhånd. De følelser, som de pårørende har under udsendelsen, omtales som en slags "battlemind for pårørende". Ligesom hos de udsendte kører adrenalinen, og kroppen udsættes for en høj grad af stress. Angsten og nervøsiteten er især knyttet til, om soldaten overlever missionen. Særligt de senere år, hvor flere og flere mister livet under udsendelse i international mission, er denne bekymring taget til. En anden del af bekymringen går på, hvordan soldaten er, når han/hun kommer hjem. De fleste pårørende er relativt afklarede omkring, at man kan have et godt liv uden ben, men alligevel er frygten for fysiske skader et centralt element. Men for mange pårørende er frygten i forhold til de skader, som soldaterne kan få på sjælen, faktisk større. Særligt ved første udsendelse har mange en stærk frygt for, at det hele menneske, man sender afsted, kommer tilbage som en afstumpet, følelseskold og forstyrret person.

4.2.1 De grønne mænd

De pårørende er konstant i alarmberedskab. De tænker på, at der pludselig kan stå to personer i grønne uniformer, som fortæller, at det gået helt galt. Angsten for dette griber ind i det almindelige liv: Man forestiller sig fx, at den blå peugeot, der ligger bag en på vejen, følger efter, fordi de skal give én den alvorlige meddelelse. Det kan være en tidlig søndag morgen, hvor man hører en bil i indkørslen og ligger stiv af skræk i sengen, indtil man hører den velkendte lyd af avisen, der ryger ind gennem brevsprækken. Det forfølger de pårørende og ligger som et konstant pres. En forælder til en falden soldat fortæller, at blandt mange andre følelser var der også en følelse af lettelse, den nat meddelelsen blev overbragt, fordi man har været så nervøs og bekymret gennem en lang periode. De pårørende oplever at bære rundt på en meget tung byrde. Forløsningen kommer først i det øjeblik deres soldat forlader krigszonen eller når de igen ser soldaten i lufthavnen.

4.2.2 Omkostningerne

De mange følelser, der knytter sig til udsendelsen, har forskellige omkostninger for de pårørende. Nogen oplever søvnbesvær og mareridt, mens andre har koncentrationsbesvær og hukommelsessvigt. Bekymringerne dræner en for energi og gør, at man bliver meget sensitiv. Det opleves som at have to tankerækker kørende på én gang, hvor den ene er hos den udsendte, og den anden er her og nu. Det kan også have omkostninger i forhold til de sociale relationer, som de pårørende indgår i. Det er ikke altid, at omgivelserne kan rumme de følelser, den pårørende har, og at det fylder så meget,

som det gør. Nogen gange kan det koste gode venner eller en kæreste, som ikke har forståelse for den situation, den pårørende er blevet bragt i. Mange pårørende bliver utrolig trætte af at skulle forsvare deres soldats valg om at tage afsted og ende i politiske diskussioner om missionens formål og vigtighed. Som pårørende bliver man nødt til at finde en måde at kunne se mening i det, der sker – og denne mening ønsker man ikke, at andre skal sætte for meget spørgsmålstejn ved.

4.2.3 Udvidet omsorg

Som pårørende til en udsendt bliver man pludselig relateret til en helt masse andre. Man indgår pludselig i et nyt fællesskab af pårørende og oplever at blive forstået bedre her end af ens bedste venner. Man oplever også, at ens omsorg og bekymring udvides fra kun at rette sig mod den soldat, man er pårørende til, til at rette sig mod alle udsendte soldater. Man bliver med andre ord fx pludselig mor til alle udsendte soldater. Det berører derfor de pårørende dybt, når der sker ulykker og især dødsfald i krigene.

4.3 Efterladt derhjemme

De pårørende fremhæver mediernes informationer som dybt problematiske. Flere forsøger at undgå nyheder i udsendelsesperioden, selvom det er umuligt. Der er enighed om, at mediernes udlægninger ikke er pålidelige, mens tilliden til forsvarets kilder er større, og det er her, man forventer at få lødig information om hændelser. Alligevel tvinges de pårørende til at forholde sig til mediernes udlægninger bl.a. i mødet med deres øvrige omverden. Den information, man kan få under udsendelsen, er man som pårørende

meget taknemmelig over. Jo mere den omhandler netop den deling, som ens soldat er tilknyttet, jo bedre. Derfor opleves det som pårørende som en stor forringelse, at informations-emails nu går ud til alle pårørende og er meget generelle, frem for tidligere hvor der kom delingsspecifikke nyhedsmails. Særligt i de familier, hvor den udsendte er meget sparsom med kontakten, spiller disse emails en afgørende rolle.

Informationen på delingsniveau kan med fordel gennem ord og billeder formidle til de pårørende, at det også er sjovt at være udsendt. Informationsbehovet på delingsniveau er altså langt højere end det, der imødekommes på nuværende tidspunkt.

Mange pårørende bruger meget energi på at sætte sig ind i både forsvaret og udsendelsesstedet. Nogen føler et stort behov for selv at kunne læse sig frem til, om det materiel, særligt køretøjer og våben, som soldaterne udstyres med, rent faktisk er godt nok. Andre forsøger at forstå den konflikt, som missionen er en del af. Andre igen arbejder på at udvide deres viden om forsvaret. Der sidder således blandt de pårørende mange med en stor viden om alt fra PMV'er (pansret mandskabsvogn) til etniske konflikter og religiøse interesser.

4.3.1 Leave som en belastning

De pårørende har også meninger om, hvordan forsvaret organiserer udsendelsen. For eksempel kan pårørende være nervøse over, at der altid er en opstartsperiode i udsendelsen, hvor soldaterne skal lære området at kende. De pårørende oplever, at deres udsendte her er mere udsatte end senere, hvor de har opnået større kendskab til området og farene der.

De udsendte kommer hjem på "leave" i løbet af deres udsendelsesperiode. Som pårørende bliver denne leave imidlertid ikke set som et gode. De fortæller, at soldaterne sjældent når ned i tempo, men forbliver i "battlemind". De er nervøse for dem, der er blevet, og de vil ned og hjælpe eller gøre deres del af missionen færdig. Derfor kan leave, i stedet for være et kærlighedsbrev pusterum sammen, ofte være præget af gensidige skuffelser. Hos de pårørende ville man umiddelbart foretrække en kortere udsendelse, fx 4 måneder, uden leave.

4.4 Støtte til pårørende

Familienetværket, der består af pårørende, som støtter hinanden, får mange rosende ord med på vejen. Både familienetværkets debatforum og muligheden for at ringe til frivillige pårørende bruges af de pårørende, som vi har interviewet.

Nogle pårørende har dog også haft behov for at få hjælp fra en psykolog til at håndtere deres følelser i forbindelse med udsendelsen. I disse tilfælde har flere pårørende selv finansieret og fundet psykologen. Andre støtter sig i stedet til galgenhumør eller religiøsitet.

De pårørendemøder, som forsvaret afholder cirka 3 måneder før udsendelsen, er utroligt vigtige for de pårørende. Nogen synes, at det første og helt indledende møde burde ligge allerede 6 måneder før, fordi det er her, man står med de første spørgsmål og svære følelser. Behovet er særlig stort, når det er første gang soldaten skal udsendes. Veteraner fremhæver også, at sådanne fysiske møder er et vigtigt grundlag for, at pårørende kan forstå og tage imod brochurer fra forsvaret.

De pårørende savner et sted, hvor de kan henvende sig med spørgsmål, og hvor de kan tale med nogen, der forstår dem. Det kan enten være med soldater, der tidligere selv har været udsendt, eller med andre pårørende. Selvom familienetværket udfylder en vigtig rolle, er det ikke det samme som at kunne ses og have et fysisk sted, man kan tage hen. De pårørende vil gerne før udsendelsen mødes med de andre, som deres soldat skal udsendes med, og deres pårørende. De hører meget om de andre udsendte og vil derfor gerne møde dem ansigt-til-ansigt. Samtidig er det rart at møde lige netop deres pårørende også. Derfor må pårørendemøderne ikke være for store, fordi det bliver upersonligt, og man mister indsigten i, hvem de andre er. Det er de andre udsendte, man lægger soldatens liv i hænderne på, og derfor bliver mødet med dem vigtigt for de pårørende.

De pårørende, vi har talt med, har ikke oplevet at få skriftligt materiale, som var nyttigt bortset fra fx kontaktoplysninger. De efterspørger heller ikke trykt materiale, men lægger vægt på vigtigheden af de personlige møder.

4.4.1 Når ulykken sker

Blandt de pårørende, vi har talt med, har der også været pårørende til skadede og faldne soldater.

Som pårørende til en skadet soldat betyder det alt at høre soldatens egen stemme og egen version af tilstanden. Det føles svært ikke at kunne kontakte soldaten selv, men hele tiden skulle afvente at blive kontaktet. Derfor er kontaktofficererne meget vigtige for de pårørende, som kontakter dem hyppigt. Det er også altafgørende, at man kan få den sårede til behandling straks, og at der er nogen, der organiserer og tager

ansvar for et forløb for de sårede. De pårørende har rigeligt med, at uheldet er sket, og det kræver meget også at skulle styre behandlingen. Som pårørende oplever man også, at man ikke selv har nok forstand på behandling, og at hverken en selv som pårørende eller ens sårede soldat burde slås med systemet og ventetiderne. Der er blandt de pårørende stor enighed om, at en såret veteran, som har sat livet på spil i en dansk mission, skal have særbehandling og hurtig behandling.

Flere fremhæver andre lande, som har centre, hvor de sårede straks kommer til. De pårørende ønsker, at man opretter tilsvarende eller køber sig pladser, fordi Danmark heldigvis endnu ikke har sårede nok til et selvstændigt center.

Når den værst tænkelige ulykke sker, og soldaten falder, tackler forsvaret dette imponerende professionelt. En pårørende til en falden soldat mener, at skal man absolut dø i en arbejdsulykke, så er forsvaret et godt sted at være ansat. Den pågældende har oplevet, at der har været hjælp og støtte fra det øjeblik beskeden blev overleveret. Støtten og hjælpen har omfattet alt fra organisering af begravelse til psykologhjælp til de pårørende.

De pårørende, som vi har interviewet, har en fornemmelse og oplevelse af, at håndteringen af dødsfald er god og professionel, men de mangler en tilsvarende håndtering, når det drejer sig om sårede soldater.

4.4.2 Et ændret menneske

Som det fremgår af dette kapitel, er de pårørende meget bekymrede for soldaternes mentale sundhed. Der er

derfor mange frustrationer knyttet til, at man som pårørende ikke kan indstille sin soldat til psykologbehandling. Mange føler, at det ville være langt mere betryggende, hvis de som pårørende havde denne mulighed. Lige nu kan man intet gøre, og blot tanken om denne passive tilskuerrolle, man som pårørende kan komme i, mens ens soldat ikke længere er "rigtig i hovedet", skræmmer de pårørende. De efterspørger om ikke andet så en mulighed for, at man kan "angive" sin soldat og sikre, at de kommer i psykologbehandling.

En anden bekymring hos de pårørende går på, at psykologerne ikke kan erklære soldater for uegnede til udsendelse i international tjeneste. Mange oplever på sidelinjen at se, hvordan de samme soldater med psykiske sår sendes af sted og sendes hjem igen og igen. De er bange for de problemer, det giver i den deling, deres soldater er i, og at det kan få fatale konsekvenser, hvis dem, man sender af sted, ikke har den mentale styrke, der er nødvendig.

De pårørende har også ønsker om et sted, hvor deres udsendte efterfølgende kan mødes med andre i samme situation. Nogen synes, at forsvaret skal gøre mere for, at den enkelte deling kan blive ved med at mødes, og andre synes, der skal være en form for veteranhjem, hvor de kan tage hen og få støtte. Et veteranhjem ville også ifølge de pårørende kunne tage særligt hånd om dem, der har fået meget alvorlige problemer efter en udsendelse, og det skulle have bemyndigelse og ressourcer til at hjælpe disse soldater - om det drejer sig om et øre at snakke til, eller at man ikke har et sted at bo.

5. Anerkendelse og respekt

Et centralt og tilbagevendende tema for både veteraner og deres pårørende er den respekt og anerkendelse, som de synes bør følge med at have været udsendt. Veteranerne har ydet en særlig indsats, som fortjener en særlig respekt. De har sat livet på spil for det, som de danske politikere har besluttet. Som beskrevet tidligere er det heller ikke nødvendigvis uden omkostninger, og derfor bliver det særlig vigtigt, at de også oplever, at forsvaret og samfundet anerkender denne indsats.

Personer med tilknytning til forsvaret – særligt de, der selv har været udsendt – anerkender meget eksplicit den indsats, som veteranerne har gjort. Ligeledes er de pårørende meget stolte, både af den de selv er pårørende til, men også af den indsats, som der generelt ydes ved udsendelser. Disse grupper er meget ligefremme og direkte i deres anerkendelse. De er enige om den respekt og værdighed, som de tillægger udsendte.

5.1.1 Behovet for ligesindede

Der er særligt blandt veteranerne, men også blandt de pårørende, et udtalt behov for at kunne dele sine erfaringer og oplevelser med andre i en tilsvarende situation, som forstår, hvad man mener. Mange af veteranerne fortæller, hvordan de indimellem har brug for at få luft – og det kan man få ved at være sammen med nogen, som man har været udsendt

med eller andre kammerater fra forsvaret, som også har været udsendt. Vi hører fx om helt nødvendige "nulstillingsmøder", som en veteran jævnligt holder med en kammerat. Hvis ikke de holder disse møder, hvor bare de to spiser, drikker og snakker sammen, oplever de og deres familie, at de bliver irritable og frustrerede.

Nogle veteraner har således et meget større behov for at mødes med andre, der kan forstå dem og deres oplevelser, end 3-månederssamlingen lægger op til. De supplerer derfor med selvarrangerede møder af mere eller mindre formel karakter. Flere år efter udsendelsen har de også behov for at tale med andre, der ved, hvad det indebærer at være veteran, og som de kan være hudløst ærlige over for.

Som beskrevet har også de pårørende behov for at dele tanker og følelser med andre, der kender og forstår deres situation.

5.2 At gøre en forskel

Veteranerne er stolte af at være en del af en mission, som i sidste ende handler om at forbedre vilkår for mennesker andre steder i verden og om at genopbygge. De er stolte af at gøre en forskel og anser missionen som vigtig.

Mange møder i deres omgangskreds også positive tilkendegivelser i forhold til den indsats, de gør. Flere veteraner oplever, at der i deres omverden også er mange,

der roser dem. Denne ros varmer rigtig meget.

Samtidig møder veteranerne også en negativ holdning til missionen og det, de har udført. Fordi veteranerne selv oplever, at de gør en positiv forskel, bliver irritationen og skuffelsen så meget desto større, når de mødes af negative tilkendegivelser og mangel på forståelse for indsatsen. Anklagende spørgsmål, om man har slået nogen ihjel, er et udtryk for denne manglende forståelse for indsatsen. Flere oplever, at der i deres omverden er stor fokus på, om man har slået nogen ihjel, mens interessen for, om man har hjulpet nogen, kan ligge på et lille sted.

Soldaterne oplever nysgerrighed i deres omgangskreds i forhold til, om de har taget andres liv som en del af deres udsendelse. Hvis veteranerne afslører, at de som en del af missionen har slået ihjel, fordi dette er en uundgåelig del af indsatsen, resulterer det i, at familie, venner og bekendte ser anderledes på dem, hvilket opleves som ubehageligt. Det er vigtigt for veteranerne og de pårørende, at der kommer fokus på sagen. At formålet med at sende danske soldater på international mission træder tydeligt frem. Formålet er ikke at slå andre ihjel, selvom det kan være et middel til at nå politiske mål som demokrati, genopbygning og retfærdighed.

Både veteraner og pårørende oplever at skulle stå til regnskab for den politiske beslutning om at gå i krig. De bliver frustrerede og oplever mangel på anerkendelse, når medierne omtaler danske missioner og soldaternes indsats negativt. Og de oplever, at det gør en forskel, og at de møder større respekt, når medierne og politikerne omtaler indsatsen positivt. Dette smitter af på deres omgangskreds.

5.3 Anerkendelse af danske veteraner

Hos både veteraner og deres pårørende er der en forståelse af, at den konkrete anerkendelse, som forsvaret giver de udsendte ved hjemkomsten, er vigtig. Mange sætter pris på hjemkomstparaden, som både veteraner og pårørende har positive oplevelser med.

Ligeledes kan man høre på både veteraner og pårørende, at anerkendelsen gennem medaljer betyder noget og giver stolthed. Udsendelse giver ikke automatisk stigning i graderne eller bedre muligheder for videreuddannelse i forsvaret, men er en del af at gøre karriere i forsvaret. Veteranerne har taget forsvarets hierarki til sig, og karrieremulighederne er noget, der betyder meget for veteraner og pårørende. Derfor bliver de også beskrevet som en mulighed for forsvaret for at anerkende den indsats, som veteranerne har ydet.

Et andet udtryk for anerkendelse er de gule sløjfer, som veteraner og pårørende ser på flere og flere biler. Flagdagen bliver også opfattet som en god måde at vise anerkendelse på, fordi særligt den politiske anerkendelse kan komme til udtryk her.

På trods af de konkrete tiltag, der har været for at anerkende de udsendtes indsats, så er det fortsat den principielle anerkendelse, der er vigtigst for veteranerne. Der er blandt dem, vi har talt med, et udtalt ønske om, at befolkningen og politikerne på tværs af skel i højere grad anerkender indsatsen. Det er i de små ting i hverdagen og mødet med omverdenen, at den principielle anerkendelse skal komme. Det er også ad denne vej, at veteraner og pårørende til de udsendte kan opleve

stoltheden og lade den fylde, når de ikke samtidig skal forsvare og forklare på både politisk og konkret plan.

5.4 Ansvar for danske veteraner

Når man har sat liv og lemmer på spil, kan man let føle sig svigtet, når man vender hjem fra udsendelsen. Man kan føle sig svigtet af de pårørende, som ikke forstår en. Man kan føle sig svigtet af samfundet, som ikke anerkender den enorme indsats, man har gjort. Og man kan ikke mindst føle sig svigtet af forsvaret.

Hvis ikke der er den nødvendige hjælp og støtte, når man kommer hjem, opleves det som et massivt svigt fra både forsvarets og samfundets side. En vigtig del af anerkendelsen er nemlig at give veteranerne en værdig behandling i systemet, når de vender tilbage efter udsendelse. Når behandlingen af skader lader vente på sig, eller man oplever sig som en belastning for de stramme kommunale budgetter med de behov for fx proteser, som krigsskaden har givet en, oplever man, at ens indsats negligeres.

En måde at anerkende veteranerne på er altså også at sikre deres vej til hurtig og effektiv behandling af fysiske og psykiske skader. Når man selv eller ens pårørende skal tage kontakt til egen læge eller fysioterapeut nr. 17, som ikke kan tage en til genoptræning, efter at man er blevet fløjet hjem fra krig med en alvorlig fysisk skade, føler man på ingen måde, at ens indsats bliver værdsat. Nogle skadede veteraner føler sig både misbrugt og svigtede i denne situation. Håndteringen af veteraner er vellykket, når veteranerne oplever særlige ordninger eller fordele (fx særlige proteser), og ikke mindst når der stiller et hold med alle de ressourcer og den

ekspertise, der skal til for at tackle de behov og udfordringer, man har som veteran. Det kan være socialrådgivere, psykologer, kirurger, folk, der kan bidrage med karriereplanlægning i og uden for forsvaret – og ikke mindst en adgang til de økonomiske ressourcer, der skal til for, at de bedste løsninger kan gennemføres. En helt særlig behandling er nødvendig. Men det opleves også som nødvendigt, retfærdigt og rimeligt, at den særlige indsats belønnes med særlig behandling.

5.5 Indsatsen for veteraner

Allerede i betegnelsen 'veteran' ligger det primære fokus på livet efter udsendelse. I forhold til den måde, som veteranindsatsen er udformet på nuværende tidspunkt, er det vigtigst, at der ydes en stor indsats for veteranerne, når de kommer hjem. Naturligvis er forberedelsen og indsatserne under selve udsendelsen, som sigter på at gøre tilværelsen lettere, når veteranerne kommer hjem, også vigtige, men behovet for støtte synes at være mest udtalt efter hjemkomsten. Når soldaterne før udsendelsen ved, at der tages vare på dem, når de kommer hjem, ligegyldigt hvad der er sket, er det også med til at øge trygheden ved at tage ud.

I forhold til de pårørende starter veteranproblemstillingerne allerede, når udsendelsen meldes ud. Der er således et større behov for forberedelse før udsendelsen. Selve udsendelsen er oftest det tidspunkt, hvor nervøsiteten er størst, og derfor er der hos de pårørende også et behov for støtte her, som især handler om at modtage informationer.

Umiddelbart er støttebehovet hos de pårørende mindst efter hjemkomsten, forudsat at den, de er pårørende til, ikke er blevet skadet.

Bilag 7 – Oversigt over antallet af sårede og omkomne soldater i internationale missioner i perioden 1992 – 30. august 2010.

Mission(er)	Antal udsendte¹	Antal sårede²	Heraf med varige mén³	Antal omkomne⁴
Balkan	Ca. 17.000	36	10	12
Irak	Ca. 2.800	19	10	8
Afghanistan	Ca. 3.600	147	70	37
Øvrige ⁵	Ca. 2.600	0	0	5
I alt	Ca. 26.000	202	90	62

¹ Opgørelsen dækker antallet af soldater udsendt for første gang (tilvæksten i antallet af veteraner). Der er ca. 44 % førstegangs udsendte pr. mission. Der har i perioden været ca. 50.500 udsendelser i alt.

² Opgørelse over sårede som følge af kamphandlinger, ulykker mv.

³ Opgørelse over antal fysisk sårede, der har fået tilkendt godtgørelse for varigt mén, baserer sig på et estimat pr. den 23. juni 2010. Et antal sager er fortsat under behandling

⁴ Opgørelse over omkomne som følge af kamphandlinger, ulykker mv.

⁵ Dækker FN observatører/stabsofficerer og mindre missioner.

Der foreligger ikke sikre oplysninger over antallet af soldater og veteraner, der har behandlingskrævende psykiske lidelser som følge af deres udsendelse. Der henvises til Sundhedsstyrelsens rapport om "Behandling af PTSD hos veteraner – anbefalinger for fremtidig planlægning".

Bilag 8 – Praksis og erfaringer fra andre lande

Bilag 8 indeholder en beskrivelse af praksis og erfaringer fra andre lande.

Veteranbegrebet

Den danske definition af veteran som en person, der har været udsendt i en international operation af Forsvarsministeriet, er på linje med den måde, begrebet bliver anvendt på i Norge. I Nederlandene, Storbritannien, Canada og USA skal den militære tjeneste være afsluttet, for at personellet kan opnå veteranstatus, og i Storbritannien, Canada og USA er deltagelse i væbnet konflikt eller lignende situationer ikke en forudsætning for at være dækket af begrebet. Det er et gennemgående træk, at de pårørende er tænkt ind i landenes indsatser på området. I det svenske og tyske forsvar anvendes veteranbegrebet ikke.

Indsatsområder

De indsatsområder, de syv lande arbejder med, kan inddeles i tre typer: (1) Indsatser, der har til formål at demonstrere anerkendelse for veteranernes indsats. Inden for denne type af indsatser ses parader, mindeceremonier, medaljer, badge, anerkendelse af kompetencer, veterankort, der giver forskellige fordele m.m. (2) Indsatser, der har fokus på veteranernes sundhed. Inden for denne type af indsatser ses tiltag, der har til formål at forebygge, tage hånd om og følge op på fysiske og psykiske skader, herunder bl.a. rehabiliteringsprogrammer. (3) Indsatser, der har fokus på den sociale dimension af veteranernes liv. Inden for denne type af indsatser ses tiltag, der har til formål socialt at lette overgangen til det civile liv bl.a. forskellige pensions- og erstatningsordninger, støtte til uddannelse samt job- og boligformidlingsprogrammer.

Den fremadrettede indsats

I Sverige og Norge er den fremadrettede indsats på veteranområdet koncentreret omkring udarbejdelse af overordnede politikker og direktiver samt love, der skal fastlægge indsatsen i forhold til veteranerne samt fastlægge ansvarsfordelingen. I Sverige arbejder man desuden på at udvikle en støttefunktion for pårørende.

I Nederlandene og Storbritannien er fokus på en monitoring og videreudvikling af den eksisterende indsats. I Storbritannien har kommunikationen på området herudover været prioriteret gennem en relancering og intensiveret brug af en fælles indgangsportal til alle de tilbud og services, der eksisterer målrettet veteraner og deres pårørende. I Nederlandene er der i lighed med i Tyskland fokus på forebyggelse, behandling og opfølgning på veteraner med PTSD. I Tyskland er der desuden med to love indført væsentlige forbedringer af veteranernes vilkår i form af forsørgelse og social sikring.

I USA har man i de senere år haft fokus på uddannelse samt støtte og behandling af sårede soldater/veteraner, hvor der på uddannelsesområdet ved lov er givet soldater mulighed for op til 3 års betalt universitetsuddannelse, som kan overføres til ægtefælle eller børn.

Interesseorganisationer

I alle landene eksisterer op til flere veteranorganisationer, som har udspring i private initiativer. Veteranorganisationerne bliver generelt anset for at være konstruktive

samarbejdspartnere og vigtige aktører på området, der også visse steder bliver støttet økonomisk af forsvaret/staten. I Nederlandene er der etableret en sammenslutning af veteranorganisationer – Veteranplatformen – som bliver sponsoreret af den nederlandske stat.

Sammenfatning

Det er karakteristisk for næsten alle de undersøgte lande, at det politiske eller administrative grundlag for indsatsen på området allerede eksisterer eller er under udvikling. Enten i form af lovgivning, en overordnet strategi eller en overordnet politik.

I de undersøgte lande er indsatsen typisk styret og koordineret i selvstændige organisatoriske enheder af forskellig beskaffenhed, ligesom andre ministerområder og andre af samfundets institutioner er bidragsydere til indsatsen.

I et par af landene er der etableret en selvstændig organisatorisk enhed, som fungerer som kontaktpunkt for veteraner, der er afgået fra forsvaret.

De tre typer af indsatsområder, som de syv landes indsats kan ordnes i er henholdsvis anerkendelse, sundhed og den sociale dimension.

Kommunikation, PTSD og mere generelt støtte, behandling og opfølgning på skadede soldater/veteraner samt støtten til pårørende er nogle af de temaer, der præger den fremadrettede udvikling i de syv lande.

Gennemgang af status på området i syv lande

I det følgende vil den aktuelle status i de syv lande blive beskrevet med udgangspunkt i fem fokuspunkter: (1) Definition af begrebet, - Hvordan bliver begrebet "veteran" defineret i landene? (2) Organisering af indsatsen - Hvordan er indsatsen organisatorisk forankret i statsadministration? (3) Interesseorganisationer – Spiller interesseorganisationer en rolle i indsatsen, i givet fald hvilken? (4) Indsatsområder - Indenfor hvilke områder prioriterer landene deres indsats? og (5) Den fremadrettede indsats – Hvilke initiativer ligger i 'støbeskeen'? (6) Som afslutning på beskrivelsen af status på veteranområdet i de syv lande er der herudover givet en kort beskrivelse af de respektive landes offentlige social- og sundhedssystem. Veteranindsatsens omfang og organisering i respektive lande skal ses i sammenhæng med dette parameter.

Sverige	
Definition af begrebet	Begrebet har ikke været anvendt i Sverige. Det forventes, at begrebet fremadrettet vil komme til at omfatte personel, der har været udsendt i mindst en mission. Forsvaret har et opfølgningsansvar, der strækker sig over en periode på 5 år fra det tidspunkt, den ansatte vender hjem fra missionen. I dag bruges begrebet "soldat i utlandsstyrkan".
Organisering af indsatsen	Det er "Forsikringskassen" – en myndighed uden for forsvaret – der har ansvaret for generelt at koordinere og samtænke rehabiliteringsindsatser overfor den enkelte borger, således også overfor tilskadedkomne soldater. Sygehusvæsenet, arbejdsgiver, forsvaret og efter behov den kommunale sektor og arbejdsformidling m.m. vil blive inddraget i koordineringen af den konkrete indsats.
Interesse-organisationer	Der findes forskellige interesseorganisationer. "Fredsbaskrarna" bliver fremhævet. Forsvarets yder årligt et økonomisk bidrag til organisationen. Organisationen arrangerer bl.a. træf for veteraner og har en kammeratstøtteordning. Forsvaret samarbejder også med "Soldaterhemsförbundet" ¹ , der også støtter pårørende på forskellig vis – fx med psykologhjælp og PREP ² -kurser i kommunikation og konflikthåndtering for par. Forbundet får økonomisk støtte fra forsvaret. Endelig nævnes også "Kongafonden", som er en fond, der giver økonomisk støtte til soldater og pårørende.
Indsatsområder	Indsatsen er sammensat af to dele: (1) Før hjemkomsten: 4 – 6 uger før hjemkomst fra missionsområdet rejser et hold ud til missionsområdet på en såkaldt 'systemstøtteture'. Afhængigt af opgavens omfang består holdet normalt af en psykolog og 2 – 3 'beteendevetare' ³ . Holdet vurderer missionens karakter, forekomsten af traumatiske hændelser, stress, konflikter i gruppen, mobning, omplaceringer m.m. Formål er tidligt at identificere de soldater, som har behov for støtte allerede ved hjemkomsten og tilbyde dem samtaler med det samme. Samtalerne kan allerede starte op i missionsområdet, hvis situationen taler for det. (2) Efter hjemkomsten: Soldater hjemkommet fra en international operation bliver tilbudt forskellige former for opfølgende indsatser, eksempelvis samtaler og et træf 3 – 6 måneder efter hjemkomsten, hvor hele enheden bliver samlet. Træffet har bl.a. til formål at skabe rum for, at personer med behov for støtte kan tilkendegive dette.

¹ De soldaterhjem, der bliver drevet i regi af "Soldaterhemsförbundet", er at sammenligne med KFUM's soldaterhjem i Danmark.

² PREP står for Prevention Relationship Enhancement Program.

³ 'Beteende' betyder adfærd og 'vetare' ekspert – i denne sammenhæng ekspert i menneskelig adfærd. I Sverige kan man på universitetet tage en grad i adfærdsvidenskab. Adfærdsvidenskab dækker ofte over videnskabelige discipliner som psykologi, sociologi og pædagogik.

Den fremadrettede indsats	Den svenske regering besluttede i juni 2007, at der skulle gennemføres en udredning af veteranområdet. Det lå i opgaven, at udredningen bl.a. skulle indeholde forslag til en svensk veteranpolitik – dvs. en beskrivelse af, hvordan man fremadrettet skal tage hånd om veteranerne, og hvem der har ansvaret. Udredningen blev gennemført af en civil uvildig udreder og forelå i oktober 2008. Det forventes, at ny lov om udlandsstyrken vil blive fremsat i 2010. Den vil efter al sandsynlighed blive udformet sådan, at der for det svenske forsvar vil bestå en livslang forpligtelse i relation til veteranerne. Den svenske Forsvarskommando arbejder herudover også på at udvikle en støttefunktion for pårørende til soldater i udlandsstyrken.
Social- og sundhedssystemet⁴	Sverige har et udbygget velfærdssystem. Det sociale sikkerhedsnet er stærkt udbygget og bygger på den offentlige sektor. Den almene sociale forsikring omfatter erstatning af indkomsttab som følge af sygdom, barsel, invaliditet, alderdom og tab af forsørger samt arbejdsløshed. Finansieringen sker ved, at virksomhederne indbetaler en vis procentdel af lønsummen til den sociale forsikring. Den enkeltes rettigheder er uafhængig af indbetalingerne. Som hovedregel er alle med fast bopæl i Sverige berettiget til de sociale ydelser. Sundhedsvæsenet bygger på gratis behandling på offentlige sygehuse og offentlige klinikker med offentligt ansat personale. Sundhedsvæsenet er decentraliseret med ansvaret for de væsentligste dele vedrørende sundhedsfremme, forebyggelse og behandling lokaliseret hos landsting og regioner. Statens rolle er at fastlægge rammerne for sundhedsvæsenet og udøve tilsyn med den decentrale virksomhed. Langt den største del af udgifterne dækkes af skatter til landstingene suppleret med mindre statstilskud. Hertil skal lægges patienternes egenbetaling, som omfatter et beløb ved konsultation hos læge og speciallæge samt delvis betaling for lægemidler.

⁴ Kilde: Den Store Danske – Gyldendals åbne encyklopædi. Artiklerne "Sverige – sociale forhold" og "Sverige - sundhedsforhold". Begge artikler er senest opdateret 4. juni 2009.

Norge	
Definition af begrebet	Personel – tjenstgørende såvel som afgået - der har deltaget i en tids- og stedafrænset skarp national eller international operation er omfattet, bliver regnet for veteraner, og det vedbliver de med at være resten af deres levetid. Pårørende er tænkt ind i indsatsen overfor veteranerne.
Organisering af indsatsen	Det er "helsevesnet og velferdsvesnet ⁵ ", der har det overordnede ansvar for veteranerne. Forsvaret tager også sin del af ansvaret og etablerede i 2006 en veteranadministration. Veteranadministrationen og de ydelser, den tilbyder, er målrettet afgået personel. Ansvar for opfølgning på personel, der fortsætter tjenesten, efter udsendelse i en international operation ligger hos den udsendende enhed. Veteranadministrationen er det overordnede kontaktpunkt for veteraner, som søger kontakt med forsvaret.
Interesse-organisationer	Der eksisterer en række interesseorganisationer. De mest fremtrædende er "FN-veteranernes Landsforbund" og "Veteranforbundet Skadde i Internasjonal Tjeneste". Veteranadministrationen har et godt og konstruktivt samarbejde med disse organisationer.
Indsatsområder	Veteranadministrationen (1) iværksætter tiltag, som viser, at forsvaret <u>anerkender</u> den indsats, den enkelte har gjort, (2) iværksætter <u>forebyggende</u> tiltag, og (3) bistår veteraner, som har behov for <u>opfølgning</u> efter afsluttet tjeneste.
Den fremadrettede indsats	Der er indført en lov, som sikrer veteraner erstatning for fysiske og psykiske skader. Efter loven har forsvaret ansvaret for veteranen 1 år efter kontrakten med forsvaret er ophørt. Forsvarschefens veterandirektiv blev godkendt og implementeret ved udgangen af 2008. Direktivet er et rammedokument, som dokumenterer forsvarets ansvar for veteranerne, og fordeler roller og ansvar internt i forsvaret. I maj 2008 blev Stortingsmelding nr. 34 – "Fra vernepliktig til veteran" / Om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner – godkendt. Hensigten med meldingen er at sikre bedst mulig håndtering af forsvarets personel før, under og efter tjeneste i internationale operationer. Videre skal meldingen bidrage til at skabe større forståelse i samfundet generelt for dette personels særlige opgaver, situation og behov. Meldingen lægger også op til et bedre samarbejde på tværs af samfundssektorer i håndteringen af personellet. På baggrund af Stortingsmeldingen er der nedsat en arbejdsgruppe, der skal udarbejde en konkret handlingsplan for håndteringen af personellet før, under og efter en udsendelse. Denne handlingsplan ejes af den norske regering og den skal sikre, at roller, ansvar og kompetence synliggøres både i forsvaret og på tværs af departementerne.
Social- og sundhedssystemet⁶	Norge har et udbygget velfærdssystem, baseret på offentlige ydelser, som betales dels via almindelige skatter, dels via bidrag betalt af arbejdsgiverne.

⁵ Offentlige administrative områder i lighed med det danske sygehusvæsen.

⁶ Kilde: Den Store Danske – Gyldendals åbne encyklopædi. Artiklerne "Norge – Sociale forhold" og "Norge – Sundhedsforhold". Begge artikler er senest opdateret 28. maj 2009.

	Pensioner, dagpenge og andre sikringsydelser formidles gennem regionale filialer af det statslige Rikstrygdeverk. Arbejdsløshedsforsikring er obligatorisk i Norge og uafhængig af fagbevægelsen. Kommunerne har ansvaret for, at alle har adgang til lægebehandling ved alment praktiserende læge. Omsorgen for ældre og handicappede i form af forskellige typer af institutioner og forskellige former for omsorg er ligeledes et kommunalt ansvar. Staten har ansvaret for sygehusene og speciallægetjenesten, og påtager sig således alle udgifter for almindelige og psykiatriske sygehuse samt institutioner for revalidering.
--	---

Nederlandene	
Definition af begrebet	Tidligere militært personel, som har tjent Nederlandene i krig eller i nationale eller internationale operationer, som er sammenlignelige hermed (fx FN fredsbevarende operationer). Hvor det samtidig gælder, at de havde nederlandsk nationalitet under indsatsen. Støtten til veteranerne starter ved hjemsendelsen og fortsætter resten af deres levetid.
Organisering af indsatsen	Indsatsen overfor veteraner er styret af det offentlige med forsvaret som hovedaktør. Her er det en sektion i personeldivisionen, der har ansvaret for veteranindsatsen. Centrale aktører er Institut for Veterananliggender (som er et kombineret offentligt og privat initiativ), Inspektøren for Veterananliggender, som er udpeget af forsvarsministeren samt et omfattende militært sundhedssystem baseret på civile hospitaler og andre relevante institutioner. Alle henvendelser fra veteraner går gennem den centrale serviceenhed i Institut for Veterananliggender, herunder også anmodninger om støtte.
Interesse-organisationer	Der eksisterer en række interesseorganisationer i Nederlandene. I organisationen Veteranplatform er Nederlandenes veteranorganisationer samlet. De indgår som partnere i diskussioner på regeringsniveau. Organisationerne Veteranplatform er sponsoreret af staten.
Indsatsområder	Den nederlandske veteranpolitik baserer sig på tre temaer, indenfor hvilke der er iværksat en række tiltag: Økonomiske fordele forbundet med veteranstatus (fx et veterankort, der giver forskellige fordele), sundhed (bl.a. det omfattende sundhedssystem) og anerkendelse (fx mindeceremonier, herunder en national veterandag 26. juni og Det Kongelige Hjem for veteraner).
Den fremadrettede indsats	Den fremadrettede indsats har fokus på samme tre temaer, som er nævnt under indsatsområder. Det område, som tillægges størst fokus p.t., er håndteringen af veteraner med PTSD ⁷ . Det er erkendt, at det er nødvendigt at ofre denne problemstilling større opmærksomhed, hvis det skal undgås, at soldaterne bliver mentalt ødelagt efter hjemkomst fra mission. Flere personlige interviews, mere opmærksomhed omkring denne gruppes problemer og national anerkendelse i forbindelse med den nationale veterandag - det er alt sammen forhold, der støtter veteranerne i at håndtere de vanskelige oplevelser, de har haft, og som også gør det lettere for dem, at ligge det bag sig.
Social- og sundhedssystemet⁸	Nederlandenes sociale system kombinerer de nordiske principper, der bygger på skattefinansiering og åben adgang til ydelserne for alle, med et system, der bygger på forsikring for lønmodtagerne. I 'Folkeforsikringen' findes en række ydelser, hvoraf de vigtigste er alders- og invalidepension, pension til efterladte og børnetilskud. Herigennem ydes en grundsikring, der dækker alle borgere. 'Arbejdstagerforsikring' er et supplement til grundsikringen, der dækker ydelser som følge af arbejdsløshed, sygdom, barsel samt tab af arbejdsevne. Ydelserne står i forhold til lønnen og finansieres gennem obligatoriske bidrag til såkaldte erhvervsforeninger, der administrerer ordningerne. Der findes herudover supplerende ordninger, der i lighed med den danske aktiv

⁷ PTSD står for posttraumatisk stress syndrom.

⁸ Kilde: Den Store Danske – Gyldendals åbne encyklopædi. Artiklerne "Holland – sociale forhold" og "Holland – sundhedsforhold". Begge artikler er senest opdateret 29. november 2009.

socialpolitik dækker hullerne i de forsikringsmæssige ydelser og supplerer dem, således at der sikres et mindstemål af indkomst for alle. Dette system administreres af kommunerne.

De forskellige systemer spiller sammen, ved at arbejdstagerydelserne danner den basis, der først træder i kraft, når en familie mister lønindkomsten, fx ved arbejdsløshed, sygdom eller tab af arbejdsevne. Ydelserne er imidlertid tidsbegrænsede og forudsætter forudgående beskæftigelse og indtjening. Når de ikke slår til, træder folkeforsikringen i kraft, og efter den det kommunale bistandssystem.

Et obligatorisk sygeforsikringssystem med indbetaling fra arbejdsgiver og ansatte samt tilskud fra staten dækker 60 % af befolkningen. De resterende 40 %, svarende til højere lønnede og selvstændige, kan sikre sig gennem et privat forsikringssystem, hvilket langt de fleste gør. Et tredje system dækker alle ved langvarigt ophold på sygehuse og i institutioner.

De fleste sygehuse er private og drives ofte uden profithensyn.

Storbritannien	
Definition af begrebet	Tidligere ansatte i det britiske forsvar – såvel dem, der var fastansat, som personel af reserven – er omfattet af begrebet. For at være veteran skal man ikke have været udsendt i en international operation. Pårørende er tænkt ind i indsatsen på området. Støtten til veteranerne starter ved hjemsendelsen og fortsætter resten af deres levetid.
Organisering af indsatsen	I 2001 blev der udpeget en veteranminister med placering i forsvarsministeriet. Ministeren er 'ejer' af den overordnede strategi på området. Strategien bliver betragtet som et fælles anliggende i regeringen, derfor bidrager en række andre departementer, dele af den administrative sektor og lokale myndigheder i realiseringen af den – i samarbejde med den frivillige sektor. Under ministeren findes en styrelse "Service Personnel and Veterans Agency", som tilbyder en bred vifte af tilbud til såvel tjenstgørende som afgangspersonel. Herudover fremgår det af den overordnede strategi for området, at veteranperspektivet skal indgå som en integreret del af regeringens øvrige initiativer og prioriteter.
Interesseorganisationer	Der findes en række frivillige veteranorganisationer. De arbejder dedikeret for veteranernes velfærd og tarv. En række af dem indgår i et partnerskab med "Service Personnel and Veterans Agency". De tilbyder supplerende støtte og et socialt miljø til veteranerne.
Indsatsområder	Strategien på veteranområdet omfatter tre søjler: (1) Forberedelsen på <u>overgangen</u> til det civile liv (bl.a. pension/erstatning samt job- og boligformidling), (2) Forskellige former for <u>støtte</u> (bl.a. en rådgivningstelefon og et netværk af velfærdsofficerer, der kan tage på hjemmebesøg), og (3) <u>Anerkendelse</u> af veteranernes bidrag til samfundet (bl.a. afholdelse af diverse arrangementer, badge og anerkendelse af kompetencer). Disse søjler er hver især understøttet af kommunikation, forskning og fondsprogrammer.

Den fremadrettede indsats	Arbejdet inden for de tre søjler fortsætter. Herudover er kommunikation et tværgående tema, som er blevet opprioriteret. Det er sket via Veterans UK, der er en fælles indgangsportal til alle de services, som veteranerne benytter sig af. De kan her hente oplysninger om økonomiske og juridiske forhold, samt sociale arrangementer og historiske begivenheder. Veterans UK er et 'first point of contact' for veteraner, og på hjemmesiden opfordres veteraner til at gøre brug af den hotline, som Veterans UK tilbyder. Veterans UK er ikke ny, men "service Personnel and Veterans Agency" har intensiveret brugen af den. I en brugertilfredshedsundersøgelse, der er gennemført i perioden 2008 – 2009, fremgår det, at satsningen på kommunikation har været succesfuld. Den intensiverede brug af Veteran UK gør, at brugerne oplever servicen forbedret. De får lettere kontakt til de relevante myndigheder, og tempoet i ydelsesleveringen er steget. Udviklingen må dog holdes op imod, at tilfredsheden blandt veteraner initialt var meget lav. Af brugerundersøgelsen fra 2008 – 2009 fremgår, at 55 pct. af veteranerne er tilfredse med de ydelser, de bliver præsenteret for. Det er en fordobling fra sidste undersøgelse. Med tilgangen af den nye koalitionsregering kan der forventes nye policyinitiativer. David Cameron har ved flere lejligheder tilkendegivet, at veteranområdet ligger ham på sinde, og han har specifikt peget på en række forhold, som han ønsker at ændre. I sine udtalelser har han fokuseret på, at soldater ikke bør behandles på almindelige hospitaler blandt 'almindelige' patienter; at børn af dræbte soldater må hjælpes i at tage en videregående uddannelse; samt at soldater skal have ret til psykologhjælp, selvom de har forladt de væbnede styrker.
Social- og sundhedssystemet⁹ ¹⁰	Det engelske socialsystem er udpræget statsligt. Hovedbestanddelene er et statsligt sundhedsvæsen, baseret på det almene skattesystem, og en række kontantydelse, hvoraf nogle betales over skatterne, mens andre finansieres af socialforsikringsbidrag. Også kontantydelse administreres af statslige organer. De bidragsfinansierede kontaktydelser dækker alle lønmodtagere samt selvstændigt erhvervsdrivende, som har ansatte lønmodtagere. De omfatter dagpenge ved arbejdsløshed, sygdom og barsel samt alderspensioner og enkepensioner. De skattefinansierede ydelser omfatter arbejdsskadeerstatninger, invalidepensioner, børnetilskud, tilskud til enlige forældre, alderspension til ikke-forsikrede samt bistandshjælp. Det statslige sundhedsvæsen, National Health Service, yder vederlagsfri lægelig behandling gennem praktiserende læger og på sundhedsvæsenets sygehuse. Behandlingen ydes til alle med fast bopæl i England.

⁹ Kilde: Den Store Danske – Gyldendals åbne encyklopædi. Artiklerne "Storbritannien (Sociale forhold)" og "Storbritannien (Sundhedsforhold)". Begge artikler er senest opdateret 1. juni 2009.

¹⁰ Beskrivelsen i de to artikler, der er nævnt i fodnote 9, dækker Storbritannien – dvs. den britiske stat omfattende unionen mellem England som den centrale enhed, Wales, Skotland og Nordirland - mens den danske forsvarsattaché, der dækker dette område, er bedt om at fremsende oplysninger om veteranindsatsen i England. Eftersom England imidlertid er den centrale enhed i Unionen, tages det som forudsætning, at de forhold, der gælder generelt i Storbritannien også gælder i England, hvis ikke andet er nævnt i "Den Store Danske".

Tyskland	
Definition af begrebet	Begrebet "veteran" anvendes ikke i Forbundsværnet.
Organisering af indsatsen	Indsatsen overfor personel, der har været udsendt i internationale operationer, og personel, der er hjemsendt eller pensioneret fra Forbundsværnet, er organiseret i forskellige spor. Af det fremsendte materiale fremgår følgende spor af relevans for denne rapport: (1) Forbundsværnets spor; her varetages bl.a. indsatsen for at forebygge og håndtere psykiske efterreaktioner, og (2) Det statslige og kommunale spor; her varetages indsatsen overfor personel, der skadet som følge af udsendelse i internationale operationer. Indsatsen er reguleret ved lov og administreres i – hvad der i Danmarks svarer til – kommunalt regi.
Interesse-organisationer	Det tilsendte materiale indeholder ingen oplysninger om dette emne.
Indsatsområder	Indsatsen på området har navnlig fokus på: (1) Forebyggelse og håndtering af psykiske efterreaktioner: Forbundsværnets sanitetstjeneste,¹¹ men også de psykologiske og sociale tjenester samt de evangeliske og katolske sjælesørgere råder over en række tiltag og faciliteter til forebyggelse, diagnostik, terapi og forskning i psykiske belastningssyndromer, herunder PTSD, hos soldater. De eksisterende koncepter er under konstant udvikling af Forbundsværnets sanitetstjenestes ledelse. (2) Herudover er traditionspleje i form af bl.a. uddeling af ordner og hædersbevisninger også et område, man er opmærksom på i forhold til opbyggelse og vedligeholdelse af en fællesskabsfølelse, som man også gør en indsats for at få ikke-aktiveret reservepersonel til at føle sig som en del af. Forbundsværnets ombudsmand kritiserer imidlertid i sidste årsrapport for 2009 for anden gang i træk Forbundsværnets sanitetstjeneste. Tjenesten bliver kritiseret for at have ignoreret den faktiske situation i årevis, således at der i dag er store akutte problemer. Sanitetstjenesten har indrettet en afdeling, der særligt skal arbejde med PTSD, men ifølge ombudsmanden er afdelingen slet ikke oppe at køre, selvom det er et år siden, parlamentet besluttede at øge indsatsen på området.

¹¹ Forbundsværnets sanitetstjeneste er et værn i sig selv.

Den fremadrettede indsats	I 2009 besluttede Forbundsdagen en forstærket indsats for soldater med PTSD. Især på baggrund af indsatsen i Afghanistan er antallet af soldater med PTSD steget med mere end 30 % i 2008 – 2009 (418 soldater i 2009). Jævnfør i øvrigt ovenfor vedrørende Forbundsværnets ombudsmands udtalelser. To love, der blev vedtaget i henholdsvis 2004 og 2007, har vist sig at være særlig vigtige for den samlede indsats på området. Loven fra 2004 er lov om forsørgelse af tidligere udsendte i udlandsindsatser, som regulerer forsørgelse af soldater, der er fysisk eller psykisk skadede efter indsats. Loven fra 2007 er lov om viderebeskæftigelse af tidligere udsendte i udlandsindsatser, som giver skadede soldater ret til permanent beskæftigelse i Forbundsværnet, uanset at soldatens oprindelige kontrakt udløber. De to love er afstemt efter hinanden med det mål at kunne forsørge og sikre de fysisk og psykisk skadede soldater, og de ændringer, som lovene introducerede, bliver betegnet som væsentlige forbedringer af soldaternes vilkår. De krav, der skal være opfyldt, for at blive omfattet af loven er imidlertid så høje, at man mange soldater ikke kan opfylde dem – fx skal soldatens arbejdsevne være reduceret med mindst 50 %, og soldater med PTSD tilbringer år for retten med deres sag, før syndromet anerkendes.
Social- og sundhedssystemet¹²	Socialforsikringer er grundlaget for sociallovgivningen i Tyskland, men staten deltager også i finansieringen. Arbejdsskadeforsikringen dækker arbejdsskader, arbejdssygdomme og revalidering, og familieforsikringen yder børnetilskud. Den lovpligtige arbejdsløshedsforsikring finansieres ved lige store bidrag fra arbejdstagere og arbejdsgivere, som hver betaler ca. 6,3 % af lønsummen. Den lovpligtige pensionsforsikring administreres af repræsentanter for lønmodtagerne og virksomhederne. Finansieringen sker dels ved et forsikringsbidrag på 17,7 % af lønsummen, som deles ligeligt mellem virksomhederne og lønmodtagerne, dels ved et statstilskud på ca. 20 % af udgifterne. Finansieringen af det tyske sundhedsvæsen er helt overvejende baseret på et lovpligtigt privat finansieret forsikringssystem. Sygeforsikringen administreres af ca. 1200 selvstændige sygekasser. Sygeforsikringen yder lægehjælp ved offentlige eller private klinikker og sygehuse. Forsikringen dækker lønmodtagerne og deres nærmeste familie. Ca. 10 % af befolkningen er ikke dækket. Delstaterne har ansvar for organisering af sygehusvæsenet. Det føderale niveau er ansvarligt for de overordnede regler om sygeforsikringsordningen. Der er ca. 10 % direkte patientbetaling i sygehusvæsenet, 10 % stammer fra skatter, mens resten dækkes af forsikringssystemet. Personer, som ikke er dækket af lønmodtagerforsikringerne kan få forsorgshjælp, men derudover gælder den særlige regel, at forældre har forsørgelsespligt over for deres børn uanset børnenes alder, og børnene har forsørgelsespligt over for deres forældre uanset forældrenes alder.

¹² Kilde: Den Store Danske – Gyldendals åbne encyklopædi. Artiklerne "Tyskland (Sociale forhold)" og "Tyskland (Sundhedsforhold)". Begge artikler er senest opdateret 28. maj 2009.

Canada	
Definition af begrebet	Afgået personel – såvel fastansatte som personel af reserven – er omfattet af begrebet. For at være veteran skal man ikke have været udsendt i en international operation. Pårørende er tænkt ind i indsatsen på området. Støtten til veteranerne fortsætter deres levetid ud. Tjenstgørende personel kan opnå veteranstatus og dermed støtte fra "Departement of Veterans' Affairs" (jf. nedenfor).
Organisering af indsatsen	I 2005 blev en lov vedtaget, der regulerer tilbud, støtte og erstatning til personel tjenstgørende i det canadiske forsvar og veteraner. Loven betegnes som den største forbedring af canadiske veteraners forhold i 60 år. Loven administreres af ministeren for veterananliggender gennem hans departement "Department of Veterans' Affairs", uafhængigt af det canadiske forsvar. Principielt er det canadiske forsvar alene ansvarlig for tilskadekomne, indtil de hjemsendes, hvorefter de bliver overdraget til "Department of Veterans' Affairs". Der er etableret forbindelsesofficerer mellem det canadiske forsvar og "Department of Veterans' Affairs". Til at administrere de ikke medicinske og psykologiske støtteordninger har det canadiske forsvar og "Department of Veterans' Affairs" oprettet et fælles center "Directorate of Casualty Support Administration".
Interesse-organisationer	Der findes en række private organisationer, der støtter veteraner. Herudover eksisterer der en række foreninger, der er knyttet til regimenterne, samt en række interesseorganisationer inden for områder som pension, familiestøtte m.m.
Indsatsområder	De forbedringer af veteraners vilkår, som blev vedtaget med loven i 2005 falder inden for syv hovedområder: (1) Rehabilitering, (2) Økonomiske fordele, (3) Jobformidling, (4) Programmer vedr. fordele på sundhedsområdet, (5) En handicappris (6) Andre fordele, og (7) Familiestøtte.
Den fremadrettede indsats	Der arbejdes p.t. på et fælles initiativ for det canadiske forsvar og "Department of Veterans' Affairs" – Et dokument vedr. harmoniserings- og forbedringsinitiativer. Initiativet skal sørge for, at de givne tilbud er aktuelle, relevante og koordinerede.
Social- og sundhedssystemet	Dele af den canadiske sociallovgivning er lagt ud til de enkelte provinser. Udgifterne til sociale ydelser og service finansieres over skatterne og ved egenbidrag. Alderspensionen er offentligt finansieret og ydes til alle, uafhængigt af tidligere erhvervstilknytning. Herudover eksister et bidragsfinansieret pensionssystem, der dækker alders-, førtids-, enke- og børnepension. Ordningen er knyttet til erhvervsaktivitet og er delvis finansieret ved bidragsbetaling fra arbejdsgiver og lønmodtager. Ca. 95 % af arbejdstagerne er dækket af en arbejdsløshedsforsikring, som dækker udbetaling af dagpenge ved sygdom og barsel. Forsikringen finansieres ved bidragsbetaling fra arbejdsgiver og lønmodtager. Personer over 18 år, der ikke har midler til forsørgelse, kan få bistandshjælp, som er det nederste sociale sikkerhedsnet. Bistandshjælp finansieres af staten og den enkelte provins. Der eksisterer et offentligt støttet sundhedsvæsen, der sikrer alle indbyggere adgang til både praktiserende læger og sygehusophold. Ansvar for sundhedsvæsenet er delt mellem føderalregeringen, provinserne og kommunerne. Føderalregeringen giver store tilskud til det lokale sundhedsvæsen.

USA	
Definition af begrebet	Personel, der er afgået fra militær tjeneste – såvel fastansatte og personel af reserven - er omfattet af begrebet. For at være veteran skal man ikke have været udsendt i en international operation. Pårørende er tænkt ind i indsatsen på området. De fleste ydelser opretholdes livet ud, mens eksempelvis tilbud om uddannelse alene gælder 10 år efter hjemsendelse. ¹³
Organisering af indsatsen	Department of Veterans Affairs (et selvstændigt ministerium) har hovedansvaret for veteranindsatsen. Herudover spiller også Department of Defense en rolle, men også andre ministerier er inkluderet i mindre dele af veteranindsatsen, bl.a. Department of Health and Human Services, Department of Housing and Urban Development, Department of Labor, Department of Agriculture og Department of Justice. Det er den enkelte ansøgers ansættelsesforhold, der afgør, om det er Department of Veterans Affairs eller Department of Defense, der behandler ansøgning om serviceydelser. Department of Veterans Affairs behandler ansøgere, der falder ind under ovenstående definition. Ansøgninger fra tjenstgørende personel behandler Department of Defense. Det drejer sig især om sygesikring samt behandlingsprogrammer for soldater med krigsskader. Under Department of Veterans Affairs er der oprettet ca. 1.400 centre spredt ud i 50 stater samt en række distrikter. Servicecentrene er forbeholdt veteraner, der har gjort tjeneste i en krigszone. Veteranens nærmeste familie er også omfattet af den rådgivning, som centrene tilbyder.
Interesseorganisationer	Der findes interesseorganisationer for veteraner på både stats- og lokalniveau. Endvidere har en række nationale foreninger også et større antal lokalforeninger, der udgør den organisatoriske ramme om sociale arrangementer og vedligeholdelsen af sociale netværk. Familie og venner er for en stor del involveret i det netværk, som den lokale veteranforening udgør. Det er for mange et essentielt socialt netværk. Den meget store befolkningsgruppe, der enten er veteraner eller pårørende til veteraner, vurderes via deres organisering i disse interesseorganisationer at have endog meget stor indflydelse på politiske beslutninger inden for forsvarets personelområde. Et eksempel er realprisudviklingen i sygesikringspræmier i Department of Defense' sygesikringsprogram, der siden 1995 har været konstant nedadgående sammenlignet med andre sygesikringsprogrammer.
Indsatsområder	Department of Veterans Affairs har større programmer for veteraner på følgende områder: Sygesikring, kompensationer, pensioner, rehabilitering, livsforsikringer, løngarantier, uddannelse, kompensationer til pårørende og efterladte samt uddannelse til pårørende og efterladte. Hvor udgifter til overførelsesindkomster - sygesikring, kompensationer og pensioner – tegner sig for størstedelen af udgifterne inden for departementets område.¹⁴ Department of Defense har indsatser på følgende områder: Behandlingsprogrammer for sårede, erkendtligheder ved dødsfald, arbejdsløshedsunderstøttelse, overførelsesindkomster til efterladte, uddannelsesbidrag og erstatning for tabt reserveindkomst.

¹³ Department of Veteran Affairs anslår, at denne definition dækker en veteranpopulation på ca. 21.700.000 personer i 2011. Tallet er faldende og forventes at nå 18.100.000 personer i 2020.

¹⁴ Udgifterne til overførelsesindkomsterne udgør \$ 64,7 mia. (budget 2011) af de samlede omkostninger, som i budgetforslag for 2011 er på \$ 125 mia.

	Behandlingsprogrammer tegner sig for størstedelen af udgifterne inden for departementets område. ¹⁵
Den fremadrettede indsats	Department of Veterans Affairs angiver at have følgende 9 hovedprioriteter for den fremadrettede indsats: Lettere adgang til uddannelsesydelser, hurtigere sagsbehandling af invalidesager, indsats mod hjemløshed¹⁶, fokus på psykiske sygdomme samt en sænkelse af selvmordsraten, forbedrede tilbud til veteraner i landdistrikter, forbedring af indsatsen overfor kvindelige veteraner, forbedring af den almene sygebehandling, bevarelse af nationale mindesmærker, herunder militære kirkegårde, og opførelse af nye behandlingsfaciliteter. I de senere år har der primært været fokus på to områder: Uddannelse og støtte/behandling af sårede soldater/veteraner. Støtten til sårede soldater bliver til stadighed udbygget med nye centre, nye hospitaler mv. Genoptræningsopholdet kan være langvarigt, og der er derfor sat fokus på en helhedsvurdering. Dette indebærer f.eks., at den såredes soldats ægtefælle tilbydes ophold på samme hospital, børnene kan blive indskrevet på den lokale skole mv. Herudover muliggør donationer ofte flyrejser for pårørende til den sårede soldat, særligt udstyr til den sårede soldat, ekstra fritidsaktiviteter mv. Endelig er hospitalerne ofte indrettede med faciliteter møntet på trænbare mænd og kvinder, der fortsat gerne vil være fysisk aktive. Det kan være indendørs skydebaner på hospitalet, fitness rum designet til sårede soldater osv. Herudover er der i forhold til indsatsen overfor sårede soldater/veteraner, udtrykt ønske om et forbedret samarbejde mellem Department of Veterans Affairs og Department of Defense. Det skyldes, at det flere gange har givet anledning til presseomtale, når sårede, tidligere udsendte soldater har oplevet ikke at være inkluderet i de programmer, som Department of Veterans Affairs henholdsvis Department of Defense administrerer. På uddannelsesområdet – som kan være en bekostelig affære i USA – har Kongressen i 2008 vedtaget lov, der giver soldater mulighed for op til 3 års betalt universitetsuddannelse. Som en nyskabelse kan soldaten jævnfør denne lov overføre denne uddannelsesmulighed til ægtefælle og børn.
Social- og sundhedssystemet¹⁷	USA's sociale sikringssystem består af socialforsikringer for erhvervsarbejdende og omfatter indkomstbortfald ved sygdom, invaliditet og alderdom, men ikke sygebehandling. Desuden er der en vis sikring mod arbejdsløshed. De fleste erhvervsarbejdende har betydelige private forsikringer, ofte i forbindelse med overenskomster med arbejdsgiveren, ligesom der forekommer frivilligt socialt arbejde og velgørenhed samt private institutioner, der i mange tilfælde er finansieret gennem projektstøtte fra skattebegunstigede fonde, oprettet af store erhvervsvirksomheder eller med støtte fra særlige regeringsprogrammer. Pensions- og dagpengeordningerne omfatter de fleste lønmodtagere og en del grupper af selvstændige erhvervsdrivende. Pensionernes størrelse afhænger af den indkomst, der er betalt bidrag af. Pensionsordningerne finansieres gennem lovpligtige bidrag fra de forsikrede og arbejdsgiveren. Arbejdsløshedsforsikringen administreres af enkeltstaterne, idet den føderale regering dog har fastlagt visse minimumsstandarde. De fleste lønmodtagere er automatisk sikrede, men der er væsentlige undtagelser, fx tjenestefolk, visse landbrugsarbejdere og visse

¹⁵ (\$ 2,5 mia./budget 2011) af de samlede omkostninger, som i budgetforslag for budgetåret 2011 er ca. \$ 3,4 mia. eller 0,48 % af den samlede forsvarsbudgetanmodning for 2011. Til sammenligning udgør Forsvarsministeriets sygesikringsprogram godt \$ 50,7 mia., eller 7 % af den samlede forsvarsbudgetanmodning.

¹⁶ Det anslås, at ca. 0,6 % af veteranpopulationen er hjemløse.

¹⁷ Kilde: Den Store Danske – Gyldendals åbne encyklopædi. Artiklerne "Canada - sociale forhold" og "Canada - sundhedsforhold". Begge artikler er senest opdateret 19. oktober 2009.

offentligt ansatte. Arbejdsgiverne betaler bidrag til forsikringen mod fradrag i skatterne til de føderale og statslige myndigheder.

For de mange fattige amerikanere, som ligger under eller tæt på et fastsat indkomstminimum, findes der et utal af offentlige, fortrinsvis statslige, og private hjælpeordninger, som yder hjælp under forskellige forme.

Der eksisterer forskellige føderale sundhedsprogrammer, som afholder basale sundhedsudgifter for henholdsvis ældre og fattige. Herudover dækker det offentlige sundhedsudgifter for militært personel og veteraner. Der findes også sygehuse drevet af stater og lokale myndigheder.

De fleste amerikanere er imidlertid dækket af sygeforsikringer, der oftest er tegnet som led i et ansættelsesforhold, hvor arbejdsgiveren betaler præmien. Normalt dækkes også ægtefælle og mindreårige børn. Normalt kan patienter frit vælge læge, men lægen har begrænsninger mht. valg af undersøgelser, behandling og henvisning til sygehus etc. i overensstemmelse med forsikringsselskabets regulativ.

For de amerikanere, som ikke er dækket af sygeforsikring, gælder det, at de enten selv må betale for sundhedsydelser eller være afhængige af velgørenhed eller af de relativt få offentlige klinikker og sygehuse.

SÆRLIGE ORDNINGER FOR VETERANER

Der eksisterer en række forskellige særlige ordninger for personale, der har været udsendt i militære operationer eller som har kontrakt med forsvaret med henblik på udsendelse til international tjeneste.

Psykologhjælp til tidligere udsendt (se underbilag 1).

Forsvaret tilbyder psykologbistand til alle ansatte, som på baggrund af international tjeneste har behov herfor. Denne støtte har ingen forældelsesfrist. Støtte omfatter også de pårørende.

Erstatning ved tilskadekomst (se underbilag 1).

Udsendt personale er omfattet af forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning.

Beskyttelse mod afsked ved fysisk tilskadekomst (se underbilag 1).

Forsvaret støtter udsendt personel med orientering og job- og uddannelsesmuligheder, herunder er personlige enkeltkonsultationer. Nogen får fast ansættelse i forsvaret. Forsvaret yder en særlig indsats for at placere skadet personel i en relevant stilling.

Skattefrihed for soldaterlegater (se underbilag 2).

Legater tildelt til støtte for danske soldater og civilt ansatte i internationale operationer, som er kommet fysisk eller psykisk til skade under eller som følge af opholdet, fritages for skat. Dette gælder også legater, der ydes til støtte til pårørende, når den udsendte er omkommet eller er blevet fysisk eller psykisk skadet, og derfor har brug for særlig støtte.

Skattefrit soldaterlegat har ikke betydning for kontanthjælp (se underbilag 7).

Der ses bort fra modtagelsen af et skattefrit soldaterlegat ved beregningen af kontant- eller starthjælp.

Forhøjet fribeløb for SU (se underbilag 3).

Hvis man som studerende har indgået en rådighedskontrakt med forsvaret, forhøjer Statens Uddannelsesstøtte således automatisk fribeløbet, såfremt man udsendes i international mission.

Adgangskvotienter ved studiestart – forlænget tidsfrist (se underbilag 4).

Ansøgere til videregående uddannelser får normalt justeret deres eksamensgennemsnit (multiplificere med 1,08) såfremt den adgangsgivende uddannelse er afsluttet op til to år før ansøgningsåret. Der gives dog fristforlængelse med op til yderligere fire år for ansøgere, der har været udsendt i international tjeneste.

Adgang til fravær (se underbilag 5).

Uddannelsessøgende, der har kontrakt med forsvaret med henblik på udsendelse til international tjeneste har ret til fravær i forbindelse med indkaldelse efter kontrakten. Hvis det samlede fravær i forbindelse med indkaldelse i henhold til kontrakten er under en måned af et undervisningsår, har soldaten krav på dispensation fra eventuelle mødepligtsbestemmelser. Er fraværet af længere varighed, har soldaten krav på orlov fra uddannelsen eller undervisningen. Er soldaten optaget på en uddannelse eller tilmeldt en undervisning, der endnu ikke er påbegyndt, kan uddannelsesinstitutionen i stedet for orlov give garanti for optagelse på et senere tidspunkt.

Ret til orlov - lønmodtager (se underbilag 6).

Lønmodtagere med kontrakt med forsvaret har ret til orlov i forbindelse med forsvarets udsendelse til udlandet.

STØTTE TIL OG ANERKENDELSE AF UDSENDTE SOLDATER,

PÅRØRENDE OG VETERANER

Tiltag over for udsendte soldater og veteraner

- Allerede inden en soldat udsendes, udpeges der en kontaktofficer ved soldatens tjenestested. Kontaktofficeren er bindeled mellem forsvaret og de pårørende både før, under og efter udsendelsen – også ved tilskadekomst og dødsfald. Kontaktofficeren er typisk de pårørendes indgangsvinkel til resten af forsvarets støttetilbud og kan kontaktes døgnet rundt. Kontaktofficeren arrangerer bl.a. pårørendearrangementer før, under og efter udsendelsen.
- Såfremt en soldat kommer hjem fra missionsområdet før tid, vil kontaktofficeren være til rådighed for veteranen og de pårørende. Kontaktofficeren kan bl.a. være behjælpelig med transport efter behov og kontakt til forsvarets øvrige tilbud om støtte, samt almindelig rådgivning og opfølgning i forhold til midlertidigt eller permanent ophold i Danmark.
- Alle soldater, der bliver hjemsendt før tid, bliver indkaldt til samtale af Forsvarets socialrådgivere. Ved denne samtale afdækkes soldatens psykosociale situation og der henvises til Forsvarets psykologer eller andre hjælpeforanstaltninger, såfremt der er behov herfor.
- Alt personel orienteres før udsendelsen om kriseforebyggende foranstaltninger, evt. reaktioner ved psykiske belastninger og mulige værktøjer herimod. Orienteringerne forstås af tjenestestedets lokale socialrådgivere.
- Chefer og førere uddannes ved forsvarets psykologer i forebyggelse og håndtering af belastende hændelser, bl.a. under den generelle føreruddannelse og under chefkursus. Under den missionsforberedende uddannelse gennemføres uddannelse af gruppe- og delingsførere og sanitetspersonale. Endvidere orienteres soldaterne omkring hjælp til selvhjælp samt kammeratstøtte.
- Kontaktpsykologer fra forsvaret tilknyttes enheden. Kontaktpsykologerne arbejder tæt sammen med chefer i missionsområdet, den udsendte feltpræst og læge. Lægen og feltpræsten kan sammen med cheferne yde støtte i missionsområdet.
- Ved alvorlige hændelser sendes forsvarets krisepsykologer til missionsområdet. Desuden foretager psykologerne "battlemind debriefinger" i Afghanistan for kampsoldater og andre soldater ved behov.
- Før hjemtagningen og under afviklingen orienteres veteranerne generelt om mulige efterreaktioner og mulighederne for støtte.
- Ultimo 2008 startede et pilotprojekt med "Akklimatisering og Reintegration" for veteraner fra den hjemvendte kampunderafdeling fra Afghanistan (fra Hærens reaktionsstyrkeuddannelse - HRU). I det pilotprojekt forblev kompagniet samlet i en 3 måneders periode, hvorved veteranerne havde mulighed for langsomt at bearbejde oplevelserne med ligestillede (den psykologiske del af dette projekt kaldes "Fra Battlemind til Homemind"), samt at vænne sig til overgangen til en civil tilværelse igen. Veteranerne

fik endvidere gennem projektet mulighed for at afdække egne kompetencer og på baggrund af disse søge et civil job, en uddannelse eller en stilling i forsvaret, før enheden blev opløst. Ordningen er fortsat for efterfølgende hold, og er løbende blevet udvidet til også at omfatte HRU-soldater fra andre dele af holdet, der vender hjem fra Afghanistan. Ordningen er nu blevet gjort permanent og gennemføres ved flere af landets regimenter.

- Udsendte fra hårde missioner er efter hjemkomsten til Danmark forpligtede til at deltage i en samtale med en psykolog for at afklare umiddelbart støttebehov. For nogen afvikles samtaler i forbindelse med afviklingen af holdet, for andre i forbindelse med reintegrationsforløbene.
- 3 mdr. efter hjemkomst samles de udsendte enheder med henblik på socialt samvær, information og opfølgning. Deltagelse er pligtig for tjenestegørende veteraner og frivillig for hjemsendte veteraner.
- 6 mdr. efter hjemkomst udsendes spørgeskema til alle udsendte om oplevelser og reaktioner. Psykologerne retter henvendelse til veteraner, der viser indikationer på støttebehov (med mindre veteranen aktivt frabeder sig at blive kontaktet).
- For hårdt belastede missioner, afholdes der 7 mdr. efter hjemkomst et arrangement som et supplement til det obligatoriske 3 mdr. arrangement. Deltagelse er pligtig for tjenestegørende veteraner og frivillig for hjemsendte veteraner.
- Forsvaret tilbyder psykologbistand til alle ansatte, som under en international mission har været udsat for traumatiserende hændelser eller har problemer med at tilpasse sig igen efter en udsendelse. Der kan ligeledes ydes hjælp til evt. parforholdsproblemer, der er opstået som følge af udsendelse. Der er ingen "forældelsesfrist" for henvendelser på baggrund af oplevelser under en udsendelse.
- Forsvarets psykologer kan kontaktes i daglig arbejdstid på telefon 39 15 19 00 og på udvalgte tidsrum aften, weekends og helligdage via telefon 40 78 77 30. Derudover kan der søges råd og vejledning ved forsvarets psykologer direkte via internetportalen www.forsvaretspsykologer.dk.

På internetportalen er der tillige adgang til en email-rådgivning, hvor man kan være anonym, hvis man ønsker det. Veteraner kan efter en samtale med en af forsvarets psykologer blive henvist til en netværkspsykolog i lokalområdet, hvor veteranen bor.

- Der kan både før, under og efter udsendelsen søges støtte, rådgivning og vejledning hos forsvarets socialrådgivere, der er placeret på lokale tjenestesteder, og som kan kontaktes direkte i dagtimerne. Derudover kan der etableres kontakt til en af forsvarets socialrådgivere via "Pårørendetelefonen" (72 16 18 18), der er åben alle ugens aftener fra 19-22 og på hverdage i dagtimerne fra 8-15.
- "Kammeratstøtteordningen" i regi af den danske internationale veteranorganisation "De blå baretter" muliggør, at veteranerne kan tale med ligesindede via telefonlinje, e-mail og samvær i øvrigt.
- Pjecerne "Når du udsendes", "Mens I er væk fra hinanden" og "Når du kommer hjem" gives til alle.

Tiltag over for pårørende

- De pårørende støttes af kontaktofficeren som beskrevet under "tiltag over for den udsendte".
- I forbindelse med udsendelse af enheder afholder tjenestestedet en række orienteringer om den forestående mission og de forhold, man som pårørende skal være opmærksom på.

Disse orienteringer er forankret ved tjenestestedets kontaktofficer og omfatter som minimum:

1. "Pårørendearrangement før udsendelse", som afholdes ca. 2 måneder før enheden udsendes. Her møder de pårørende tjenestestedets kontaktofficer, som giver en orientering om kontaktofficerens rolle. Ved dette arrangement orienteres de pårørende endvidere om psykiske reaktioner, støttemuligheder, familienetværk og kontaktmuligheder. Under "Kammeratstøtteordningen" er der etableret "Familienetværket", som er et netværk for pårørende til udsendte – under arrangementet søges det at danne et sådant netværk. Pjecerne "Når du sendes ud" og "Mens I er væk fra hinanden" uddeles under arrangementet, ligesom børnefamilier også får børnebogen "Min far er soldat". En del andre skriftlige materialer vil være til rådighed, herunder et særligt informationsmateriale om børn og unge til udsendte, møntet på børn, unge og deres omgangskreds. Det drejer sig om hæfterne "Ungt bagland", "Børnene i baglandet" og "Professionel i baglandet", der er udviklet af forsvarets psykologer. Endvidere har forsvaret udgivet scrap- og opgavebogen "Missionen går til...", hvor familien gennem arbejdet med bogen kan få ideer til, hvordan de kan hjælpe og støtte hinanden i forhold til udsendelsen.
 2. Udsendelsesparade. Pårørende inviteres til overværelse af paraden.
 3. "Midtvejsarrangement for pårørende", som afholdes midtvejs i udsendelsesforløbet. Under dette arrangement vil der normalt være deltagelse af en repræsentant for den udsendte enhed. Ved udsendelser af kortere varighed end 6 måneder, kan dette arrangement blive undladt.
 4. "Pårørendearrangement i forbindelse med hjemkomst", som afholdes umiddelbart før eller i forbindelse med, at enheden kommer hjem.
 5. Hjemkomst til lufthavn/havn, hvor en repræsentant for Chefen for Hærens Operative Kommando byder velkommen hjem.
 6. Hjemkomstparade. Pårørende inviteres til at overvære paraden.
- Soldater der udsendes som enkeltpersoner (fx i regi af FN) følger et særligt hjemkomstprogram og tilknyttes tjenestestedets kontaktofficer på lige fod med soldater, der udsendes med enheder. Samme forhold gør sig gældende for personel, der ikke udsendes samtidig med den øvrige styrke. Ovennævnte arrangementer for pårørende kan i visse tilfælde bortfalde for dette personel, men kontaktofficeren på tjenestestedet tilsikrer i hvert enkelt tilfælde, at de pårørende er orienteret om forsvarets tilbud.
 - De pårørende kan, ud over at anvende den tilknyttede kontaktofficer, finde relevant information om alle forsvarets tilbud om rådgivning og støtte samt diverse pjecer og foldere på "Pårørendeportalen" (www.forsvaret.dk/paarorendeportalen). Via "Pårørendetelefonen" (72 16 18 18) kan de ved et opkald komme i kontakt med en socialrådgiver fra forsvaret, der kan hjælpe med rådgivning, og evt. guide den pågældende videre til et af forsvarets øvrige støttetilbud. Familien kan fx støttes med socialrådgiverbistand eller psykologhjælp fra forsvaret (bl.a. via www.forsvaretspsykologer.dk).
 - August 2009 blev der iværksat et pilotprojekt vedrørende støttegrupper for børn eller mindre søskende af tidligere, nuværende og kommende udsendte. Forsøgsvis blev der oprettet støttegrupper på kaserne i Holstebro, Varde og Høvelte. I hver gruppe indgik børn i alderen 8-14 år samt 2 af forsvarets socialrådgivere.
 - Når veteranen er kommet hjem kan han/hun eller dennes pårørende til enhver tid rette henvendelse til tjenestestedets kontaktofficer, såfremt der måtte være behov for yderligere støtte.

Økonomisk tryghed

- Ved hjemkomsten orienteres om job- og uddannelsesmuligheder. Der er tillige mulighed for personlige enkeltkonsultationer ved job- og uddannelsesrådgiveren. Nogle får fast ansættelse i forsvaret.
- Hvis den ansatte får fysiske eller psykiske skader og rammes af nedsat arbejdsevne, vil forsvaret gøre en stor indsats for at placere den enkelte i en relevant stilling, som den ansatte kan varetage.
- Forsvaret tilbyder bl.a. omskoling og efteruddannelse, så den sårede kan få en god og meningsfuld tilværelse i forsvaret efterfølgende – måske som soldat, måske som civil.
- Økonomisk er forsvarets personel omfattet af Lov om arbejdsskadesikring, der dækker arbejdsskader. Herudover er personel i internationale operationer bl.a. omfattet af forsvarets særlige erstatnings- og godtgørelsesordning samt fritidsulykkesforsikring. Erstatnings- og godtgørelsesbeløbene blev fordoblet pr. 1. maj 2007, således at de i dag udgør 3.653.500 kr. ved en méngrad på 100 %, 2.436.000 kr. ved tab af forsørger og 1.216.500 kr. ved tab af ikke-forsørger (erstatning til boet).
- Erstatningssatserne for dødsfald og tilskadekomst under eller som følge af den udsendtes tjeneste omfatter også fritiden i forbindelse med opholdet, også når dødsfald skyldes en naturlig død.
- Udsendte, der bliver repatrieret som følge af sygdom eller tilskadekomst forårsaget af tjenesten, opretholder det udetillægslignende tillæg indtil det tidspunkt, hvor den repatrierede planlagt skulle være hjemroteret. Såfremt repatrieringen sker på grund af anden sygdom eller som følge af graviditet, oppebæres tillægget i 90 kalenderdage – dog maksimalt til det tidspunkt, hvor den repatrierede planlagt skulle være hjemroteret. Ved repatriering af andre årsager udbetales tillægget til og med dagen for ankomsten til Danmark.

Markering og anerkendelse af indsatsen

- Regeringen har nedsat en komité, der skal sætte rammerne for et monument, hvor deltagere i internationale missioner kan blive mindet og hædret.
- Regeringen har i 2009 indført den 5. september som officiel flagdag for Danmarks udsendte. På den første flagdag i 2009 blev der gennemført en officiel højtideligholdelse, som blandt andet indebar en mindegudstjeneste for omkomne udsendte i Holmens Kirke samt en parade og reception for årets veteraner på Christiansborg. Det er planen, at der også fremover skal være en officiel højtideligholdelse på flagdagen for Danmarks udsendte.
- Der bliver nedsat en arbejdsgruppe med det formål at udarbejde forslag til en officiel dansk veteranpolitik, som skal foreligge medio 2010. Arbejdsgruppen forankres i Forsvarsministeriet.

Koordination af indsatsen

- Forsvarsministeriet har nedsat en gruppe ("veterangruppen"), der skal sørge for, at støtten til udsendte soldater, veteraner og deres pårørende koordineres bedst muligt.
- Forsvaret yder gennem tjenestestedets kontaktofficer den ansatte og de nærmeste pårørende størst mulig hjælp ved tilskadekomst i tjenesten. Kontaktofficeren koordinerer forsvarets støtte til tilskadekomne og sårede veteraner samt deres pårørende, ligesom

kontaktofficeren vil blive tilknyttet de nærmeste pårørende, såfremt en soldat omkommer under international tjeneste.

- Såfremt en veteran såres eller kommer alvorligt til skade med alvorlige mén til følge, kan forsvarets kontaktofficerer, og dermed den tilskadekomne veteran, støttes af forsvarets rehabiliteringsenhed. Enheden har til formål at sikre den varigt skadede medarbejder de bedst mulige vilkår for at kunne leve et fuldgældigt liv, på trods af sin funktionsnedsættelse, herunder omstille tilskadekomne veteraner fra hidtidig jobfunktion til ny jobfunktion.
- Tilskadekomne og sårede veteraner behandles medicinsk i det offentlige sygehusvæsen. Rigshospitalet er det primære modtagesygehus, da forsvaret har ønsket at oparbejde en høj grad af rutine og ekspertise ved modtagelse og behandling af syge og sårede. Ved behandling i det offentlige sygehusvæsen vil kontaktofficeren og den fra forsvaret tilknyttede kontaktlæge først og fremmest selv være til stede, og samtidigt sørge for, at nærmeste pårørende er til stede, når veteranen ankommer fra missionsområdet (hvis ønsket). Kontaktofficeren vil herefter støtte veteranen og de nærmeste pårørende efter behov og inddrage relevante samarbejdspartnere fra det øvrige forsvar (fx kontaktlæge, socialrådgiver, psykolog, job- og uddannelseskonsulent og rehabiliteringsenheden).

J.nr. 2009-311-0034

Dato: 8. december 2009

Så er det vedtaget!

**L23 – Forslag til lov om ændring af ligningsloven
(Skattefrihed for soldaterlegater)**

Folketinget har i dag enstemmigt valgt at vedtage skatteminister Kristian Jensens (V) forslag om skattefrihed for soldaterlegater.

Det vedtagne lovforslag indfører skattefrihed for legater uddelt til støtte for danske soldater og civilt ansatte i internationale missioner med virkning allerede for indkomståret 2009.

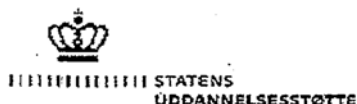
Regeringen har fundet det rimeligt, at disse legater fritages for beskatning, da der er tale om legater, som støtter soldater og civilt ansatte eller de pårørende, efter de er bragt i en svær situation som følge af en påskønnelsesværdig indsats i dansk tjeneste til gavn for Danmarks sikkerhed.

Der er tale om legater, som har til formål at yde humanitær bistand til danske soldater og civilt ansatte personer, der er udsendt på tjeneste af den danske stat på internationale militære missioner til f.eks. Afghanistan og Irak, og som under eller som følge af disse ophold får fysiske eller psykiske skader.

Skattefriheden vil desuden omfatte legater, der ydes som støtte til pårørende, når den udsendte enten er omkommet under mission i udlandet, eller den udsendte er blevet fysisk eller psykisk skadet, og har brug for særlig støtte fra sine nærmeste.

Det vedtagne lovforslag indeholder tillige en forhøjelse af det skattefrie grundbeløb fra 14.500 kr. (2010-niveau) til 25.000 kr. for gave- og legatbeløb, der er ydet fra blandt andet offentlige midler og kulturelle fonde, når gaven eller legatet udelukkende har karakter af en anerkendelse af modtagerens fortjeneste. Hermed tilgodeses i særdeleshed personer, der har ydet en anerkendelsesværdig indsats. Denne del af loven vil få virkning fra 1. januar 2010.

Yderligere henvendelse: Chefkonsulent Christina Faurby Birck, tlf. 3392 4428

Forhøjet fribeløb

Du får forhøjet dit fribeløb i en række særlige situationer

Du kan få et forhøjet fribeløb, hvis du:

- har barn/børn under 18 år
- modtager visse legater, erstatninger eller skolarstipendier
- er under 20 år, går på ungdomsuddannelse og dine forældre har en høj indkomst
- gør forsvarstjeneste i udlandet
- modtager SU-ph.d.-stipendium

Du har børn under 18 år

Vi forhøjer automatisk dit fribeløb med en fast sats per barn eller adoptivbarn, du har, der er under 18 år - også selvom du ikke har forældremyndigheden. Du får forhøjet dit fribeløb for et helt år ad gangen. Det betyder, at selv om du bliver forælder i december måned, eller dit barn fylder 18 år i januar, så får du det forhøjede fribeløb for forældre hele året.

Legater, erstatninger og skolarstipendier

Du kan få forhøjet dit fribeløb, hvis du har:

- modtaget skattepligtige legater, stipendier eller lignende, som er givet med uddannelsesformål for øje. Det gælder også for Ø-støtte
- fået skattepligtige udbetalinger (efter loven om arbejdsskadeforsikring eller efter loven om erstatningsansvar)
- fået skolarstipendier.

Vi kan forhøje dit fribeløb med samme beløb, som det du får i legat, erstatning eller skolarstipendier, hvis disse er skattepligtige.

Får du udbetalinger fra private forsikringer eller børnepensioner, kan vi ikke forhøje dit fribeløb.

Du søger om forhøjet fribeløb på grund af legater og lignende i minSU.

Du er under 20, går på en ungdomsuddannelse, og dine forældre har en høj indkomst

Hvis du ikke kan få højeste SU, fordi dine forældre tjener for meget, forhøjer vi automatisk dit fribeløb, med mindre du har valgt at få forhøjet dit SU-lån. Vi forhøjer dit fribeløb med forskellen mellem det,

du får, og den højeste SU-sats. Får du for eksempel 480 kroner mindre om måneden end den højeste SU-sats, må du tjene 480 kroner mere om måneden ved siden af din SU.

Eksempel (for 2009)

Line er 19 år og går på en ungdomsuddannelse, og derfor er hendes fribeløb 6.587 kroner (i 2009 tal) i de måneder, hvor hun får SU. Hendes forældres indkomst er så stor, at hun kun kan få grundsatsen for SU til hjemmeboende - det vil sige 1.146 kroner per måned. Line kan vælge at tage et forhøjet SU-lån, gør hun ikke det, bliver hendes fribeløb automatisk sat op. Det forhøjede fribeløb vil gøre, at hun må tjene 1.428 kroner mere om måneden. Forhøjelsen svarer til den forskel, der er mellem den højeste SU-sats (på 2.574 kroner - i 2009 tal) og det, hun får (de 1.146 kroner). Fribebet, i de måneder hvor Line får SU, bliver derfor 8.015 kroner (6.587 + 1.428 kroner).

Forsvarstjeneste i udlandet

Har du indgået kontrakt med forsvaret om, at du skal stå til rådighed for konfliktforebyggende, fredsbevarende, fredsskabende, humanitære og andre lignende opgaver i udlandet, forhøjer vi automatisk dit fribeløb, hvis du sendes ud til disse opgaver. Det kunne for eksempel være i Forsvarets reaktionsstyrke/Den Internationale Brigade (DIB), FN- eller NATO-regi. Forhøjelsen gælder for din indkomst (løn og feriepenge), som du har tjent i udlandet, og bonus du får udbetalt i henhold til kontrakten. Vi forhøjer beløbet, når Forsvarsministeriet har indberettet din løn til os. Kontakt Forsvarsministeriet hvis du har spørgsmål omkring indberetning af din løn.

Tjener du penge i forbindelse med øvelser eller uddannelse, eller får du rådighedsstillæg, kan du ikke få forhøjet dit fribeløb, heller ikke selv om øvelsen foregår i udlandet.

SU-ph.d.-stipendium

Modtager du SU-ph.d.-stipendium inden, du får din kandidatgrad, forhøjer vi dit fribeløb med det beløb, du får. Det gælder også, hvis du får supplerende SU-Ph.D.-stipendium i forbindelse med rejseudgifter til studierejser i Danmark og udlandet. Derudover forhøjer vi dit fribeløb med de beløb, du får til rejseudgifter på studierejser - det er dog en betingelse, at du betaler skat af beløbene og gennemgår en uddannelse, der giver ret til SU, samme år.

Lovtidende A

2010

Udgivet den 25. februar 2010

23. februar 2010.

Nr. 181.

Bekendtgørelse om adgang m.v. ved bachelor- og kandidatuddannelser ved universiteterne (adgangsbekendtgørelsen)

I medfør af § 1 i lov nr. 319 af 16. maj 1990 om adgangsregulering ved videregående uddannelser og § 8, stk. 1, § 9, stk. 3, og § 34, stk. 1, i lov om universiteter (universitetsloven), jf. lovbekendtgørelse nr. 985 af 21. oktober 2009, fastsættes:

Kapitel 1

Område

§ 1. Bekendtgørelsen vedrører adgangskrav, optagelse, indskrivning, særlig vejledning og orlov ved bachelor- og kandidatuddannelser, jf. universitetsloven.

Kapitel 2

Adgangskrav

§ 2. Adgang til en bacheloruddannelse forudsætter en gymnasial uddannelse, jf. stk. 2, samt specifikke adgangskrav, jf. § 3.

Stk. 2. Følgende gymnasiale uddannelser er adgangsgivende:

- 1) Studentereksamen (stx).
- 2) Højere forberedelseseksamen (hf).
- 3) Højere handelseksamen (hxx).
- 4) Højere teknisk eksamen (htx).
- 5) Færøsk studentereksamen, Grønlands gymnasiale Uddannelse (GU-eksamen), færøsk højere forberedelseseksamen, færøsk højere handelseksamen, den erhvervsgymnasiale uddannelse til højere handelseksamen fra Grønland, færøsk højere teknisk eksamen, den erhvervsgymnasiale uddannelse til højere teknisk eksamen fra Grønland og eksamen fra Duborg-Skolen og A.P. Møller Skolen.
- 6) Gymnasiale indslusningskurser for fremmedsprogede (GIF).
- 7) Dansk/Fransk Baccalauréat (DFB), Europæisk Baccalauréat (EB), International Baccalaureate (IB) eller Option Internationale du Baccalauréat (OIB).
- 8) Udenlandsk eksamen m.v., som kan sidestilles med en dansk gymnasial eksamen, eller som det ansøgte universitet har vurderet som sammenlignelig med en dansk gymnasial eksamen.

Stk. 3. Adgangsgivende eksamen til bacheloruddannelserne i teknisk videnskab (civilingeniør), fødevarevidenskab og landinspektørvidenskab kan tillige opfyldes ved adgangseksamen til ingeniøruddannelserne.

Stk. 4. Vurdering af udenlandske eksaminer, jf. stk. 2, nr. 8, foretages i henhold til reglerne i lov om vurdering af udenlandske uddannelseskvalifikationer m.v.

§ 3. Adgang til en bacheloruddannelse forudsætter endvidere specifikke adgangskrav, som er bestemte gymnasiale fag på henholdsvis A-, B- eller C-niveau, jf. reglerne for de gymnasiale uddannelser, og eventuelt en praktisk prøve efter regler fastsat af universitetet. De specifikke adgangskrav er fastsat af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling efter indstilling fra universiteterne, jf. bilag 1 til bekendtgørelsen.

Stk. 2. Universitets- og Bygningsstyrelsen offentliggør ændringer af de specifikke adgangskrav på Undervisningsministeriets optagelsesportal på internetadressen www.optagelse.dk. Skærpselser varsles med mindst 2 år, før de får virkning. Det samme gælder for nye specifikke adgangskrav på bacheloruddannelser, hvor der ikke tidligere har været fastsat et sådant krav.

Stk. 3. Når et fag forudsættes på et bestemt niveau, jf. stk. 1, skal ansøgeren have opfyldt bestågrænsen på dette eller et højere niveau i overensstemmelse med reglerne om karaktergivning i den pågældende gymnasiale uddannelse. Indgår der i faget flere karakterer, er kravet opfyldt, hvis det vægtede gennemsnit efter reglerne for den pågældende uddannelse er mindst 2,0. Kravet kan ikke opfyldes ved oprunding.

§ 4. Adgang til en bacheloruddannelse kan endvidere forudsætte, at den gymnasiale uddannelse er bestået med et bestemt eksamensgennemsnit som minimum, eller at enkelte fag er bestået, jf. § 3, stk. 3, med en bestemt minimumskarakter, der er højere end karakteren 2,0. Karakterkrav fastsættes af universitetet.

Stk. 2. Universitetets beslutning om fastsættelse af karakterkrav og ændringer heraf skal meddeles Universitets- og Bygningsstyrelsen, der offentliggør kravet på Undervisningsministeriets optagelsesportal på internetadressen www.optagelse.dk. Fastsættelse af karakterkrav og skærpselser heraf skal varsles med mindst 2 år, før de får virkning.

§ 5. Universitetet kan optage ansøgere på en bacheloruddannelse, selvom de i § 3 og § 4 forudsatte adgangskrav ikke er opfyldt ved ansøgningsfristen, jf. dog stk. 2. Optagelsen er betinget af, at ansøgeren efter universitetets nærmere bestemmelse, inden studiestart eller umiddelbart derefter, opfylder

adgangskravene eller supplerer til et niveau, der efter universitetets vurdering kan sidestilles med adgangskravene.

Stk. 2. Universitetet kan i tilfælde af forventet væsentlig adgangsbegrænsning på en bacheloruddannelse bestemme, at betinget optagelse efter stk. 1 ikke kan finde sted. Universitetets beslutning herom skal være offentliggjort på universitetets hjemmeside mindst 1 år, før beslutningen får virkning, og forinden skal Universitets- og Bygningsstyrelsen være orienteret herom.

§ 6. Har ansøgeren bestået flere adgangsgivende gymnasiale uddannelser, lægges den først beståede uddannelse til grund, når eksamensgennemsnittet enten udgør en del af adgangskravet eller anvendes som udvælgelseskriterium.

Stk. 2. Universitetet kan dispensere fra stk. 1, hvis der foreligger usædvanlige forhold.

§ 7. Universitetet kan tillade ansøgere at søge optagelse på en bacheloruddannelse på et andet grundlag end de fastsatte adgangskrav, jf. § 2 og § 3, hvis ansøgeren har faglige kvalifikationer, der kan sidestilles hermed, og universitetet skønner, at ansøgeren vil kunne gennemføre uddannelsen.

Stk. 2. Tilladelse efter stk. 1 kan betinges af, at ansøgeren senest inden det tidspunkt, der er fastsat for studiestarten, består en kvalifikationsprøve eller gennem en anden form for individuel bedømmelse dokumenterer nødvendige kvalifikationer.

Stk. 3. Afgørelse efter stk. 1 og 2 omfatter kun den pågældende uddannelse ved det pågældende universitet.

§ 8. Adgang til en kandidatuddannelse forudsætter en relevant bacheloruddannelse, jf. § 1, eller anden relevant dansk eller udenlandsk uddannelse på samme niveau. Adgangskrav til den enkelte kandidatuddannelse fremgår af uddannelsens studieordning.

Stk. 2. Universitetet kan fravige bestemmelsen i stk. 1 for studerende, som er optaget og indskrevet på en bacheloruddannelse, hvis der foreligger særlige omstændigheder, og når universitetet skønner, at den studerende har faglige forudsætninger for at gennemføre og bestå bacheloruddannelsen og samtidig gennemføre fag/fagelementer på kandidatuddannelsen. Universitetet kan dog højst tilmelde studerende til fag/fagelementer og prøver i op til 30 ECTS-point på kandidatuddannelsen. Universitetet kan ikke optage studerende på kandidatuddannelsen, før bacheloruddannelsen er gennemført og bestået.

Stk. 3. Universitetet kan optage ansøgere på en kandidatuddannelse på et andet grundlag end de fastsatte krav i stk. 1, hvis ansøgeren har faglige kvalifikationer, der kan sidestilles hermed, og universitetet skønner, at ansøgeren vil kunne gennemføre uddannelsen. Universitetet kan fastsætte, at ansøgeren senest inden det tidspunkt, der er fastsat for studiestarten, skal aflægge supplerende prøver.

§ 9. Universitetet kan kræve, at udenlandske ansøgere eller ansøgere med et udenlandsk adgangsgrundlag senest inden det tidspunkt, der er fastsat for studiestarten, skal have bestået Studieprøven i dansk eller have dokumenteret tilsvarende kundskaber i dansk.

Stk. 2. Universitetet kan kræve, at Studieprøven i dansk er bestået med et bestemt eksamensgennemsnit som minimum, eller at enkelte eller alle delprøver er bestået med en bestemt minimumskaraktér, der er højere end karakteren 02.

Stk. 3. Universitetet kan beslutte, at kravet om dansk A ved adgang til bacheloruddannelserne, jf. bilag 1, kan erstattes af Studieprøven i dansk m.v. efter stk. 1 og 2.

Stk. 4. Krav til dansk kundskaber, herunder hvornår Studieprøven i dansk m.v. skal være aflagt, skal fremgå af universitetets hjemmeside. Skærper af krav til dansk kundskaber skal varsles med 2 år, før de får virkning. Det samme gælder for uddannelser, hvor der ikke tidligere har været krav om dansk kundskaber.

§ 10. Hvis en uddannelse eller væsentlige dele heraf udbydes på engelsk, skal ansøgeren senest inden det tidspunkt, der er fastsat for studiestarten, dokumentere kundskaber i engelsk svarende til mindst engelsk B-niveau. Universitetet kan fastsætte, at ansøgere tillige skal bestå en særligt tilrettelagt prøve.

Stk. 2. Universitetet kan beslutte, at en ansøger, der ikke har engelsk B ved adgang til bacheloruddannelserne, jf. bilag 1, i stedet kan bestå en af universitetet særligt tilrettelagt prøve.

Stk. 3. Krav til engelsk kundskaber, herunder hvornår disse skal være dokumenteret, og hvilke krav der stilles til udenlandske prøver, skal fremgå af universitetets hjemmeside. Skærper af krav til engelsk kundskaber skal varsles med 2 år, før de får virkning. Det samme gælder for uddannelser, hvor der ikke tidligere har været krav om engelsk kundskaber.

§ 11. Ved adgang til bachelor- og kandidatuddannelser, der udbydes efter reglerne om deltidsuddannelse, gælder reglerne i dette kapitel, medmindre andet følger af andre regler.

Kapitel 3

Optagelse og optagelseskapaaciteten

§ 12. Universitetet træffer afgørelse om optagelse af den enkelte ansøger efter regler fastsat i denne bekendtgørelse.

§ 13. Universitetet bestemmer selv efter reglerne om frit optag, jf. stk. 2, hvor mange studerende det vil optage på den enkelte bachelor- og kandidatuddannelse, jf. dog § 14, medmindre ministeriet fastsætter et årligt maksimumstal for optagelseskapaaciteten, jf. universitetsloven.

Stk. 2. På uddannelser med frit optag fastsætter universitetet optagelseskapaaciteten under hensyntagen til muligheden for at give en forsvarlig forskningsbaseret undervisning med kvalificerede undervisere og tilstrækkelig bygningskapaacitet. Universitetet skal i tilknytning hertil tage højde for, at optagelsestallet er i overensstemmelse med samfundets behov for uddannelse inden for det pågældende fagområde.

§ 14. En bestået bacheloruddannelse ved et universitet giver ret til optagelse, jf. § 8, stk. 1, 2. pkt., på den kandidatuddannelse, der er den naturlige overbygning af bacheloruddannelsens fagområde/fagområder, ved samme universitet i direkte forlængelse af den afsluttede bacheloruddannelse, jf. dog § 15.

Stk. 2. Universitetet fastsætter i studieordningen for den enkelte kandidatuddannelse, hvilken bacheloruddannelse ved universitetet der giver ret til optagelse i henhold til stk. 1.

Endvidere fastsættes det i studieordningen for den enkelte kandidatuddannelse, hvilke bacheloruddannelser ved universitetet og ved andre universiteter der i øvrigt giver adgang til kandidatuddannelsen, jf. § 8, stk. 1.

Stk. 3. Regler fastsat i medfør af stk. 2, 2. pkt., må ikke udelukke, at studerende med en bacheloruddannelse, jf. § 1, fra et andet universitet kan optages på kandidatuddannelsen. Universiteterne skal i fællesskab sikre, at studerende på bacheloruddannelserne orienteres om mulighederne for valg af relevante kandidatuddannelser ved eget og andre universiteter.

§ 15. Ansøgere, der har afsluttet en kandidatuddannelse, kan kun optages på en bachelor- eller kandidatuddannelse, hvis der er ledige pladser. Det samme gælder for ansøgere, der to gange tidligere har været indskrevet på en videregående uddannelse uden at have erhvervet afsluttende eksamen.

Stk. 2. Universitetet kan dispensere fra stk. 1, hvis der foreligger usædvanlige forhold.

Optagelse på bacheloruddannelser

§ 16. Studiepladserne til bacheloruddannelser, jf. § 13, stk. 1, opdeles i kvote 1 og kvote 2 og kan tillige opdeles i kvote 3. Kvote 1 kan opdeles i kvote 1a og kvote 1b. Alle bacheloruddannelser skal opdeles i kvote 1a og kvote 2. Universitets- og Bygningsstyrelsen fastsætter hvert år kvoternes størrelse, herunder eventuel opdeling i kvote 1a og kvote 1b samt opdeling i kvote 3, efter indstilling fra universitetet.

Stk. 2. Kvote 3 kan kun oprettes til bacheloruddannelser, der udbydes på engelsk.

Stk. 3. Overskydende pladser fra kvote 2 og 3, jf. § 21 og § 22, overføres til kvote 1.

Stk. 4. Universitets- og Bygningsstyrelsen kan godkende, at universitetet på visse bacheloruddannelser anvender et andet optagelsessystem end kvotesystemet.

Stk. 5. Universitetet offentliggør den fastsatte fordeling af studiepladserne efter stk. 1 og et eventuelt andet optagelsessystem efter stk. 4 på sin hjemmeside.

§ 17. Studiepladserne i kvote 1a tildeles efter faldende optagelseskvote, jf. stk. 2, ansøgere med adgangsgivende eksaminer, jf. § 2, stk. 2, nr. 1-8, bortset fra ansøgere med udenlandske adgangsgivende eksaminer, der ikke kan omregnes til en optagelseskvote, jf. § 21, stk. 1, nr. 4.

Stk. 2. Optagelseskvote er eksamensgennemsnittet ifølge beviset for den adgangsgivende eksamen justeret i henhold til reglerne i § 18 eller eksamensgennemsnittet af en omregnet udenlandsk eksamen, jf. dog § 42.

Stk. 3. Hvis der foreligger usædvanlige forhold kan universitetet dispensere fra reglerne i stk. 1.

§ 18. En ansøger med en adgangsgivende uddannelse, jf. § 2, stk. 2, nr. 1-4, der er afsluttet op til 2 år før ansøgningsåret, jf. dog stk. 4, får justeret sit eksamensgennemsnit, jf. stk. 3, hvis det skal anvendes som udvælgelseskriterium, jf. § 17. Tidspunktet for afslutning af den adgangsgivende uddannelse er datoen for udstedelsen af eksamensbeviset.

Stk. 2. Hvis ansøgeren har bestået flere gymnasiale eksaminer, kan kun den først beståede eksamen benyttes som grundlag for justering efter stk. 1.

Stk. 3. Justeringen af eksamensgennemsnittet efter stk. 1 foretages ved at multiplicere det opnåede eksamensgennemsnit, jf. § 42, med 1,08. Gennemsnittet beregnes med én decimal.

Stk. 4. Universitetet forlænger 2-års-fristen efter stk. 1, jf. § 45, stk. 2, hvis ansøgeren har været forhindret i at påbegynde en uddannelse på grund af følgende forhold:

- 1) Værnepligtstjeneste, herunder tjeneste på værnepligtslignende vilkår.
- 2) Uddannelse med henblik på samt udsendelse som led i forsvarsinternationale operationer.
- 3) Adoption eller barsel.
- 4) Længerevarende sygdom.
- 5) Pasning af nærstående, som er handicappede, alvorligt syge eller døende.

Stk. 5. Fristforlængelse efter stk. 4 gives med hele ansøgningsår. En ansøger kan dog højst få sammenlagt 4 års fristforlængelse. Det påhviler ansøgeren over for universitetet at dokumentere, at betingelsen for fristforlængelse er opfyldt.

Stk. 6. En ansøger med en adgangsgivende uddannelse, jf. § 2, stk. 2, nr. 5, 7 og 8, får, når resultatet kan omregnes til en optagelseskvote, justeret kvotient, hvis den skal anvendes som udvælgelseskriterium, efter reglerne i stk. 1-5. En ansøger, der selv kan bestemme tidspunktet for afslutningen af den adgangsgivende uddannelse, får kun justeret sit eksamensgennemsnit, hvis den gennemførte undervisning og de dertil knyttede prøver er afsluttet inden for en periode, der svarer til den normerede eller normale uddannelsesetid for den pågældende uddannelse. Det påhviler ansøgeren over for universitetet at dokumentere, at betingelsen for justering er opfyldt.

§ 19. Studiepladserne i kvote 1b tildeles efter faldende optagelseskvote, jf. stk. 2, nr. 1-4, der opfylder betingelserne for optagelse i kvote 1a, men som ikke har kunnet optages i denne kvote.

Stk. 2. Optagelseskvote er efter stk. 1 beregnet som gennemsnittet af 4 skriftlige eksamens karakterer i den gymnasiale uddannelse beregnet med én decimal, jf. nr. 1-4, lagt sammen med eksamensgennemsnittet beregnet efter § 17, stk. 2:

- 1) For ansøgere med en studentereksamen, jf. § 2, stk. 2, nr. 1, indgår dansk, et yderligere fag på A-niveau, engelsk samt studieretningsprojektet.
- 2) For ansøgere med en højere forberedelseseksamen, jf. § 2, stk. 2, nr. 2, indgår dansk, engelsk, matematik samt den større skriftlige opgave.
- 3) For ansøgere med en højere handelseksamen, jf. § 2, stk. 2, nr. 3, indgår dansk, et yderligere fag på A-niveau, engelsk samt studieretningsprojektet.
- 4) For ansøgere med en højere teknisk eksamen, jf. § 2, stk. 2, nr. 4, indgår dansk, matematik, engelsk samt teknologi.

Stk. 3. For ansøgere med flere fag på A-niveau, udover dansk og eventuelt engelsk, jf. stk. 2, nr. 1 og 3, indgår karakteren fra det A-niveau fag, hvori der er opnået den højeste karakter. For ansøgere, der har fag på et højere niveau end det

Lovtidende A

2009

Udgivet den 17. december 2009

16. december 2009.

Nr. 1264.

Lov om ændring af lov om værnepligtsorlov og om orlov til FN-tjeneste m.v. samt forskellige andre love

(Orlov ved forsvarrets udsendelse af personel til udlandet m.v.)

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt:

Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

§ 1

I lov om værnepligtsorlov og om orlov til FN-tjeneste m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 982 af 20. november 2001, foretages følgende ændringer:

1. Lovens *titel* affattes således:

»Lov om værnepligtsorlov og om orlov ved forsvarrets udsendelse af lønmodtagere til udlandet«

2. § 1 affattes således:

»§ 1. Loven omfatter følgende grupper:

- 1) Værnepligtige mænd og kvinder ansat på værnepligtslignende vilkår, som har modtaget meddelelse om tidspunktet for indkaldelse, jf. dog stk. 2.
- 2) Lønmodtagere, der i uafbrudt fortsættelse af værnepligtstjenesten tegner kontrakt om reaktionsstyrkeuddannelse, jf. dog stk. 3.
- 3) Lønmodtagere, der tegner kontrakt med forsaret om at stille sig til rådighed med henblik på udsendelse til udlandet, jf. dog stk. 2 og 4.
- 4) Lønmodtagere, der tegner kontrakt med forsaret om udsendelse til udlandet, jf. dog stk. 2 og 5.

Stk. 2. Det er en betingelse for at være omfattet af stk. 1, nr. 1, 3 og 4, at lønmodtageren ved indkaldelsen eller kontraktindgåelsen i mindst 9 måneder vil have været ansat uafbrudt i samme virksomhed gennemsnitligt mere end 8 timer ugentligt. Hvis et ansættelsesforhold følger i umiddelbar forlængelse af lære-, elev- eller praktiktid, medregnes denne i de 9 måneder.

Stk. 3. Det er en betingelse for at være omfattet af stk. 1, nr. 2, at lønmodtageren underretter arbejdsgiveren om reaktionsstyrkeuddannelseskontrakten senest 14 dage efter kontraktindgåelsen.

Stk. 4. Det er en betingelse for at være omfattet af stk. 1, nr. 3, at lønmodtageren underretter arbejdsgiveren om rådighedskontrakten senest 14 dage efter kontraktindgåelsen.

Stk. 5. Det er en betingelse for at være omfattet af stk. 1, nr. 4, at lønmodtageren underretter arbejdsgiveren om kontraktperioden senest 14 dage efter kontraktindgåelsen.

3. I § 2, stk. 1, § 7 og § 9 ændres »værnepligtig lønmodtager« til: »værnepligtig mand eller kvinde ansat på værnepligtslignende vilkår«.

4. I § 4, stk. 1, ændres »Den værnepligtige lønmodtager« til »Den værnepligtige mand eller kvinde ansat på værnepligtslignende vilkår«.

5. § 5 affattes således:

»§ 5. En værnepligtig mand eller kvinde ansat på værnepligtslignende vilkår, der udnytter sin ret til fravær efter § 2, skal senest 14 dage efter modtagelse af meddelelsen af det forventede hjemsendelsestidspunkt underrette arbejdsgiveren om, hvornår vedkommende påregner at genoptage arbejdet efter aflyst værnepligt.

Stk. 2. Lønmodtageren skal senest 14 dage efter modtagelsen af en meddelelse om ændring i det forventede hjemsendelsestidspunkt underrette arbejdsgiveren herom.

Stk. 3. Underretter lønmodtageren ikke arbejdsgiveren efter stk. 1 og 2, anses ansættelsesforholdet for opsagt fra lønmodtagerens side til det tidspunkt, hvor hjemsendelsen finder sted, uanset længden af det varsel, der gælder fra lønmodtagerens side i ansættelsesforholdet.

6. § 6, stk. 1, affattes således:

»En værnepligtig mand eller kvinde ansat på værnepligtslignende vilkår, som efterkasseres eller på anden måde hjemsendes før tiden, skal senest 14 dage efter hjemsendelsen underrette arbejdsgiveren herom. Arbejdsgiveren bestemmer, hvornår arbejdet skal genoptages.«

7. I § 8 ændres »værnepligtige« til: »værnepligtige mænd eller kvinder ansat på værnepligtslignende vilkår«.

8. § 11 affattes således:

»§ 11. For lønmodtagere, der er omfattet af denne lov, finder § 6, stk. 1 og 3, i lov om retsforholdet mellem arbejdsgivere og funktionærer ikke anvendelse.«

9. Kapitel 3 affattes således:

»Kapitel 3

Lønmodtagere, der har kontrakt med forsvaret

§ 11 a. Lønmodtagere omfattet af § 1, stk. 1, nr. 3, skal, senest 14 dage efter at de har modtaget meddelelse om, at de er indkaldt i medfør af kontrakten, underrette arbejdsgiveren herom. Såfremt indkaldelse sker med mindre end 4 ugers varsel, skal arbejdsgiveren underrettes uden ugrundet ophold.

Stk. 2. Afgiver lønmodtageren ikke underretning efter stk. 1, kan arbejdsgiveren hæve ansættelsesforholdet fra indkaldelsesdagen.

§ 11 b. Bestemmelserne i §§ 2, 3 og 5-11 finder tilsvarende anvendelse for lønmodtagere omfattet af § 1, stk. 1, nr. 2-4.«

§ 2

I lov nr. 910 af 8. december 1993 om ændring af lov om forsvarets personel, lov om hjemmeværnet, lov om statens uddannelsesstøtte og lov om værnepligtsorlov. (Udsendelse af personel til FN-tjeneste m.v., herunder orlov for lønmodtagere og uddannelsessøgende m.v.) foretages følgende ændring:

1. § 5 ophæves.

§ 3

I lov om forsvarets personel, jf. lovbekendtgørelse nr. 667 af 20. juni 2006, foretages følgende ændring:

1. Efter § 13 a indsættes:

»§ 13 b. Ved uddannelser og undervisning, som er oprettet ved eller i henhold til lov inden for Undervisningsministeriets og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udviklings områder, har uddannelsessøgende, der tegner kontrakt med forsvaret om at stille sig til rådighed med henblik på udsendelse

til udlandet, eller der tegner kontrakt med forsvaret om udsendelse til udlandet, ret til fravær i forbindelse med indkaldelse efter kontrakten. Tilsvarende gælder for praktikuddannelse, jf. dog stk. 5.

Stk. 2. Er det samlede fravær i forbindelse med indkaldelse efter kontrakten under 1 måned af et undervisningsår, har den uddannelsessøgende krav på dispensation fra eventuelle mødepligtsbestemmelser. Er fraværet af længere varighed, har den uddannelsessøgende krav på orlov fra uddannelsen eller undervisningen. Er den uddannelsessøgende optaget på en uddannelse eller til en undervisning, der endnu ikke er påbegyndt, kan uddannelsesinstitutionen i stedet for orlov give garanti for optagelse på et senere tidspunkt.

Stk. 3. Ved udløbet af orlovsperioden har den uddannelsessøgende ret til at vende tilbage til uddannelsen eller undervisningen, hvis den fortsat udbydes af uddannelsesinstitutionen. Uddannelsesinstitutionen afgør, hvor i uddannelsesforløbet den uddannelsessøgende skal begynde igen.

Stk. 4. Hvor udsendelsen skønnes at være af mere end 3 måneders varighed, kan den uddannelsessøgende i stedet for orlov vælge at framelde sig uddannelsen eller undervisningen. Den uddannelsessøgende har i så fald ret til at få tilbagebetalt den del af en eventuel deltagerbetaling eller andre former for gebyr m.v., som den uddannelsessøgende ikke har modtaget uddannelse, undervisning, kost, logi eller andre ydelser for, og som overstiger 1.000 kr. For at få et krav på tilbagebetaling skal den uddannelsessøgende have oplyst uddannelsesinstitutionen om denne ret til frmelding i forbindelse med ansøgningen om optagelse.

Stk. 5. For elever i erhvervsuddannelser eller landbrugsuddannelser med en uddannelsesaftale finder reglerne i lov om værnepligtsorlov og om orlov ved forsvarets udsendelse af lønmodtagere til udlandet anvendelse. Stk. 4 finder dog tilsvarende anvendelse med hensyn til ret til tilbagebetaling.

Stk. 6. Forsvarsministeren kan efter forhandling med vedkommende minister bestemme, at orlovsordningen også skal gælde andre offentligt anerkendte uddannelser.«

§ 4

Loven træder i kraft den 1. marts 2010.

§ 5

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

Givet på Christiansborg Slot, den 16. december 2009

MARGRETHE R.

/ Inger Støjberg

Lovtidende A

2009

Udgivet den 17. december 2009

16. december 2009.

Nr. 1264.

Lov om ændring af lov om værnepligtsorlov og om orlov til FN-tjeneste m.v. samt forskellige andre love

(Orlov ved forsvarrets udsendelse af personel til udlandet m.v.)

VI MARGRETHE DEN ANDEN, af Guds Nåde Danmarks Dronning, gør vitterligt:

Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

§ 1

I lov om værnepligtsorlov og om orlov til FN-tjeneste m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 982 af 20. november 2001, foretages følgende ændringer:

1. Lovens titel affattes således:

»Lov om værnepligtsorlov og om orlov ved forsvarrets udsendelse af lønmodtagere til udlandet«

2. § 1 affattes således:

»§ 1. Loven omfatter følgende grupper:

- 1) Værnepligtige mænd og kvinder ansat på værnepligtslignende vilkår, som har modtaget meddelelse om tidspunktet for indkaldelse, jf. dog stk. 2.
- 2) Lønmodtagere, der i uafbrudt fortsættelse af værnepligtstjenesten tegner kontrakt om reaktionsstyrkeuddannelse, jf. dog stk. 3.
- 3) Lønmodtagere, der tegner kontrakt med forsåret om at stille sig til rådighed med henblik på udsendelse til udlandet, jf. dog stk. 2 og 4.
- 4) Lønmodtagere, der tegner kontrakt med forsåret om udsendelse til udlandet, jf. dog stk. 2 og 5.

Stk. 2. Det er en betingelse for at være omfattet af stk. 1, nr. 1, 3 og 4, at lønmodtageren ved indkaldelsen eller kontraktindgåelsen i mindst 9 måneder vil have været ansat uafbrudt i samme virksomhed gennemsnitligt mere end 8 timer ugentligt. Hvis et ansættelsesforhold følger i umiddelbar forlængelse af lære-, elev- eller praktiktid, medregnes denne i de 9 måneder.

Stk. 3. Det er en betingelse for at være omfattet af stk. 1, nr. 2, at lønmodtageren underretter arbejdsgiveren om reaktionsstyrkeuddannelseskontrakten senest 14 dage efter kontraktindgåelsen.

Stk. 4. Det er en betingelse for at være omfattet af stk. 1, nr. 3, at lønmodtageren underretter arbejdsgiveren om rådighedskontrakten senest 14 dage efter kontraktindgåelsen.

Stk. 5. Det er en betingelse for at være omfattet af stk. 1, nr. 4, at lønmodtageren underretter arbejdsgiveren om kontraktperioden senest 14 dage efter kontraktindgåelsen.

3. I § 2, stk. 1, § 7 og § 9 ændres »værnepligtig lønmodtager« til: »værnepligtig mand eller kvinde ansat på værnepligtslignende vilkår«.

4. I § 4, stk. 1, ændres »Den værnepligtige lønmodtager« til »Den værnepligtige mand eller kvinde ansat på værnepligtslignende vilkår«.

5. § 5 affattes således:

»§ 5. En værnepligtig mand eller kvinde ansat på værnepligtslignende vilkår, der udnytter sin ret til fravær efter § 2, skal senest 14 dage efter modtagelse af meddelelsen af det forventede hjemsendelsestidspunkt underrette arbejdsgiveren om, hvornår vedkommende påregner at genoptage arbejdet efter afsluttet værnepligt.

Stk. 2. Lønmodtageren skal senest 14 dage efter modtagelsen af en meddelelse om ændring i det forventede hjemsendelsestidspunkt underrette arbejdsgiveren herom.

Stk. 3. Underretter lønmodtageren ikke arbejdsgiveren efter stk. 1 og 2, anses ansættelsesforholdet for opsagt fra lønmodtagerens side til det tidspunkt, hvor hjemsendelsen finder sted, uanset længden af det varsel, der gælder fra lønmodtagerens side i ansættelsesforholdet.

6. § 6, stk. 1, affattes således:

»En værnepligtig mand eller kvinde ansat på værnepligtslignende vilkår, som efterkasseres eller på anden måde hjemsendes før tiden, skal senest 14 dage efter hjemsendelsen underrette arbejdsgiveren herom. Arbejdsgiveren bestemmer, hvornår arbejdet skal genoptages.«

7. I § 8 ændres »værnepligtige« til: »værnepligtige mænd eller kvinder ansat på værnepligtslignende vilkår«.

8. § 11 affattes således:

»§ 11. For lønmodtagere, der er omfattet af denne lov, finder § 6, stk. 1 og 3, i lov om retsforholdet mellem arbejdsgivere og funktionærer ikke anvendelse.«

9. Kapitel 3 affattes således:

»Kapitel 3

Lønmodtagere, der har kontrakt med forsåret

§ 11 a. Lønmodtagere omfattet af § 1, stk. 1, nr. 3, skal, senest 14 dage efter at de har modtaget meddelelse om, at de er indkaldt i medfør af kontrakten, underrette arbejdsgiveren herom. Såfremt indkaldelse sker med mindre end 4 ugers varsel, skal arbejdsgiveren underrettes uden grundet ophold.

Stk. 2. Afgiver lønmodtageren ikke underretning efter stk. 1, kan arbejdsgiveren hæve ansættelsesforholdet fra indkaldelsesdagen.

§ 11 b. Bestemmelserne i §§ 2, 3 og 5-11 finder tilsvarende anvendelse for lønmodtagere omfattet af § 1, stk. 1, nr. 2-4.«

§ 2

I lov nr. 910 af 8. december 1993 om ændring af lov om forsvarets personel, lov om hjemmevernet, lov om statens uddannelsessættelse og lov om værnepligtsorlov. (Udsendelse af personel til FN-tjeneste m.v., herunder orlov for lønmodtagere og uddannelsessøgende m.v.) foretages følgende ændring:

1. § 5 ophæves.

§ 3

I lov om forsvarets personel, jf. lovbekendtgørelse nr. 667 af 20. juni 2006, foretages følgende ændring:

1. Efter § 13 a indsættes:

»§ 13 b. Ved uddannelser og undervisning, som er oprettet ved eller i henhold til lov inden for Undervisningsministeriets og Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udviklings områder, har uddannelsessøgende, der tegner kontrakt med forsåret om at stille sig til rådighed med henblik på udsendelse

til udlandet, eller der tegner kontrakt med forsåret om udsendelse til udlandet, ret til fravær i forbindelse med indkaldelse efter kontrakten. Tilsvarende gælder for praktikuddannelse, jf. dog stk. 5.

Stk. 2. Er det samlede fravær i forbindelse med indkaldelse efter kontrakten under 1 måned af et undervisningsår, har den uddannelsessøgende krav på dispensation fra eventuelle mødepligtsbestemmelser. Er fraværet af længere varighed, har den uddannelsessøgende krav på orlov fra uddannelsen eller undervisningen. Er den uddannelsessøgende optaget på en uddannelse eller til en undervisning, der endnu ikke er påbegyndt, kan uddannelsesinstitutionen i stedet for orlov give garanti for optagelse på et senere tidspunkt.

Stk. 3. Ved udløbet af orlovsperioden har den uddannelsessøgende ret til at vende tilbage til uddannelsen eller undervisningen, hvis den fortsat udbydes af uddannelsesinstitutionen. Uddannelsesinstitutionen afgør, hvor i uddannelsesforløbet den uddannelsessøgende skal begynde igen.

Stk. 4. Hvor udsendelsen skønnes at være af mere end 3 måneders varighed, kan den uddannelsessøgende i stedet for orlov vælge at framelde sig uddannelsen eller undervisningen. Den uddannelsessøgende har i så fald ret til at få tilbagebetalt den del af en eventuel deltagerbetaling eller andre former for gebyr m.v., som den uddannelsessøgende ikke har modtaget uddannelse, undervisning, kost, logi eller andre ydelser for, og som overstiger 1.000 kr. For at få et krav på tilbagebetaling skal den uddannelsessøgende have oplyst uddannelsesinstitutionen om denne ret til framelde i forbindelse med ansøgningen om optagelse.

Stk. 5. For elever i erhvervsuddannelser eller landbrugsuddannelser med en uddannelsesaftale finder reglerne i lov om værnepligtsorlov og om orlov ved forsvarets udsendelse af lønmodtagere til udlandet anvendelse. Stk. 4 finder dog tilsvarende anvendelse med hensyn til ret til tilbagebetaling.

Stk. 6. Forsvarsministeren kan efter forhandling med vedkommende minister bestemme, at orlovsordningen også skal gælde andre offentligt anerkendte uddannelser.«

§ 4

Loven træder i kraft den 1. marts 2010.

§ 5

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

Givet på Christiansborg Slot, den 16. december 2009

MARGRETHE R.

/Inger Stejberg

Til samtlige kommuner m.fl.

Holmens Kanal 20
Postboks 2150
1016 København K
Tlf. 35 28 81 00
Fax 35 36 24 11
ams@ams.dk
www.ams.dk
CVR nr. 55 56 85 10

Skrivelse med orientering om vedtagelse af lovforslag om ændring af lov om aktiv socialpolitik

12. maj 2010

Vores sag
2010-0002188

Folketinget har vedtaget et lovforslag, der betyder, at modtagelsen af et skattefrit soldaterlegat ikke får betydning for beregningen af kontant- eller starthjælp.

L 150 A Forslag til lov om ændring af ligningsloven, skattekontrollloven og lov om aktiv social politik (Fradrag for private donationer til forskning m.v.) er vedtaget af Folketinget ved 3. behandlingen den 11. maj 2010.

Loven som vedtaget ved 3. behandlingen kan ses på Folketingets hjemmeside www.ft.dk, hvor lovforslaget med bemærkninger også kan ses.

Ved lov nr. 1279 af 16. december 2009 om ændring af ligningsloven (Skattefrihed for soldaterlegater) blev der med ligningslovens § 7, nr. 30, indført skattefrihed for legater uddelt til støtte for danske soldater og civile, der er udsendt eller har været udsendt på tjeneste af den danske stat på militære operationer i udlandet til afhjælpning af skader, som de har fået under eller som følge af disse missioner. Ligeledes blev der indført skattefrihed for legater uddelt til støtte for de udsendtes pårørende, hvis den udsendte er omkommet i forbindelse med tjenesten i udlandet eller er blevet fysisk eller psykisk skadet, og har brug for særlig støtte fra sine nærmeste.

Formålet med ændringen af lov om aktiv socialpolitik er at sikre, at modtagelsen af et soldaterlegat efter ligningslovens § 7, nr. 30, ikke skal påvirke tildeling af kontant- eller starthjælp.

Med vedtagelsen af lovforslaget, er der derfor i lov om aktiv socialpolitik § 14, stk. 5, og § 33, stk. 1, nr. 4, indsat hjemmel til, at en kommune skal se bort fra formue og indtægter, der stammer fra legater udbetalt og fritaget fra beskatning efter ligningslovens § 7, nr. 30.

En kommune kan i forbindelse med oplysning af sagen stille krav om dokumentation for udbetaling af et legat og i den forbindelse undersøge, om det udbetalte legat er omfattet af ligningslovens § 7, nr. 30, evt. ved at tage kontakt til skattemyndighederne.

Da skattefriheden for soldaterlegater efter ligningslovens § 7, nr. 30, har virkning fra og med indkomståret 2009, har ændringerne i lov om aktiv socialpolitik ligeledes virkning fra og med den 1. januar 2009.

Kommunerne skal tage eventuelle sager op til fornyet vurdering som følge af, at forslaget tillægges tilbagevirkende kraft. Da det imidlertid vil være vanskeligt at finde de konkrete sager frem, afhjælpes dette ved, at Arbejdsmarkedsstyrelsen samtidig med udsendelse af dette orienteringsbrev har anmodet de fonde m.v., som uddeler til persongruppen, om at rette henvendelse til samtlige legatmodtagere i perioden fra 1. januar 2009 til lovforslagets ikrafttræden 1. juni 2010.

Herudover vil Forsvarsministeriet også informere om de nye regler.

Kontaktpersoner i Arbejdsmarkedsstyrelsen, fuldmægtig Anne Louise Hennings og fuldmægtig Birgitte S. Staffeldt, telefon 35 28 81 00.

Med venlig hilsen

Kirsten Brix Pedersen

Kontorchef

Aktiv beskæftigelsesindsats for udsatte grupper, 5. kontor.

Bilag 10 – Oversigt over modtagne forslag.

Rapportens kapitel 6 beskriver de udfordringer, som arbejdsgruppen har vurderet ikke – eller ikke i tilfredsstillende grad – imødekommes af de eksisterende tiltag og ordninger, og som kan adresseres inden for kommissoriets rammer.

I kapitlet peger arbejdsgruppen også på behov og muligheder for nye tiltag til støtte og anerkendelse af veteraner og deres pårørende.

Ud over de i kapitel 6 identificerede initiativer, har arbejdsgruppen har modtaget en lang række forslag til, hvorledes støtten og anerkendelsen af veteranerne og deres pårørende kan øges med henblik på at afhjælpe de udfordringer, som bl.a. er identificeret i kapitel 6.

Bilag 10 beskriver modtagne temaer og forslag til konkrete initiativer, som på baggrund af arbejdsgruppens drøftelser af forskellige årsager ikke vurderes at skulle indgå som del af veteranpolitikken.

En del af de modtagne forslag falder uden for kommissoriets rammer. Arbejdsgruppen har endvidere modtaget en række forslag, som vurderes at være dækket af eksisterende muligheder.

MODTAGNE FORSLAG

Tydelig identifikation af veteraner

Det er blevet anført, at veteraner kan have særlige karakteristika, der kan medføre særlige udfordringer i forhold til dialog med offentlige instanser, fx sundhedssystemet og kommuner.

Der har været fremført et ønske om, at der skal være mulighed for eksplicit at registrere, såfremt der er tale om, at borgeren er veteran. Dermed skulle identifikation af veteraner give kommunale sagsbehandlere, praktiserende læger mv. mulighed for at tage eventuelle særlige forhold i betragtning.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Forslaget forudses at kunne være problematisk i forhold til persondataloven. Dette skyldes først og fremmest, at loven kræver, at indsamling af personoplysninger sker til udtrykkeligt angivne formål. En generel registrering som den foreslåede ses ikke at kunne angive sine formål udtrykkeligt. Dernæst kan behandling af oplysningerne kun ske, hvis der gives samtykke fra den enkelte person, eller hvis det er nødvendigt for de i loven udtømmende opremsede hensyn. Ingen af disse hensyn peger på, at det er nødvendigt at kunne foretage en generel registrering af samtlige veteraner ved en bred vifte af myndigheder og personer, som der lægges op til i forslaget.

Herudover ville en generel registrering kunne virke krænkende på veteraner, der ikke ønsker den oplysning om sig selv spredt til et større antal myndigheder og personer, uden at dette har specifik relevans for veteranerne selv.

En registrering af veteraner for at lette en eventuel sagsbehandling i fx kommunalt regi vurderes endvidere at kunne bidrage til en stigmatisering af veteraner som gruppe, hvilket vurderes uhensigtsmæssigt.

Arbejdsgrupper finder, at veteraner på lige fod med andre borgere som udgangspunkt selv er i stand til at gøre kommunale sagsbehandlere, praktiserende læger mv. opmærksomme på, såfremt der er særlige forhold, der knytter sig til deres situation. Herunder at der eventuelt måtte være forhold, der med baggrund i deres status som veteran, har særlig relevans for deres behandling.

Styrket genoptræning af sårede soldater

Arbejdsgruppen har modtaget forslag om, at der ydes en ekstra indsats for at skabe forbedrede genoptræningsmuligheder målrettet veteraner, der er kommet til skade som følge af deres bidrag til den danske indsats i internationale missioner.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Arbejdsgruppen finder ikke, at der generelt bør etableres genoptræningsfaciliteter mv. i regi af det offentlige sundhedssystem, der alene er forbeholdt en særlig gruppe borgere – i dette tilfælde veteraner.

Arbejdsgruppen har konstateret, at Soldaterlegatet har givet en donation til Rigshospitalet. Denne donation medfører, at Rigshospitalet bl.a. modtager nyt udstyr til fysioterapi og ergoterapi. Dette initiativ vurderes at forbedre genoptræningsfaciliteterne på Rigshospitalet og dermed styrke indsatsen overfor sårede soldater. Initiativet vil samtidig forbedre forholdene for øvrige traumepatienter med genoptræningsbehov.

Aktiveringstilbud til psykisk sårede

Der har været foreslået, at der etableres særlige aktiveringstilbud til psykisk sårede veteraner. Disse aktiveringstilbud er foreslået etableret uden for forsvaret, men betalt af staten.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Der findes allerede i dag mulighed for, at jobcentre kan etablere særlige tilbud for personer/persongrupper med særlige behov

Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats definerer tre typer af tilbud:

- Virksomhedspraktik (Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, kapitel 11)
- Ansættelse med løntilskud (Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, kapitel 12)
- Opkvalificering og vejledning (Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, kapitel 10), der kan bestå af følgende:
 1. Korte vejlednings- og afklaringsforløb,
 2. særligt tilrettelagte projekter og uddannelsesforløb, herunder praktik under uddannelsesforløbet og danskundervisning, eller
 3. ordinære uddannelsesforløb.

Forlænget dagpengeperiode

Der har været foreslået, at man ændrer sygedagpengelovens forlængelsesbestemmelser, således at der skal ske udbetaling af sygedagpenge ud over de 52 uger, som er gældende for nuværende for hjemvendte syge/sårede civile og soldater fra tjeneste i udlandet.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Sygedagpenge er en korttidssydelse, og derfor er der en generel varighed på 52 uger for udbetaling af sygedagpenge. Der eksisterer i dag en række muligheder for forlængelse af sygedagpengeudbetalingen ud over 52 uger, se underbilag 1. Det grundlæggende hensyn bag disse forlængelsesmuligheder er, at der skal være udsigt til, at den sygemeldte vender tilbage til arbejdsmarkedet.

Forlængelsesreglerne kan kombineres, dvs. at de kan bruges i forlængelse af hinanden, hvis betingelserne i den enkelte regel vel at mærke er opfyldt. Der kan derfor ikke angives en maksimal periode, der kan ske udbetaling af sygedagpenge, idet det vil afhænge af forholdene i den konkrete sag.

Antallet af sygedagpengeforløb, der ophører pga. varighedsbegrænsningen er meget begrænset i forhold til, at der årligt påbegyndes omkring 700.000 sygedagpengeforløb.

I perioden 1. juli 2008 til 30. juni 2009 ophørte ca. 6.200 sygedagpengeforløb pga. varighedsbegrænsningen, svarende til under én procent af de påbegyndte forløb. Heraf ophørte 3.800 forløb pga. den generelle varighedsbegrænsning på 52 uger og ca. 2.400 forløb stoppede efter de var blevet forlænget ud over de 52 uger, fordi mulighederne for forlængelse var udtømte.

Forlængelsesreglerne i sygedagpengeloven fremgår af underbilag 1.

Fem års førtidspension uden foregående afprøvning/Etablering af rehabiliteringsydelse

Det har været foreslået, at pension til veteraner med PTSD tilkendes uden arbejdsprøvning eller anden form for revalidering, idet der efter fem år kan ske en opsamling. Tilkendelse af fem års førtidspension vil give veteranen ro til at få bearbejdet sin PTSD uden økonomiske bekymringer mv.

Det har endvidere været foreslået, at der etableres en midlertidig rehabiliteringsydelse til veteraner med varigt nedsat fysisk og psykisk funktionsevne.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Tilkendelse af førtidspension forudsætter, at man ikke er i stand til at forsørge sig selv ved arbejde, fordi arbejdsevnen er varigt nedsat. Der kan derfor ikke tilkendes midlertidig førtidspension.

Tilkendelse af førtidspension forudsætter, at alle relevante muligheder for at forbedre arbejdsevnen har været afprøvet i praksis, og at der foreligger dokumentation for, at arbejdsevnen ikke varigt kan forbedres. Alle relevante aktiverings-, revaliderings- og behandlingsmæssige – og øvrige foranstaltninger – skal være afprøvet og det skal være dokumenteret, at den pågældende ikke vil være i stand til at blive selvforsørgende ved

indtægtsgivende arbejde – herunder i et fleksjob. Kommunen kan dog undlade arbejdsprøvning mv., såfremt dette er åbenbart formålsløst, og at det derfor er dokumenteret, at arbejdsevnen er varigt nedsat i et sådant omfang, at andre alternativer ikke kan være en mulighed.

Formålet med Beskæftigelsesministeriets indsats på området er at hjælpe mennesker til at få eller fastholde tilknytningen til arbejdsmarkedet. Erfaringer viser, at jo længere tid en sygemeldt er væk fra arbejdsmarkedet, jo vanskeligere er det at vende tilbage til et aktivt arbejdsliv. Det er individuelt og afhængigt af det enkelte menneskes situation, hvilken hjælp den enkelte skal have; der skal derfor i hvert enkelt tilfælde foretages en konkret og individuel vurdering, hvor der også skal tages hensyn til den enkeltes tilstand. Kommunerne må således ikke igangsætte behandling, aktivering, arbejdsprøvning mv., der kan medføre risiko for liv eller førlighed.

Det vurderes ikke hensigtsmæssigt at have et system, hvor bestemte lidelser udløser bestemte ydelser. En undtagelse for særlige grupper, herunder PTSD-ramte veteraner, vurderes derfor ikke hensigtsmæssig.

Arbejdsgruppen finder ikke, at der bør etableres særregler for bestemte grupper. Veteraner som persongruppe kan rummes af de regler, der gældende for andre borgere.

Refusion til kommunerne

Det har været foreslået, at kommunerne modtager 100 % refusion for udgifter til bl.a. udbetaling af dagpenge til tidligere udsendte civile og soldater, der har pådraget sig en lidelse, der kan henføres til udsendelse på Statens foranledning. Endvidere er det foreslået, at kommunerne modtager 100 % refusion for udgifter til kørestole, kunstige lemmer, psykologbehandling, ændring af bolig mv., når disse udgifter er relateret til handicap, som er opstået som følge af tjeneste i udlandet. Endelig er det foreslået, at kommunerne modtager 100 % refusion for udgifter til bevilling af anden uddannelse til hjemvendte sårede soldater.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Refusionssatserne fra Staten til kommunerne varierer af sagens karakter. Gældende refusionssatser er vedlagt som underbilag 2.

Arbejdsgruppen finder det ikke hensigtsmæssigt at afvige fra paradigmet om, at betalingspligten følger beslutningskompetencen.

Arbejdsgruppen bemærker, at samme argumentation desuden kunne gælde for andre statsansatte grupper som fx politiet.

Særligt uddannet kommunalt personale

Det er blevet foreslået, at der uddannes særligt kommunalt personale, der bliver specialiseret i at støtte og behandle veteraner med fx PTSD. I den forbindelse har det været anført, at kommunerne mangler indsigt i veteranernes særlige forhold.

I tilknytning hertil er det foreslået, at der etableres særlige tværkommunale teams, der udfører opøgende arbejde i forhold til veteraner med psykiske lidelser.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Arbejdsgruppen finder, at eventuelle initiativer skal ske i overensstemmelse med det kommunale selvstyre.

Arbejdsgruppen anbefaler, at sårede veteraner oprettes som fokusområde hos Viden og Specialrådgivningsorganisationen (VISO). VISO kan støtte både kommuner og veteraner i specialrådgivning og udredning på det sociale område.

Medicinkort til veteraner

Arbejdsgruppen har modtaget forslag om, at veteraner modtager et særligt medicinkort, der giver dem adgang til gratis medicin til behandling af sygdomme, som de har pådraget sig under internationale missioner.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Arbejdsgruppen finder, at der inden for de eksisterende regler er vid adgang til medicintilskud.

Bl.a. kan egenbetaling af medicin betales af arbejdsskadesikringen, såfremt det er en nødvendig behandling som følge af en arbejdsskade. For at få medicinen betalt af arbejdsskadesikringen skal medicinen have en helbredende effekt på arbejdsskadens følger.

Nogle former for medicin vil kunne dækkes af arbejdsskadesikringen, selvom behandlingen ikke umiddelbart er helbredende. Dette gælder eksempelvis astmamedicin. Behovet for astmamedicin er livsvarigt, og indtages medicinen ikke, vil den helbredsmæssige tilstand forværres. Medicinen er derfor nødvendig for at opnå bedst mulig helbredelse af arbejdsskadens følger.

Smertestillende medicin kan betales af arbejdsskadesikringen, da smerter kan vanskeliggøre helbredelse.

Det er kun det kvantum medicin, der står i forhold til arbejdsskadens følger, der kan dækkes. Dette kommer an på en konkret vurdering.

Kommunen kan desuden i særlige tilfælde yde hjælp til betaling af udgifter til sygebehandling, medicin, tandbehandling eller lignende, hvis behandlingen er nødvendig og helbredsmæssigt velbegrunderet, og udgiften ikke dækkes efter anden lovgivning. Hjælp til udgifter til sygebehandling, medicin mv. efter § 82 i lov om aktiv socialpolitik kan ydes til personer, som ikke har økonomisk mulighed for selv at betale, herunder kontanthjælpsmodtagere, studerende og førtidspensionister, der er tilkendt pension efter reglerne fra 1. januar 2003. Pensionister, der har mulighed for at søge om personligt tillæg og helbredstillæg efter pensionsloven er derimod ikke omfattet

Adgang til gratis psykologhjælp, uafhængigt af forsvaret

Det er blevet foreslået, at veteraner får adgang til gratis psykologhjælp til behandling af lidelser, som de har pådraget sig under internationale missioner. Det anføres videre, at mange veteraner ikke ønsker at modtage psykologhjælp, hvis dette skal ske i regi af forsvaret.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Forsvaret tilbyder i dag særlig psykologbistand til veteraner og deres pårørende. Denne psykologbistand ydes af forsvarets egne psykologer, men også at eksterne netværkpsykologer med praksis rundt omkring i landet.

Forsvaret har oplyst, at der i forhold til tidligere er sket en markant udvikling i forsvarets kultur, således at det i dag er anerkendt og accepteret, at det kan være både berigende og belastende at være udsendt i international mission og at samtaler med bl.a. psykologer er en naturlig del af soldatens metier. Arbejdsgruppen bemærker, at der årligt gennemføres ca. 700 visiterende samtaler ved Institut for Militærpsykologi.

Endvidere peger anbefalingerne fra Sundhedsstyrelsens rapport "Behandling af PTSD hos veteraner – anbefalinger for fremtidig planlægning" på, at der også fremadrettet vil være stor fokus på støtten til psykisk skadede soldater.

Endelig anbefaler arbejdsgruppen, at forsvarets opfølgende indsats over for hjemvendte veteraner forbedres, ligesom udvælgelsen af værnepligtige inden udsendelse kan styrkes.

Veteranråd

Arbejdsgruppen har modtaget et forslag om, at der etableres et Veteranråd, der skal være en privat institution med stærk politisk forankring. Rådets formand skal udpeges af Folketinget. Rådet skal være uafhængigt af ressort- og sektorinteresser. Rådet foreslås finansieret ved en basisbevilling på finansloven.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Arbejdsgruppen anbefaler, at der etableres et veterancenter i regi af forsvaret og i tilknytning hertil et veteransekretariat. Centret skal samle forsvarets resurser på veteranområdet og koordinere indsatsen for veteraner og pårørende. Sekretariatet skal støtte de frivillige organisationer.

Arbejdsgruppen vurderer, at veterancentret vil løse en række af de samme opgaver, som er tiltænkt varetaget af veteranrådet i det modtagne forslag.

Arbejdsgruppen finder det hensigtsmæssigt, at en sådan institution placeres inden for Forsvarsministeriets ressort. Det er forsvaret, der har ansvaret for at uddanne, udsende og hjemtage soldater, og arbejdsgruppen finder, at de opgaver, som tænkes løst i veterancentret, og den erfaringsindhentning, som løbende sker, mest optimalt bør ske under samme ressort.

Militærmedicinsk Center.

Det er blevet foreslået, at der etableres et Militærmedicinsk Center bestående af en militærmedicinsk klinik og en militærmedicinsk forskningsenhed.

Det fremgår af forslaget, at denne centrale statslige institution bl.a. skal opbygge ekspertise mhp. at yde hjælp med veteraners (og andre militærpersoners) helbredsmæssige problemer, støtte langtidssygemeldte veteraner i at vende tilbage til arbejde, tilvejebringe en detaljeret kortlægning af danske soldaters helbredsrisici og de helbredsmæssige konsekvenser af det specielle militære arbejdsmiljø mv. Endvidere foreslås det, at centret også vil kunne iværksætte forskningsprojekter, bl.a. finansieret af private organisationer eller via forskningsfonde.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

En væsentlig del af de specialistfunktioner, som forslaget peger på, svarer til de funktioner, der i samarbejde mellem forsvaret og Rigshospitalet fsva. rehabiliteringsindsatsen over for skadede soldater er opbygget på Rigshospitalet. Forsvarets Sundhedstjeneste og Rigshospitalet har netop søgt og fået midler fra Soldaterlegatet til at styrke genoptræningsmulighederne på Rigshospitalet. Forsvaret har valgt Rigshospitalet som det primære modtagesygehus for de danske sårede, der sendes hjem fra Afghanistan. Samtidig har Rigshospitalet og forsvaret samarbejdet om uddannelse og udsendelse af sundhedspersonale til felthospital i Afghanistan.

Anbefalingen om at lade veteraner blive en del af målgruppen for Den Nationale Videns- og Specialrådgivningsfunktion (VISO) vil kunne medvirke til at samle viden- og rådgivningsfunktionen i forhold til kommunernes sociale indsatser overfor veteraner.

I forbindelse med lanceringen af forslaget blev det nævnt, at centeret vil koste omkring 4 mio. kr. om året. Forslaget indeholdt ikke forslag til finansiering.

I forhold til den generelle politik på området skal det bemærkes, at Forsvarsministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet allerede, da forslaget blev lanceret, havde samarbejdet om sygehusvæsenets tilbud til psykisk skadede veteraner. I den forbindelse nedsatte indenrigs- og sundhedsministeren en arbejdsgruppe under Sundhedsstyrelsen, som skal vurdere og beskrive et tilbud til patienter med post traumatisk belastningsreaktion (PTSD). Arbejdsgruppen, som forventes at afrapportere i efteråret 2010, skal se på mulighederne for at få oprettet specialiserede enheder, der kan samarbejde med Psykiatrisk Center Rigshospitalet, som er det eneste sted i landet, der har erfaring med militærpsykiatri og som bl.a. arbejder tæt sammen med Institut for Militærpsykologi (forsvarets krisepsykologer). Baggrunden for at vurdere muligheden for at oprette specialiserede enheder flere steder i landet er blandt andet, at der fra bl.a. interesseorganisationernes side har været rejst ønske om, at tilbuddene var spredt geografisk, så veteraner fra Fyn og Jylland ikke skulle rejse til København for at modtage behandling.

Militærhospital efter engelsk model.

Det har været foreslået, at der etableres et egentligt militærhospital efter engelsk model.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Arbejdsgruppen finder ikke, at forslaget er relevant med udgangspunkt i den aktuelle patientvolumen.

Arbejdsgruppen finder generelt, at der ikke bør etableres sådanne parallelsystemer. Behandling bør i stedet ske i rammen af de eksisterende strukturer.

Optagelse af søskende i samme dagtilbud

Arbejdsgruppen har modtaget forslag om, at børn til udsendte får adgang til samme dagtilbud, således at den tilbageværende forældre ikke belastes unødigt af at skulle aflevere børn i flere forskellige dagtilbud.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Dagtilbudslovens § 27 pålægger kommunalbestyrelsen en pligt til at fastsætte og offentliggøre retningslinjer for optagelse af børn i dagtilbud efter § 19, stk. 2 og 3, og § 21, stk. 2 og 3. Det fremgår endvidere af dagtilbudslovens § 27, at forældre skal have mulighed for at tilkendegive ønsker om optagelse i konkrete dagtilbud.

Kommunerne har således inden for eksisterende lovgivning mulighed for at fastsætte retningslinjer for optagelse af børn i dagtilbud, så eventuelle ønsker fra forældre om at få søskende i samme dagtilbud kan imødekommes inden for rammerne af pasningsgarantien.

Af vejledningen til loven fremgår det, at "retningslinjerne fastsættes ud fra lokale forhold, og at de inden for rammerne af pasningsgarantien kan tage hensyn til eksempelvis:

- At søskende kan komme i samme dagtilbud
- Dagtilbuddets geografiske placering i forhold til familiens bopæl, arbejdsplads med videre."

Da tilrettelæggelsen af dagtilbudsstrukturen er et kommunalt ansvar, vil muligheden for at imødekomme forældreønsker således afhænge af den enkelte kommunes valg og prioriteringer.

Plejeorlov

Arbejdsgruppen har modtaget forslag om, at pårørende til sårede soldater får adgang til plejeorlov.

Arbejdsgruppens bemærkninger:

Arbejdsgruppen finder, at forslaget er dækket af servicelovens § 118 vedrørende pasning af nærtstående med handicap eller alvorlig sygdom, i det omfang de sårede soldater og deres pårørende opfylder bestemmelsens forudsætninger.

Loven giver en person mulighed for i en kortere periode (i alt 6 måneders pasning + i særlige tilfælde mulighed for yderligere 3 måneder) at blive ansat af kommunen til at varetage pasnings- og omsorgsopgaver for en nærtstående i hjemmet.

Ordningen giver mulighed for at varetage praktiske og personlige opgaver for den nærtstående med handicap/alvorlig sygdom i en kortere periode, hvor det enten overvejes, hvilke foranstaltninger der er behov og mulighed for på længere sigt, eller hvor der i en afgrænset periode er behov for at varetage pleje- og omsorgsopgaver, der er uforenelige med at passe et erhvervsarbejde.

Det er en forudsætning for etablering af ordningen, at alternativet til pasning i hjemmet er døgnophold uden for hjemmet eller plejebehovet svarer til fuldtidsarbejde. Den person, der ansættes efter denne ordning, skal have tilknytning til arbejdsmarkedet.

Bestemmelsen omfatter både børn og voksne med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med indgribende kronisk eller langvarig, herunder uhelbredelig, sygdom. Der kan fx være tale om personer, der har været udsat for et ulykkestilfælde, eller personer, der er ramt af en kræftlidelse, alvorlig hjertelidelse eller lignende.

Der er ret til orlov til pasning efter § 118, hvis lønmodtageren ikke har ret til orlov efter andre regler som fx overenskomst.

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Ovennævnte gennemgang af modtagne forslag til konkrete initiativer og temaer er ikke udtryk for en udtømmende liste. Arbejdsgruppen har modtaget en lang række af forslag til initiativer. En del af disse forslag er dog sammenfaldende og vurderes derfor at være behandlet under et. Andre forslag er skønnet at være delelementer af overliggende initiativer. I enkelte tilfælde har arbejdsgruppen modtaget forslag, som åbenlyst ligger uden for kommissoriets rammer. Der er endvidere peget på forslag og initiativer, der allerede eksisterer i dag.

Underbilag 1.

Forlængelsesreglerne i sygedagpengeloven

	Forlængelsesreglerne i sygedagpengeloven	Hvor længe kan der forlænges?
1	Når det er overvejende sandsynligt, at den sygemeldte vil blive revalideret – hermed forstås revalideret til det ordinære arbejdsmarked, og altså ikke til støttet beskæftigelse.	Sygedagpengene kan forlænges indtil den egentlige revalidering iværksættes.
2	Når det er nødvendigt med en arbejdsprøvning eller anden afklarende foranstaltning for at klarlægge den sygemeldtes arbejdsevne.	Sygedagpengene kan forlænges i op til 39 uger.
3	Når den sygemeldte er under, eller venter på lægebehandling, og forventes at kunne genoptage erhvervsmæssig beskæftigelse inden for 2 gange 52 uger. Det er en betingelse, at der efter en lægelig vurdering er en sikker forventning om, at den pågældende kan være arbejdsdygtig indenfor denne periode.	Sygedagpengene kan forlænges i op til 2 år (regnes fra varighedsbegrænsningen på de 52 uger).
4	Når den sygemeldte ikke kan opnå eller fastholde beskæftigelse på normale vilkår, og dermed ikke kan vende tilbage til det ordinære arbejdsmarked, men det endnu ikke er endeligt afklaret, om den sygemeldte vil være berettiget til et fleksjob eller til førtidspension.	Sygedagpengene kan forlænges i op til 26 uger.
5	Når den sygemeldte lider af en livstruende sygdom og de lægelige behandlingsmuligheder anses for udtømte.	Sygedagpengene kan forlænges uden tidsbegrænsning.
6	Når der er rejst sag om ret til erstatning efter lov om sikring mod følger af en arbejdsskade.	Sygedagpengene kan forlænges indtil Arbejdsskadestyrelsen har truffet afgørelse om erhvervsevnetabserstatning.
7	Når der er påbegyndt en sag om førtidspension efter lov om social pension.	Sygedagpengene forlængelse indtil det tidspunkt, hvor der tilkendes pension eller der gives afslag på pension.

Gældende refusionssatser:

Sygedagpenge

Arbejdsgiveren afholder udgiften til sygedagpenge i de første 21 dage af en sygefraværsperiode.

Staten afholder 100 % af kommunens udgifter til sygedagpenge i de første 4 uger af en fraværsperiode (dvs. i den første uge efter arbejdsgiverperioden eller i nogle særlige tilfælde, hvor kommunen udbetaler sygedagpenge fra 1. fraværsdag (hvis beskæftigelseskravet i forhold til kommunen er opfyldt).

Staten afholder 50 % af kommunens udgifter til sygedagpenge fra og med 5. uge og til og med 8. uge.

Staten afholder 35 pct. af kommunens udgifter til sygedagpenge fra og med 9. uge og til og med 52. uge. Hvis den sygemeldte er vendt gradvist tilbage på arbejdsmarkedet eller er i tilbud efter kap. 10-12 i lov om en aktiv beskæftigelsesindsats, afholder staten dog 65 % af kommunens udgifter.

Kommunen afholder 100 % af udgifterne efter 52. uge.

Revalidering

Under revalidering eller forrevalidering refunderer staten 65 % af kommunens udgifter til ydelsen og 50 % til udgifterne ved selve tilbuddet (tillægsydelser).

Dækning af nødvendige merudgifter (servicelovens § 100)

En borger, der har varigt nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne, kan få støtte til at afholde nødvendige udgifter, der er en konsekvens af den nedsatte funktionsevne. Det kan fx dreje sig om udgifter til transport, håndsækninger eller fritidsaktiviteter. Staten refunderer 50 % af de kommunale udgifter til tilskud efter denne bestemmelse i serviceloven.

Særligt dyre enkeltsager

I nogle sager har en enkelt person så store behov for hjælp og støtte, at udgiften for den enkelte kommune bliver uforholdsmæssigt stor. I sådanne sager kan kommunerne få delvis refusion af udgifterne fra staten. Hvis udgifterne overstiger 0,8 mio. kr., refunderer staten 25 % af de udgifter, der ligger over de 0,8 mio. Hvis udgiften overstiger 1,5 mio. kr. ydes der 50 % statsrefusion for den del af udgiften, der ligger over grænsebeløbet på de 1,5 mio. kr. Refusionsreglerne gælder kun hjælp og støtte til personer under 67 år.

Udgifter til særligt personlige hjælpemidler (servicelovens § 112, stk. 3) – eksempelvis kunstige lemmer - Ved arbejdsskade skal det bemærkes, at arbejdsskadesikringsloven er primær i forhold til betaling af individuelt tilpassede hjælpemidler. Det er således arbejdsskadeforsikringsselskabet, der afholder udgifter til eksempelvis proteser.

Der ydes ikke statsrefusion af udgifter til hjælpemidler, forbrugsgoder og boligindretning. På disse områder betaler kommunen det fulde beløb, uanset baggrunden for, at borgeren har behov for ydelserne.

NOTAT

Resumé af anbefalinger for rapporten Behandling af PTSD hos veteraner – anbefalinger for fremtidig planlægning

Sundhedsstyrelsen nedsatte primo 2010 en arbejdsgruppe bestående af repræsentanter fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Forsvarsministeriet, Danske Regioner, de fem regioner, Dansk Psykiatrisk Selskab og med Sundhedsstyrelsen som formand og sekretariat med det formål at afklare behovet for tilbud til veteraner med PTSD, herunder at beskrive diagnostik, behandlingstilbud og organisation, og herunder foretage en afklaring og beskrivelse af regionernes samarbejde med forsvarets egne tilbud og opgavedelingen.

Sundhedsstyrelsen har konstateret, at på grund af Danmarks engagement i internationale opgaver er patientgruppen af veteraner med psykiatriske problemstillinger, herunder PTSD stigende, hvorfor der er behov for at samle, styrke og målrette den behandlingsmæssige indsats, i et tilbud med specifik viden om patientgruppens særlige problematik.

Arbejdsgruppens anbefalinger er, at der udvikles og etableres et højt specialiseret tilbud i sygehusvæsenet målrettet patienter med psykiatriske lidelser, primært svær PTSD med eller uden komorbiditet, på baggrund af tjenestereleterede belastninger i relation til militærtjeneste, primært udsendelse.

Arbejdsgruppen er fremkommet med anbefalinger på baggrund af den eksisterende behandling af patienter med PTSD, udenlandske undersøgelser, et dansk referenceprogram og en dansk MTV undersøgelse samt de praktiske og kliniske erfaringer fra forsvarets nuværende behandlingstilbud vedr. PTSD. Der er fortsat et generelt behov for øget viden på området såvel med hensyn til diagnostik, behandling samt ikke mindst rehabilitering. Det er vigtigt i den forbindelse, at der udvikles kliniske retningslinjer på området og etableres udviklings- og forskningssamarbejde herunder med de initiativer der foretages i forsvarets regi.

De i forsvarets regi etablerede forebyggende, identificerende og behandlingsmæssige tilbud må antages i høj grad at opfange hovedparten af de personer, der viser tegn på psykiske reaktioner inden for 3 måneder efter hjemsendelse. Da der samtidig tidligt tilbydes psykologisk behandling, må det forventes, at færre udvikler svær psykiatrisk sygdom. Forsvarets tilbud anses derfor som yderst hensigtsmæssige og i en lang række tilfælde vil disse være tilstrækkelige, og det er således vigtigt og afgørende at disse fastholdes.

16. august 2010
j.nr. 7-206-147/1/SAR

Sundhedsplanlægning
Sundhedsstyrelsen
Islands Brygge 67
2300 København S
Tlf. 72 22 74 00
Fax 72 22 74 05
E-post info@sst.dk

Dir. tlf. 7222 7830
E-post efp@sst.dk

Sundhedsvæsenets tilbud om behandling til mennesker med psykiske problemstillinger omfatter også veteraner. Veteraner med psykiske lidelser skal som udgangspunkt behandles på tilsvarende vis og i tilsvarende regier som øvrige psykiatriske patienter. Veteraner kan således ikke afvises i det regionale sundhedsvæsen på baggrund af deres profession.

Side 2

16. august 2010

Sundhedsstyrelsen

Arbejdsgruppen anbefaler på baggrund af vurdering af kapacitet og behandlingsmuligheder i regionerne, at et højt specialiseret tilbud målrettet patientgruppen etableres max 3 steder i landet i relation til eksisterende multidisciplinære psykiatriske specialiserede funktioner i sygehusvæsenet. Det specialiserede tilbud, der foreslås etableret i sygehusvæsenet, tager udgangspunkt i, at der foreligger en særlig sundhedsfaglig problematik. Dette tilsiger at vanskeligere tilfælde samles efter "øvelse gør mester"-tankegangen. Et højt specialiseret tilbud vil derfor typisk omfatte sværere tilfælde og tilfælde med anden psykisk komorbiditet. Der er behov for, at det tværfaglige specialiserede tilbud for sværere PTSD opbygges, så det er let tilgængeligt, og derfor vil det ikke være hensigtsmæssigt alene at udbygge den eksisterende funktion på Rigshospitalet.

Der foreligger i alle regioner en etableret faglig erfaring med behandling af traumatiserede patienter med PTSD og andre psykiske følgetilstande, særligt blandt flygtninge. Det vil således være muligt at bygge på og videreudvikle den eksisterende faglige viden og erfaring vedr. PTSD mv. i forbindelse med etablering af ovennævnte særlige tilbud. Et højt specialiseret tilbud til veteraner vil dog skulle etableres og udvikles efter målgruppens særlige behov og behovet for kapacitet på området.

Arbejdsgruppen vurderer, at der både i relation til den nuværende varetagelse af PTSD, men også i relation til den fremtidige specialiserede funktion, er behov for et tæt samarbejde mellem psykiatrien, den kommunale sektor og almen praksis.

Der skal endvidere henvises til den vedlagte rapport, der er afgivet af arbejdsgruppen i enighed i juni 2010 og som af Sundhedsstyrelsen er sendt i bred høring med svarfrist den 15. september 2010.

Bilag 12: Arbejdsskadesbestemmelserne

Arbejdsskadeerstatning

Når en borger kommer til skade i forbindelse med udførelsen af sit arbejde, kan vedkommende have krav på erstatning efter arbejdsskadesikringsloven.

Efter arbejdsskadesikringsloven skelnes mellem to typer af sager; arbejdsulykker og erhvervssygdomme.

En ulykke er en fysisk eller psykisk skade, som sker efter en hændelse eller påvirkning. Hændelsen eller påvirkningen skal være pludselig eller vare højst 5 dage. Der skal være sammenhæng mellem tilskadekomnes arbejde og årsagen til skaden, for at skaden kan anerkendes som en arbejdsulykke.

En erhvervssygdom er en sygdom, som skyldes arbejdet eller de forhold, som arbejdet er foregået under. Det vil sige, at sygdommen skal være opstået på grund af påvirkninger på arbejdet, og at sammenhængen mellem påvirkningerne og sygdommen er kendt i den medicinske forskning.

Fælles for tilskadekomne, der har været udsat for en arbejdsulykke eller har en erhvervssygdom, er, at de kan have ret til de samme ydelser efter loven. Efter at Arbejdsskadestyrelsen har truffet afgørelse, er det ved ulykker arbejdsgiverens forsikringsselskab, der udbetaler eventuelle ydelser efter loven (i forsvaret: Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor). For erhvervssygdomme er det Arbejdsmarkedets Erhvervssygdomssikring (AES), der udbetaler eventuelle ydelser efter loven, når Arbejdsskadestyrelsen har truffet afgørelse.

Varigt mén

Kompensation for varigt mén er en godtgørelse, som fastsættes på grundlag af en skades medicinske art og omfang og under hensyn til skadens forvoldte ulemper i den tilskadekomnes personlige livsførelse.

Ulemperne ved en skade vurderes stort set ens uanset erhverv, alder, køn, indtægt med videre, da ulempen ved en bestemt skade grundlæggende anses for at være den samme for forskellige mennesker. Varigt mén er altså en økonomisk kompensation af tilskadekomne for skadens ikke-økonomiske følger. Der ydes ikke godtgørelse for varigt mén, hvis méngraden er mindre end 5 procent.

Tab af erhvervsevne

Tab af erhvervsevne er en erstatning for tilskadekomnes faktiske nedsættelse i evnen til at skaffe sig indtægt ved arbejde. Hvis tabet af erhvervsevne er mindre end 15 procent, ydes der ikke erstatning.

Den helbredsmæssige tilstand har ikke selvstændig betydning i forhold til fastsættelse af

tab af erhvervsevne, som den har ved fastsættelse af godtgørelse for varigt mén. Noget andet er dog, at den helbredsmæssige tilstand ofte vil påvirke erhvervsevnen. Hvis tilskadekomne - uanset store, helbredsmæssige varige følger af arbejdsskaden - kan genoptage sit sædvanlige arbejde eller andet arbejde til samme løn, får pågældende ikke erstatning for tab af erhvervsevne.

Afgørelseskompetence og ankemuligheder

Det er Arbejdsskadestyrelsen, der træffer afgørelse om anerkendelse af en arbejdsskade, varigt mén og tab af erhvervsevne. Afgørelserne kan ankes til Ankestyrelsen af sagens parter, det vil sige forsikringsselskabet/Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor/AES og tilskadekomne eller eventuelt dennes partsrepræsentant. Desuden har tilskadekomne mulighed for at bede om at få sin sag genoptaget, hvis pågældende har fået det værre eller har et større tab af erhvervsevne, siden sagen blev afgjort i Arbejdsskadestyrelsen.

Betaling af behandlingsudgifter og individuelt tilpassede hjælpemidler

Ud over godtgørelse for varigt mén og erstatning for tab af erhvervsevne kan tilskadekomne have mulighed for at få dækket behandlingsudgifter, som ikke er dækket efter sundhedsloven. Derudover er der også mulighed for at få dækket individuelt tilpassede hjælpemidler.

I forhold til dækning af individuelt tilpassede hjælpemidler er arbejdsskadesikringsloven primær. Det betyder, at arbejdsskadeforsikringsselskabet, Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor (ved arbejdsskade) eller AES (ved erhvervssygdom) skal betale for hjælpemidlet, selvom tilskadekomne opfylder betingelserne for at få tildelt hjælpemidler uden vederlag efter den øvrige sociallovgivning.

En soldat, der eksempelvis får amputeret et ben som følge af en sprængningsskade under sin udsendelse for forsvaret, kan få betalt en benprotese af arbejdsskadesikringsselskabet (Forsvarets Arbejdsskade- og Erstatningskontor). Da en protese har en begrænset levetid, vil den tilskadekomne soldat samtidig kunne få dækket fremtidige udgifter til udskiftning af benprotesen, fordi tilskadekomne på grund af arbejdsskaden har et livsvarigt behov for at forny protesen med jævne mellemrum. Denne erstatning gives, fordi der er tale om en permanent behandlingsudgift.

Den permanente behandlingsudgift til udskiftning af protesen betales til tilskadekomne som et engangsbetrag. Beløbet beregnes ved at gange den gennemsnitlige årlige udgift med en kapitaliseringsfaktor.

Efter Arbejdsskadestyrelsens praksis kan tilskadekomne få tilkendt hjælpemidler i god kvalitet til normal fuld afhjælpning af følgerne efter arbejdsskaden. Protoser skal i størst mulig omfang være til nytte i tilskadekomnes erhvervsmæssige arbejde og/eller i den daglige tilværelse. Som udgangspunkt tildeles tilskadekomne et sæt protoser til den daglige livsførelse. Der kan dog også bevilges yderligere en protese til arbejdsbrug, hvis tilskadekomnes arbejde fordrer et særligt behov.

Desuden skal det bemærkes, at et hjælpemiddel kan dækkes, selvom det ikke er individuelt tilpasset, såfremt hjælpemidlet gives som et led i behandlingen. I de situationer vil hjælpemidlet blive dækket som en behandlingsudgift. Dette kan eksempelvis være bandager, forbindinger m.v.

Tilskadekomne har også mulighed for at få dækket udgifter til behandling, som ikke er dækket af sundhedsloven. Det er dog et krav, at behandlingen er helbredende, for at den kan dækkes af arbejdsgiverens forsikringsselskab/Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor/AES.

En del af de sager, der omhandler psykiske skader, er erhvervssygdomssager. I de sager kan tilskadekomne have mulighed for at få dækket egenbetalingen til psykologbehandling. Med egenbetaling menes den del, som sygesikringen ikke dækker. Såfremt tilskadekomne vælger en psykolog, som ikke har overenskomst med sygesikringen, kan den andel, som sygesikringen normalt dækker, ikke betales af forsikringsselskabet/Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor/AES.

Ved fysiske skader er der ofte behov for fysioterapi og kiropraktorbehandlinger, som kan dækkes af arbejdsskadesikringen.

Der er også mulighed for at få dækket medicinudgifter, såfremt det er en nødvendig behandling af arbejdsskadens følger. Desuden skal medicinen som hovedregel sikre en helbredende effekt på arbejdsskadens følger. Nogle former for medicin vil dog kunne dækkes af arbejdsskadesikringen, selvom behandlingen ikke umiddelbart er helbredende. Dette kan eksempelvis være antidepressiv medicin. Hvis behovet for antidepressiv medicin er nødvendig, for at der ikke sker en varig forværring af den helbredsmæssige tilstand, vil udgifterne hertil kunne dækkes permanent.

Som udgangspunkt er det forsikringsselskaberne (Forsvarets Arbejdsskade- og Erstatningskontor) eller AES, der behandler spørgsmålet om betaling af behandlingsudgifter og individuelt tilpassede hjælpemidler.

Forsikringsselskabet/Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor/AES kan dog indbringe spørgsmålet for Arbejdsskadestyrelsen, hvis forsikringsselskabet/Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor/AES er i tvivl om betaling. Desuden kan tilskadekomne eller dennes repræsentant til hver en tid indbringe spørgsmålet til Arbejdsskadestyrelsen, hvis parterne er uenige i forsikringsselskabets/Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor/AES vurdering. Da Arbejdsskadestyrelsen i disse situationer træffer egentlig afgørelse om betaling af udgifter til behandling og individuelt tilpassede hjælpemidler, kan styrelsens afgørelse ankes til Ankestyrelsen af sagens parter, det vil sige forsikringsselskabet/Forsvarets Arbejdsskade og Erstatningskontor/AES og tilskadekomne eller eventuelt dennes partsrepræsentant.